

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ASYA PASİFİK BÖLGESİNDE

ABD - ÇİN MÜCADELESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMET ÇELİK

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ

Ankara, 2019

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ASYA PASİFİK BÖLGESİNDE
ABD - ÇİN MÜCADELESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHAMMET ÇELİK

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ

ANKARA, 2019

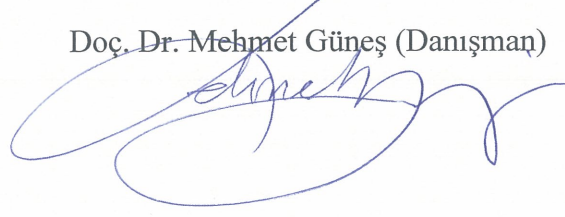
KABUL ONAY

Muhammet Çelik tarafından hazırlanan " Soğuk Savaş Sonrası Asya Pasifik Bölgesinde ABD - Çin Mücadelesi " başlıklı bu çalışma, 17.01.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

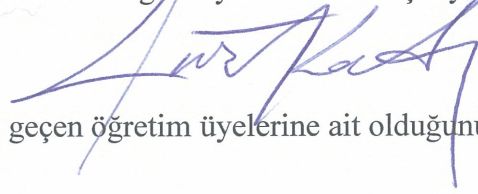
Doç. Dr. Bilal Karabulut (Başkan)

Doç. Dr. Mehmet Güneş (Danışman)

Dr. Öğrt. Üyesi Güner Koç Aytekin (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

† Tezim/Raporum sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

† Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum.

Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

17.01.2019

Muhammet Çelik

TEŞEKKÜR

Bu tezi hazırlama sürecimde en büyük sabrı, desteği ve özveriýi gösteren Eőim Sare ve Çocuklarım Edagül ile Hamza'ya, tez başlangıç döneminde desteklerini esirgemeyen merhum Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ'e ve Tez çalışmamın tüm aşamalarında bütün destek, bilgi ve öncülüğünden ötürü Danışmanım Doç. Dr. Mehmet GÜNEŐ'e Őükranlarımı bildiririm.

ÖZET

Muhammet Çelik, Soğuk Savaş Sonrası Asya Pasifik Bölgesinde ABD - Çin Mücadelesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Asya Pasifik, günümüzde küresel ekonomi ve ticaretin merkezi haline gelmiş ve küresel büyük güçlerin tüm dikkatlerini yönelttikleri bölge olarak belirmiştir. Bölgede İkinci Dünya Savaşı sonrasında da son derece önemli gelişmeler ve savaşlar yaşandı. Çin'in yükselişi ile birlikte ise Asya Pasifik bölgesinin, ABD hegemonyası ile yükselen güç Çin arasında yoğunluğu artmakta olan mücadeleye de sahne olduğu görülmektedir. Günümüz ve geleceğimiz dünyasını anlayabilmek ancak iki güç arasındaki bu mücadelenin tarihsel arka planına bakmakla mümkün olabilecektir.

Çalışmanın amacı Asya Pasifik bölgesinde mevcut gelişmelerin analizini yapmak ve bu mücadelenin geleceğine ilişkin öngöründe bulunmaktır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Soğuk Savaş ve sonrası döneme ilişkin küresel gelişmeler ile Asya Pasifik bölgesinin şekillenmesine değinilmiştir.

İkinci bölümde; ABD ve Çin'in, Soğuk Savaş ve sonrası dönemler için Asya Pasifik bölgesine yönelik uygulamış oldukları politikalara değinilmiştir.

Üçüncü bölümde; iki gücün bölge ülkeleri ve başlıca küresel aktörlerle kurmuş olduğu ilişkilere ve bu ilişkilerin iki ülke arasındaki mücadeleye etkilerine yer verilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise; iki gücün bölgeye yönelik politik, ekonomik-ticari ve askeri-güvenlik alanlarında uyguladıkları politikaların çatışma noktalarına değinilmiştir. Son olarak da bahse konu mücadelenin geleceğine ilişkin öngörülerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler:

ABD, Çin, Asya – Pasifik, Güney Çin Denizi, Hint Okyanusu

ABSTRACT

Muhammet Çelik, US - China Rivalry in Asia Pacific Region After Cold War, Master Thesis, Ankara, 2018.

Asia Pacific has now become the center of global economy and trade and has emerged as the region where global great powers have focused their full attention. In the region after the Second World War there have been very important developments and wars. With the rise of China, it is seen that the Asia Pacific region has also witnessed a growing struggle between the hegemony of the United States and the rising power of China. Understanding the present and future world will only be possible by looking at the historical background of this struggle between the two powers.

The aim of this study is to analyze the current developments in the Asia Pacific region and to predict the future of this struggle. The study consists of four parts. In the first chapter, the developments in the Cold War and the post-Cold War period and the shaping of the Asia Pacific region were discussed.

In the second part, the policies of the USA and China towards the Asia Pacific region for the Cold War and post-Cold War periods were mentioned.

In the third chapter, the relations of the two powers with the countries of the region and the main global actors and the effects of these relations on the struggle between the two countries were given.

In the fourth and last chapter, the points of conflict of the policies implemented by the two powers in the political, economic-commercial and military-security areas of the region were mentioned. Finally, it was predicted about the future of the mentioned struggle.

Key Words: USA, China, Asia-Pacific, South China Sea, India Ocean

SOĞUK SAVAŞ SONRASI ASYA PASİFİK BÖLGESİNDE

ABD - ÇİN MÜCADELESİ

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TABLO LİSTESİ.....	x
GRAFİK LİSTESİ.....	xi
HARİTA LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
SOĞUK SAVAŞ ve SONRASI ASYA PASİFİĞİN ŞEKİLLENMESİ.....	4
1.1 Soğuk Savaş Dönemi Dünya Düzeni	4
1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dünya Düzenindeki Değişim	20
1.3. Soğuk Savaş Sonrası Asya Pasifiğın Şekillenmesi	25
İKİNCİ BÖLÜM:	29
ABD VE ÇİN'İN ASYA PASİFİK POLİTİKALARI	29
2.1. ABD'nin Asya Pasifik Politikası	30
2.1.1 ABD'nin Asya Pasifik Politikasının Temelleri	30
2.1.2 ABD'nin İkinci Dünya Savaşı Sonrası Asya Pasifik Politikası.....	32
2.1.3 ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Asya Pasifik Politikası.....	38
2.1.4 ABD'nin Obama Dönemi Asya Pasifik Politikası.....	46
2.2 Çin'in Asya Pasifik Politikası.....	49
2.2.1. Çin'in Dış Politikasının Temelleri	50
2.2.2. Çin'in yeniden doğuşu ve Soğuk Savaş Dönemi Dış Politikası.....	52
2.2.3. Çin'in Soğuk Savaş Sonrası (Jiang Zemin, 1993-2002) Asya Pasifik Politikası.....	57
2.2.4. Çin'in 11 Eylül Sonrası (Hu Jintao 2002-2012) Asya Pasifik Politikası.....	59

2.3. ABD (Obama) ve Çin'in (Ji Jinping) 2010 Sonrası Asya Pasifik Politikaları.....	60
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	63
ABD VE ÇİN'İN BÖLGESEL VE KÜRESEL İLİŞKİLERİ.....	63
3.1. ABD-Çin Mücadelesi ve Bölge Ülkeleri	63
3.1.1. ABD-Çin Mücadelesi ve Japonya, Güney Kore ve KDHC	63
3.1.2. ABD-Çin Mücadelesi ve Filipinler.....	65
3.1.3. ABD-Çin Mücadelesi ve Hindistan ve Pakistan.....	66
3.1.4. ABD - Çin Mücadelesi ve Güney Asya Ülkeleri.....	69
3.1.5. ABD-Çin Mücadelesi ve Tayvan.....	72
3.2. ABD-Çin Mücadelesi ve Küresel İlişkiler	78
3.2.1. ABD - Çin Mücadelesinde AB'nin Durumu	78
3.2.2. ABD-Çin Mücadelesinde Rusya'nın Durumu.....	81
3.3. ABD-Çin Mücadelesi: Uluslararası ve Bölgesel Kuruluşlar (ASEAN, APEC, ADB, AIIB, SCO).....	84
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	93
ABD VE ÇİN'İN ASYA PASİFİK POLİTİKALARININ ÇATIŞMASI.....	93
4.1. Politik Çatışma Alanları.....	93
4.2. EKONOMİK VE TİCARİ ÇATIŞMA ALANLARI.....	100
4.2.1. Bölgede Ticaretin Serbestliği Meselesi	100
4.2.2. Çin'in Bölge Ülkeleri ile Ticareti ve Yatırımları (Belt and Road Initiative -BRI) ile Borç Tuzağı İddiaları	108
4.2.3. ABD –Çin Arasında Güncel Ticaret Savaşı.....	113
4.3. Askeri ve Güvenlik Eksenli Çatışma Alanları	119
4.4 ABD VE Çin'in Asya Pasifik Mücadelesinin Geleceğine İlişkin Son Bir Değerlendirme	140
SONUÇ.....	144
KAYNAKÇA	151
ÖZGEÇMİŞ.....	175

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADB	Asian Development Bank - Asya Kalkınma Bankası
AIIB	Asia Infrastructure and Investment - Asya Altyapı ve Yatırım Bankası
AB	Avrupa Birliği
APEC	Asia Pacific Economic Cooperation - Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations - Güneydoğu Asya Ulusları Birliği
BM	BM
BMGK	BM Güvenlik Konseyi
CIA	Central Intelligence Agency - Amerikan Merkezi Haber Alma Ajansı
DÇD	Doğu Çin Denizi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EAS	East Asia Summit - Doğu Asya Zirvesi
FTAAP	Free Trade Area of the Asia Pacific - Asya Pasifik Serbest Ticaret Bölgesi
GÇD	Güney Çin Denizi
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development - Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
IMF	International Monetary Fund- Uluslararası Para Fonu
İÖT	DTÖ'deki İndirim Önleme Tedbiri
JI	Cemaat-i İslam
KDHC	Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti
NATO	North Atlantic Treaty Organization- Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
NSC-68	National Security Council Paper- 68 -Paul Nitze'nin ABD Ulusal Güvenlik Yaklaşımı
NPT	Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons- Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması
PCA	Permanent Court of Arbitration- Lahey Uluslararası Tahkim Mahkemesi
PES	DTÖ'nün Piyasa Ekonomisi Statüsü
PLA	People's Liberation Army - Halkın Özgürlük Ordusu

PRC	People's Republic of China - Çin Halk Cumhuriyeti
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SEATO	Southeast Asia Treaty Organization - Güneydoğu Asya Anlaşma Teşkilatı
TRA	Taiwan Relations Act - Tayvan İlişkileri Sözleşmesi
TPP	Trans-Pacific Partnership Agreement - Trans Pasifik Ortaklık Anlaşması
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute - Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü
UNESCAP	United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific - BM Asya- Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Bölgenin Yoğun Nüfuslu Ülkelerinin Nüfusları Tablosu	25
Tablo 2: Çeşitli Bölge ve Ülkelerin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) Rakamları	27
Tablo 3: Toplam Birincil Enerji Tedariki.....	101
Tablo 4: Ham Petrol Üretimi	102
Tablo 5: Doğalgaz Üretici, Tüketici ve Net İthalatçıları (Milyar metreküp- bcm).....	103
Tablo 6: Güney Çin Denizi üzerinden yapılan Ticaret verileri	105
Tablo 7: Önde Gelen Küresel Mal ihracatçıları ve İthalatçıları-2018	106
Tablo 8: Kuşak Yol Projesi Koridorlarındaki Ülkeler	109
Tablo 9: Küresel Savunma Harcama bütçeleri (1990-2017)	127
Tablo 10: 2013-2017 yıllarında Silah ticareti: İlk 25 ithalatçı ülke.....	132
Tablo 11: 2013-2017 yıllarında Silah ticareti: İlk 25 ihracatçı ülke.....	133
Tablo 12: Nükleer Gücün Küresel Dağılımı (2018).....	134
Tablo 13: 1945-2017 arasında yapılan nükleer denemeler.....	135
Tablo 14: ABD Çin askeri üstünlük kıyaslaması 1996-2017	140

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: ABD Vietnam Mal Ticareti (1994-2017)	71
Grafik 2: Kendinizi Tayvanlı mı Çinli mi Hissediyorsunuz?	76
Grafik 3: Tayvanlıların anakara ile ilişkilerine Birleşme, Statüsko ve Bağımsızlık seçeneklerine ilişkin görüşleri	77
Grafik 4: APEC'in küresel nüfus, ekonomi ve ticaretteki konumu	85
Grafik 5: APEC ülkelerinin APEC bölgesi içindeki ticaret hacimlerinin toplam ticaretlerine oranı	86
Grafik 6: Küresel Deniz Ticaret Boğazlarındaki Petrol Akışı	104
Grafik 7: ABD Çin ikili ticaret Hacmi	114
Grafik 8: Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun ABD ve Bölge Ülkeleriyle Karşılaştırılması	120
Grafik 9 : En Yüksek Savunma Bütçesine Sahip İlk 15 Ülke (Milyar Dolar) ...	124
Grafik 10: Çin ile ABD'nin savunma bütçelerinin karşılaştırması	124
Grafik 11: Çin'in resmi Savunma Bütçesi ile SIPRI verilerinin karşılaştırılması (2003-2015, Milyar Dolar)	125
Grafik 12: Çin'in 1990-2015 Dönemi Savunma Bütçesi Tahminleri	125
Grafik 13: Çin'in savunma harcamalarının GSYİH'ya oranı (2000-2015)	126

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: 1954 Cenevre Barış görüşmeleri sonrası Kuzey – Güney Vietnam Sınırı	15
Harita 2: II Dünya Savaşı - Pasifik Savaşları	32
Harita 3: Japonya ile Rusya Arasındaki Tartışmalı Adalar	96
Harita 4: Güney ve Doğu Çin Denizindeki Aidiyeti Tartışmalı Adalar	97
Harita 5: Doğu Asya'daki Hava Savunma Tanımlama Bölgeleri	98
Harita 6: Dokuz Çizgili Hat.....	99
Harita 7: Malakka Boğazından Geçen Deniz Ticaret Yolları ve Ham Petrol Akışı	104
Harita 8: Çin'in Kuşak Yol Projesi Güzergâhları.....	108
Harita 9: ABD'nin Batı Pasifik'teki Büyük Hava ve Deniz Üsleri	122
Harita 10: ABD'nin Asya Pasifikte'ki askeri üsleri	123

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) kuruluş felsefesinde günümüz ABD dış politika anlayışının temellerini görmek mümkündür. Kuruluş sürecinde Avrupa ülkelerinden Amerika Kıtasına gelenlerin koloniler kurduklarını görmekteyiz. Özellikle resmi İngiliz kilisesinden kaçarak gelen Püritenlerin kendilerini Tanrı tarafından seçilmiş olarak gördükleri ve "Tepenin Üzerindeki Kenti" yani ideal toplumu kurmayı amaçladıkları görülmektedir. Kurucu güçler bu amaç uğrunda, İngiltere'ye karşı bağımsızlık savaşına girdiler. ABD'nin II. Dünya Savaşı ve sonrasında Büyük Britanya Krallığının yerini alarak Atlantik Okyanusu ile birlikte Pasifik Okyanusu'nda da deniz üstünlüğünü ele geçirmesi artık gerçek anlamda hegemon güç olarak kabul edilmesini sağladı. Çin'e bakıldığında ise binlerce yıllık tarihi ve hanedanlık dönemi sonrasında II. Dünya savaşı öncesine kadar iki yüz yıllık hezimet dönemi yaşadığı görülmektedir. Tarihsel kökenleri nedeniyle benzer bir ulus ve ayrıcalıklı olma felsefesinin de Çin devleti ve ulusunda var olduğunu söyleyebiliriz. Çin'in de kendisini dünyanın merkezinde ve tarihsel olarak "Orta Krallık (Zhong Guo - Middle Kingdom)" tanımladığı görülmektedir. Tarihsel bu arka plan neticesinde Çin'in 1970'lerle birlikte dışa açılım süreci yaşayarak ekonomik olarak geliştiği ve günümüzde Soğuk Savaş döneminde Rusya'nın ABD karşısında sahip olduğu konumu üstlendiği görülmektedir.

Kendilerini tarihsel kökenleri ve kuruluş felsefeleri itibariyle dünyanın merkezi olarak kabul eden ABD ve Çin'in küresel ve bölgesel, ekonomik ve politik hedefleri çerçevesinde bölgeye yönelik uygulamış/uygulamakta oldukları ekonomik, siyasi ve askeri politikalar birtakım çatışma riskleri barındırmaktadır. Jeopolitik açıdan olası bir çatışmanın Asya Pasifik bölgesinden başlayabileceği ve küresel düzlemde iki gücün destekçilerinin de katılımıyla yıkıcı bir savaşa dönüşme riskinin olduğu değerlendirilmeleri son yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır.

Özellikle Çin'in son yıllardaki yükselişine ilişkin birçok tartışma, bu yükselişin ABD'ye ve mevcut Dünya Düzenine sert bir meydan okuma ile sonuçlanıp sonuçlanmayacağı sorusunun cevabına odaklanmaktadır. BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) beş daimi üyesinden birisi ve aynı zamanda ABD ile arasında son derece güçlü ekonomik bağımlılığı olan Çin'in yükselişinin Asya Pasifik düzleminde ve ekonomik, politik ve güvenlik çıkarları bağlamında bir denge noktasına ulaşip

ulaşamayacağına ilişkin değerlendirme yapılması ihtiyacı bu çalışmanın ana amacını teşkil etmektedir.

Bu çerçevede, Asya Pasifik ve özellikle de Hint-Pasifik bölgesindeki gelişmelerin önümüzdeki yıllarda küresel gündemin önde gelen konuları arasında yer alacağı değerlendirilmektedir. Çalışmada ABD-Çin mücadelesinin geleceğine ilişkin muhtemel senaryolar, Soğuk Savaş dönemiyle benzerlik ve farklılıkları da göz önünde tutularak ele alınacaktır.

Bu çalışma bölgesel olarak; Hint Okyanusuna komşu Hindistan, Pakistan, Malezya, Singapur, Endonezya ile Batı Pasifik'te Çin'e komşu Japonya, Güney Kore, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (KDHC) ve Filipinler'le sınırlıdır. Çalışma'da söz konusu mücadelenin; siyasi - politik, ticari - ekonomik ve askeri -güvenlik alanları ele alınacaktır. Çalışmada öncelikle Soğuk Savaş dönemi ile Soğuk Savaş sonrası döneme ilişkin tabloya ilişkin temel bilgiler sunulacak olup, takiben Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgenin ekonomik, politik ve askeri güç dengelerindeki değişim ve Çin'in yükselişi ile bölgede büyüyen ekonomilere ve ortaya çıkan/süregelen anlaşmazlıklara değinilecektir. İkinci bölümde ise ABD ve Çin'in Soğuk Savaş ve sonrası dönemde bölgeye yönelik takip ettikleri politikalar ele alınacaktır. Üçüncü bölümde iki gücün bölge ülkeleri ve küresel aktörlerle ilişkileri incelenecektir. Dördüncü ve son bölümde ise iki ülkenin bölgeye yönelik politikalarının çatıştığı noktalara değinilerek, bahse konu mücadelenin geleceğine ilişkin senaryolara yer verilecektir. Ayrıca son bölümde ABD Başkanı Trump'la başlayan yeni döneme ilişkin ön değerlendirmelere yer verilerek bahse konu mücadelenin geleceğine ilişkin öngörü ve tahminlerde bulunulmaya çalışılacaktır.

Çalışma sırasında konu hakkında yazılmış başlıca yerli ve yabancı kitaplar ve makaleler ile bölge ve bölge dışı ülkelerdeki başlıca haber kaynaklarından yararlanılmıştır. İstatistiki bilgiler küresel ve bölgesel uluslararası kuruluşların veri tabanları ve raporlarından edinilmiştir. Ayrıca, konu üzerinde kapsamlı analiz imkanı sunan düşünce kuruluşu raporlarından da yararlanılmıştır. Sahada çalışma yapılma imkânı olamamış ve Çince kaynaklara dil engeli nedeniyle ulaşılammıştır. Özellikle istatistiki bilgiler çerçevesinde karşılaştırma yöntemine başvurulmuştur.

Bu çalışmanın ana hipotezi, ABD Çin arasında hâlihazırda ticari ve ekonomik düzlemde yoğun bir şekilde gerçekleşmekte olan bu mücadelenin, Asya Pasifik bölgesinde daha sonra bir askeri çatışma ya da savaş ile sonuçlanacağıdır. Bununla birlikte çalışmada söz konusu çatışmanın/savaşın küresel güç dengelerinin mevcudiyetinde oluşmakta olan yeni küresel düzenin varlığının taraflarca kabullenilmesi neticesinde küresel ya da nükleer bir çatışmaya dönüşmeden bir “Yeni Denge” noktasında sönmüneceği ileri sürülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ ve SONRASI ASYA PASİFİĞİN ŞEKİLLENMESİ

Bu bölümde çalışmanın önemli kavramlarından biri olan Soğuk Savaş ve sonrasında Asya Pasifik bölgesine ilişkin genel duruma yer verilecektir. ABD ve Çin arasında günümüzde var olan mücadeleyi anlayabilmek için Soğuk Savaş döneminin temel özelliklerine ve olaylarına da ayrıca değinilecektir.

“Asya Pasifik” kavramını Asya Kıtası ve Pasifik Okyanusu eksenli olarak iki parçada değerlendirmek mümkündür. Güncel jeopolitik ve jeo-ekonomik yaklaşımlarda “Asya Pasifik” coğrafi olarak Hint ve Pasifik Okyanusları arasındaki geniş alan olarak ele alınmaktadır. Son yıllardaki çalışmalarda Pasifik odaklı olan ve sınırlı bir Asya karasal kütlelerini kapsayan alanı ifade eden tanım kabul görmüştür.

1.1 Soğuk Savaş Dönemi Dünya Düzeni

20. yüzyılın ilk yarısında meydana gelen ve dünya tarihinin en yıkıcı ve ölümcül savaşlarından olan I. ve II. Dünya Savaşları uluslararası sistemde bir “geçiş döneminin” yaşanmasına yol açtı. Bunun neticesinde I. Dünya Savaşı öncesinde var olan İmparatorluklar dünya sahnesinden tamamen çekildi.

ABD 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın ilk yarısında, Monroe Doktrini çerçevesinde çıkar bölgesine dâhil ettiği Güney Amerika kıtasına odaklanarak Avrupalı güçleri Amerika kıtasından uzaklaştırmaya öncelik verdi. Yine söz konusu doktrinle Avrupa kıtasındaki güç dengesinin Büyük Britanya tarafından sağlanmasının da katkısıyla II. Dünya savaşı kadar kıta Avrupası ülkeleri arasındaki çatışmalara katılmamaya azami önem gösterdi. Bununla birlikte Almanya'nın 1939 yılından itibaren Avrupa'da var olan güç dengesine tehdit oluşturmaya başlaması ABD'nin dış politikası açısından yeni bir döneme işaret etmekteydi. Almanya I. Dünya Savaşı sonrası neticesinde kendisine haksızlık yapıldığını öne sürerek Avrupa kıtasını bir savaşa sürüklüyordu. Bu çerçevede, müdahale edilmemesi halinde Almanların mevcut politikalarının ABD'nin zayıf düşmesine neden olacağına ve hatta bir gün Kuzey Amerika'ya bir saldırı ihtimalinin dahi mümkün olacağına olan inanç Amerika'nın dış

politikasında değişikliğe neden oldu. Hitler'in 1941 tarihinde Sovyetler Birliği'ne saldırması Nazi Almanya'sının ABD ile olan ilişkilerini en düşük seviyeye getirdi. Ayrıca Hitler'in Pearl Harbor baskınından sonra ABD'ye savaş ilan etmesi, Birleşik Devletler ile Sovyetler Birliği'ni doğal müttefikler durumuna getirdi.

Esasında ABD Başkanı Roosevelt'in "Büyük Planı" (Grand Design) Rusya ile Almanya'yı bozguna uğratmak üzere ittifak yapılmasını ve savaş sonrası barışının da ancak bu ittifakın varlığında mümkün olacağını kabul ediyordu. ABD'nin söz konusu planının en belirgin ve açık amacı II. Dünya Savaşı'ndan sorumlu ülkeleri zararsız duruma getirmektir.

Roosevelt ve Churchill 1941'de Newfoundland kıyısında yaptıkları toplantıda, ülkelere yeni toprak kazanma amacı gütmeyeceklerine ve sınırlarda değişikliğe sebep olmadan o bölgede yaşayan insanların kendi hükümetlerini seçme haklarına karşı çıkmayacaklarına ilişkin fikir birliğine vardılar. Bununla birlikte, Sovyetler Birliği'nin batı sınırları boyunca yarattığı etki bölgeleriyle gelecekteki saldırılara karşı kendini koruma eğilimi, Roosevelt'in söz konusu politikasıyla karşılaşınca ciddi bir zıtlığa sebebiyet verdi. Zira Sovyet dış politikası, bölgesel etkilere, başka bir deyişle güçler dengesine dayanmakta idi (Erkan, 2010). Ancak, ABD açısından savaşın Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) yardımı olmadan kazanılamayacağını anlaşılmış olması ve Ruslar açısından ise Almanların iki ülke arasında mevcut saldırmazlık anlaşmasını iptal ederek topraklarını işgale başlamış olması ittifakı zorunlu kıldı.

Rusların Almanları 1943'de Stalingrad'da durdurarak bozguna uğratması ve savaşın sonunda Almanların yenilmesiyle Doğu Avrupa'da küçük bağımsız devletler ortaya çıktı. Bahse konu bağımsız devletlerden olan Polonya, Finlandiya, Litvanya ve Estonya'nın da yer aldığı ve savaştan önce Çarlık Rusya'sına ait olan bölge Ruslar için son derece önemliydi. II. Dünya Savaşı yıllarında Yalta'da 4-11 Şubat 1945 tarihinde ABD Başkanı Roosevelt, İngiliz Başbakanı Churchill ve Rus Lider Stalin'in katıldığı Yalta Konferansı Soğuk Savaş dönemine ilişkin güçlü ipuçları veriyordu. Konferansta, mağlup olan Almanya'nın geleceği görüşüldü. Yalta Konferansında Almanya'nın kesin mağlubiyete uğratılıp, işgal edilmesi, Alman ordularının dağıtılması ve askeri sanayinin yok edilmesi, savaş tazminatı alınması, savaş suçlularının

cezalandırılması, Nazizm'in ortadan kaldırılması ve Berlin'de kurulacak olan Kontrol Komisyonunun ülkeyi idare etmesi kararlaştırıldı.

Konferans'ta Almanya'ya ilişkin maddelerin yanı sıra, Avrupa'ya ilişkin etki alanlarının taraflarca belirlenmesi ve Birleşmiş Milletlerin (BM) kurulması da kabul edildi. Konferans'ta etki alanı paylaşımı hususunda Ruslar özellikle Polonya'ya ilişkin ısrarcı oldular. Zira Polonya, Sovyetlerin Doğu Avrupa'yı kontrol etmesi açısından son derece önem taşımaktaydı. Esasen Sovyetler, Çarlık dönemi sınırlarına ulaşmak istiyorlardı. Ancak bu talep, İngiltere ve ABD arasında 14 Ağustos 1941'de II. Dünya Savaşı'nın yürütülmesi ve zafere ulaşılabilmesi için alınacak önlemleri saptamak ve savaş sonrası dünya düzenini belirlemek üzere imzalanmış olan Atlantik Bildirisinde kayıtlı "Hür İrade" olarak özetlenebilecek prensiplerin ihlali anlamına gelmekteydi.

Atlantik Bildirisinde yer aldığı üzere:

- 1. Savaştan sonra toprak kazanılmayacak ve ilgili halkın onayı alınmadan toprak değişikliği yapılmayacak.*
- 2. Self-determinasyon uygulanacak (uluslar kendi geleceklerini kendileri saptayacaklar)*
- 3. Uluslararası işbirliği gerçekleştirilip geliştirilecek.*
- 4. Temel ham maddelerden eşit biçimde faydalanılacak. İnsanlar açlıktan kurtarılacak.*
- 5. Açık denizlerde ticaret serbestliği gerçekleştirilecek.*
- 6. Mihver Devletler silahtan arındırılacak ve savaştan sonra topyekûn silahsızlanmaya gidilecekti.*

Öte yandan, Sovyetler Birliği için de ideoloji son derece önemliydi ve onlara göre Kapitalizm, insanlığın özgürlüğünü engelleyen başlıca neden idi. Sovyetler bu nedenle, ABD'yi ve Batı Avrupalı devletleri Kapitalizmin temsilcileri olarak gördüğünden doğrudan bu ülkeleri rakip olarak nitelendirdi. Bununla birlikte, geleneksel Sovyet eğilimi genişleme yönündeydi. Sonuç itibariyle Amerikan kültürü ve yaşam tarzı ile Sovyetler Birliği'nin yaşam tarzı ve görüşü arasındaki fark derhal açığa çıktı (Spanier, 1992, s. 17-18).

İki ülke arasında mevcut söz konusu ideolojik farklılık nedeniyle Roosevelt, Sovyetlerin taleplerine karşı çıktı. Ayrıca Moskova'nın, Doğu Avrupa'da ortaya çıkan savaş sonrası hükümetleri yönetme eğilimi ABD'yi rahatsız etti ve bu ayrılık ittifakın parçalanması ile neticelendi. İttifakın bozulması neticesinde başlayan ve güç mücadelesi ile geçen 1946-1991 arası dönem "Soğuk Savaş Dönemi" olarak adlandırılmaktadır. Soğuk Savaş döneminde oluşan iki kutuplu dünya düzeninde, iki güç etki bölgelerindeki ülkeleri kendi ideolojik kamplarına katmaya yoğunlaştılar.

II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası alanda barış ve huzuru sağlamak amacıyla "Milletler Cemiyeti" örgütünün devamı olarak ta adlandırılabilen yeni bir örgüt kurulmasına ilişkin girişimler gerçekleşti. "BM" terimi, ABD Başkanı Roosevelt tarafından ortaya atıldı ve 1 Ocak 1942'de 26 ülkenin Mihver Devletleri'ne karşı birleşme ve savaşı sürdürme kararlarını içeren BM Bildirisi'nde ve Atlantik Bildirisi'nde ilk kez resmen kullanıldı. Bu tarihten sonra müttefik devletleri kendilerini "BM Kuvvetleri" olarak adlandırdılar (Tarihiolaylar, 2018).

Ağustos - Ekim 1944'te Çin, Sovyetler Birliği, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri delegeleri ABD'nin Dumbarton Oaks kentinde bir araya gelerek BM Ana Sözleşmesi'nin temel ilkelerini belirlediler. 1945 yılının Şubat ayında ise ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin katılımıyla toplanan Yalta Konferansı'ndan sonra, aynı yılın Nisan - Haziran ayları arasında ABD'nin San Francisco eyaletinde 50 ülkenin katılımıyla Dumbarton Oaks'da saptanan ilkeler tartışıldı.

BM, BM Ana Sözleşmesinin 26 Haziran 1945'de imzalanması ve toplantıya katılan ülkelerin parlamentolarınca benimsenmesini müteakiben 24 Ekim 1945'de resmen kuruldu.

BM Ana Sözleşmesinde örgütün amaçlarını şu şekilde belirledi:

1. Uluslararası barış ve güvenliği, anlaşmazlıkların barışçıl çözümü ve ortak etkin önlemler yoluyla korumak,

2. Ülkeler arasında eşit haklara, halkların kendi geleceklerini belirleme ilkelerine ve saygıya dayalı dostça ilişkiler geliştirmek,

3. Uluslar arasında var olan ekonomik, toplumsal, kültürel ve insancıl sorunların çözümünde ve insan haklarının geliştirilmesinde, ırk, cins, dil ve din ayrımı gözetmeksizin işbirliği sağlamak,

4. Ülkelerin bu amaçlarla gösterecekleri çabalar arasında uyum sağlayan bir merkez olmak.

Özellikle BMGK Soğuk Savaş dönemini ve günümüzü anlamak için son derece önemlidir. İlk toplantısını 17 Ocak 1946'da yapan BMGK, uluslararası barış ve güvenlik konularında temel sorumluluğu yüklenmiş siyasal anlamda bir yürütme organıdır. Konsey barışa yönelik bir tehlike belirlediğinde süratle toplanabilir ve böyle bir tehlike halinde Konsey, kendi üyeleri, Genel Kurul üyeleri, BM Genel Sekreteri ve hatta örgüt üyesi olmayan ülkeler tarafından uyarılabilir. Konsey, barışçıl çözüm için önerilerde bulunmak ve gerektiğinde barış koşullarını belirlemek yetkisine sahiptir.

BM'nin tüm üyeleri BMGK kararlarına uymakla yükümlüdürler. Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesi vardır. Bunlardan beşi (ABD, Çin, Fransa, İngiltere ve Rusya) daimi üyelerdir. Diğer 10 ülke Genel Kurul tarafından iki yıllık dönem için geçici üye olarak seçilir. Konseyin beş daimi üyesinden her biri veto hakkı çerçevesinde tüm diğer daimi ve geçici üyeler olumlu oy verse dahi, "veto hakkını" kullanarak istemediği bir kararın alınmasını engelleyebilmektedir.

Öte yandan, savaş sonrası ekonomik ve ticari sistemin temeli ise dünya ticaretini serbestleştirmek ve yıkılan ekonomilerin onarımını kolaylaştırmak ve uluslararası ticari ve mali sistemin kurulması amacıyla 1944 yılında ABD'nin New Hampshire'deki Bretton Woods kasabasında yapılan toplantılarda şekillendi. Bu toplantılar sırasında henüz iki savaş arasında olumsuz etkilenen mali ve ekonomik krizlerin etkisinden kurtulamamış olan ülkeler, İngiltere ve ABD'nin uzlaşması sonucu şekillenen Bretton Woods Anlaşmasını kabul ettiler. 1 Temmuz 1944 yılında yapılan görüşmeler neticesinde Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın (IBRD) kurulması kabul edildi. Konferans sırasında Keynes tarafından hazırlanan "İngiliz Planı" ile Amerikan hazine bakanı White tarafından hazırlanan "White Planı" olmak üzere iki tasarı görüşüldü ve sonuçta White planına yakın bir sistem kabul edildi. Bu konferanslara 44 ülke temsilcisi katıldı ve katılımcıların çoğunu az gelişmiş ülkeler oluşturdu. Romanya dışındaki Sosyalist ülkeler fona üye olmadı ve

sistemin dışında kaldılar. İsviçre ise tarafsızlık ilkesiyle ters düşeceği düşüncesiyle anlaşmayı imzalamadı.

Moskova'nın Bretton Woods para sistemine katılmayı reddetmesi ve ticaret sınırlamalarının kendi kontrolü altındaki bölgelerde hafifletilmesi talebi Soğuk Savaşın sebeplerinde biri olmaktan ziyade bir sonucu mahiyeti taşıdı. Zira Büyük İttifak çöktüğünde ekonomik işbirliği dolayısıyla imkânsız olacaktı (Erkan, 2010, s. 187). Söz konusu ittifakın çökmesiyle Almanya ve savaşın galipleri arasında yer almalarına rağmen İngiltere ile Fransa ikinci plana düştüler. II. Dünya Savaşının galipleri arasında yer alan ve Almanya ile Japonya'yı yenerek Batıyı ve Çin'i kurtarmış olan ABD ile SSCB savaş sonrası oluşan dünya düzeninin iki kutbu olarak yer aldılar.

Öte yandan, Öztürk'ün de (2007, s. 7) ifade ettiği gibi söz konusu iki kutuplu düzenin ortaya çıkışını SSCB'nin tavrından ziyade Batı bloğunun tavrına bağlayan değerlendirmeler de bulunmaktadır:

İngiltere'nin ve ABD'nin yaklaşımı önce Sovyetleri bir kutup olarak ortaya çıkarmış, Sovyetlerin bir güç ve çekim merkezi olması da ABD'yi karşı kutbu oluşturup, bu kutbun merkezinde yer almaya itti. [Yani] önce biri "ötekini", sonra da bu öteki "diğerini" oluşturmuş oluyor... Ancak dikkat edilmesi gereken nokta, her iki kutbun da, "diğeri" merkezli bir politikanın ürünü olmalarıdır...

Söz konusu ayrılık neticesinde kutuplaşmanın askeri ve ittifak düzlemini resmiyete döken kuruluşlar kuruldu. Batı Bloku ilk olarak 1947 tarihinde ABD Başkanı Harry Truman'ın 'Truman Doktrini' çerçevesinde Sovyetlerin genişleme çabalarına karşı koymayı amaçlayan "Marshall Planını" devreye soktu. ABD, Avrupa'nın savaş sonrası yıpranmış olan tarımsal ve endüstriyel üretimini desteklemek üzere harekete geçti. Söz konusu yardımın kapsamı yalnızca Batı Avrupa ülkelerine bir çağrı olmuş olsaydı ABD Avrupa'yı bölmekle ve Soğuk Savaş daha da yoğunlaştırmakla suçlanabilirdi. Ancak ABD Dışişleri Bakanı George Marshall: "*Politikamız herhangi bir ülkeye veya doktrine karşı değil açlığa, yoksulluğa, ümitsizliğe ve kaosa karşı çevrilmiştir*" derken tam da bu noktaya vurgu yapıyordu (Erkan, 2010, s. 189). Marshall, gerekli sermayeyi sağlayacak ve aynı zamanda Avrupalıların planları konusunda da destek verecekti.

Bununla birlikte Sovyetler tarafından ABD'nin ekonomik alanda emperyalizmi amaçladığına inanıldığından, SSCB ve ona bağımlı olan ülkelerin temsilcileri toplantıyı terk ettiler. Nihayetinde Türkiye dâhil, on altı devlet tarafından Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OECE) 1948'de kuruldu.

İki kutup eksenleri arasında gerçekleşen kutuplaşmanın en belirgin olduğu kuruluşlar ise askeri güvenlik alanında kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile Varşova Paktı'dır. Esasen savaş sonrası Avrupa'sında 17 Mart 1948'de İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan "Brüksel Antlaşması" muhtemel bir saldırıya karşı Avrupa ülkeleri kuvvetlerini birleştirmeyi amaçlayan ilk antlaşma oldu. Bununla birlikte, NATO 4 Nisan 1949'da daha geniş katılımı 12 ülke tarafından imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması'na dayanarak kuruldu. Örgüt sayesinde örgüt üyelerinin herhangi bir dış güçten (esasen SSCB kastediliyordu) gelebilecek saldırıya karşı ortak savunma yapması planlandı.

NATO'nun kurulmasına Sovyetlerin cevabı ise kendi öncülüğünde Doğu Avrupa ülkeleri arasında 14 Mayıs 1955'te imzalanan askeri birlik ve dostluk anlaşması ile kurulan Varşova Paktı oldu. Varşova Paktı Almanya ve Almanya'ya yakın olan tüm devletlerin saldırılarına ve bu saldırılara destek verecek olan NATO'ya karşı oluşturuldu. Orta ve Doğu Avrupa'dan SSCB ile birlikte Arnavutluk, Romanya, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Demokratik Almanya Cumhuriyeti Varşova Paktı'na katıldı. Bu anlaşma, karşılıklı ekonomik yardım amaçlı kurulan Konsey'den sonra, Sosyalist ülkeler arasında imzalanan karşılıklı dostluk ve askeri yardım özelliği taşıyan çok taraflı ikinci bir birlikti.

Varşova Paktı, Doğu ve Batı devletleri arasında Soğuk Savaş dönemi silahlanma yarışının temellerini atıyordu. Sovyetler Birliği ilerleyen zamanlarda işgal söz konusu olmadan Macaristan ve Çekoslovakya gibi ülkelere askeri birliklerini yerleştirdi. Bununla birlikte Paktın imzalanmasından bir yıl sonra yani 1956 yılında Macaristan'da ülkede uygulanan Stalinizm'in sona ermesi ve demokratikleşmenin yaygınlaşması için eylemlerde bulunuldu. Dönemin Başbakanı Imre Nagy, Sovyet askerlerinin ülkeye yerleşmesi hakkında halka, bunun bir saldırı amaçlı olduğunu ve işgalin söz konusu olabileceğini söyledi. Gelişen olaylarla birlikte, Kasım 1956'da Budapeşte'de gerçekleştirilen isyanı bastırmak isteyen Sovyet askerleri iki gün içerisinde üç bin kişiyi öldürdüler. Macar halkının uzun süreli direnişinin ardından

hükümet çok partili sistemini, düşünce özgürlüğünü ve demokrasiyi kabul ettiğini halka duyurdu. Varşova Paktı birçok ülkeye zarar vermeye başladı ve insanlar hayatlarını kaybetti. Macaristan, Varşova paktından geri çekildiğini belirtti. Benzer şekilde 1968'de Çekoslovakya'da Alexander Dubček önderliğindeki Komünist rejim, ülkede demokratikleşme ve liberal reformlar yapılması yönünde eylemler gerçekleştirdi. 7.000 Sovyet tankının ülkeye girmesiyle eylemler sona erdi.

Kore Savaşı'na, Soğuk Savaş döneminde yaşanan sıcak bir çatışma örneği olarak değinmek gerekmektedir. ABD'nin II. Dünya Savaşı koşullarında Almanya'ya ve hemen akabinde ise SSCB'ye karşı Avrupa öncelikli bir savunma stratejisi belirlediğini söylemek yerinde olacaktır. Bununla birlikte Avrupa'daki durumun Marshall yardımlarının da desteğiyle iyileşmesi ve SSCB'ye karşı NATO ittifakının kurulması ABD'nin Avrupa için kendisini güvende hissetmesine yol açtı.

II. Dünya Savaşı sonrasında NATO ittifakının kurulmasını müteakiben SSCB dikkatini Asya'ya çevirdi. Komünist Çin'in kuruluşu ve Sovyetler ile ideolojik ittifak içine girmesi ihtimalinin doğmuş olması ABD'nin de dikkatini Asya'ya doğru çevirmesi neticesini verdi.

ABD ve Rusya'nın dikkatini çevirdiği bölge de Kore Savaşı, SSCB ve Çin arasında kurulan ittifak güçleri ile ABD ve müttefikleri öncülüğündeki BM kuvvetlerini karşı karşıya getirmesini netice verdi. ABD Başkanı Truman'a göre bu harekât olası bir Sovyet - Çin anlaşmasının ürünüydü. ABD öncelikle Güney Kore'ye askeri yardım yapılmasına karar verdi ve hemen ardından BMGK'ya başvurarak, Güney Kore'ye yardım edilmesi gerektiğine ilişkin önergesini sundu. Bu önerge Yugoslavya tarafından verilen tek olumsuz oya karşılık dokuz olumlu oyla kabul edildi. Oylamaya Çin Halk Cumhuriyetinin katılmamasını protesto eden Sovyet Rusya'nın oylamaya katılmadığı için veto yetkisi de olmadı. Ayrıca BMGK, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin (KDHC) saldırgan tutumunu kınayarak birliklerini 38. enlemin gerisine çekmesi gerektiğini bildirdi.

ABD'nin SSCB karşıtı politikası Çin'in de denkleme dâhil olması neticesinde anti-komünist politikaya dönüştü. Esasen Çin'in II. Dünya Savaşında Japonlara karşı desteklenmesine rağmen, savaş sonrasında SSCB'ye kaybedilmesi Amerika'nın bölgeye yönelik politikasını değiştirmesine neden oldu. Zira Çin, Amerikan ürünleri için

potansiyel pazar durumundaydı. Bu çerçevede, ABD'nin Çin'e olan ilgisi politik merkezli değil ekonomik kökenli idi (Spanier, 1992, s. 80).

1945 Temmuzundaki Potsdam Konferansı'nda uzak doğu savaşlarına katılma kararı alan Sovyet Rusya'ya, Kore'de 38. enlemin kuzeyinde kalan bölge verilerek Kore Yarımadası da II. Dünya savaşına dâhil edildi. II. Dünya savaşından yenik ayrılan Japonya, elindeki topraklardan olan Kore'yi, ABD ve Sovyet Rusya'ya bırakmak zorunda kaldı. 1945 Mayısında ABD ile Sovyet Rusya arasında imzalanan anlaşma gereğince savaş bittikten sonra Kore'nin; İngiltere, ABD, Rusya ve Çin'in ortak vesayeti altında korunmasına karar verildi. G. Kore 15 Ağustos 1948'de ve KDHC ise 9 Eylül 1948'de Bağımsızlığını ilan etti. Kore yarımadasındaki savaş, KDHC'nin 25 Haziran 1950'de Güney Kore'ye askerlerini sokmasıyla başladı. Amaç, Kore yarımadasını Kim Sung'un liderliğinde birleştirmektir.

Esasen 1950-1953 yıllarında, Kuzey ve Güney arasında iç savaş olarak başlayan bu çatışma, ilk önce ABD ve müttefiklerinin daha sonra da Çin Halk Cumhuriyeti'nin katılmasıyla uluslararası bir boyut kazandı. İki devlet Kore'de ayrı yönetimler kurduktan sonra bölgeden askerlerini çektiler de; kuzeyde Sovyet yanlısı bir hükümet ve güneyde ABD yanlısı başka bir hükümet kurulmuş ve iç çatışmalar kaçınılmaz hale gelmişti. Japonya ve G. Kore'de askeri varlığı olan Amerika avantajlı konumda olsa da, Sovyet Rusya, Çin'i kendi kontrolüne aldıktan sonra ABD'yi önce Kore'den daha sonra ise Japonya'dan atma planları yapmaya başladı. İşte bu nedenlerle Moskova hükümeti 25 Haziran 1950 sabahından itibaren KDHC kuvvetlerine Güney Kore sınırlarını işgal talimatı verdi. KDHC'nin, Güney Kore'ye karşı askeri müdahaleleri ve aralarındaki sınır hattı olan 38.enlemi işgal etmesi üzerine ABD hükümeti harekete geçti.

KDHC yönetimi ise BMGK'dan çıkan karara riayet etmeyerek, Seul'e kadar ilerleyişini sürdürdü. Bunun üzerine; BMGK tarafından kabul edilen Güney Kore'nin korunmasına ilişkin karar tasarısı neticesinde BM, Güney Kore'ye askeri birlikler sevk etti ve KDHC yenilerek 38. enlemin gerisine çekilmeye başladı. Fakat KDHC'yi işgal ederek iki yönetimi birleştirme kararı alan birlikler, Kuzey bölgesini Çin sınırına kadar işgal ettiler. Çin hükümeti ise milliyetçi devlet düşüncesiyle Tayvan'ı almak istiyordu. Ancak, Çin yönetimi bölgede olası bir Amerika - Kore müttefiki hükümetin oluşması

halinde bunun mümkün olmadığını değerlendirdi. Bu nedenle, Çin BM güçlerinin 38. enlemi geçmeleriyle savaşa dâhil olarak KDHC'yi açıkça desteklemeye başladı.

ABD'li Amiral Douglas Mac Arthur 24 Ekim 1950'de son hücum ile KDHC'nin işgal edileceğini bildirdi. Ancak Çin Halk Cumhuriyetinden yüzbinlerce gönüllü Yalu nehrini geçerek Kore'ye girdi ve ABD/BM güçlerinin mevzilerine sızarak bu birliklere ağır kayıplar verdirdiler. Çin Halk Ordusu birlikleri BM güçlerini güneye doğru püskürterek güney bölgesini işgal etmeye başladı. Ancak BM güçlerinin karşı taarruzu sonucu savaş cephesi 38. enlem boyunca sabitlendi.

General Douglas Mac Arthur, Çin sınırına kadar ilerlemek istemesi ve Mançurya'ya atom bombası atılmasını bir öneri olarak sunması nedeniyle görevinden uzaklaştırıldı. Taraflar barış görüşmeleri yapmaya başladılar. ABD, Sovyet Rusya ve Çin hükümetleri savaşı Kore sınırları dışına taşırmamaya özen gösterdiler. Zira olası bir yanlış harekât genel bir savaşa yol açabilirdi. 1951 yılının Nisan ayında başlayan görüşmeler ancak 1953 yılının Temmuz ayında sonuç verdi ve Panmunjom Antlaşması imzalandı. Kore savaşı antlaşmayla sonuçlandığında KDHC, Çin ile Batı bloğu arasında tampon bölge niteliği kazandı.

Kore savaşı bittiğinde savaşın bilançosu çok ağır oldu. Savaşta üç milyon insan hayatını kaybetti. Savaş boyunca askeri kayıp ve yaralılar da son derece fazlaydı. ABD 36.568 ölü ile 103.284 yaralı ve Güney Kore 217.000 ölü ile 429.000 yaralı verirken BM kuvvetleri de 3.063 ölü ve 11.817 yaralı verdi. Öte yandan Çin 600.000 ölü ile 716.000 yaralı verirken (Çinli kaynaklarca 360.000 civarında verilmektedir), K. Kore ise 406.000 ölü ile 1,5 milyon yaralı verdi (Britanica, Korean War, 2018). Bu savaş Amerika'ya atom bombası gücüne fazla güvenmemesi gerektiğini öğretti. KDHC, Çin ve Sovyetlerin ittifakına boyun eğen ABD, Avrupa'daki diğer devletlerle birlikte bir karar alarak yakın muharebeye önem vermeye ve nitelikli askeri birlikler oluşturmaya başladı.

Soğuk Savaşın bir diğer sembol olayı "Berlin Buhranı" ise Soğuk Savaş sonrasında Almanya'nın genelinde olduğu gibi Berlin'in de yönetim bölgelerine ayrılması üzerinden yaşandı. Sovyetler 1948'de Doğu Berlin'de Komünistlere ait ayrı bir belediye oluşturdu ve Berlin ikiye ayrıldı. Batı Almanya'daki işgal bölgelerini birleştiren İngiltere, Fransa ve ABD, 23 Mayıs 1949'da Federal Alman Cumhuriyeti'ni

kurdu. Federal Alman Cumhuriyeti'ne karşılık olarak Sovyetler de kendi işgal bölgelerinde Ekim 1949'da Demokratik Alman Cumhuriyeti'ni kurdu.

Sovyet Rusya, ABD, İngiltere ve Fransa'nın Batı Berlin'de bulunmasını politik ve stratejik çıkarlarına aykırı buluyordu. Özellikle baskı altındaki Doğu Berlin'den, demokratik yönetim tarzı ve daha iyi ekonomik koşulların varlığı nedeniyle Batı Berlin'e doğru bir kaçışın olmasından rahatsız olan Rusya, 27 Kasım 1958'de Berlin'de işgal devleti olarak yetki ve sorumlulukları bulunan ABD, İngiltere ve Fransa'ya birer nota verdi. Sovyet Rusya bu nota ile Batı Berlin'in altı ay içerisinde boşaltılmasını, Batı Berlin'in boşaltılmaması halinde Doğu Berlin üzerindeki bütün yetki ve sorumluluklarını Doğu Alman Hükümeti'ne devredeceğini belirtti. Nota'da bunun sonucunda Batı Berlin'in işgal yetki ve sorumluluklarını elinde bulunduran devletlerin Doğu Almanya'yı tanımak zorunda kalacağı ve Berlin şehrinin BM'in gözetimi altında "Serbest Şehir" olması gerektiği savunuluyordu.

NATO ise cevabi notasında masaya oturmayacağını beyan etti. Ardından taraflar arasında başlayan görüşmelerde SSCB taleplerine cevap alamayacağını anlayarak 13 Ağustos 1961'de Berlin Duvarı'nı inşa etmeye başladı. Sovyetler Batının askeri kuvvetlerini Doğu Avrupa ülkelerinden çıkarmak için Berlin şehri üzerinde çeşitli engelleme çabalarına girerek "Berlin Buhranını" yarattı. Ancak ABD'nin Berlin'e sağladığı yoğun destek ve maddi yardımlardan dolayı Sovyetler başarılı olmadı (Erkan, 2010, s. 189).

Soğuk Savaşta ABD'nin karşılaştığı en önemli sınamanın ise Vietnam Savaşı olduğu görülmektedir. ABD'nin Vietnam'daki çatışmalara dâhil olması II. Dünya Savaşının sonuna, Vietnamlıların Fransız koloniyal varlığına karşı mücadelelerine dayanmaktadır. Vietnam Komünist Partisinin kurucusu Ho Chi Minh, Marksist Leninist Devrimci ideoloji ile Fransız karşıtı ulusalcı hassasiyeti son derece başarılı bir şekilde birleştirdi. Uzun süren gerilla savaşından sonra 1954 yılında Viet Minh (Vietnamese Independence League) Dien Bien Phu kasabasını ele geçirerek Fransız varlığına son verdi (Lawrence, Assuming the Burden: Europe and the American Commitment to War in Vietnam, 2005).

Harita 1: 1954 Cenevre Barış görüşmeleri sonrası Kuzey – Güney Vietnam sınırı

Kaynak: Khan Academy web sitesi, Erişim <https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/postwarera/1960s-america/a/the-vietnam-war>

Esasen Vietnam savaşı 1945'te başladı ve 1975'te sona erdi. Fransızların kendi kontrollerindeki bölgede dâhil olduğu ilk 20 yıllık çatışmaların az bir bölümüne ise Japonlar dâhil oldu. ABD savaşın son 10 yılına doğrudan dâhil oldu. Esasen ABD, Sovyet Rusya'nın yayılcılığı karşısında ilk olarak 1949'da NATO'yu, 1954'te Balkan ittifakını ve en sonunda SSCB'yi çevreleme politikasının Uzak Doğu ayağı olan SEATO'yu kurdu. Bu şekilde SSCB her alandan çevrelediğini değerlendirmekteydi. Ancak 1954'te komünist lider Ho Şi Minh liderliğindeki komünist güçler Vietnam da Fransızları bozguna uğrattılar. Yapılan anlaşmalarla Vietnam'da, Kore'de yaşanan durumun benzeri bir tablo ile karşılaşıldı. Ülke Komünist Kuzey ve ABD yanlısı Güney olmak üzere ikiye bölündü. Kalıcı bir çözüm ve anlaşma sağlanamadığı için beş yıl içinde Komünistler Güneye karşı gerilla savaşı başlattılar (Lawrence, *The Vietnam War: A Concise International History*, 2008, s. 71-73).

Savaş son derece vahşi koşullarda gerçekleşti. Öyle ki ABD ağır bombardıman uçakları B-52'ler 1972 yılında altı ay boyunca Kuzey Vietnam'a 400.000 ton kadar bomba yağdırdı. Ayrıca Kuzeyli Komünistler ile ABD birbirlerinden esir aldıkları askerlere işkenceler uyguladılar. Savaşın bilançosu incelendiğinde ise yaklaşık olarak Güney Vietnam: 300 bin ölü; ABD: 58.220 ölü ve 300 bin yaralı; Güney Kore 5 bin ölü; Laos Krallığı 30 bin ölü verdi. Buna karşılık Kuzey Vietnam: 1 milyon 176 bin ölü/kayıp ve 600 bin yaralı; Çin 1.446 ölü ve SSCB 16 ölü verdi. Öte yandan, Vietnam'ın 30 yıllık savaş neticesinde kaybı ise korkunç seviyelerdeydi. Vietnam topraklarının 3'te 1'i yoğun bombardımanlar yüzünden kullanılamaz hale geldi. Ancak bütün bu sonuçlara rağmen Vietnam, savaştan galip ayrıldı. Savaşın bedelini ve yaşanan şiddeti Vietnam komünist gerillalarının lideri Ho Şi Minh şu şekilde ifade etti: *“Tüfeği olanlar tüfekleri, kılıçları olanlar kılıçları, kılıçları olmayanlar küçük çapa ya da sopalarıyla savaştı. Her mezra ve cadde birer kale, her insan bir savaşçı, her parti hücresi bir kurmay heyeti gibiydi. Zafer, çok büyük bedellerle 13 milyon şehit, yüzbinlerce yaralı ve sakatla kazanıldı.”* (Karadağ, 2017)

Savaşın özellikle ABD halkı üzerinde derin bir etkisi oldu. Televizyonun da evlere girmesiyle, savaş görüntüleri ABD halkı üzerinde derin etkiler bıraktı ve savaşa karşı kitlesel gösteriler başladı. Nihayetinde 1969 yılında Vietnam'daki ABD kuvvetleri yarıya düşürüldü (Lawrence, The Vietnam War: A Concise International History, 2008, s. 143). ABD'nin savaştan dolayı bütçe açığı vermesiyle beraber 27 Ocak 1973'te Paris'te bir ateşkes antlaşması imzalandı ve ABD Vietnam'dan çekildikten sonra savaş ancak iki yıl sonra Halk ordusunun 30 Nisan 1975'te Saygon'u ele geçirmesiyle sona erdi.

ABD açısından bu savaş tam anlamıyla felaketle sonuçlandı. ABD Ulusal Arşivi verilerine göre savaş süresince ABD 58.220 askerini kaybederken (ABD Ulusal Arşivi, 2008) binlercesi ise yaralandı veya kayboldu. Savaşın travmasından kurtulamayan 150.000 ila 200.000 civarında ABD askeri ise ülkelerine döndükten sonra yaşamlarına kendi elleriyle son verdi (Ketwig, 2017).

ABD'nin bu yenilgiden çıkardığı önemli iki ders; uzun süreli savaşlara girilmeyecek ve savaşlara gerekmedikçe doğrudan ABD askerinin gönderilmeyecek olmasıydı. Savaşın başlangıçta “Vekâlet Savaşı” şeklinde cereyan ettiği ancak ABD'nin ilerleyen safhalarda savaşa tam anlamıyla müdahil olduğu dikkat çekmektedir. ABD'nin

savaştan çekilmesinin ardından Kuzey Vietnamlılar Güney Vietnam'ı tam anlamıyla bir katliam gerçekleştirerek yeniden ele geçirdi.

Soğuk Savaş döneminin önde gelen bir diğer konusu ise atom bombası ve nükleer araştırma çalışmalarıydı. ABD, 1946'da Bikini Adası'nda bir atom bombası denemesi yaptı. Sovyetler ise ilk atom bombası denemesini 1949'da gerçekleştirdi. Atom bombasından bin kat güçlü ilk hidrojen bombası denemesini ABD 1951'de, Sovyetler Birliği ise 1953'te gerçekleştirdi. İngiltere 1952'de nükleer güç olduğunu ilan etti ve ilk hidrojen bombasını beş yıl sonra denedi. İlk nükleer denizaltı Nautilus, ABD tarafından 1955'te denize indirildi.

Söz konusu rekabetin son hızla gerçekleştiği yıllarda ABD ve Sovyetler Birliği 1958'de nükleer denemelerle ilgili geçici bir moratoryum üzerinde anlaştı. Ancak politik ve askeri gelişmeler moratoryumun kısa sürmesine sebep oldu. 1960 yılında Fransa kendisini dördüncü nükleer güç olarak deklare etti. Sovyetler Birliği 1961'de moratoryumu bozarak çok kısa bir sürede 30 bomba denedi. Ayrıca, ABD Pasifik'teki nükleer denemelerini tekrar başlattı.

Soğuk Savaş döneminde son hızıyla devam eden nükleer silahlanma yarışı 1986 yılında zirve yaptı. O dönemde iki süper gücün elinde 70,500 nükleer silah bulunuyordu. Bu silahların toplam gücü dünyayı ve üzerinde yaşayan canlıları 25 defa ortadan kaldırmaya yetiyordu. ABD ve Sovyetler Birliği birbirlerinin nükleer cephanelerini yakından takip etti. Her defasında biri diğerinin nükleer cephaneliğini büyüttüğünden veya yeni tür bir nükleer silah sahibi olduğundan şüpheleniyordu. İki devlet de nükleer silahlarını diğerinin sınırlarına doğrudan yönlendirmiş ve dakikalar içinde fırlatmaya hazır durumdaydı.

Nükleer güçler 'karşılıklı garantili imha' veya 'MAD' olarak adlandırılan bir askeri doktrin uyguluyordu. Bu doktrin iki tarafın da düşmanca bir nükleer saldırı durumunda birbirini yok etmesine yetecek kadar nükleer cephaneliği olduğunu öngörüyordu. Beklenen senaryo, mesela, ABD'nin Sovyetler Birliği'ni göreceli olarak küçük bir nükleer silah ile vurması durumunda Sovyetler Birliği'nin anında daha büyük bir saldırı gerçekleştirmesi, bunun sonucunda ABD'nin daha da büyük bir karşı saldırı gerçekleştirmesiydi. Sonuç tarafların birbirini kesin olarak imha ediyor olmasıydı.

Soğuk Savaş dönemi boyunca nükleer silahlanma yarışı yüksek çatışma riski taşıyan bazı olaylar da açıkça yaşandı. Rusya üzerinde uçan ABD'nin U-2 model casus uçağının 1960 yılında Sovyetler tarafından düşürülmesi ve ABD'nin U-2 casus uçaklarının, 1962'de Küba'da bulunan nükleer başlıklı füzeleri tespit etmesi ile başlayan olaylardan sonra ABD Başkanı J. Kennedy, Küba'yı savaş gemileriyle abluka altına aldı. Sovyet lideri Khrushchev, Kennedy'ye yazdığı mektupta, Türkiye ve İtalya'daki ABD'ye ait nükleer füzelerin sökülmesini istedi. Mektupta “Türkiye'deki füzeleri kaldırırsanız, Sovyetler Birliği de Türkiye'ye saldırmayacağına veya işgal etmeyeceğine söz verir” demişti. Khrushchev ayrıca “Rusya, Küba'daki füzeleri söküncel ABD de Küba'yı işgal etmeyeceğine söz vermelidir” dedi. İki ülke anlaştı ve nükleer bir savaşın eşiğinden dönüldü. Önce Rusya, Küba'daki füzeleri geri çekti. Sonra da ABD, Türkiye ve İtalya'daki füzeleri kaldırdı.

Kennedy, 1963'te nükleer patlama denemelerini sınırlayan antlaşmayı imzaladı. ABD Başkanı R. Nixon ile Sovyet lideri Brezhnev, 1972'de Moskova'da stratejik silahları sınırlayan SALT-I Antlaşmasını imzaladı. SALT-II Antlaşması da 1979'da imzalandı. M. Gorbachev'in 1985'te Sovyet lideri olmasıyla, ABD ile ilişkiler daha da yumuşadı ve Gorbachev ile ABD Başkanı R. Reagan 1987'de nükleer silahları azaltma kararı aldı.

Nihai tahlilde, birbirlerinin “oluşturucu ötekileri” olan ve Doğu ile Batı Bloklarından oluşan bu iki kutuplu sistemde, ABD Batı kutbunun liderliğini üstlenirken; SSCB ise Doğu kutbunun önderliğini yapmıştı. Blok liderlerinin ve üye devletlerin birbirlerine göre oluşturdukları siyasi, askeri, iktisadi, stratejik ve jeopolitik politika ve uygulamaları, iki kutuplu sistemin temel parametrelerini ortaya çıkardı. Böylece, iki kutuplu bu sistemde güç dengesi; iki bloğun -özellikle de blok liderlerinin- ulusal etki, kapasite ve güçlerini arttırması yoluyla gerçekleşti. Bu amaçla, Doğu ve Batı Blokları birbirine karşı her alanda dengeleme ve çevreleme politikası uyguladılar.

Soğuk Savaş döneminin bu iki kutuplu yapısı, Morton Kaplan'ın tipolojisindeki genel iki kutuplu sisteme karşılık gelmektedir. Zira bu sistemde, bir yanda NATO (Batı bloğu) ve Varşova Paktı (Doğu bloğu) gibi blok örgütler yer alırken; diğer yanda ise hemen hemen bütün devletlerin üye olabildikleri BM de evrensel bir aktör olarak sistemde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunun yanı sıra, Soğuk Savaş

döneminin bu iki kutuplu yapısında Hindistan, Mısır, Endonezya ve Gana gibi mevcut iki bloğa da dâhil olmayan devletler de vardır (Arı, 2004, s. 521-524).

Demokratik Almanya Cumhuriyeti, Ekim 1990'da Federal Almanya'ya dâhil olmasıyla Varşova Paktı'ndan ayrıldı. Varşova Paktı'nın geri kalan üyeleri 31 Mart 1991 askeri yapıyı sona erdirdiler. 1 Temmuz 1991'de de Pakt'ın tamamen sona erdirilmesine karar verildi. Varşova Paktı'nın eski üyeleri – Rusya hariç- daha sonra birer birer NATO üyesi oldular. 1999'da Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan, 2004 yılında da Romanya, Bulgaristan, Slovakya, Slovenya ve Baltık ülkeleri NATO'ya kabul edildi. Kısacası, güç dengesinin iki kutup arasında dağıldığı, askeri ve siyasi söylemlerin ve uygulamaların hâkim olduğu, realist teorinin etkisi altında güç politikaları ve çatışmanın yaşandığı bu gevşek iki kutuplu sistem, 1990 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991'de SSCB'nin parçalanması ile tamamen sona erdi.

Çin'e bakıldığında 1949'daki kuruluşundan itibaren Soğuk Savaş dönemi içerisindeki en önemli gelişmenin 1971 yılında BM'ye üye olması ve BMGK'da Tayvan'a verilmiş olan koltuğuna kavuşmasının olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu gelişme Çin'in Sovyet Rusya'sı ile 1969'da yaşadığı sınır ihlali çatışmalarının hemen akabinde gerçekleşti. Bu dönemde Çin'in SSCB ile ideolojik temelli bir ayrılık yaşayarak Batı'ya yaklaştığı görüldü. Bu durumu Harris (2014, s. 35) "*Mao'nun ideolojik inançlarının önemi Çin'in kendisini Marksizm-Leninizm'in meşru savunucusu ilan ettiği Çin-Sovyet ayrışması sırasında gözler önüne serilmiştir.*" şeklinde ifade etmektedir. Nixon'un 1972 yılında yaptığı ve "Şangay Bildirisi" ile ABD-Çin ilişkilerinin normalleşmesini netice veren ziyaret ise Çin'in BM üyeliği sonrasında Soğuk Savaşın öne çıkan gelişmelerindendir.

ABD ile Çin arasında önde gelen bir diğer konu ise Tayvan meselesidir. Esasen Çin'in BM'ye üye olması ve BM ile BMGK'da Tayvan'a ait koltukların Çin'e devredilmesi sonrası sorun belirgin bir şekilde gündeme gelmeye başladı. Tayvan boğazındaki Amerikan politikası statükonun korunmasına dayanıyordu. Hükümet, serbest bırakma (disengagement) politikasını desteklemeye kararlıydı. Boğazlardaki politik pozisyon hava kuvveti ve deniz gücü ile desteklenebilirdi; nükleer silahları kullanmak ise ancak istilayı engellemek için söz konusu olabilecekti (Erkan, 2010, s. 191). Tayvan meselesine ileriki bölümlerde detaylıca değinilecektir.

1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dünya Düzenindeki Değişim

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan İki Kutuplu Dünya Düzeninin 1991’de Sovyetler Birliğinin yıkılması neticesinde ABD liderliğindeki Tek Kutuplu Dünya Düzenine dönüştüğü değerlendirilmektedir. Bu dönemin başında ABD tarafından nihai zafer gibi değerlendirilen ve olası diğer rakipleri (özellikle Çin) göz ardı eden bir yaklaşım sergilendi ancak bu yaklaşım uzun ömürlü olmadı.

Bu çerçevede, günümüz uluslararası ilişkiler alanında üzerinde çokça tartışılan ve fikir birliğine varılamayan konuların başında Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan uluslararası sistemin yeni yapısı gelmektedir. Soğuk Savaş sonrası oluşan Dünya Düzeninin ABD liderliğinde “Tek Kutuplu Sistem” üzerinde kurulu olduğuna dair görüşler olduğu gibi yeni güç dengesinin ABD, Rusya, Çin, Hindistan, AB ve Japonya arasında oluştuğunu ve böylece sistemin Çok Kutuplu Dünya Düzenine dönüştüğünü ileri sürenler de bulunmaktadır.

Arı’nın (Arı, 2004, s. 517) ifade ettiği gibi:

Tarihsel olarak Dünya Düzeni kavramına ve buna ilişkin sistem modellerine baktığımızda ise Morton A. Kaplan örgütlenme durumlarını ve sayılarını göz önünde bulundurarak altı uluslararası sistem modeli geliştirmiştir. Bunlar;

1- Güç (Kuvvet) dengesi sistemi

2- Gevşek iki kutuplu sistem (loosebipolar system). Bu sisteme gevşek kurallı iki kutuplu sistem de denilebilir.

3- Sıkı iki kutuplu sistem (tight bipolar system). Bu sistem sıkı kurallı iki kutuplu sistem olarak da adlandırılabilir.

4- Evrensel sistem

5- Hiyerarşik sistem; bu sistem dereceli sistem olarak da kavramsallaştırılabilir.

6- Son olarak da birim veto sistemi veya birleşik veto sistemi.

Yukarıdaki son dört modelin, güç dengesi ve gevşek iki kutuplu sistemin değişik türlerinden oluştuğunu belirten Kaplan, bu sebeple güç dengesi sistemi ve gevşek iki kutuplu sistem üzerinde daha ayrıntılı durmaktadır.

Güç Dengesi Sistemi, 18. ve 19. yüzyılda Avrupa’da yaşanan klasik güç dengesi sistemi temel alınarak geliştirildi. Güç Dengesi Sistemi, sayıları en az beş olması gereken ve güçlerinin yaklaşık olarak eşit olduğu varsayılan ulus-devlet yapılarından meydana gelmektedir. Bu sistemde, hiçbir devlet diğerlerinin üzerinde sürekli bir hâkimiyet kuramamaktadır. Bunda en önemli etken, güçlerinin birbirine yakın olmasıdır. Bazen bir ulus-devletin öne çıktığı görülse de bu durum geçicidir. Güç dengesi sisteminin temel özelliklerinden biri de “Dengeleyici Devletin” sistemde oynadığı denge rolüdür. Bu bağlamda, dengeleyici devletin tek endişesi dengenin bozulmasıdır.

Gevşek İki Kutuplu Sistemin en temel özelliği ise devletlerin iki blok ve/veya iki kutup etrafında yoğunlaşmış olmalarıdır. Ancak bloklara katılmayan ve tarafsız politikalar izleyebilen devletler de vardır. Ayrıca, bu tür sistemlerin bir başka özelliği de, hemen hemen bütün devletlerin üye olduğu küresel organizasyonların sistemde bulunmasıdır. Gevşek iki kutuplu sistemde, güç dengesi sisteminden farklı olarak, dengeleyici devlet yerine arabulucu devlet vardır. Bu sistemde, arabuluculuk işlevini ya bağlantısız devletler gibi blok dışı aktörler ya da uluslararası örgütler yerine getirmektedir (Arı, 2004, s. 519 - 521). Soğuk Savaş Dönemi’nde ise zaman zaman sıkı iki kutuplu sistem zaman zaman ise gevşek iki kutuplu sisteminin varlığını görmekteyiz.

SSCB’nin dağılması, bir yandan iki hegemon güçten ABD’nin, Sovyetler Birliği karşısındaki galibiyetini simgelerken, diğer yandan da Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu yapısının sonu anlamına geldi. Nitekim ABD Başkanı Bush’un, 1990 Ağustosunda Irak’ın Kuveyt’i işgaliyle ortaya çıkan Körfez Krizi sırasında kullandığı “Yeni Dünya Düzeni” kavramı iki kutuplu yapının bittiğini ve uluslararası sistemde yeni bir düzenin ve/veya yapının ortaya çıktığını ifade etmekteydi (Bush, 2017). Bu bağlamda, ABD’nin “Yeni Dünya Düzeni” söylemi hem uluslararası sistemde bir değişim-dönüşüm sürecini anlatmakta, hem de uluslararası jeopolitik ve jeostratejide yeni açılımların ortaya çıkışını haber vermektedir.

Uluslararası Sistemde SSCB'nin parçalanmasından sonra yerini alan Rusya, 1991-2000 yılları arasında, 1985 yılında Gorbaçov'un başlattığı Glasnost (açıklık, şeffaflık) ve Perestroyka (yeniden yapılanma, yeniden inşa) politikaları doğrultusunda gerek liberal-demokratik siyasi yapıya geçiş, gerekse de serbest piyasa ekonomisi sistemine uyum yolunda hızlı bir reform sürecine girdi.

Özellikle de Boris Yeltsin'in ilk döneminde (1991-1995) uyguladığı Batı yanlısı politikalar neticesince bütün dikkatini iç politika üzerinde yoğunlaştıran Rusya ABD'nin uluslararası liderlik konumuna herhangi bir karşılık veremedi (Onay, 2002). Rusya'nın iç politikaya odaklanması sonucu dış politikada etken bir aktör olamaması, 1990-2000 arası dönemde ABD'nin dünya jeopolitiğindeki hareket serbestisini fazlasıyla arttırdı ve hegemon güç olarak ABD'yi küresel bir imparatorluk olma amacına yöneltti. Bu çerçevede, 1990 sonrası dönemde ABD liderliğindeki uluslararası sistemin tek kutuplu olduğu biçimindeki düşüncelerin de ortaya çıkmasına neden oldu. Aslında, ABD hegemonyasının “yönlendirici liderliğindeki” bu dönem, uluslararası sistemde bir ara dönemi ve/veya bir geçiş dönemini ifade etmektedir. Nitekim 11 Eylül saldırıları ve sonrasındaki tarihsel süreç, ABD'nin önderliğindeki uluslararası yapının tek kutuplu olmadığını gösterdi (Sönmezoğlu, 2002, s. 28).

11 Eylül 2001 tarihinde, ABD'nin en sembolik binalarından ikisi olarak kabul edilen Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi'ne gerçekleştirilen saldırılar gerek hegemonik bir güç olan ve küresel bir imparatorluk kurma amacındaki ABD'nin uluslararası prestijine zarar verdi, gerekse de 21. Yüzyılda küresel sistemin sorgulanmasına neden oldu. Böylece, Amerikan Savaşı'ndan bu yana Amerika Kıtası'ndaki en çok ölüm olayına neden olan 11 Eylül saldırıları “tarihin sonunun sonunu” ilan ederek, 21. yüzyıl küresel sisteminin miladı olarak kabul gördü.

ABD 11 Eylül terör saldırılarından sonra Orta Doğu'da (Irak'ta) ve Orta Asya'da (Afganistan'da) girmiş olduğu savaşlar sonucunda ekonomik ve küresel liderlik açısından zayıfladı. Bunun neticesi olarak Rusya, Çin, Hindistan, Japonya ve AB gibi küresel lider olma potansiyeline sahip aktörler ABD'nin küresel rakipleri durumuna geldiler. Bu çok kutuplu dünya düzeni, dünyanın jeo-ekonomik, jeopolitik ve jeo-stratejik ağırlık merkezinin Atlantik'ten Pasifik (Batı'dan Doğu'ya) yönüne kaydığı, küresel jeopolitik güç mücadelesinin Afro-Avrasya (Afrika-Avrasya eksenini)

coğrafyasında yaşandığı, enerji kaynaklarının ve güzergâhlarının daha da önem kazandığı, dinamik, dengeli ve çok aktörlü bir uluslararası yapıyı ifade etmektedir.

Uluslararası sistemin teorik arka planında yaşanan söz konusu dönüşüm, sistemdeki aktörler tarafından stratejik açılımlarla pratiğe yansıtıldı. Bu dönüşümü, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin 2007 yılının Şubat ayında Münih'te gerçekleştirilen 43. Güvenlik Konferansı'nda şu şekilde ifade etmekteydi:

“...Son yıllarda ABD politikalarındaki tek kutuplu bir dünya yaratma çabalarını tedirginlikle izliyorum. Bir ülke kendi kurallarını dünyanın geride kalanına, sanki kendi iç düzeniymiş gibi, kabul ettirmeye çalışırsa huzur ve istikrar değil, sorun bekleyin. Çağdaş dünyada tek efendi fikri mümkün olmadığı gibi, kabul edilmez de. ABD, tehlikeli biçimde güç kullanıyor. Avrupa'ya füze kalkanı kurarsanız gereken cevabı veririz.” (Arıboğan, 2007, s. 323).

Çin ve Rusya arasındaki 26 Mart 2007 tarihli Deklerasyonda “Global Çok Kutuplu Düzen” olarak adlandırılan “Yeni Dünya Düzeninde”, küresel kararların önceden olduğu gibi Amerikan hegemonyası tarafından belirlenmeyeceği ve “uluslararası ilişkilerin demokratikleşmesi” merkezli olacağı belirtilmekteydi (Çin Dışişleri Bakanlığı, 2007). Esasen 2000'lerin başında Çin'in yükselişinin barışçıl çerçevede ve ABD'nin de desteğiyle ilerleyebileceği ve çatışmadan ziyade bölge ülkeleri ve küresel düzeyde olumlu etkilerinin olacağına değinen görüşlerde bulunmaktaydı (Bijian, 2005). Tarihçi Niall Ferguson'un popüler deyimini “Chimerica” (Ferguson, 2009) ile yeni düzendeki değişimin ABD'nin “monopolünden” ABD ve Çin'in “düopolüne” doğru olacağı genelde kabul görmüş bir öngörü olup, literatürde bu ilişkinin farklılık dereceleri görülmektedir.

Benzer şekilde Rusya ile bölgenin yükselen bir diğer aktörü Hindistan arasında Devlet Başkanlarınca 2008 yılında imzalanan ortak bildiri de (17. madde) tarafların tek kutuplu dünya düzenine karşı oldukları şu şekilde ifade edilmekteydi:

“17. Taraflar hukukun üstünlüğü, eşit egemenlik, toprak bütünlüğü ve iç işlerine karışılmaması prensipleri üzerine kurulu çok kutuplu dünya düzeninin kurulması için çalışacaklardır... Rusya Federasyonu Hindistan'ın daha geniş üyeli bir BMGK için hakeden ve güçlü daimi üyeliğine ilişkin desteğini bir kere daha teyit eder.”

(Hindistan Dışışleri Bakanlığı, Joint Declaration between the Republic of India and the Russian , 2008)

Görüleceği üzere Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan ve 11 Eylül saldırılarıyla son bulduğu değerlendirilen ABD öncülüğündeki tek kutuplu dünya düzeni yerine ittifakların ve işbirliklerin ön plana çıkacağı yeni bir sisteme ilişkin güçlü sinyaller bulunmaktadır. Bugün uluslararası sistemin çoğulcu yapısı gereği çok taraflı ilişkilerin kurulmasının önemi, tek kutuplu dünyanın simgesi ABD’de de tartışılmaktadır. Bu durumu Keyman şu şekilde açıklamaktadır:

“ABD’de Bush doktrini üzerine yapılan tartışmalarda Amerika adına Irak işgalini destekleyenler bile, bu doktrinin tek taraflı niteliğini eleştiriyor ve ABD için önemli ülkelerle çok taraflı ilişkiler geliştirilmedikçe Amerikan Yüzyılı Projesinin yaşama geçirilmesinin çok zor, hatta olanaksız olduğunu vurguluyor. Bu anlamda, ne Çin ne Rusya ne de Türkiye cezalandırılıyor, aksine anlaşma yapılması gereken ülkeler konumlarını sürdürüyorlar.” (Emeklier, 2010)

Bu bağlamda, 21. yüzyıl itibariyle, uluslararası sistemin çoğulcu sisteme dönüşümüne dair bu “farkındalık”, ABD Ulusal İstihbarat Konseyi’nin “Küresel Eğilimler 2025: Değişen Dünya” başlıklı raporunda da somut bir şekilde yer almaktadır. Raporda 2025 yılına gelindiğinde, güç eksenini Batı’dan Doğu’ya doğru kayarken, devlet dışı aktörlerin de uluslararası sistemde önemli bir nüfuzla sahip olarak yükselen devletlerle birlikte sistemin çoğulculuğuna katkıda bulunacakları ifade edilmektedir (Eslen, 2008).

Sonuç itibariyle, Uluslararası Sistemin geleceğine dair Soğuk Savaş sonrası ilk on yıllık belirsizlikler, 11 Eylül saldırıları ile azalmaya başladı. Ayrıca, sistemin yapısına dair öngörüler artarken, aktörlerde kendilerini jeo-stratejik ve jeo-politik hedefleri doğrultusunda yeniden konumlandırıdılar. Soğuk Savaş dönemi politikaları özellikle 11 Eylül sonrası etkinliğini yitirdi, havuç-sopa ve klasik çevreleme politikaları artık beklenen sonuçları vermemeye başladı. Bugün, uluslararası aktörler, çoğulcu yapıya dönüşümün farkındalığı ile hareket etmekte, sistemdeki ağlarını ve diğer ülkelerle ilişkilerini çoğulcu bir yaklaşımla yeniden yapılandırmaktadırlar.

1.3. Soğuk Savaş Sonrası Asya Pasifiğin Şekillenmesi

Asya Pasifik bölgesine II. Dünya savaşı yıllarında baktığımızda Japonya'nın saldırgan politikaları neticesinde savaşın öncesinde ve sırasında Çin, Rusya ve ABD ile yaşadığı çatışmaları görmekteyiz. Esasen G. Kore ve Filipinler başta olmak üzere birçok bölge ülkesinde işgaller gerçekleştiren Japonya'nın bu saldırgan tavrı II. Dünya savaşı sonrasında bölge ülkelerinde kendi kimlik arayışları çerçevesinde milliyetçi ve ulusalcı akımları artırdı. Öte yandan, Japonya'nın işgal sırasında bölge ülkelerine götürmüş olduğu teknoloji ise savaş sonrasında bölge ülkelerinin kalkınma ve altyapı planlarına kaynaklık sağladı.

Soğuk Savaş yıllarında da Kore ve Vietnam savaşları ile dünya gündeminde hayli yer tutan bölge özellikle ABD tarafından dikkate alınması gereken bölgelerden biri oldu. Bu kapsamda 1947'de Hindistan ve Pakistan'ın İngiltere'den bağımsızlıklarını ilan etmeleri ve 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması bölgeye ilişkin en önemli gelişmelerdi. Söz konusu bu üç ülkenin de zamanla nükleer güce ve atom bombasına ulaşmaları soğuk savaş döneminde bölgede meydana gelen diğer gelişmelerdir.

Tablo 1: Bölgenin Yoğun Nüfuslu Ülkelerinin Nüfusları Tablosu

Ülke	Yıl							*Bin
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Dünya	6.958.170	7.043.010	7.128.180	7.213.430	7.298.450	7.383.010	7.466.960	
Çin	1.359.760	1.367.480	1.375.200	1.382.790	1.390.110	1.397.030	1.403.500	
Hindistan	1.230.980	1.247.240	1.263.070	1.278.560	1.293.860	1.309.050	1.324.170	
Endonezya	242.524	245.708	248.883	252.032	255.131	258.162	261.115	
Bangladeş	152.149	153.912	155.727	157.571	159.405	161.201	162.952	
Pakistan	170.560	174.184	177.912	181.713	185.546	189.381	193.203	
Beş ülkenin toplamı							3 344.940	

Kaynak: UNESCAP istatistik veri tabanı kullanılarak oluşturuldu. Erişim http://data.unescap.org/escap_stat/#compareData

Küresel düzlemde ise güç eksenini batıdan doğuya Hint-Pasifik ya da daha geniş anlamıyla Asya Pasifik bölgesine kaydı. Özellikle Çin'in 1971'de BM üyesi ve hemen akabinde BMGK daimi üyesi olması ve Eylül 2001'de Dünya Ticaret Örgütü üyeliğine katılması ve Hindistan'ın nüfus, ekonomi ve askeri alanlarda göstermiş olduğu gelişmeler son derece önemlidir. Bahse konu bölge BM (UNESCAP) verileri çerçevesinde en geniş kapsamıyla ele alındığında 53 ülkenin yer aldığı, batıda Türkiye'den doğuda Pasifik adalarına Kuzey'de Rusya'dan güneyde Yeni Zelanda'ya uzanan bir coğrafyayı kapsamaktadır. Bu coğrafya yaklaşık olarak 4,4 Milyar nüfusa yani yaklaşık olarak Dünya nüfusunun 2/3'üne sahiptir (BM ESCAP İstatistik Veritabanı, 2017). Bununla birlikte, çalışmada Asya Pasifik bölgesi daha dar kapsamda ve çalışmanın bölgesel kısıtları çerçevesinde ele alınacaktır. Söz konusu nüfusun önemli bir bölümünü Çin, Hindistan, Endonezya, Pakistan ve Bangladeş oluşturmaktadır. Ekonomileri ve ticaret hacimleri açısından ise Asya Pasifik ülkelerini gelişmişlik düzeylerine göre üçe ayırmak mümkündür. En az gelişmiş ve tarım ülkesi olan Endonezya, Filipinler ve Bruney'dir. Bir üst gelişmişlik düzeyinde ise G. Kore, Tayvan, Singapur ve Avustralya yer almaktadır. En ileri gelişmişlik düzeyine sahip olarak ise Japonya öne çıkmaktadır. Ayrıca ikinci ve üçüncü düzey arasında bulunan ve her geçen gün hızla gelişmekte olan Çin ile Hindistan ise; nüfus, ekonomik güç ve askeri güçlerindeki artışla Güney Doğu Asya'nın yükselen güçleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Ertuğral, 2014, s. 53).

Bölgeye ilişkin ekonomik verilere bakıldığında ise 2016'da toplam küresel GSYİH'nin 76,9 trilyon dolar iken Çin, Japonya, Hindistan, G. Kore ve Endonezya'nın toplam GSYİH ise 20,3 trilyon dolar olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, bölgedeki diğer ülkeler göz önüne alınmadığında dahi yalnızca bahse konu beş ülkenin küresel GSYİH'nin 1/5'ine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Çeşitli Bölge ve Ülkelerin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) Rakamları

Ülke	*Milyon Dolar					
	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Dünya Toplam	76.976.304	75.132.400	73.094.496	71.085.904	69.295.800	67.637.400
Kuzey Amerika	18.750.700	18.476.700	17.996.000	17.545.500	17.243.100	16.876.100
Avruya	19.743.300	19.374.500	18.964.500	18.647.200	18.582.000	18.637.300
Rusya Federasyonu	1.628.080	1.631.750	1.679.250	1.666.930	1.645.880	1.589.940
-	-	-	-	-	-	-
Çin	9.505.300	8.862.560	8.290.520	7.726.480	7.167.420	6.642.650
Japonya	6.040.650	5.979.750	5.914.020	5.894.240	5.778.640	5.693.520
Hindistan	2.456.030	2.293.060	2.123.010	1.974.800	1.856.250	1.760.210
G.Kore	1.304.660	1.268.780	1.234.340	1.194.430	1.160.810	1.134.800
Endonezya	1.037.690	988.128	942.185	897.262	850.024	801.682
Toplam	20.344.330	19.392.278	18.504.075	17.687.212	16.813.144	16.032.862

Kaynak: UNESCAP istatistik veri tabanı kullanılarak oluşturuldu.
http://data.unescap.org/escap_stat/

Askeri güç açısından ise Çin, KDHC, Hindistan ve Pakistan'ın nükleer silaha sahip olması, konvansiyonel silahlanma açısından Çin'in Pakistan ile kurduğu askeri ilişkiler ve Rusya'nın Çin, Hindistan ve Pakistan'a olan silah satışı dikkat çekicidir. ABD'nin Japonya, G.Kore ve Filipinler başta olmak üzere bölge ülkeleri ile kurduğu karşılıklı güvenlik anlaşmaları ve bölge ülkelerine özellikle de Tayvan'a olan silah satışı bölgesel askeri güç dengesini etkileyen diğer önemli gelişmeler olarak öne çıkmaktadır.

Öte yandan, Çin ile Hindistan arasındaki sınır anlaşmazlığı, Pakistan ile Hindistan arasındaki Keşmir sorunu, Çin'in bölge ülkeleriyle yaşadığı deniz sınırı eksenli anlaşmazlıklar Soğuk Savaş sonrası Asya Pasifik özellikle de Hint Pasifik coğrafyasında sürekli gündemdeki konu başlıklarını oluşturdu.

Günümüzde, Çin'in yükselişinin özellikle 2007 sonrasında kriz yılları dâhil GSMH'sındaki artışın ortalama %9'u geçmesi son derece dikkat çekmektedir. Ekonomik olarak güçlenen Çin'in askeri gücünü de neredeyse aynı oranda artırıyor olması bu değerlendirmelere önemli bir dayanak noktasını teşkil etti. ABD ve Rusya örnekleri incelendiğinde ise bu oranda bir askeri büyümenin ABD için Kore Savaşı sırasında ve Rusya(SSCB) için ise 1960-80 arası dönemde söz konusu olduğu görülmektedir. Öte yandan, Dünya'nın ikinci büyük ekonomik gücü olarak öne çıkan Çin, Soğuk Savaş sonrası dönemde bölge ülkeleri başta olmak üzere Afrika ve AB dâhil

tüm küresel aktörlerle güçlü ekonomik ilişkiler kurdu. Bu kapsamda, Çin'in BM'ye kabulü sonrası yaşadığı dönüşüm ve küresel düzenle kurduğu bağ önemli rol oynadı.

Bu çerçevede, Çin'in uyguladığı politikalar neticesinde Hint Pasifik bölgesinde ABD'nin etkinliğini dengelemeye başladığı görüldü. Çin ve ABD arasında 2000'lerin başı itibarıyla gündeme gelen mücadele bölge ülkelerini ekonomik ve güvenlik ekseninde ABD ile Çin arasında sıkışık bir pozisyonda bıraktı. Bu kapsamda, ABD'nin Obama dönemi "Çevreleme" (containment) politikasında da görülebileceği üzere Asya Pasifik ve daha dar çerçevede ise Hint Pasifik coğrafyası merkezli bir mücadelenin yaşandığı görüldü. Bu kapsamda, Hindistan, Pakistan, Endonezya, Malezya, Japonya, G. Kore ve K. Kore başta olmak üzere Çin'i çevreleyen bölgenin asıl mücadele alanı olacağı görülmektedir. Bu çerçevede, ABD ve Çin'in bölgeye ilişkin II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sonrası dönem politikalarına bakmakta yarar görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: ABD VE ÇİN'İN ASYA PASİFİK POLİTİKALARI

Asya Pasifik bölgesinde II. Dünya Savaşından kısa süre sonra gerçekleşen Kore Savaşı ve Soğuk Savaş kutuplaşmasının tüm yoğunluğuyla devam ettiği 1960'lı yıllar boyunca devam eden Vietnam Savaşı ABD'nin günümüz bölge politikasının oluşmasına etki eden temel gelişmelerdir. Çin bağlamında ise 1971'de BM'ye kabul edilmesi ve sonrasında yeniden yükselişi Çin'in bölgeye ilişkin yeni ve tarihsel kökenleri de olan politikalar üretme ihtiyacını ortaya çıkardı. Bu çerçevede, bu bölümde iki gücün II. Dünya Savaşı ve özellikle de soğuk savaş sonrası dönemde uyguladıkları Asya Pasifik politikalarına değinilecektir.

İki ülkenin bölge politikalarına geçmeden önce temel verilerine karşılaştırmalı olarak bakmakta yarar bulunmaktadır.

	Amerika Birleşik Devletleri	Çin Halk Cumhuriyeti	
Yönetim Şekli	Anayasal Federal Cumhuriyet	Tek Parti Yönetimi	
Devlet Başkanı	Trump	Xi Jinping	
Nüfus	326 Milyon	1,38 Milyar	
Yüzölçümü	9,8	9,6	*Milyon Km ²
GSYİH ve Küresel Ekonomideki Yeri	19,4 (1)	12,2 (2)	*Trilyon Dolar
Ekonomik Büyüme Hızı	2,9	6,6	*2018
İhracatı	1,55	2,26	*Trilyon Dolar
İthalatı	2,41	1,84	*Trilyon Dolar
İkili Ticaret Hacmi	578 Milyar Dolar		
Savunma Harcamaları	597	228	* Milyar Dolar

2.1 ABD'nin Asya Pasifik Politikası

ABD'nin 19.yy boyunca takip ettiği Asya Pasifik politikasının temelinde “Açık Kapı Politikası” yer almaktaydı. Bu ilke çerçevesinde Çin'in hiçbir büyük gücün sömürgesi olmaması ve Çin'deki ticari haklardan bütün ülkelerin eşit bir şekilde yararlanması öngörülmekteydi. Batılı güçlerce uygulanmakta olan sömürge sistemi ABD dış politikasında yer almamaktaydı ve Asya Pasifik bölgesinde “Açık Kapı Politikasını” ve beraberinde “Açık Denizlerde Serbestlik” politikasını esas alıyordu. ABD II. Dünya Savaşı sonrasında bölge ülkeleri üzerinde kurduğu hegemonya sayesinde söz konusu ticaret kanallarının serbest olması politikasını uygulayabildi. Bu kapsamda ABD son dönemde Çin'in Güney Çin Denizi'nde bulunan ada ve kayalıklardaki hak iddialarına savaş gemilerine söz konusu bölgelerde sefer yaptırarak cevap verdi.

2.1.1 ABD'nin Asya Pasifik Politikasının Temelleri

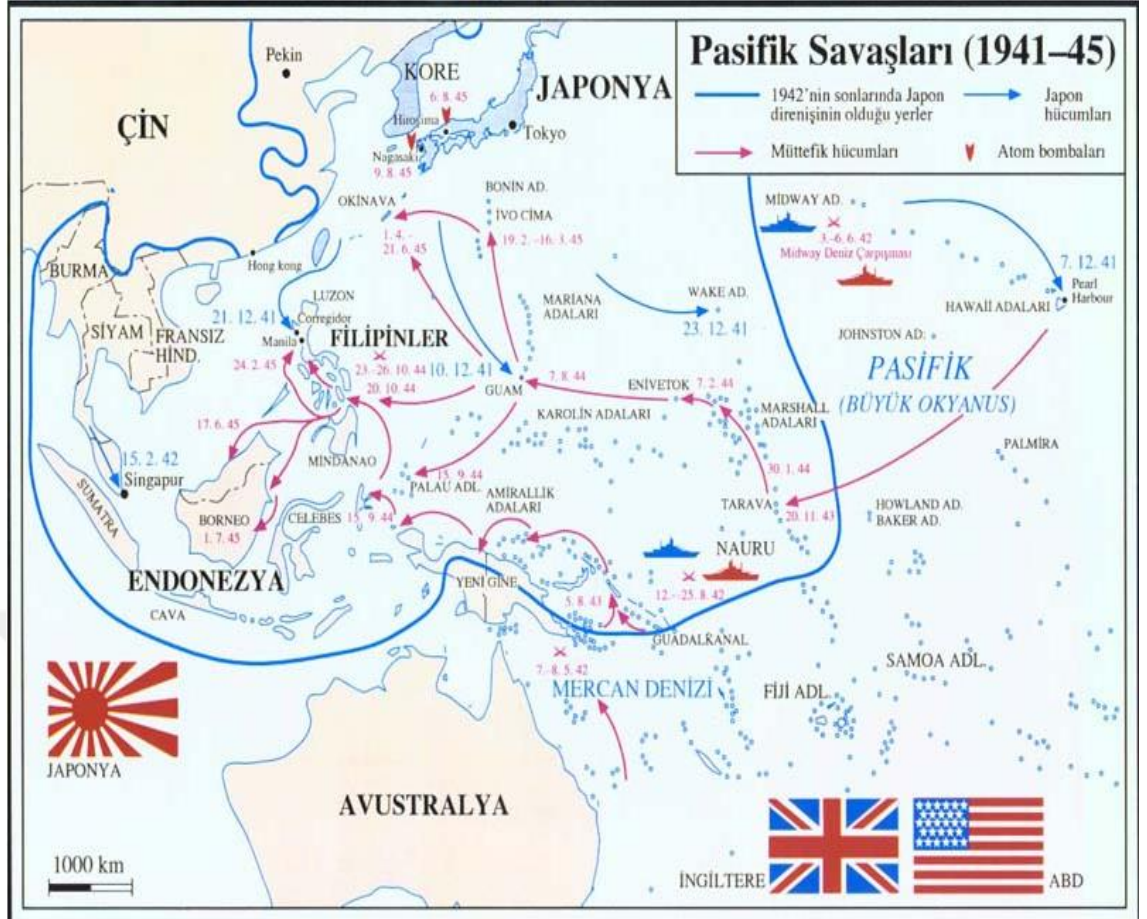
ABD için 19. yüzyılda asıl tehdit bölgede zayıf güçler konumundaki Çin ve Japonya'dan değil, sömürge sistemi üzerinden elde etmiş oldukları ayrıcalıkları paylaşmak istemeyen Avrupalı devletlerden geliyordu. Bu çerçevede ABD, Çin'in toprak bütünlüğü konusundaki hassasiyetini II. Dünya Savaşı'na kadar korudu. Bununla birlikte ABD, Batı ile ilişkilere açılmasını müteakiben hızlı bir şekilde modernleşen Japonya'ya 1905 yılına kadar destek verdi.

Japonya 1919'te Çin ile yapmış olduğu anlaşmalarla Çin üzerinde son derece önemli imtiyazlar elde etti. ABD, Asya Pasifik'te kendisi ile rekabete giren Japonya'nın sınırlandırılmasını istiyordu. Bu çerçevede, 1902 tarihli İngiliz-Japon ittifakının 1921'de yenilenmesini İngilizler üzerinde kurduğu baskı ile engelledi. ABD'nin Uzakdoğu meselesini bir bütün olarak ele alma isteği doğrultusunda 1921 Kasımında toplanan Washington Deniz Konferansı son derece önemli anlaşmaların imzalanmasıyla 6 Şubat 1922'de sona erdi. Bu anlaşmaların birincisi, Birleşik Amerika, İngiltere, Japonya ve Fransa arasında imzalanan “Dörtlü Anlaşma'dır”. Bu anlaşma ile taraflar, birbirlerinin Pasifik'te hakim oldukları ülkelere karşılıklı saygıyı taahhüt ediyorlardı. Bu, Amerika açısından Japonya'nın emperyalist emellerine karşı Filipinler'in korunmasıydı.

İkinci anlaşma, birinci anlaşma ile aynı tarihte, Birleşik Amerika, İngiltere, Japonya, Fransa, Belçika, Çin, İtalya, Hollanda ve Portekiz arasında imzalanan “Dokuz Devlet Anlaşmasıdır (Nine-Power Treaty)”. Bu antlaşmada devletler, Çin'in egemenliğine, bağımsızlığına, toprak ve idare bütünlüğüne saygı göstereceklerine ve bütün Çin topraklarında ticaret ve endüstriyel fırsat eşitliği prensibini uygulayacaklarına ilişkin anlaşmaya varmışlardı. Esasen bu anlaşmalar ABD'nin “Açık Kapı Politikası” açısından açık bir zaferdi.

Üçüncü anlaşma da, yine 6 Şubat 1922'de Birleşik Amerika, İngiltere, Japonya, Fransa ve İtalya arasında imzalanan “Deniz Silahlarının Sınırlanmasına” ait anlaşmadır. Deniz Silahlarının Sınırlandırılması Antlaşması'yla büyük tonajlı gemilerde 5-5-3 oranı kabul edildi. “Capital Ships” olarak adlandırılan ve ağırlığı 35.000 tonu geçemeyen büyük gemiler bakımından her devletin sahip olabileceği deniz gücü sınırlandı. Bu sınırlama ile Birleşik Amerika 525.000, İngiltere 525.000, Japonya 315.000, Fransa 175.000 ve İtalya da 175.000 tonajında büyük gemilere sahip olabileceklerdi.

Japonya'nın bölgesinde son derece saldırgan politikalar takip ettiği iki dünya savaşı arası dönemde ABD Japonya'yı sınırlandırmaya özel önem verdi. ABD bu çerçevede, kendisi tarafından öne sürülen ve Milletler Cemiyeti tarafından da kabul edilen “Tanımazlık Doktrini” ile 1931 yılında Çin'in Mançurya bölgesini işgal eden Japonya tarafından kurdurulan Mançuko adlı kukla devletin tanınmamasını da temin etti. Bu anlaşmalar ve ABD politikaları neticesinde ABD'nin, Avrupa güçlerinin güç kaybetmeye başladığı 1898-1945 arası döneminde Asya-Pasifik'te büyük bir güç olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Asya-Pasifik'te kurduğu siyasi, askerî ve iktisadi üstünlük sayesinde ABD, hızla dünya liderliğine doğru ilerlemeye başladı. Washington Deniz Konferansı sırasında ise o güne kadar İngiltere'de olduğu kabul edilen deniz üstünlüğüne kendisinin de ortak olduğunu gösterdi.

Harita 2: II Dünya Savaşı - Pasifik Savaşları

Kaynak: Aygün Hoca web sitesi, 08.04.2009, Erişim, <http://aygunhoca.com/tarih-haritalari/87-2dunya-savasi-haritalari/470-pasifik-savaslari-haritasi.html>

ABD, yukarıda ifade edildiği üzere II. Dünya savaşına kadarki dış politikasında Asya Pasifik'e son derece önem verdi. Bununla birlikte II. Dünya savaşı ve sonrası dönemde askeri gücünün varlığını bölgede hissettirerek küresel güç olmanın sorumluluk ve gerekliliklerini yerine getirebileceğini göstermek istedi.

2.1.2 ABD'nin İkinci Dünya Savaşı Sonrası Asya Pasifik Politikası

ABD II. Dünya Savaşına başlangıçta katılmayarak tarafsız kalmayı tercih etti. Ancak, 7 Aralık 1941'de Japon uçak gemilerinden havalanan 360'ın üzerinde savaş uçağının, Hawaii Adaları'ndaki Pearl Harbor deniz üssünde bulunan ABD savaş gemilerine saldırması üzerine ABD kongresi, 8 Aralık 1941'de Japonya'ya, üç gün sonra da Almanya ve İtalya'ya savaş ilan etti.

Pearl Harbor baskınıyla aynı gün, Formoza'dan kalkan Japon uçakları Filipin Adaları'na saldırdı. Bu adalar daha sonra Japon birliklerince işgal edildi. General Douglas MacArthur komutasındaki ABD ve Filipin güçleri yenildiler ve bölgeyi boşaltmak zorunda kaldılar. Japonlar 1942 Mayıs'ında Filipinler'i ele geçirdiğinde 36 bin kadar asker ve 25 bin sivil esir aldı.

Japonlar saldırılarına devam ederek ABD'nin Guam ve Wake adaları ile İngiltere kontrolündeki Hong Kong'u aldılar. Japon askerleri Tayland üzerinden hareketle yarımadanın alt bölümlerine ilerlediler ve Singapur 1942 Şubat'ında teslim oldu. Pasifik'te ve Güney Çin Denizi'nde müttefiklerin kontrolündeki birçok adayı ele geçirdi ve Müttefik deniz güçleri büyük kayıplar vererek çelildi. Bu saldırılar sonucunda Japonya, Güneydoğu Asya'nın denizden ulaşımını denetleyen adaları ele geçirdi. Japonlar ayrıca Çin-Hindi ve Tayland'dan geçerek Birmanya'yı da işgal etti ve oradaki İngiliz birliklerini Hindistan'a çekilmek zorunda bıraktılar. Güneydoğu Asya'da kurdukları üslerden Avustralya'ya hava saldırıları düzenlediler.

Japonya'nın son derece saldırgan savaş politikası uyguladığı ikinci dünya savaşı yılları bölge ülkelerinde Japonya'ya karşı olumsuz ve güvensiz yaklaşımların oluşmasını netice verdi. Bu dönemin sonucu olarak günümüzde G. Kore başta olmak üzere bölgedeki ABD müttefiki diğer bölge ülkeleri ile Japonya arasında tam bir ittifakı gerçekleştirmek mümkün olamamaktadır. Ancak ABD'nin savaşa girmesi ve Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombaları neticesinde yenilmesi neticesinde yeni bir Asya Pasifik dengesi oluşmaya başladı. Esasen Avrupalı Güçler ile Almanya ve Rusya ekseninde Batı'da yoğunlukla devam eden savaşa ABD'nin katılımı Asya Pasifik eksenli bir gerekçe ile oldu.

II. Dünya Savaşı'nın ardından ABD Japonya'nın tekrar ABD için rakip olacak kadar güçlenmesini engelleyecek önlemler aldı. Bu bağlamda Japonya'nın anayasası değiştirilerek kendi toprakları dışında herhangi bir yerde savaşmasını yasaklayan 9.madde getirildi. Yalnızca kendisini savunacak ve iç güvenliği sağlayacak kadar bir polis gücü bulundurmasına izin verildi. ABD ve Japonya 1951 ve 1952'de imzaladıkları San Francisco ve Amerikan - Japon Güvenlik Antlaşması'yla, Japonya ülkesini Amerikan ordusuna açarak ülke savunmasını ABD'ye teslim etti. Böylece Japonya, ABD'nin askeri ve siyasi üstünlüğünü kabul ederek kendini ekonomik kalkınmaya yönlendirdi.

Esasen günümüzde Çin'in yükselişine ilişkin endişelerin temelinde de Japonya tarafından İkinci Dünya Savaşı ve öncesinde takip edilen politikalar neticesinde Asya Pasifik bölgesinde yaşanan savaş ve gerilimin tekraren yaşanması riskini görmek mümkündür.

Öte yandan, ABD öncülüğünde Asya Pasifik bölgesine yönelik NATO benzeri Avustralya-Yeni Zelanda-ABD Güvenlik Anlaşması (ANZUS) ise 1 Eylül 1951 tarihinde San Fransisco'da imzalanan bir antlaşma ile kuruldu. 1952 yılında yürürlüğe giren ANZUS Paketi'ni ortaya çıkaran *"Üçlü Güvenlik Antlaşması'na göre, Pasifik bölgesinde taraflardan birisi saldırıya uğrar ise bu diğer iki tarafa karşı da yapılmış sayılacaktı"*. ABD'nin Asya Pasifik bölgesinde Çin ve Rusya'yı çevrelemesini sağlayacak bir diğer askeri güvenlik örgütü ise 1954 yılında kurulan Güneydoğu Asya Anlaşma Teşkilatıdır (SEATO). Bu Örgütte ise ABD, İngiltere, Fransa, Yeni Zelanda, Avustralya, Filipinler, Tayland ve Pakistan yer almaktaydı. Böylece ABD, NATO, Balkan Paketi, Bağdat Paketi (1958'den sonra CENTO oldu) ve SEATO gibi örgütlenmelerle SSCB ve Çin'i Akdeniz'den Büyük Okyanus'a uzanan bir hat ile çevreledi.

ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki dış politikasının temellerini Truman Doktrini olarak bilinen ve 12 Mart 1947'de yapılan açıklamada bulmak mümkündür. *"ABD Komünist olmayan herhangi bir rejimi, iç ayaklanma veya diplomatik baskıyla karşılaşması halinde ekonomik, siyasi ve daha da önemlisi askerî açıdan destekleyecektir"*. ABD tarihinde ilk defa barış zamanında Amerika kıtası dışında bir bölgeye karşı askerî taahhüt altına giriyordu.

ABD'nin 1945-1950 yılları arasında takip ettiği Komünizmi çevreleme politikasının Çin'in tanındığı 1970'lere kadar sürdürüldüğü görülmektedir. Öte yandan aynı dönemde ABD'nin Japonya ve Filipinleri savaş sonrasında "Model Devlet" olarak kurmak istediği görülmekteydi. ABD'nin kapitalizm ve serbest ticaret üzerinden güçlü ekonomilere sahip demokratik ülkelerin kurulmasını hedef olarak belirlediği görülmekteydi. Esasen ABD bu sayede bölge ülkelerinin Komünizme karşı direncini artırmak ve kendi yanlarında pozisyon almalarını sağlamak istiyordu.

Sovyetler Birliği'nin çevrelenmesi ve izole edilmesini dış politikasının temel stratejisi kabul eden Truman doktrini 1949 yılında Çin'de Mao önderliğinde komünist rejimin kurulması ve ABD'nin desteklediği milliyetçilerin bertaraf edilmesi ile ciddi bir

sınama ile karşı kaşıya kaldı. Truman ülke içinde sorgulanmaya başlandı ve Cumhuriyetçiler, Demokratik Partiyi ve Truman'ı Çin'in kaybedilmesinin tek sorumlusu ilan ederek yıpratma kampanyası başlattılar. Cumhuriyetçi Senatör Joseph Mc Carthy Amerikan Dışişleri Bakanlığını komünistlerin ele geçirdiğini iddia ederek ülkede âdeta bir cadı avı başlattı. Kurulan soruşturma komisyonları sonucunda yüzlerce kişi hapis cezasına çarptırılırken binlerce kişi de işini kaybetti.

Dış politikada, Çin'in kaybedilmesi ve Sovyetler Birliği'nin atom bombasına sahip olmasıyla köşeye sıkışan Truman'ın talebi üzerine danışmanlarınca hazırlanan yeni dış politika stratejisine ilişkin Nisan 1950'de hazırlanan Millî Güvenlik Kurulu raporu olan Paul Nitze'nin ABD ulusal güvenlik yaklaşımı (NSC68) Başkan Truman'a sunuldu. Rapora göre hemen ve büyük ölçekli askerî genişlemeye gidilmeli ve ABD tek taraflı olarak komünist olmayan bütün ülkelerin savunmasını üstlenmeliydi. Yine NSC-68'e göre Sovyetler Birliği dört yıl içinde ABD'yi ortadan kaldıracak büyüklükte nükleer silahlara sahip olacaktı (ABD Dışişleri Bakanlığı Tarih Ofisi, 2017).

Truman'a göre iç kamuoyunu yapılmakta olan askeri harcamalara ikna etmenin yolu küresel ölçekte bir tehdit kurgulamaktan geçiyordu, beklenen fırsat NSC-68'in yayımlanmasından iki ay sonra, KDHC ordusunun otuz sekizinci paraleli geçerek Güney Kore'yi işgal etmesiyle ortaya çıktı. Esasen, 1950'li yılların başında Amerikan Dışişleri Bakanlığı uzmanlarının çoğunluğu Kore yarımadasının ABD için jeopolitik açıdan önemi olmadığını düşünüyordu. Truman iç kamuoyunda kendisini rahatlatmak ve Çin'in komünist yönetime geçmesiyle sarsılan itibarını yeniden sağlayacak yolun Kore'de kazanılacak askerî zaferden geçtiğini değerlendirmekteydi. Ancak, Truman'ın Asya Pasifik'e yönelik açıklamaları yalnızca Güney Kore'yi askerî açıdan destekleyeceğini açıklamakla kalmadı; Vietnam'da Fransız sömürgeciliğine karşı mücadele eden bağımsızlık hareketine karşı Paris yönetiminin arkasında yer alacağını ve Çin'deki mücadeleyi Mao'ya kaybettikten sonra Tayvan adasına sığınan Chiang Kaishek'e de yardım edeceğini duyurdu.

ABD başlangıçta tanımadığı Tayvan'ın önemini Kore Savaşından sonra ve özellikle I. Tayvan Boğazı krizi sırasında fark ederek, 1954 yılında Çin Cumhuriyeti (Tayvan) ile Karşılıklı Savunma Antlaşması (US-ROC Mutual Defense Treaty) imzaladı. Bu antlaşmaya göre, ABD, herhangi bir dış güç tarafından saldırıya maruz kalması durumunda Tayvan'ın güvenliğini sağlayacağını taahhüt etti (Malcolm, 2005).

ABD'nin nükleer silah kullanmakla tehdit ettiği Çin, sonunda 1 Mayıs 1955'teki Bandung Konferansı ile saldırılarına son vererek Birinci Tayvan Boğazı Krizi'ni sonlandırdı. İkinci Tayvan Boğazı Krizi ise, Mao'nun Kültür Devrimi'ni daha da ileriye taşıyacağını düşündüğü "İleriye Büyük Hamle" projesi doğrultusunda, 23 Ağustos 1958'de Tayvan'a yeniden saldırıya geçmesiyle yaşandı. SSCB yönetimi; yaklaşık bin askerin öldüğü ve 44 gün süren saldırıları, Çin'i bölecek bir Amerikan oyunu olarak değerlendirmesinden dolayı, anakara Çin'i üzerinde baskıyı artırarak saldırıya son vermesini sağladı. Bu kapsamda, 1959 yılında Camp David'de Amerikan Başkanı Eisenhower ile görüşükten sonra Pekin'e geçen Rus lider Krushcev, Mao'nun Tayvan ilgisine son vermesini ve olası bir SSCB-ABD savaşına neden olmamasını istemesi üzerine, Moskova ile Pekin arasındaki ilişkiler de bozulmaya başladı (Turan İ. , 2016).

Truman 1952 yılında görevi bırakırken ABD komünizmle mücadeleyi her kıtada yürüten ve Sovyetler Birliği'ni çevreleme stratejisinin sonucu olarak dünyanın dört yanında askerî mevcudiyeti olan küresel aktör konumundaydı. Ordudaki asker sayısı bir buçuk kat artarak 3,5 milyona yükseldi. NATO kurularak Yunanistan ve Türkiye'nin üye olmasıyla ABD, Doğu Akdeniz'de İngiltere'nin yerini aldı. Sonuç itibarıyla ABD'nin küresel hâkimiyeti temel alan dış politikası sonucunda artan askerî harcamalarda çıkarları olan ve sistemin genişleyerek devam etmesini destekleyen askerî-endüstriyel yapı ortaya çıktı.

Truman'dan sonra başkan olan Eisenhower döneminde ise Eisenhower Doktrini ile ABD Orta Doğu bölgesine olan ilgisini arttırdı ve bunun neticesinde İngiltere ve Fransa'nın Orta Doğu'da bıraktıkları boşluğu bizzat doldurarak bölgede Sovyet Rusya'nın karşısına yerleşti. Bununla birlikte söz konusu dönemde ABD aynı zamanda Kore savaşının sonuçlarıyla meşguldü. Ancak ABD kamuoyu henüz Kore savaşını tam anlamıyla unutamamışken kendisini Asya Pasifik'teki başka bir çatışmanın, Vietnam Savaşının ortasında buldu. ABD, Vietnam Savaşında Komünist Blok'un Hint Pasifik bölgesinde çevrenmesi ve G. Kore benzeri bir devletin kurulmasını önceledi. Cenevre Anlaşması çerçevesinde 1954-65 arası iki Vietnam'ın olduğu ancak çatışmaların da devam ettiği bölgeye ABD başlangıçta askeri danışmanlar ve sınırlı destekle yetindi. Ancak 1965 yılında Johnson'un emri ile kuzey Vietnam bombalandı ve 1968'e gelindiğinde ise sahadaki ABD askeri sayısı 500.000'i buldu. Nihayetinde Vietnam Askerleri ve Viet Cong gerillalarının 1968'de başlattığı ve ABD Büyükelçiliği ve askeri üslerini de içeren 100 şehir ve askeri üsse yönelik "Tet

Saldırıları” sonucunda ABD Başkanı, kendi iç kamuoyunda güçlenen savaş karşıtlığı karşısında, kuzeyin bombalanmasının azaltılmasını emretti.

1968 yılında Paris’te başlayan görüşmelere rağmen 1969’da göreve gelen Nixon döneminde de savaş devam etti. Nixon asker sayısını kademeli olarak azaltmasına rağmen zaman zaman Kuzeye saldırı emirleri vermeye devam etti. Ancak ABD kamuoyunda bu savaşın sürdürülebilirliğinin mümkün olmadığı algısı yerleşiyordu. Nihayetinde Ocak 1973’te ABD ile Vietnamlılar (Kuzey Vietnam, Güney Vietnam ve Viet Kong) arasında barış anlaşması imzalandığında ABD kendisi açısından hezimet olarak görülen savaşı sonlandırmış oldu (Britanica, The two Vietnams (1954–65), 2018).

ABD’nin Asya Pasifik politikasında Vietnam Savaşı dönemiyle birlikte devam eden bir diğer başlık ise Çin’in tanınması ve Çin’in BM’ye ve BMGK’ya kabulü oldu. Önceden de değinildiği üzere Çin ile Sovyet Rusya’sı arasında yaşanan ayrılık ve ABD’nin Çin’i Medeni Dünyanın bir parçası olarak görmesi ve bu sayede SSCB’den uzaklaştırma isteği 1970’ler boyunca ABD’nin Asya Pasifik politikasının temel taşlarından birini oluşturdu.

Bu çerçevede, özellikle 1963 yılında başlayan Vietnam Savaşı’nda ABD’nin yıllar geçmesine rağmen bir türlü başarı sağlayamaması, Çin’in Eylül 1964’de nükleer silaha ulaşması ve 1961’de kurulan “Bağlantısızlar” hareketi ülkeleri arasında Çin’in giderek artan saygınlığı nedeniyle, ABD Başkanı Nixon da yeni şartlara göre hareket etmeye başladı (Adıbelli, 2006). Çin ile ABD’yi birbirine yaklaştıran bir diğer önemli gelişme ise 1968 Brezhnev Doktrini altında SSCB’nin sosyalizmi korumak uğruna, gerekirse Çin’i ilhak etme hakkına sahip olduğunu ilan etmesiydi (Tucker, 2005, s. 121).

ABD’nin bölge politikasında günümüzde önemli bir yer tutan Hindistan ile ikili ilişkisinde de Çin ve Pakistan faktörleri ön plana çıkıyordu. Hindistan ile Çin arasında, 1950’de Çin’in Tibet’i işgali ve 1959 yılında Tibet’te yaşanan isyan ve sonrasında Dalai Lama’nın Hindistan’a sığınması iki ülke arasında gergin olan ilişkileri daha da kötü bir duruma getirdi. Nihayetinde sınır askerleri arasında devam eden çatışmalar 1962’de savaşa dönüştü ve savaş Çin’in zaferiyle neticelendi. Savaş çok kısa sürmüş olmasına rağmen Hindistan’ın ABD ve SSCB’den aynı anda destek alması Hindistan’ın Gandhi sonrası takip ettiği bağımsız dış politika yaklaşımını terk etmesine

ve zamanla ABD'ye yaklaşmasına yol açtı. Bununla birlikte ABD'nin özellikle Çin ile ilişkilerinin geliştiği 1970'li yıllarda Hindistan'ın ABD ile ilişkileri bozulmuştu. ABD'nin, Hindistan ile tüm batılı değer ve ortak yaklaşımlarına rağmen tam anlamıyla güçlü ilişkiler kuramamasının bir diğer önemli nedeni ise Pakistan kaynaklıydı.

SSCB, Afganistan'daki komünist hükümet ile anti-komünist gerillalar arasında başlayan iç savaş sırasında, hükümet kuvvetlerine yardım adı altında bu ülkeye kendi askerini gönderip müdahale etti. Nihayetinde 1978 Nisan'ın da merkeziyetçi Afgan hükümeti sol bir darbeyle devrildi. Ancak 9 yıl süren savaş nendeyle 1981'de 1,5 milyon olan Afgan göçmen sayısı 1986'ya gelindiğinde çoğunluğu İran ve Pakistan'da olmak üzere 5 milyona çıktı (Ruiz, 2001, s. 1). ABD ise bu göçmenler üzerinden Afgan gerillalara silah sattı. ABD'nin komünizm ile mücadele üzerinden Pakistan ile kurduğu ilişki, Hindistan ABD ilişkilerine son derece zarar verdi.

Söz konusu tarihsel gelişmeler çerçevesinde Çin'in ekonomik olarak güçlenmeye başladığı SSCB'nin yıkılarak Rusya Federasyonunun kurulduğu Soğuk Savaş sonrası döneme ise bir sonraki bölümde değinilecektir.

2.1.3 ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Asya Pasifik Politikası

Soğuk Savaş sonrası yakın dönem değerlendirmelerinde ABD'nin Soğuk Savaştan galibiyetle çıktığı ve tek kutuplu bir sistem oluştuğu kanısı yaygındı. ABD'nin başat güç olarak uluslararası sistemin yapısını, liberal anlayışa uygun olarak çok taraflılık kavramına ve iş birliğine dayalı güvenlik anlayışı üzerine mi inşa edeceği yoksa yayılcı anlayışı benimseyerek, tek taraflılığa ve zorlayıcı hükmetme kavramına dayalı bir sistem mi inşa edeceği sorusu gündeme geldi. Zbigniew Brzezinski "Büyük Satranç Tahtası" adlı eserinde, ABD'nin rakibinin çöküşünü simgeleyen Soğuk Savaş sonrası süreçte emsalsiz bir konuma sahip olan ABD'nin böylece dünyanın ilk ve aynı zamanda tam anlamıyla gerçek küresel gücü olduğunu belirtti. ABD'nin küresel üstünlüğü bazı açılardan eski imparatorlukları hatırlatsa da daha sınırlı bölgesel etkinliklere dayanmamaktaydı. (Brezinski, 2005, s. 26).

ABD'nin soğuk savaş sonrası Asya Pasifik politikasında 1990'lar boyunca Kore yarımadasının bölünmüşlüğü, K. Kore tehdidi, Pakistan - Hindistan Nükleer güç yarışı ile Tayvan Boğazı konuları öncelikli konular yer aldı. Bununla birlikte, ABD'nin

Soğuk Savaşın galibi olarak ortaya çıktığı süreçte dış politikası açısından göreceli olarak rahat bir on yıl geçirdiği ifade edilebilir. Öyle ki, Fukuyama'nın 1989 tarihli "Tarihin Sonu" çalışması büyük bir ilgi gördü ve yoğun bir tartışma yarattı. Makalenin başlığı Washington düşünce kuruluşlarında, medyada ve akademik çevrelerde giderek yaygınlaşan bir slogan olarak kullanılmaya başlandı. Kısa erimli tarihsel süreç, Fukuyama'nın iddialarını doğrulayacak biçimde ilerledi ve makalenin yayınlanmasından üç ay sonra Berlin duvarı yıkıldı, bir iki yıllık süreçte de Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa rejimleri yıkılmaya başladı. Fukuyama üç yıl sonra, 1992'de, yaşanan gelişmelerden de güç alarak evrensel bir tarih kuramını içeren ve tezini bu kuramın bir ürünü olarak sunan "Tarihin Sonu ve Son İnsan" adlı kitabını yayınladı. (Turan B. , 2015, s. 486).

Soğuk Savaş'ın sonra ermesini müteakiben göreve gelen Clinton (1992-2000) kendinden önceki Demokrat Başkanlarca da takip edilen çok taraflılık, demokrasi savunuculuğu ve insan haklarının ön plana çıkarılmasına dayalı yumuşak güç unsuru merkezli idealist bir dış politika tercih etti. Clinton görevine başlarken üç amaç öne sürdü. İlki Amerikan ordusunun ve güvenlik kapasitesinin modernleştirilmesi ve yeniden yapılandırılması; ikinci amaç uluslararası ilişkilerde ekonominin payını artırmak ve son amaç ise demokrasiyi küresel olarak geliştirmektir.

Bununla birlikte, yumuşak güç temelli dış politika anlayışına rağmen, uluslararası sorunların çözümü için sıklıkla diplomasi yerine askerî müdahale seçeneği tercih edildi. Clinton yönetimi Soğuk Savaş döneminin mirası NATO gibi kuruluşları ve ABD'nin diğer bölgesel ittifaklarını tek kutuplu dünyada Amerikan hegemonyasının devamı için kullanmaya başladı. Bu bağlamda Balkanlarda meydana gelen Bosna ve Kosova savaşları hemen Soğuk Savaş sonrası dikkat çekici iki örnektir.

Askeri müdahaleler konusunda ise Vietnam Savaşından çıkarılan dersler neticesinde bölgesel çatışmalarda doğrudan Amerikan askerinin kullanılması yerine sorumluluğun bölgesel güçlere, NATO'ya ve diğer bölgesel organizasyonlara bırakılarak onların bu konudaki çabalarına destek verilmesi öngörüldü. Avrupa'nın güvenliği için de aynı durum geçerliydi. Avrupa, kendi güvenliğini kendisi sağlayacak, ABD ise gerekirse Avrupa'ya yardımcı olacaktı. ABD'nin Bosna Savaşı'na geç müdahalesi de bu perspektiften değerlendirilebilir.

Amerikan dış politika yapıcılarının ülkelerinin küresel liderliğinin devamı için stratejik önemde gördükleri dört bölgeden diğer büyük güçleri açıkça dışlayamayacaklarının farkındaydı.

ABD açısından Almanya ve Japonya gibi ABD'nin Soğuk Savaş süresince müttefiki olan ve hâlihazırda topraklarında Amerikan üsleri bulunan ülkelere karşı tavır almak olanaksızdı. ABD'nin Avrupa'da Almanya'yı, Doğu Asya'da Japonya'yı karşısına alarak üstünlük kurması mümkün değildi. Dolayısıyla ABD bu dört bölgede askerî mevcudiyetini meşru hâle getirmek için "Haydut Devletler" kavramını ileri sürmeye başladı. Doğu Avrupa'da Sırbistan, Orta Doğu'da İran, Irak ve Suriye, Doğu Asya'da ise KDHC dünya barışını ve güvenliğini tehdit eden devletler olarak ilan edildi.

Aynı dönemde Asya Pasifik bölgesinde ise, bölge ülkeleri bağımsızlaştıkça ABD her bir küçük ada devletiyle diplomatik ilişki kurmaya başladı. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, uluslararası terör, Çin'in büyüyen ekonomisi gibi konular, ABD'nin Pasifik bölgesindeki etkinliğini artırma zorunluluğunu da beraberinde getirdi. Bununla birlikte, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönem için bölgeye olan taahhütlerinin ve ilgisinin devam edip etmeyeceği sorusu cevap beklemekteydi. Bu kapsamda ABD söz konusu dönemde Çin ile Soğuk Savaş sonrası diplomatik, ekonomik ve askeri ilişkilerini geliştirdi. Aynı zamanda Güneydoğu Asya Ülkeleri ile ekonomik, ticari ve güvenlik (ortak tatbikatlar) ilişkilerini ise güçlendirmenin yollarını aradı. Bu çerçevede 1993'te Seattle'daki toplantıda Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü liderlerin katıldığı Zirve'ye dönüştürüldü.

ABD ayrıca ASEAN'ın, güvenlik işbirliği, demokrasinin yaygınlaştırılması ve insan hakları konuları ile birçok diğer bölgesel sorunu ele alan ASEAN Bölgesel Forumu'nu (ARF) destekledi. Ayrıca Clinton'ın APEC ve ASEAN toplantılarına Başkan düzeyinde düzenli katılım sağladığı görüldü. Clinton, 1993 yılında ABD ile Japonya'nın merkezinde yer almasının planlandığı ve APEC üyeleri arasında ekonomik işbirliğini teşvik eden "Yeni Pasifik Topluluğu" açılımını, her ne kadar sonradan uygulanamasa da, duyurdu.

ABD ile Japonya arasında ise, Okinawa üslerindeki askeri görünürlüğüne operasyonel yeteneğe zarar vermeden azaltılmasını sağlamak üzere Okinawa Özel Harekât Komitesini (Special Action Committee on Okinawa (SACO)) 1995'te kurdu.

Okinawa üstleri ABD'nin Tayvan ve Filipinler'deki üsleri ile birlikte en önemli ve Çin'e en yakın konumdaki askeri üslerinden birisidir.

Ayrıca ikili güvenlik işbirliğine ilişkin “Özel Önlemler Anlaşmaları” 1997’de ve “Savunma İlkeleri” 1998’de yenilendi. Ayrıca Japonya ile telekomünikasyon ve sivil havacılık konularını da içeren birçok ikili anlaşma yapıldı.

Öte yandan ABD söz konusu dönemde Çin ile 1989 Tiananmen Meydanı Katliamından sonra zorlu bir süreçten geçen ikili ilişkilerin düzeltilmesini teminen üst düzey ilişkilerin yeniden kurulmasına gayret etti. Bunun sonucunda “Fikri Mülkiyet Hakları” ile tekstil ve havacılık konularını da içeren birçok ikili anlaşma imzalandı. Ayrıca Çin’e “En çok Kayırılan Ülke” statüsü tanındı. ABD ile Çin arasında Çin’in DTÖ’ye üyeliğine ilişkin ikili anlaşma sağlandı ve Çin 2001 Doha zirvesinde DTÖ’ye üye oldu. Öte yandan, NATO uçaklarının Sırp'lara karşı yaptığı hava harekâtı sırasında Mayıs 1999’da Çin’in Belgrad Büyükelçiliğini yanlışlıkla bombalaması sonrasında oluşan gerilim ise ise Clinton ile Jiang’ın 1997 ve 1998 yıllarındaki karşılıklı ziyaretleri sırasında giderildi (Hürriyet, 1999).

Bölge açısından ABD’nin öncelikleri arasında yer alan “Nükleer Silahlanma Yarışında” ise Çin 1964 yılında ilk nükleer denemesini gerçekleştirirken, bu deneme sonrasında nükleer faaliyetlerini hızlandıran Hindistan 1974 yılında ilk nükleer denemesini gerçekleştirdi. Hindistan’ın nükleer denemesi üzerine nükleer çalışmalarını yoğunlaştıran Pakistan ise, Hindistan’ın 1998 yılında ikinci nükleer denemesini yaptığı yıl ilk nükleer denemesini gerçekleştirdi. Dolayısıyla Asya Alt-kıtasında bir Çin-Hindistan-Pakistan Nükleer Silahlanma Üçgeni oluştu. ABD ile Çin arasında ise 1985 yılında “Barışçıl Nükleer İşbirliği Anlaşmasının” imzalandığı görülmektedir. Bununla birlikte, ABD menşeli nükleer teknolojileri üçüncü ülkelerle özellikle de Pakistan ve İran ile paylaşmayacağına ilişkin net garantiler vermemesi üzerine uzunca dönem söz konusu anlaşma onaylanmadı. ABD Başkanı Clinton 1998’de Çin ile Barışçıl Nükleer İşbirliği Anlaşmasını kongredeki karşı görüşlere rağmen onayladı. Bununla birlikte anlaşma sonrasında da Clinton ve Obama dönemlerinde Çin’den net taahhütler alınmaya çalışıldı ve bu kapsamda Bush döneminde Eylül 2003’te her durumda ayrı garantiler verilmesine ilişkin nota yoluyla bir anlaşmaya varıldı (Kan & Holt, 2005).

Tayvan Boğazı konusunda ise ABD Kongresi Nisan 1979’da Tayvan’ı iç hukukunda tanıyan yasayı (TRA) kabul etti. TRA’nın varlığı, tek taraflı olarak ABD’ye

herhangi bir durumda Tayvan'a müdahale etme hakkı tanırken, aynı zamanda silah satışını da meşru hale getiriyordu.

Bu durum, 1949'da Tayvan'ı kendi topraklarının bir parçası kabul eden Çin açısından, ülkenin iç işlerine müdahale anlamı da taşıyordu. 1981'de Çin'in, ABD'nin TRA'ya dayanarak Tayvan'a yaptığı silah satışına karşı çıkmasıyla gerilen ilişkiler, 17 Ağustos 1982'de 8 ay süren görüşmeler sonucunda ABD'nin silah ihracını kademeli olarak azaltmayı kabul etmesi ve Tayvan sorununun barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturulması kararlarını içeren 3'üncü Ortak Bildirge ile tekrar yumuşadı. Çin ve ABD'nin soruna Çin'in tek Çin politikası ile 1972 Şangay ve Normalizasyon, 1979 ve 1982 tarihli Tayvan'a silah satışı ortak bildirimleri ve 1979 tarihli Tayvan İlişkileri Yasası çerçevesinde barışçıl çözüm bulmak konusunda tavır takındıkları görülmekteydi. Bununla birlikte Soğuk Savaş'ın sona ermesine kadar sessiz bir şekilde bekleyen Tayvan, Soğuk Savaş sonrası ABD'nin kendisine tehlike olarak Asya-Pasifik bölgesinde Çin'i belirlemesiyle, tekrar ABD-Çin ilişkilerinin merkezindeki yerini aldı. ABD bu çerçevede, Tayvan'a savunma sistemleri ve F-16 savaş uçaklarını da içeren silah satışlarına devam etti. 1994 yılında ise Tayvan politikasını kapsamlı bir şekilde gözden geçiren ABD ekonomi yönetiminde ve teknik alanda görevli üst düzey yetkililerini Tayvan'a tekraren göndermeye başladı. Ayrıca Tayvan ile alt kabine toplantılarını başlattı ve Tayvan'ın çok taraflı organizasyonlara üye olmasına ilişkin desteğini sürdürdü. Bu çerçevede, Tayvan Başkanı Lee Teng-hui'in 1995'te ABD'yi ziyaretini öne süren Çin 1996'da Tayvan Boğazında füze testleri gerçekleştirdi. ABD ise bunun üzerine savaş gemilerini Tayvan'a yakın bölgeye konumlandırdı (Turan İ. , 2016, s. 88-90).

ABD bu dönemde KDHC'nin Nükleer Silah ve Balistik Füze kapasitesini bölge politikasında önemli bir konuma yerleştirdi. Özellikle 1998'de KDHC tarafından 3. Seviye füzeleri ateşlenmesi üzerine Savunma Bakanı William Perry , "Perry Report" olarak adlandırılan raporu hazırladı. Rapor ABD'nin atabileceği diplomatik adımlara değinmekteydi. Raporla ABD, Japonya ve G. Kore arasında üçlü bir mekanizmanın kurulması teşvik ediliyordu (Perry, 1999). ABD, KDHC ile yaptığı görüşmeleri Japonya ve G. Kore ile de koordine etti. Görüşmeler sonucunda 2000 Haziranında Koreler arasında yapılan Zirve sonrasında KDHC özel temsilcisi Jo Myong Rok's Ekim 2000'de ABD'yi ve ABD Dışişleri Bakanı da aynı ay içerisinde Pyongyang'ı ziyaret etti. Böylelikle tansiyonun düşmesi sağlandı.

Öte yandan 20 yıla varan görüşmeler neticesinde Vietnam ile ilişkiler 1995'te normalleşti. Normalleşen ilişkiler neticesinde yapılan ikili görüşmeler sonucunda ise ABD Başkanı Clinton'un ziyareti sırasında İkili Ticaret Anlaşması imzalandı (StratejikOrtak, 2016).

ABD, Filipinlerdeki üslerinin 1992'de kapanmasını müteakiben Filipinlerle güvenlik ilişkisini yeniden kurmak için görüşmelere başladı. 1999'da "Ziyaretçi Güçler Anlaşması" imzalandı. Bu anlaşmayla ABD ile Filipinler güçleri arasında ortak tatbikatlar yapılması ve ABD ordusunun Filipinler'in liman ve üslerine erişimi mümkün hale geldi. Ayrıca Tayland ile yakın ikili ilişkiler ve askeri tatbikatlar ve Doğu Timor'da barışı koruma operasyonlarına ilişkin işbirliği konularında anlaşıldı (Yılmaz, 2012).

ABD 1997 Asya Pasifik Ekonomik Krizi sırasında IMF ve Dünya Bankasının bölge ülkelerinin ekonomilerinin toplanmasına ilişkin programını destekledi. Ayrıca bu dönemde ABD Çin ile 13 yıldır devam eden DTÖ görüşmelerini neticelendirdi. Benzer bir anlaşmayı Tayvan ile Şubat 1998'de neticelendirdi. Ayrıca, Tayvan ile de İkili Ticaret Anlaşması görüşmelerine başladı ve Vietnam'ın DTÖ'ye giden yola çıkmasını sağladı. Ayrıca bölge ülkelerinin İnsan Hakları, İnsan Kaçakçılığı ve sağlık sorunları başta olmak üzere tüm sorunlarıyla alakalı görüşmeler gerçekleştirildi ve anlaşmalar imzalandı (ABD Dışişleri Bakanlığı Arşivi, 2009).

Tüm devletlerde olduğu gibi ABD'nin dış politikasında da en öncelikli hedef, Amerikan topraklarının fiziki güvenliği, Amerikan vatandaşlarının güvenliğinin sağlanması, Amerikan toplumunun ekonomik refahı ile enerji, bankacılık, telekomünikasyon, ulaşım gibi kritik alt yapıların korunması yer aldı. Hayati öneme sahip bu çıkarlar 11 Eylül terör saldırıları ile tehdit edildi ve ABD vatandaşları daha önce karşılaşmadıkları bir korku ortamı içerisine girdi. ABD Başkanı Bush Ocak 2001'de göreve başladı ve bu saldırılar neticesinde onurları zedelenen Amerikan toplumunda ABD milliyetçiliğinin yükselmesine neden oldu. Amerikan milliyetçiliğinin, yönetimin bilinçli politikalarının da ciddi etkisiyle güçlenmesi neticesinde ABD toplumu 'terörizme karşı savaşta' hükümeti destekledi

Esasen W. Bush döneminde (2001-2008) ABD'nin Asya Pasifik Politikasını iki dönem için ayrı incelemekte yarar görülmektedir. İlk dönem 11 Eylül saldırıları sonrası Rusya ve Çin'in de onayıyla Irak ve Afganistan'da girişilen terörle mücadele savaşı dönemdir. Bu dönemde Asya Pasifik'te ABD açısından ciddi bir tehdit algısı olmadı.

Zira söz konusu dönemde ABD “Önleyici Saldırı Doktrini” çerçevesinde kendisine saldırı olmadan bir tehdit algıladığını iddia ederek herhangi bir ülkeye saldırı kararı alabilecekti. Bu ilk dönemde ABD bölgedeki müttefikleriyle ilişkilerini canlı tutmaya çalışılarak Irak ve Afganistan’a odaklandı. İkinci dönemde ise Çin ile ilişkilerde uzlaşma politikaları devreye girdi. Bu politikaların ABD’nin bölgede bulunan müttefiklerinde bir takım endişelere neden olduğu ve Çin’in ABD için bölgesel müttefiklerinden önce geldiği eleştirileri yapıyordu (Hemmings, 2016).

Bush yönetiminin ilk döneminde, üç temel politika Asya’daki ABD varlığını etkinleştirmede etkili oldu. İlk olarak, KDHC’nin nükleer güç yapılanması ve Çin tehlikesi vurgulandı, bu bağlamda ABD askeri gücünün Avrupa’dan Asya-Pasifik eksenine kaydırılması gerekliliği dile getirildi. İkinci olarak, 2001 yılından itibaren özellikle askeri harcamaların yüzde 75 oranında arttırılması öngörüldü. Üçüncü olarak ise, ABD’nin bölgedeki geleneksel müttefikleri olan Japonya, Avustralya ve Tayvan ile olan ilişkilerin canlandırılması gerekliliği vurgulandı (Dittmer, 2008).

ABD’deki 11 Eylül 2001 saldırıları ve 2002 Bali saldırısından itibaren terör ve terörle mücadeleye yönelik beklenilmeyen küresel önlemlerin alındığı süreç oldu. 11 Eylül saldırıları sonrasında, ABD ilk olarak Ekim başlarında El Kaide ve Taliban faktörünün olduğu Afganistan’a karşı operasyonlar başlattı. Afganistan operasyonunun başlamasının ardından 2002 yılında Bali gibi pek çok Güneydoğu Asya ülkesinde terör saldırıları düzenlendi. Saldırılarda Amerikan vatandaşlarının da aralarında olduğu yüzlerce masum insan öldürüldü.

Bu çerçevede, ABD dış politika yapıcıları 11 Eylül Terör saldırıları sonrası Endonezya, Malezya ve Filipinler gibi yoğun Müslüman nüfusa sahip Güneydoğu Asya bölgesine daha fazla odaklanmaya başladılar. Washington Güneydoğu Asya’ya ilişkin radikal İslami militanların eylemler yaptığını ve bu militanların bazılarının El-Kaide ile bağlantılı olduğunu tespit ettiğini açıkladı. ABD bölge ülkeleriyle askeri ve güvenliğe dayalı işbirliğini geliştirmeye başladı. ABD, Singapur ile olan ilişkilerini pekiştirmeye ve Malezya gibi diğer ülkeler ile olan ilişkilerini de düzeltmeye başladı (Limaye, 2004, s. 462).

Ayrıca, ABD 11 Eylül sonrası Güneydoğu Asya’daki müttefikleri ile daha yakın ilişkiler yürütme politikasını benimsedi. Bu bağlamda bölgede Avustralya ile varolan iyi ilişkiler devam ettirilecek, bölgesel ve küresel problemlerin çözümü için

birlikte çaba gösterilecekti. Bunun yanında ABD, Japonya'nın küresel ve bölgesel liderlik rolünün Amerikan çıkarları, yakın savunması ve diplomatik çıkarları ile paralel şekillendiğini düşünmekteydi. Ayrıca bunların yanında Güney Kore de ABD'nin birlikte hareket etmek istediği devletlerarasında yer almaktaydı (ABD Beyaz Saray, 2002).

ABD'nin, uluslararası terörizmle mücadele kapsamında, içlerinde Özbekistan ve Pakistan'ın da bulunduğu dokuz ayrı ülkedeki üslerini kullandığı görülmekteydi (MonthlyReview, 2002). ABD'nin özellikle Afganistan operasyonları çerçevesinde Pakistan ve Hindistan üzerinden hava koridorlarının açık tutmaya çalıştığı görülmekteydi. Bu güney hattının, Pakistan ve Hindistan arasındaki muhtemel anlaşmazlıklar nedeniyle kapalı olması durumunda ise diğer üsleri kullanmayı öngördüğü görülmekteydi (Scmitt & Dao, 2002). ABD üs oluşturma girişimlerine ilâve olarak yine uluslararası terörizmle mücadele kapsamında Güney Asya ve Pasifik'te birçok ülke ile ikili iş birliğine girdi, örneğin 39 yıl aradan sonra Hindistan ile Malakka Boğazında tatbikat yaptı. Ardından, Doğu Timor sorunu nedeniyle ilişkilerini dondurduğu dünyanın en kalabalık Müslüman nüfusuna sahip Endonezya ile ilişkileri tekraren başlatarak 2002 yılında kullanılmak üzere 16 milyar dolar askerî yardım plânladı. Ayrıca, Filipinlerdeki radikal dini unsurlarla mücadele için bu ülkeye asker göndererek, Pasifik'in bir diğer önemli ülkesi Tayland'la, bölgede o güne kadarki en büyük tatbikatlarından birisini yaptı.

11 Eylül saldırılarının ABD'nin, dokunulmazlık ve yenilmezlik mitini derinden sarsması neticesinde ABD kaybettiği itibarını yeniden kazanmak ve hegemonyasının devamlılığını sağlamak için güvenlik politikalarında değişikliğe gitmeye karar verdi. Askerî güç kullanımını dış politikanın temel unsuru haline getiren ve "Bush Doktrini" olarak da bilinen bu yaklaşım, düşmanı tanımsız bırakarak ABD'ye hegemonyasını küreselleştirme amacı doğrultusunda istediği hedefi vurma olanağı sağlıyordu (ABD Beyaz Saray, 2002).

ABD küresel hegemonyasına tehdit olarak artık büyük devletler yerine terörist şebekeleri ve onlara destek olan haydut rejimleri değerlendirmekteydi. Bu çerçevede düşmanı açıkça belirleyerek teröristleri şeytan, onlara yataklık yapan İran, Irak, KDHC gibi ülkeleri de şeytan eksenini olarak nitelendirdi. ABD bu yeni tehdit anlayışı çerçevesinde ulusal güvenliğine potansiyel tehditlere karşı önleyici saldırı yöntemini

kullanmaya başladı. Terörle mücadele ve Afganistan'daki Taliban hükümeti ile El Kaide militanlarıyla savaşta Çin ile stratejik işbirliğine gidildi. Bush 9/11 olayları sonrasında Çin'in önde gelen liderleri olan Jiang Zemin ve Hu Jintao'yu dört defa ziyaret etti.

ABD tarafından Bush döneminde Irak ve Afganistan özelinde ve bununla birlikte K. Kore ve terörist örgütler çerçevesinde Asya Pasifik bölgesinde takip edilen şahin politikalarının ardından ABD'nin 2009 yılında seçilen Obama dönemindeki Asya Pasifik politikalarına ise aşağıda değinilecektir.

2.1.4 ABD'nin Obama Dönemi Asya Pasifik Politikası

Asya Pasifik bölgesi son otuz yıl içerisinde hızlı bir endüstrileşme sürecine girerek ticaret alanında ön plana çıktı. Bu başarı, küresel politik ve ekonomik ağırlığın Atlantik'ten Pasifik bölgesine geçmesini sağladı. ABD, Asya Pasifik bölge ülkeleri ile arasındaki karşılıklı ticareti yüzlerce milyar dolarlık seviyelere ulaştırarak bölgeye ticari açıdan verdiği önemi gösterdi. Siyasi açıdan ise sağlıklı bir milliyetçilik, çoğulculuk, demokrasi ve tek bir egemen milliyetin olmaması gibi bölge politikaları da ABD'nin siyasi etkinliğini yürütmesine imkân tanımakla birlikte Çin içinde benzer fırsatları sunmaktaydı. Bu politikalar sonucunda günümüzde dünyada hızla büyüyen on ihracat pazarından altı tanesi Asya'da bulunmakta ve ABD'nin ihraç ettiği ürünlerin % 60'ı bölgeye gitmektedir (Williams, 2013, s. 2).

Bush Dönemi'nin ardından 2009 yılında görevi devralan Obama hükümetini ise ABD'nin Irak Afganistan savaşlarından nasıl çıkacağı sorunsalı ve bunun devamında ABD'nin bu savaşlar nedeniyle zarar gören küresel pozisyonunun yeniden inşası görevi beklemekteydi. Obama döneminde (2009-2017) ABD'nin bölge üzerindeki politikaları ise, önceki yönetim politikalarının devamı ve bu politikaların genişletilmiş şekliydi. Obama yönetiminin bölgeye ilişkin artan ilgisinin üç önemli sebebi vardı. İlk olarak, ABD ekonomisinin geleceği için Asya Pasifik bölgesinin özellikle Çin'in ekonomik önemi artmış olmasıydı. İkinci olarak, Çin'in büyüyen askeri kapasitesinin sonucu olarak, tartışma konusu kıyısına komşu denizler üzerinde kendine olan güvenin artmış olmasıydı. Üçüncü olarak, ABD hükümet harcamalarını ve

özellikle de savunma harcamalarını azaltma çabasıındaydı ki bu durum Asya'da Amerikan varlığının azalacağı yönünde bir algı oluşturdu (Manyin ve diğerleri, 2012).

ABD'nin Güneydoğu Asya ile ilişkilerinde 2009 yılı son derece yoğun bir yıl oldu. Obama Hükümeti Güneydoğu Asya'ya ve bölgesel örgütlenmelere hayli önem verdi. Obama hükümeti için en önemli gündem konusu ortaya çıkan güçlerle ortaklık ilişkilerini ve geleneksel müttefiklik ilişkilerini canlandırma yollarını bulmaktı. Bu çerçevede, Obama Hükümeti, yeni ortaklara daha önceki hükümetlere oranla daha fazla önem verdi. Bu kapsamda Güneydoğu Asya ülkelerinin ortak platformu olan ve politik ekonomik bölge ülkelerinin yer aldığı ASEAN ön plana çıktı. Bölgede ASEAN+1 (Çin, Japonya, G. Kore, Hindistan ile Avustralya ve Yeni Zelanda arasındaki STA veya KEO anlaşmalarını ifade eder) ve ASEAN+3 (ÇHC, Japonya ve Güney Kore görüşmeleri) gibi ekonomik gruplar bölgede daha büyük bir rol oynuyorlardı ve ABD söz konusu yapıların dışında tutulmaktan huzursuzdu. (Çalık, 2013, s. 87) Obama Hükümeti Asya Pasifik'te yer alan bölgesel örgütlere ve diyalog mekanizmalarına olabildiğince katılmaya karar verdi (ABD Beyaz Saray, National Security Strategy, 2010, s. 43-45). ABD sözkonusu örgütlerin yanı sıra Çin, Hindistan, Rusya ve Endonezya gibi bölge ülkeleriyle Asya Pasifik bölgesine yönelik daha derin ilişkiye girmeye başladı. Bu kapsamda ABD ve Endonezya Hükümetleri derinlemesine bir ortaklık başlatma kararı aldı. Söz konusu adım Obama'nın Asya ziyareti sırasında yapılan görüşme neticesinde alındı (Hindistan Dışişleri Bakanlığı, 2010). 2015 yılında ise Joko Widodo'nun ABD'yi ziyareti sırasında uzun dönemli ortaklığın güçlendirilmesi, denizde işbirliği ile savunma alanında işbirliğine vurgu yapıldı. Ayrıca görüşme de 1996 yılında imzalanan ABD - Endonezya Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması kapsamında görüşmelerin ikili ticaret ve yatırım sorunlarının çözümüne ilişkin anahtar platform olduğu ifade edildi (ABD Cakarta Büyükelçiliği, 2015).

Soğuk Savaş süresince güç dengesi eksenli devam eden politikalar Obama Döneminde güç ve Diplomasinin gerektiği yerde ve gereken oranda kullanılmasına dayalı "Akıllı Güç" politikasına dönüştü. Söz konusu "Akıllı Güç" terimi ABD'li CSIS düşünce kuruluşunca 2006 yılında Craig Cohen Başkanlığında oluşturulan Akıllı Güç Komisyonu'nun hazırladığı "Daha Akıllı, Daha Güvenli Amerika" (Nye, Armitage, & Cohen, 2006) başlıklı raporda yer aldı. Kavram, ABD'nin askeri gücünü ikinci plana iten ve sert güç ile birlikte yumuşak gücünü de kullanmasını öngören yeni bir kavram olarak ortaya çıktı (Ertuğral, 2014, s. 27).

Bu çerçevede, Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ABD Senatosundaki konuşmasında (Clinton, 2009), Dünya’da ABD liderliğinin eksikliğini hissedildiğini ileri sürerek “bütün diplomatik, ekonomik, askeri, siyasi, yasal, kültürel araçlar içinde en uygun olanını veya olanlarının birleşimini kullanacaklarını” belirterek “Akıllı Güç” kavramına vurgu yaptı (Ertuğral, 2014, s. 42).

2011 yılının sonlarında Obama Yönetimi, ABD’nin Asya Pasifik’teki ve özellikle bölgenin güneyindeki rolünü arttıracak ifade etmekteydi. Bu genişletilmiş ABD bölgesel rol inşasının ana amacı; Çin’in daha etkili bir bölgesel güç olmaya başlamasıyla ABD’nin Asya Pasifik norm ve kurallarını etkilemesi, bunun sonucunda ise ABD’nin bölgede zayıflayan güvenilirliğini artırma isteğiydi.

Esasen Obama Hükümeti’nin bölgeye yönelik politikaları eski politikaların genişletilmiş haliydi. Örneğin; Obama Yönetimi George W. Bush dönemi girişimleri olan Asya’daki müttefikler ile olan ilişkilerin güçlendirilmesi, Hindistan, Endonezya, Vietnam ile yeni ortaklıklar kurmak gibi girişimleri genişletmek istemekteydi. Bölgedeki ana ABD çıkarları olan; düzeni sağlamak, gemi seferlerindeki özgürlüğün devamı, serbest ticaret akışı, demokrasi ve insan haklarının gelişmesi gibi çıkarlar önemli oranda değişmedi.

Obama dönemi Asya Pasifik politikası “Asya Pasifik’in Yeniden Dengelemesi” olarak da adlandırılan politikaydı. Söz konusu politika ASEAN Bölgesel Forumu sırasında 2010 yılında ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton tarafından duyuruldu. ABD’nin bahse konu politikasının dört sütun üzerinde olduğu görülmekteydi. Birincisi tamamen askeri alana ilişkin olup, ABD’nin deniz ve hava kuvvetlerinin %60’ını Asya Pasifik bölgesinde konuşlandırmasıydı. İkinci olarak ise Çin’in dışarıda tutulacağı Trans Pasifik Ortaklık Anlaşması (TPP) bulunmaktaydı. Üçüncüsü ise diplomasi de Çin ile onu çevreleyen ülkeler arasındaki sorunlardan yararlanmayı da içeren ve akıllı güç (smart power) olarak ifade edilen diplomasi yönteminin kullanılmasıydı. Dördüncü ve son sütun ise Çin ile irtibat halinde olmaya devam etmekte (Canrong, 2016).

Esasen görülebileceği üzere söz konusu stratejinin en önemli bileşenlerinden birisi askeri alana ilişkin olanıydı. Pasifik’teki ABD varlığını genişletme planının bir

parçasını gerçekleştirmek için Obama Yönetimi, yeni askeri yayılma ya da askeri birliklerin rotasyonu ve Avusturya ile Singapur'daki donanma sevkiyatlarını açıkladı.

Yeni askeri öncelikler ve askeri yayılma stratejisi, Asya Pasifiğe yönelik daha bütünleşmiş ve bölge temelli yaklaşım sergilemekte ve Hint Okyanusu'nu bölge coğrafyasının içinde değerlendirmektedir. Obama yönetimi Pasifik ekseninin coğrafi alanına Güney Asya'nın sahil şeridini de ekledi. Bunda enerji kaynaklarının ve Hint Okyanusu ile Malaka Boğazı aracılığıyla yapılan ticaretin stratejik önemi etkili oldu (Manyin ve diğerleri, 2012, s. 5).

Obama döneminde Hint Okyanusu bölgesinde, Çin ve Hindistan'ın rekabet halinde ancak savaşa varmayan bir denge noktasında bulunması ABD açısından ana hedefti. Esasen yukarıda değinildiği gibi Dalay Lama'nın Hindistan'a sığınması ve 1962 savaşını da netice veren sınır sorunları, Hindistan ve Çin arasında tarihsel ayrılık nedeniydi. ABD, bölge ekonomisine yön veren ve küresel ekonomi de hayli etkin olan bu iki ülke arasında dikkatli manevralar yapmaya çalışmaktaydı. Günümüzde ise ABD açısından son derece önem verilmesine rağmen Hindistan'ın Asya Pasifik'te ne kadar etkin rol oynayacağına ilişkin soru işaretleri bulunmaktadır. Benzer şekilde Hindistan açısından ise Çin-ABD ilişkilerinin nasıl evrileceği ve işbirliği yönünde evrilmesi halinde ise ABD'nin Çin karşısında Hindistan ile olan ilişkilerini feda edip etmeyeceği son derece önemli bir soru olarak bulunmaktadır (Madan, The U.S.-India Relationship and China, 2014).

2.2 Çin'in Asya Pasifik Politikası

Çin'in dış politikasına bakıldığında, yükselen ekonomik gücüne rağmen tam anlamıyla askeri ve siyasi olarak bir hegemon güç olmadığı farkında olduğunu ve "Barış içinde bir arada yaşama" ilkesine dayanan barışçı bir dış politika takip ettiğini görmekteyiz. Esasen söz konusu ilkelerin 1955 Bandung Konferansı'nda alınan kararlar içinde yer aldığı ve Temmuz 1954'te Çin Halk Cumhuriyeti Başbakanı ile Hindistan Başbakanı arasında kabul edilerek ilk defa dünyaya tanıtılmış olduğu görülmektedir.

Söz konusu politika çerçevesinde Sandıklı (2009, s. 46) Chen'in görüşüne katılarak (2005, s. 57) barış içinde bir arada yaşamak için beş koşulun gerçekleşmesi gerektiğini vurgulanmaktadır:

- *Diğer ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüklerine saygı,*
- *Mütekabiliyete dayalı olarak saldırmazlık,*
- *Başka devletlerin iç işlerine karışmama,*
- *Eşitlik,*
- *Karşılıklı fayda.*

ABD'den ziyade Hint Okyanusu ve Güney Çin Denizi (GÇD) bölgesinde "Ev Sahibi" durumundaki Çin için bölgede söz sahibi olmak ve bölge ülkeleriyle güçlü ancak kendisinin baskın olacağı ilişki modeli geliştirmek son derece önemlidir. Bu çerçevede bu bölümde Çin'in tarihsel temel dış politika anlayışına ve dönemsel olarak Asya Pasifik politikalarına değinilecektir.

2.2.1 Çin'in Dış Politikasının Temelleri

Yüzyıllar boyunca devam eden hanedanlıklar döneminin ardından 20. yüzyılın başlarında yaşanan halk ayaklanması ve ordunun gerçekleştirdiği milliyetçi devrim sonrası Hanedanlık yönetimi sora ererken, 1912 yılında Çin Cumhuriyeti kuruldu. Bununla birlikte 1911 devrimiyle kurulan Çin Cumhuriyeti'nin II. Dünya Savaşı sonrasına kadar 1939-1945 savaş dönemi de dâhil olmak üzere son derece zor bir politik ve ekonomik dönemden geçtiği görülmektedir. Bu süreçte öncelikle, 1911'de burjuva rejimi ve ardından 1921 Komünist partinin kuruldu. Daha sonra ise 1924-27 ve 1927-37 iç savaşları yaşanırken, 1931'de Japonya tarafından Çin'in büyük bir bölümünün işgali ve sömürgeleştirilmesi ve nihayetinde 1937-45 Japonya'ya karşı bağımsızlık savaşı yaşandı. II. Dünya Savaşı sonrasında ise, 1946-1949 yılları arasında Komünist ve Milliyetçi Çinliler arası yaşanan iç savaş, sonrasında 1949'da Milliyetçi Çinlilerin yenilerek Tayvan'a kaçması ve 1949'da günümüzdeki Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması ile sonuçlanan olaylar dizisi yer almaktadır.

Çin'in dış politikasında "Büyük Devlet Duyarsızlığı" olarak da ifade edilen bir anlayışın olduğu değerlendirilmeleri bulunmaktadır. ABD, Rusya ve Hindistan gibi büyük devletler arasında olan Çinli liderler dış politikaya ilişkin aldıkları kararların bir

kısım ülkeleri memnun ederken diğerlerinin tepkisi ile neticeleneceğini bilmektedirler. Ancak gerek kendilerine aktarılan bilgilerin eksikliği gerek iç politikaya ilişkin kendilerini zor durumda bırakan gelişmeler karşısında bir çıkış yolu olarak derinlemesine olmayan kararlar almaktadırlar. Benzer şekilde ABD eyaletlerinden birisindeki politikacı eyalete ilişkin açıklamalarında son derece dikkatli iken Afganistan, Irak veya Libya için ne yapılması gerektiğini bildiğini düşünmektedir. Afganistan Irak savaşlarının da gösterdiği gibi “Büyük Devlet Duyarsızlığı” soruna ilgisiz olmaktan çok daha kötü sonuçlar vermektedir. Çinli liderlerinde en az Rus ve Amerikalı liderler kadar kendi ülkeleri odaklı olmalarından kaynaklı duyarsızlıkları bulunmaktadır. Zira Çin’in iç gündemi gün içerisinde üst düzey liderlerin ilgilenmesini gerektiren deprem su baskını etnik ya da politik ayaklanmalar nedeniyle çok daha dinamikdir (Luttwak, 2016, s. 27-36).

Öte yandan, Çin’in tarihsel dış politika uygulamalarının günümüzde de farklı bir formatta devam ettiği görülmektedir. Bu kapsamda, ABD ile olan günümüz ilişkilerinin temelinde Han ile Xiongnu arasında M.Ö 198 eşitlik anlaşması ile M.Ö 51 himaye anlaşması arasında olanlar, güçlü devletlerarası ilişki mantığına dayanmaktadır (Luttwak, 2016, s. 39).

Çin’in bu ilişki durumunda izlediği yöntemi Luttwak (2016, s. 41) üç aşamalı olarak aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

- Başlangıçta hasara uğramaktan kaçınarak bir takım yararlar sağlamak için üstün gücün isteklerine razı olmak,
- Üstün gücün liderini ve yönetici sınıfını maddesel ilişkilere bulaştırarak eşit koşullarda ikili anlamalar önermek,
- Son aşamada ise üstün gücün zayıflaması neticesinde eşitlik noktasından kendi üstünlüğünü kabul etmeye zorlamak.

Tarihsel bu sistemde dünyanın neresinden gelirse gelsin devlet heyetleri son derece önemsenmekte ve çok ince düşünülmüş hediyeler ve yemekler, ikramlar ile hem gelen heyetler istekleri doğrultusunda ikna edilmekte hem de taşralı Çinliye kendi liderleri için uzak ülkelere gelen heyetler gösterilmektedir. Çin’in Afrika’ya girmesinde haraç benzeri bu hediye uygulamasının önemli bir payı vardır. Böylelikle Çin devlet işletmelerine petrol, madencilik ve arazi geliştirmeleri konularında lisans verilip verilmeyeceği konusunda karar verici konumdaki politikacılar nakit para da dâhil

çeşitli hediyelerle ikna edilmektedir. Çin'in aldığı haraç ise günümüzde, Batılı şirketlere Çin tarafından tanınan iş olanaklarının Batılı ülkelerce de Çinli şirketlere sağlanması şeklini almıştır. Ayrıca ikili anlaşmalar tarihsel haraç anlayışının günümüze de yansıyan bir başka boyutudur. Tarihte İmparator ile karşısındaki barbar şef iki taraf şeklinde konumlanmakta ve gerekirse biraz sertlikle de olsa ikna edilmektedir. Ancak barbar şef güç dengesinde ağır basan tarafsa İmparatorun yanında daima verilecek hediyeler bulunmaktadır. Çin'in mutahaplarıyla bir bütün olarak değil de tek tek görüşmesine örnek olarak ASEAN ülkeleri ile Güney Çin denizindeki adalar sorunu üzerinden çıktı. Çin tarihsel uygulaması ile ASEAN ile bir topluluk olarak değil her bir üye ülke ile ikili anlaşmalar yoluyla çözüm bulunmasını teklif etti (Luttwak, 2016, s. 37-48). Çin'in bağımsız olduktan sonra ise “Barış içinde yükseliş” politikasını kullanmaya önem verdiği görülmektedir. Bu politika ile birlikte Çin'in, Rusya ve Hindistan ile yaşadığı sınır anlaşmazlıkları ve Tayvan haricinde güç kullanmadığı görülmektedir.

2.2.2 Çin'in Yeniden Doğuşu ve Soğuk Savaş Dönemi Dış Politikası

Çin'in günümüzdeki ekonomik gücüne ulaşmasının temelinde ise bağımsızlık ve özellikle de 1970 sonrasında takip ettiği “Barış İçinde Yükseliş” politikası yatmaktadır. Çin'in bölge politikalarına bakıldığında Asya Pasifik bölgesinin tanımını geniş ve dar hangi çerçevede ele alırsak alalım Çin'in kendisini bölgenin merkezinde kabul ettiği görülmektedir. Çin'in bölgede etkinliği bulunan bölge dışı diğer büyük güçlerden temel farkı ve avantajı bölgenin tam merkezinde yer alıyor olmasıdır. Çin'in “Barış İçerisinde Yükselişini” gerçekleştirebilmek için “Barış İçinde Bir Arada Yaşama İlkesini” uyguladığı görülmektedir.

Çin'in Diğer ülkelerle olan sınır tartışmalarıyla ilgili olarak da “Barış İçinde Bir Arada Yaşama İlkesi” uyarınca bu anlaşmazlıkların müzakereler yolu ile barışçıl bir şekilde çözümlenmesi taraftarı olduğunu göstermektedir. Çin, bu esaslar doğrultusunda 1960'larda Burma, Nepal, Moğolistan ve Afganistan ile olan sınır tartışmalarını çözümlendi, son yıllarda Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile arasında söz konusu olan sınır tartışmalarını ortadan kaldırdı ve Vietnam ile Beibu (Tokin) Körfezinin sınırının belirlenmesi konusunda 2000 yılında bir anlaşma imzaladı (Chen Q. , 2005, s. 104).

“Barış İçinde Bir Arada Yaşama İlkesi” çerçevesinde şekillenen dış politikasının temel hedefi ülkenin bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğünü korumak, reform ve dışa açılma uygulamaları ile modernizasyon inşası için elverişli uluslararası ortam yaratmak, dünya barışını korumak ve ortak gelişmeyi ilerletmek olarak ifade edilmektedir. Esasen bu politikanın temel olarak şu noktaları içerdiği görülmektedir:

- *Her zaman bağımsızlık ilkesini izlemek; herhangi bir büyük ülke ya da devletler topluluğuyla ittifak kurmamak, askeri blok kurmamak, silahlanma yarışına katılmamak ve askeri yayılmacılık peşinde koşmamak.*

- *Hegemonyacılaşmaya karşı çıkararak dünya barışını korumak; Büyük ya da küçük, güçlü ya da zayıf, yoksul ya da zengin olsun, her ülke uluslararası toplumun eşit bir üyesidir.*

- *Ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar istişare yoluyla barışçı bir şekilde çözülmeli. Kuvvete başvurmamak ya da kuvvetle tehdide bulunmamak, herhangi bir bahaneyle başka ülkelerin içişlerine karışmamak bu politikanın unsurudur.*

- *Adil ve haklı yeni uluslararası siyasi ve ekonomik düzenin kurulmasını aktif olarak ilerletmek; Barış içinde bir arada yaşamanın beş ilkesi ve diğer genel kabul gören uluslararası kurallar yeni uluslararası siyasi ve ekonomik düzenin temeli olmalı.*

- *Egemenlik ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı göstermek, karşılıklı saldırmazlık, birbirinin içişlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı yarar, olarak özetlenen barış içinde bir arada yaşamanın beş ilkesi temelinde tüm ülkelerle dostluk ve işbirliği ilişkileri kurmaya ve geliştirmeye hazır olmak.*

- *Çok yönlü dışa açılma politikası uygulamak; eşitlik ve karşılıklı yarar ilkesi temelinde dünya ülkeleri ve bölgeleriyle geniş ticari temasları, ekonomik ve teknolojik işbirliğini, bilimsel ve kültürel temasları geliştirmeye ve ortak refahı ilerletmeye hazır olmak.*

- *Çok taraflı diplomatik faaliyetlere aktif katılmak, dünya barışını ve bölgenin istikrarını koruyan önemli bir güç haline gelmektir. (CRI Web Sitesi, Çin’in dış politikası, 2019)*

Rusya, Hindistan ve Türkiye gibi birçok ülke liderince küresel düzenin artık tek ya da iki kutuplu olamayacağını ifade ettiği ve BMGK'ya yeni üyelerin alınmasının konuşulduğu günümüzde Çin'in diplomasisi hem fırsatlar hem de meydan okumalarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu çerçevede, Çin'in dış politika karar alıcılarının gelecekte karşılaşılabilecek güçlükleri yenmek için hazırlıklar yaptığı ve özellikle ABD ve Çin gibi bölgesinde rakip olan güçlerle yeni ilişki modelleri geliştirmeye çalıştığı görülmektedir.

Çin'in dış politikasının temel çerçevesi ise şu şekilde ifade edilmektedir(Çin'in Vaşington Büyükelçiliği, 1996) :

Çin, uluslararası durumun değişme eğilimine göre, ülkenin uluslararası arenadaki konumunu doğru bir şekilde anlayarak, meydan okumaları göğüslemeye ve olası fırsatlardan yararlanmaya çalışacaktır. Çin, Deng Xiaoping'in diplomatik düşüncesini öğrenmeyi sürdürecektir ve Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin liderliğinde, bağımsız ve barışçı dış politikayı ciddiyetle izleyecektir. Diplomatik çalışmaların yeni sayfalarını sürekli açacaktır ve sosyalist modernizasyon inşası için elverişli uluslararası barışçı ortamın yaratılması ve dünyanın barışı ve gelişmesi için katkı yapacaktır.

Çin'in kurucusu Mao tarafından 1966 yılında sosyalist devrimi tamamlamak adına 'kültürel devrim' hareketi başlatıldı. Kapitalizmi savunan herkese karşı bir çeşit savaş açan Mao, edebiyat ve sanat alanında da yoğunlukla propaganda içerikli sosyalist gerçekçilik akımını savundu. Bununla birlikte, 1976 yılında Çin Komünist Partisi 'ılımlılar' ve 'radikaller' olmak üzere iki kutba ayrıldı. Radikalleri Mao Zedong'un eşi Çiang Çing yönetiyordu. Aynı yılın 9 Eylül günü Mao 72 yaşında ölünce, eşi Çiang yönetiminde kendi etkinliğini devam ettirmek istedi. Ancak Başbakan Hua, hem parti başkanlığını ve hem de Askeri Komite Başkanlığını ele geçirdi. Bunun sonucu olarak Mao'nun eşi ve üç taraftarı tutuklandı. Bu, radikallerin mücadeleyi kaybetmesi anlamını taşıyordu.

Nihayetinde Mart 1978'de kültür devriminin kurbanlarından olan ve ılımlıların desteklediği Deng Şaoping Başbakan Yardımcılığı'na seçildi. Yeni yönetim döneminde Çin Japonya'ya yanaştı ve iki ülke arasında 1937'den beri devam eden savaş halini de sona erdiren Şubat 1978 tarihli 60 milyar dolarlık ticaret anlaşması imzalandı.

Ağustos 1978'de Çin ile Japonya arasında "Barış ve Dostluk" antlaşması imzalandı ve Ekim 1978'de de Deng Şaoping Japonya'yı ziyaret etti. Böylece, Mao'nun ölümünden iki yıl sonra Çin, kapitalist ekonomiye açılmaya başladı. 1978 yılından itibaren de ABD ile yakınlaşmaya başlayan Çin, bu ülkeden silah satın alımını başlattı. Çin Ulusal Kongresince, Şubat 1978'de, tarım, endüstri, savunma ile bilim ve teknoloji alanlarının 1985'e kadar çağdaş standartlara kavuşturulması öngören 'Dört Modernizasyon Programı'nı kabul edildi. Bununla birlikte Çin'in mali durumu ve söz konusu programın maliyetinin 600 milyar doları bulacağı görüldüğünden Çin yabancı sermaye temin etmek zorunda kaldı (Al Jazeera, 2014).

Çin'in Kore ve Vietnam savaşlarında karşısında yer aldığı ABD ile 1971'de BM'ye kabulü sonrası kurduğu ilişki ve SSCB'den uzaklaşması Soğuk Savaş döneminin en önemli gelişmelerinden oldu. Çin ABD'ye, henüz yeni kurulmuş bir devlet olmasına rağmen SSCB ile ittifakı halinde ABD'nin bölge ülkelerine müdahalesine cevap verebilecek yetenekte olduğunu gösterdi. Bununla birlikte gelişmenin ancak dış yatırım çekmekle mümkün olacağını görmüş olduğundan ABD, Japonya ve Batılı güçler ile güçlü ilişkiler kurmayı ve uluslararası kuruluşlara daha yoğun katılımı içeren "Barış İçinde Yükseliş" (Brookings Web Sitesi, 2005) politikasını sürdürdü. Esasen Mao sonrasında Xiaoping, yapılan reformlar ve "Dört Modernizasyon Projesi" ile Mao'nun son yıllarında dünya üretimindeki payı %5'lere kadar düşen Çin'in toparlanmasına yoğunlaştı

Öncelikle klasik kumanda ekonomisi uygulamaları olan fiyat kontrolü, tarım komünleri, materyal denge planlaması, sınırlı dış ticaret gibi ilkeleri reddetti ve piyasa ekonomisi için gerekli düzenlemeler gerçekleştirildi. Bu dönemde, büyük bir yüzölçümüne sahip Çin'de farklı bölgelerde farklı ekonomik modeller denendi ve yabancı sermaye girişleri ve dış ticaret önem kazandı. Ayrıca, Piyasa ekonomisine geçilmesiyle beraber sistemde çok gerekli olacak güçlü bir bankacılık sisteminin, devlet kontrolünde de olsa, temelleri atıldı. Böylelikle 1976'dan 1995'e gelindiğinde Çin'in dünya üretimindeki payı %11'e ulaştı (Örmeci, 2013, s. 2).

Bu dönemi takip eden süreçte ise Deng'in veciz ifadesiyle belirttiği gibi "Kedi fare yakalayabildikten sonra rengi siyah olmuş, beyaz olmuş fark etmez" Çin, ideoloji ve köken farkı olmaksızın işe yarar ne olursa olsun ithal etmeye başladı. Öncelikle Güney Kore örnek alındı ve askeri harcamalar GSYH'nin %16'sından %3'üne indirildi.

Dış ticaret ve yatırımlar ülkeyi Japonya'dan daha ileri düzeyde açtı. Merkez Bankası'nı, ABD Merkez Bankası'nın modeline göre yeniden düzenledi. New York, Londra ve Hong Kong'dan menkul kıymetler piyasaları düzenlemelerini örnek aldı. Tayvan'dan yabancı portföy yatırım düzenlemelerini aldı. Singapur'un döviz rezervlerini yönetecek kurumlarını kopyaladı ve Fransa'nın askeri satın alma sistemini kendisine uyarladı (Overholt, 2011, s. 103).

1990'lara kadar Japonya, Asya'da bölgesel ekonomik hegemon olma yolundaydı. Ancak Çin'in ortaya çıkışı, bölgesel ekonomiyi Japon hâkimiyetinden çok taraflı rekabete doğru dönüşüme uğrattı. Çin, bölgesel bir güç olmasına rağmen, Japonya'nın yerini almadı. Zira bölgede Çin'in rolü Japonya'ninkinden çok farklıydı (Overholt, 2011, s. 121). Zira Çin söz konusu politikalarında "Barış İçinde Birlikte Yaşam" ilkesine vurgu yapıyor ve kendi iç pazarını olabildikçe dış ticarete açıyordu.

Çin - ABD mücadelesinde, Çin'in ABD'ye karşın bölgedeki en önemli avantajlarından birisi de bölge ülkelerine dağılmış durumda bulunan Çinli nüfusedir. 18. ve 19. yüzyıldan itibaren Güney Doğu Asya ve Uzak Doğu başta olmak üzere Amerika ve Avrupa'ya göç eden Çinlilerin büyük kısmının gittikleri ülkelerde kalarak günümüz Çin diasporasını oluşturdukları görülmektedir. Bölge ülkelerindeki Çinli nüfusu ve bu nüfusun buldukları ülke nüfusuna oranları ise; Singapur 2,79 (%75), Tayland 7 milyon (%3), Endonezya 7 milyon (%4), Malezya 6,3 milyon (%30) ve Filipinler 1,1 milyon (%3) olarak görülmektedir. Ayrıca G. Kore ve Avustralya'da 0,7 milyon ve Japonya'da 0,5 milyon Çinli göçmen bulunmaktadır. Söz konusu Çin diasporasının buldukları ülkelerin ekonomisinde söz sahibi oldukları görülmektedir. Bu çerçevede, Singapur'da GSYİH'nın %90'ı, Endonezya ve Filipinlerde %70'i Malezya'da % 50 ve Tayland'da ise %70 Çin diasporasının yönetiminde bulunmaktadır(Larin, 2014).

Çin'in sözkonusu diaspora üzerinden bölge ülkeleri başta olmak üzere neredeyse tüm Dünya ülkelerinde "China Town" adlı bölgeler oluşturduğu ve bazı ülkelerde Çinli nüfusun ağırlıklı olarak bu bölgelerde yaşadığı görülmektedir. Çin söz konusu diaspora üzerinden bölge ülkelerinin ekonomisinin yanı sıra politik ve sosyal-kültürel alanlarda da son derece etkin olabilmektedir. Buna karşın ABD sözkonusu imkândan mahrum bulunmaktadır.

Sözkonusu diaspora özellikle de ekonomisinde etkin olduğu ülkelerde yerel halk tarafından zaman zaman tepkiyle karşılaşmaktadır. Ancak Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru Deng döneminde Çin'in bölge ülkelerindeki komünist partilere desteğini kesmesi ve diasporaya buldukları ülkelere sadık olmalarını tavsiye etmesi bölge ülkelerinin Çin'e ve Çinli göçmenlere bakışının değişmesini ve Çin ile ilişkilerinin gelişmesini netice verdi (Bader, 2005).

2.2.3 Çin'in Soğuk Savaş Sonrası (Jiang Zemin, 1993-2002) Asya Pasifik Politikası

Çin soğuk savaş sonrası dönemde ise komşu ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini ileriye götürme ve komşularına ekonomik fırsatlar ve iyi diplomatik ilişkiler sunduğunu göstererek onları ikna etme politikası takip etti.

Söz konusu sürece damgasını vuran Jiang Zemindir. Jiang, 1989 yılında da Komünist Partisi Genel Sekreterliğine ve 1993 yılında da devlet başkanlığı görevlerine getirildi. Jiang, Komünist Partisi Genel Sekreterliği görevine getirildiği 1989 yılından itibaren reformist Deng ve Komünist Parti kurmaylarına karşı büyük bir nüfuz mücadelesine girdi.

Son kararlar daima Deng tarafından verildiği için onun gölgesinde kalan Jiang, 1995 yılından itibaren büyük bir politik atağa geçerek hem çevresini sağlamlaştırmaya hem de gücünü pekiştirecek icraatlarda bulunmaya başladı. 1995 yılında ABD'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında Clinton ile bir zirve gerçekleştiren Jiang, bir anda tüm dünyanın dikkatlerini üzerine çekmeye başladı. Çünkü Jiang bu şekilde hem Deng'in gölgesinden kurtulduğu, hem de Çin'in ABD'ye karşı Rusya'nın koltuğuna oturduğu mesajını veriyordu.

Ayrıca 1996 yılında Tayvan'da yapılan devlet başkanlığı seçimleri sırasında Güney Çin Denizi'nde büyük bir askeri tatbikat gerçekleştirerek halkın ve ordunun nazarında büyük bir saygınlık kazandı. Jiang iç politikada mücadele ettiği kişilerin gücünün farkında olarak çok akıllı hareket etti ve onların tepkisini çekecek faaliyetlerden sürekli kaçındı.

Zira Deng ve Mao'nun tersine Jian'ın hiç bir askeri ve savaş tecrübesi yoktu ve aynı zamanda Komünist Parti içinde de bir kariyere sahip değildi.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Çin dış politikası açısından başarılı ve sabırlı bir politika takip etti. Bu kapsamda, 1989 Tiananmen Meydanı olaylarının ardından bölge ülkelerinin Çin'i suçlayan ülkeler arasına katılmamaları sağlandı ve 1997-98 Asya Krizi sırasında çevre ülkelere düşük faizli yardım paketleri ve diğer yöntemlerle yardımcı olundu. Bölge ülkeleriyle diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesinin önemini bilen Çin, Çinli diplomat ve askerlere Soğuk Savaş dönemine ilişkin izlerin silinmesi için bölge gezileri yaptırdı. Böylece yukarıda da belirtildiği üzere artık ABD'nin karşısındaki koltukta Rusya'nın yerini kendisinin aldığını göstermek istedi (Dedekoca, 2011, s. 38-39).

Ticaret alanında ise özellikle 1997 yılında yürürlüğe giren “Yabancı Sermayeli Sektörler Yönetmeliği” ile küresel sermayeye tarımdan sanayiye kadar bütün alanlarda faaliyet yürütme imkânı tanındı. Söz konusu ekonomik kalkınma sürecini Çin'in çok kısa sürede tamamladığı görülmektedir.

Peközün de (2014, s. 282) ifade ettiği gibi;

Çin'in özellikle 1997 yılında yürürlüğe giren “Yabancı Sermayeli Sektörler Yönetmeliği” ile küresel sermayenin tarımdan sanayiye kadar bütün alanlarda faaliyet yürütmesine olanak tanındı. Söz konusu ekonomik kalkınma sürecini Çin'in çok kısa sürede tamamladığı görülmektedir. Öyle ki;

21. yüzyılın modern sanayisini kullanarak veya kullanımını sağlayarak, kapitalist sanayinin evrimsel gelişmesi yerine sıçramalı bir şekilde aşmaya yöneldi. Böylelikle Batı'nın 150-200 yılda gelişerek ulaştığı bugünkü teknolojik gelişmeyi Çin 15-20 yılda tamamladı denilebilir.

Bununla birlikte 2000'lere doğru ABD kamuoyunda Çin'in yükselişine ilişkin sorgulamalar başladı. Ancak 11 Eylül saldırılarının küresel ve bölgesel sonuçları oldu ve ABD Afganistan üzerinden yeniden bölgeye geldi.

2.2.4 Çin'in 11 Eylül Sonrası (Hu Jintao 2002-2012) Asya Pasifik Politikası

11 Eylül saldırıları sonrasında önceki bölümlerde değinildiği üzere ABD, Çin ve Rusya'nın onayını alarak terörizmle mücadele operasyonları ile Afganistan ve Irak savaşlarını başlattı. Esasen Çin'in ABD'ye verdiği bu destek, kendisinin Sincan Uygur bölgesi ile Tibet'te yapacağı operasyonları meşrulaştırma amacına yönelikti.

Çin yönetiminde Hu Jintao, Jian Zeming'den 2002 Kasımında Komünist Parti Şefliğini ve 2003 Mart'ında ise Devlet Başkanlığına devraldı. Dördüncü nesil Jenerasyonun başkanı ünvanını alan Hu'nun dış politikasının ana teması "Çin'in Barışçıl Yükselişi" (peaceful rise) oldu. Bununla birlikte söz konusu politika Hu'nun başkanlığının ilk yıllarında ordunun şefi ünvanını elinde tutan selefi Jiang Zemin tarafından aşırı derece yumuşak olduğu ve Tayvan'a yanlış izlenimler verdiği gerekçesiyle eleştirildi. Zira Çin Avrupa ve Asyalı komşu ülkelerle olan ilişkilerine ABD ve Japonya ile olan ilişkilerine nazaran daha öncelik veriyordu. Hu ayrıca selefi Jiang tarafından "Zenginler Kulübü" olarak adlandırılan G-8 Zirvesine katılan ilk Çin Başkanı oldu (Hays, 2008).

Hu yönetimi altındaki Çin Asya Pasifik bölgesinde ise özellikle Korelere ilişkin daha pragmatik yaklaşım ve uluslararası alanda aktif rol alma isteği nedeniyle yeniden bir stratejik değerlendirme yapmaya yöneldi. Hu, göreve henüz başlamışken meydana gelen KDHC eksenli nükleer krize cevaben uygulanmakta olan müdahaleden kaçınma politikası yerine daha aktif aracılık rolünü üstlendi.

Bu kapsamda, 2003 yılında Çin, ABD, KDHC, G. Kore, Japonya ve Rusya arasında "Six Party Talks" mekanizmasının kurulmasına öncülük etti. Ayrıca KDHC ile varolan "özel ilişki modelinden" "devletlerarası normal ilişki modeline" geçişe ilişkin çalışmalar yapıldı. Bu çerçevede, Çin 1993'te ortaya çıkan ilk Nükleer Kriz sonrasında büyük güç politikasının öznesi haline gelen Kore yarımadasına ilişkin olarak 2008 yılında G. Kore ile Stratejik İşbirlikçi Ortaklık mekanizmasını kurarak KDHC meselesine politik alan açmaya çaba gösterdi. Bununla birlikte, kısa vadeli çıkarları ve stratejik öncelikleri ile bölgeye yönelik uzun vadeli hedeflerin çatışması Çin'in dış politikasını karmaşıktırdı (Kim, 2003, s. 12).

Çin, ekonomi ve ticaret eksenli bir dış politika takip etmiştir. Bu çerçevede, ASEAN ile Serbest Ticaret Anlaşması uzun görüşmeler neticesinde 2010 yılında uygulamaya konuldu. Anlaşma kapsamında ASEAN'a üye ülkelere ihraç edilen Çin ürünlerine uygulanan vergiler %12,8'den %0,6'ya ve ASEAN'a üye ülkelere Çin'e ihraç edilen ürünlere ise uygulanan vergi %9,8'den %0,1'e indirildi (Ellis, 2014).

Hu liderliğindeki Çin'de Barışçıl Yükseliş "Peaceful Rise," Barışçıl Kalkınma "Peaceful Development," Önce Barış "Peace (harmony) First," ve Uyumlu Dünya "Harmonious World" terimlerinin kullanılmaya ve tartışılmaya başlandığı görülmektedir. Çin'in dış politikasında bölge ülkeleriyle olan ilişkiler Jiang dönemi dış politikasına göre daha yoğun olarak yer aldı. Bu çerçevede, Çin'in Myanmar, Kamboçya, Bangladeş ve KDHC'yi de içeren komşu ülkelere yönelik denizaşırı yatırımlarının 2003 yılına nazaran 2010 yılında ikiye katlandığı görüldü. Dahası Çin'in dış yardımlarının 1/3'ünden fazlası ise KDHC'ye gitmekteydi (Snyder, 2009, s. 116).

2.3 ABD (Obama) ve Çin'in (Ji X Jinping) 2010 Sonrası Asya Pasifik Politikaları

21. yüzyılın ikinci on yılına girildiğinde ise 11 Eylül saldırıları ve bu çerçevede terörizm eksenli güvenlik politikaları yerine bhegemon güç ile yükselen güç arasındaki ekonomik ve askeri/güvenlik eksenli mücadeleye ilişkin politikaların ön plana çıktığı görülmektedir. Çin, ABD'nin Doğu Asya'da İkinci Dünya savaşı sonrası etkinliğini arttırmasına benzer şekilde bölge ülkelerine yatırımlar yapmakta ve yerel endüstrilerin gelişmesine katkıda bulunmaktaydı. Ayrıca bölge ülkelerine ikili anlaşmalar yoluyla ve Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) üzerinden vermekte olduğu kredilerle Çinli firmaların altyapı ve benzeri proje ihalelerini almasını sağladı. Pakistan'ın Gwadar limanını yeniden inşası ve işletilmesi (Walsh, 2013) ve "Kuşak Yol" projesi benzeri projeler kapsamında verdiği kredi ve destekler ile bölge ülkelerinin altyapı yatırımlarına katkıda bulunmaya başladı.

Öte yandan, Çin'in bu yükselişine ilişkin bölge ülkelerinde bir takım endişelerin bulunduğu görülmektedir. Bunlar;

- *Çinlilerin sermaye üreten konumları ile bölge ülkelerinin endüstriyel zenginliğini ve birikimlerini tükettiği*

- Çin'in artan askeri gücünü bölgede bulunan kıymetli deniz kaynaklarını komşularının elinden almak için kullanacağı,

- Çin'in bölge ülkelerine kendisi için daha yararlı olduğunu düşündüğü yeni iki taraflı ticaret kurallarını dikte edeceği,

- Çin'in ekonomik olarak yükselişinin askeri alana da hemen hemen aynı oranlarla yansıyor olmasıdır (Luttwak, 2016, s. 60-61).

Esasen ABD'nin Obama Döneminde bölge ülkeleri ile ilişkilerini daha da güçlendirmesi ve çevreleme politikasını uygulamaya koyabilmesini kolaylaştıran en önemli etkenlerin başında bölge ülkelerinin Çin'e yönelik bahse konu endişeleri yer almaktadır.

Hu Jintao'dan Başkanlığı 2012 yılında devralan Xi Jinping görevinin hemen başından itibaren Çin'in Asya Pasifik bölgesinin liderliği konusunda iddialı olduğuna dair ciddi sinyaller verdi. Bu çerçevede, ABD'nin Obama dönemi Asya Pasifik'e yönelik Çevreleme (Containment –Pivot) politikasına karşılık 2014 yılında Pekin'de yapılan APEC Zirvesi kapanış konuşmasında Asya Pasifik Rüyası (Asia Pacific Dream) politikasını ilan etti. Söz konusu politika ile bölge ülkelerine ortak ilerleme, kalkınma ve refah çağrısında bulundu. Ayrıca, görüşmeleri ABD öncülüğünde başlayan ve Çin'i dışarıda bırakan TPP'ye karşılık Çin kendi Asya Pasifik Serbest Ticaret Bölgesi (FTAAP) anlaşmasını gündeme getirdi (Jinping, 2014).

Esasen 2014 APEC Zirvesi öncesinde de 10 milyarlarca dolar değerindeki İpek Yolu yatırım projelerini tanıtmak üzere bölge ülkeleri devlet başkanları Pekin'e davet edildi ve hemen zirve öncesinde Çin öncülüğündeki Asya Altyapı ve Yatırım Bankası kuruldu (Xiangwei, 2016). Zirve sonrasında Xi ve Obama arasında yapılan uzun ve detayları görüşmeler neticesinde iklim, ticaret ve askeri alanlarda ve vize kolaylığı konularında anlaşmalar imzalandı. İki lider arasındaki bu görüşme sonrasında ikili ilişkilerde ciddi bir yumuşama dönemine girildiği değerlendirilmeleri yer aldı (Shuli, 2014).

Esasen Obama döneminde 2013 yılında iki lider arasında yapılan görüşme sonrasında Xi tarafından yapılan açıklamada iki lider arasındaki ilişkiye şu şekilde değinilmekteydi (Jinping, Çin'in Devlet Yönetimi, 2017, s. 327):

“Ben ve Başkan Obama, ekonomik küreselleşmenin hız kazanmasından ve bütün ülkelerin birbirine muhtaç olmasından kaynaklanan ihtiyaçlar karşısında, Çin ve ABD'nin tarihteki çatışma ve zıtlamalardan farklı olan yeni bir tip büyük ülkeler arası ilişki yaratmaları gerektiği ve böyle bir ilişkiyi yaratabilecekleri görüşünü paylaştık. İki taraf, Çin ve ABD arasında karşılıklı saygı, işbirliği ve ortak kazanca dayalı yeni tip büyük ülkeler arası ilişki kurmak için ortak çaba harcayarak iki ülke halkları ile bütün dünya halklarının mutluluğuna hizmet etmek konusunda mutabık kaldık.”

Bir sonraki bölümde ise ABD ve Çin'in yukarıda değinilen politikaları çerçevesinde bölge ülkeleri ve küresel ilişkilerine değinilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD VE ÇİN'İN BÖLGESEL VE KÜRESEL İLİŞKİLERİ

Bu bölümde öncelikle tarafların bölgesel ilişkilerinin incelenmesi çerçevesinde, iki ülke arasındaki mücadelenin merkezinde yer alan bölge ülkelerinin iki güç ile olan ilişkilerine değinilecektir. Daha sonra ise iki gücün mücadelesi ekseninde AB ve Rusya'nın pozisyonu açıklanacaktır. Bu bölümdeki son başlık altında ise mevcut mücadeleye ilişkin bölgesel kuruluşların rolü incelenecektir.

3.1. ABD-Çin Mücadelesi ve Bölge Ülkeleri

Bu başlık altında iki gücün bölgenin başlıca ülkeleri ile ilişkilerine değinilecektir.

3.1.1 ABD-Çin Mücadelesi ve Japonya, Güney Kore ve KDHC

ABD, Çin arasındaki bahse konu mücadelede bölgede yer alan ülkeler arasında Japonya ve Hindistan ekonomik, politik ve stratejik konumları açısından en önde gelen iki ülkedir. Doğu Çin Denizinde yer alan Japonya, ABD'nin bölgede en önde gelen müttefikidir ve Çin'in yükselişinden endişesi nedeniyle 2. Dünya savaşı sonrasında takip ettiği pasifist dış politika anlayışından uzaklaşmaya başladığı gözlemlenmektedir. Nitekim son yıllarda Japonya'nın "barış anayasasının" 9. Maddesini değiştirmek ve Japon "Öz Savunma Kuvvetlerini (SDF)" kademeli de olsa gerçek anlamda bir Ordu haline getirmek talebi bölge gündeminin ön sıralarında yer almaktadır. Japonya Başbakanı Shinzo Abe, 2020 yılına kadar söz konusu değişikliği yapmayı planlamaktadır. Bundaki temel amacının ise Japonya'nın "Ordusunun" güçlendirilmesi olduğu açıktır (Fackler, 2013). Kademeli gerçekleşmesi beklenen bu sürecin ilk aşamasında Japon SDF birlikleri Asya Pasifik ve Afrika gibi bölgelerde yapılan barış operasyonlarında yer almaya başladı. Bu kapsamda Kamboçya'daki BM operasyonu için 1800 asker gönderirken BM barış gücü operasyonları kapsamında ise Mozambik, El Salvador, Doğu Timor, Golan Tepeleri, Bosna-Hersek, Kosova, Nepal, Haiti ve Güney Sudan'daki BM barış koruma operasyonlarına ve/veya sivil görevlere katıldı (Alagöz, 2014).

Güney Kore ise, bölgede Japonya ve Avustralya ile birlikte ABD'nin önde gelen bir diğer müttefikidir. Öte yandan G. Kore'nin 2017 yılı verilerine göre ihracat yaptığı ülkeler arasında Çin 142 milyar dolar ile birinci sırada yer almakta ve ABD ise ancak 68,8 milyar dolarla ikinci sırada bulunmaktadır. İthalatında ise yine Çin 97,8 milyar dolarla birinci sırada, Japonya 55,1 milyar dolar ile ikinci ve ABD 50,9 milyar dolar ile üçüncü sırada olduğu görülmektedir (Globleedge Web Sitesi, 2018). G. Kore, Çin ile ikili ekonomik ticari ilişkilerinin güçlü olması nedeniyle siyasi kararlar alırken de Çin'in bakış açısını sürekli göz önünde bulundurmaktadır. Bu çerçevede, G.Kore Budistler dışında geniş halk kitlelerince de ilgi duyulan ancak Çin tarafınca ayrılıkçı olarak kabul edilen Budist lider Dalai Lama'ya 2006 yılında G. Kore'de yapılan "Nobel Barış Ödülü" törenine katılmasına ulusal çıkarlar gerekçesiyle izni vermedi (Spiegel , 2006). Güney Koreli Budistler ile Dalai Lama ancak 2010 yılında Japonya'nın Yokohama Şehrinde görüşebildiler.

G. Kore'nin Çin'e karşı bu yumuşak ve tavizkar tutumu yalnızca ekonomik ve ticari ilişkiler kaynaklı değildir. Kontrolü ancak Çin tarafından mümkün olan K. Kore'den gelen tehdit bir diğer öncelikli konudur. Ancak bu çerçevede K. Kore tehdidine karşı ABD'nin THAAD füze savunma sistemlerinin G. Kore'ye yerleştirilmesi gündeme geldi. Çin'in söz konusu sistemin kendisine karşı kurulmak olduğunu gerekçe göstererek G. Kore üzerinde kurduğu tüm ekonomik ve siyasi baskı ve tehditler ile KDHC'den gelen tehditkâr açıklamalara rağmen yer tahsisi sonrasında THAAD sistemi 2017 yılında kuruldu (BBC Web Sitesi, ABD'nin tartışmalı füze savunma sistemi Thaad, Güney Kore'de devrede, 2017).

Diğer yandan, G. Kore'nin Japonya ile İkinci Dünya Savaşı sırasındaki Japon İşgaline dayanan "Comfort Women" ve Savaş Suçluları gibi konuların iki ülke arasında güncelliğini koruması ABD'nin bölgedeki müttefikleri arasında kurmak istediği tam ittifakı zora sokmakta ve Çin'in elini güçlendirmektedir. "Comfort Women" sorununun çözümüne ilişkin uzun yıllara varan görüşmeler neticesinde 2015 yılında Japonya Başbakanı Abe'nin gönülden özürlerini (most sincere apologies) iletmesi neticesinde iki ülke arasında anlaşmaya varıldı. Öte yandan Japonya Başbakanı Abe'nin G. Kore tarafından savaş suçlusu görülen Japon askerlerinin mezarlarının bulunduğu Yasukuni Tapınağındaki törenlere her yıl katılmasa dahi çiçek gönderiyor olması iki ülke arasındaki güven ilişkisine zarar vermektedir. Son dönemde iki ülke arasındaki ilişkiler G. Kore'nin bir Japon firmasını savaş dönemindeki suçlar nedeniyle tazminata mahkûm

etmesi ve “Comfort Women” sorununun giderilmesi için Japonya tarafından finanse edilen bir fonun G. Kore tarafından feshedileceğinin açıklanması nedeniyle yeniden gerginlik oluştu. Esasen, sorunun kaynağında G. Kore Devlet Başkanı Moon Jae-in KDHC ile yakınlaşma ve Japonya’yı sorun olarak görme politikasının yattığı değerlendirilmeleri bulunmaktadır (The Guardian Web Sitesi, 2018).

Öte yandan, bölge gündemi ile küresel gündemin en ön sıralarında yer alan bir diğer gelişme ise G. Kore ile KDHC arasında barış görüşmelerinin tekraren başlamış olmasıdır. 2018 Nisan ayında iki ülke lideri arasında gerçekleşen ilk yüz yüze görüşmenin ardından iki defa daha bir araya gelen taraflar arasında ortak deklarasyon imzalandı. Söz konusu deklarasyonda iki ülke ilişkilerin güçlendirilmesi, askeri tansiyonun düşürülmesi ve savaş riskinin ortadan kaldırılması konularında çaba gösterileceğine değinilmektedir. Ortak açıklamada ayrıca Kore yarımadasının nükleer silahlardan arındırılmasının ortak hedef olduğuna da değinilmektedir (Reuters Web Sitesi, 2018). Esasen Koreler arasındaki yakınlaşma yarımadaının nükleer silahlardan arındırılmasına ilişkin 1992 yılında yayınlanan ortak deklarasyon ile başladı (Nuclear Threat Initiative, 1992). Bu çerçevede, şu ana kadar sonuncuları 2000 ve 2007’de Pyongyang’da gerçekleşen birçok görüşme yapıldı. ABD ile K. Kore arasında gerçekleşen yüksek tehdit içerikli açıklamalar sonrasında ABD Dışişleri Bakanı KDHC’yi ziyaret etti. Akabinde ise ABD Başkanı Trump ile Kim Jong-un Haziran 2018’de Singapur’da karşılıklı görüştüler. ABD’de son dönemdeki tüm bu gelişmelere ve KDHC’nin nükleer silahlarından kurtulmak istemesine rağmen G. Kore’nin K. Kore ile yakınlaşma sürecinde fazlaca tavizkar yaklaşımda bulunduğu değerlendirilmeleri bulunmaktadır.

3.1.2 ABD-Çin Mücadelesi ve Filipinler

ABD ile Çin arasındaki mücadelede, Filipinlerin durumu son derece önemlidir. Zira önceden de değinildiği üzere İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD ile Filipinler arasında imzalanan güvenlik anlaşması hem ABD’nin bölge politikası açısından hem de Filipinlerin güvenliği açısından son derece önemli bir yere sahipti. Filipinler’in, önceki Devlet Başkanı Benigno Aquino III döneminde, 2013 yılında Çin’in Filipinler’e ait adalara ilişkin iddialarına karşı Uluslararası Tahkim Mahkemesi’ne açtığı dava Temmuz 2016’da yeni Başkan Duterte döneminde Çin’in aleyhine sonuçlandı. Esasen bölgedeki ada ve kayalıkların aidiyetine ilişkin Çin’in diğer bölge ülkeleriyle de yaşamakta olduğu

sorunun Filipinler tarafından uluslararası platforma taşınmış olması diğer bölge ülkelerine de “kötü” örnek teşkil edebilecektir. Ancak Başkan Duterte’nin, ABD ile açıkça söylem savaşına girmesi, 2016 yılında Çin’e yapmış olduğu ziyaret sırasında ülkesinin ABD ile olan uzun süreli ortaklığını kınaması ve ABD ile askeri ve ekonomik ayrılık ilan etmesi son derece dikkat çekti. Söz konusu ziyaret sırasında, Duterte’nin Çin’in Filipinler’in ekonomik olarak tek kurtuluş yolu olduğunu ifade etmesi ABD, Filipinler ve Çin arasındaki üçlü ilişki açısından son dönemin en önemli gelişmelerinden oldu (Dezan Shira & Associates, 2016).

Duterte bu söylemlerini yalnızca söylem düzeyinde bırakmayarak Xi’nin Filipinler’e ziyareti sırasında GÇD’nde deniz altında ortak keşif yapılmasına ilişkin, Ekim 2016 Ortak açıklaması ve Kasım 2017’de imzalanan “Enerji İşbirliği Mutabakat” belgesi çerçevesinde ortak araştırma yapılması konusunu tekraren gündeme getirdi (Cabalza, 2018). Bununla birlikte, 2004 yılında imzalanan benzer bir anlaşmanın akıbetinin Filipinler’in 2013 yılında Çin aleyhine Uluslararası Tahkim Mahkemesine başvurması üzerine akim kaldığı hatırlandığında yukarıda kayıtlı son anlaşmaların akıbetinin de belirsiz olduğu değerlendirilebilecektir. Zira ABD’ye son derece yakın olan Filipin Ordusu ve halkının Çin’den ziyade ABD’ye daha yakın olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

3.1.3 ABD-Çin Mücadelesi ve Hindistan ve Pakistan

ABD Çin arasındaki bahse konu mücadelede Japonya’nın yanı sıra, nüfusu, ekonomik ve askeri gücü ile Asya Pasifik bölgesinin bir diğer yükselen gücü ise Hindistan’dır. 1.3 milyarlık nüfusu ile yakın zamanda Çin’i yakalaması ve geçmesi beklenen Hindistan’ın ekonomik veriler açısından ise G20 üyesi olup, 2060 yılında Dünyanın en büyük ekonomisine sahip olacağına ilişkin öngörüler bulunmaktadır.

Hindistan Başbakanı Narendra Modi’nin 2017 yılında Doğu Asya Zirvesinde gündeme getirdiği “Act East” politikası yalnızca Güneydoğu Asya Uluslararası Birliği (ASEAN) bölgesine ilişkin değildi. Esasen daha geniş anlamda Kore Yarımadası, Avustralya ve Yeni Zelanda ile Bangladeş, Fiji ve Pasifik adalarına kadar uzanan bölgede sorumlu bir ortak olarak stratejik rol oynama hedefini içermekteydi.

Bu politikanın, güvenlik, stratejik, politik, terörle mücadele alanları ile savunma işbirliğini de içerdiği ve ekonomik alana odaklanan “Look East” politikasının daha genişletilmiş versiyonu olduğu görülmekteydi. Çalışmanın derinlemesine incelenmesine imkân veremeyeceği göz önünde tutulmakla birlikte Hindistan’ın gelecekte Çin’e son derece güçlü rekabet edeceğine ilişkin belirtilere değinmekte yarar bulunmaktadır. Bu çerçevede Myanma ve Tayland’ı içeren Üçlü Otoyol projesi ve Singapur ile yapılan Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması ve Vietnam ile gelişen ekonomik, ticari ve savunma işbirliği anlayışı örnekleri Hindistan’ın bölgesinde son derece güçlü ekonomik ve ticari bağlar kurmaya yöneldiği görülmektedir.

Öte yandan ABD’nin de yönlendirmesiyle Hindistan ile Japonya arasında kurulan güçlü ilişkiler bölge dengeleri açısından son derece önemlidir. Bu kapsamda Modi’nin bölge dışındaki ilk yurtdışı seyahatini Japonya’ya yapması dikkat çekicidir. Bu ziyaret sırasında Japonya tarafından, endüstri, hızlı tren ve ekonomik bölge projelerine 35 Milyar ABD Doları tutarında yatırım sözü verildi. (Ramabadran, 2017) Hindistan ayrıca, Avustralya ile imzaladığı tarihi sivil nükleer anlaşma ile nükleer reaktörlerden üretmekte olduğu 5,000 MW gücü 62,000 MW’a yükseltmeyi amaçlamaktadır. Washington, Hindistan’ın nükleer güce sahip olmasına istisnai bir tutum sergilemektedir.

Hindistan ABD ve Rusya ile güçlü ekonomik ve askeri ilişkilere sahip bulunması sayesinde Çin-Pakistan ittifakını dengeleyici konuma sahip bulunmaktadır. Bölgesinde sahip olduğu etkin konumunu geliştirerek yakın gelecekte Dünya’nın önde gelen güçlerinden birisi olacağı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte Hindistan’ın önünde BMGK üyeliğine sahip olmak gibi önemli ancak bir o kadar da zorlu bir süreç beklentisi bulunmaktadır (Ogden, 2016, s. 266-269).

ABD - Hindistan ilişkisine bakıldığında ise Pakistan-Hindistan savaşında ABD’nin iki ülkeye de silah ambargosu uygulaması, Hindistan’ın 1968’de “Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması’nı (NPT)” imzalamaması ve Hindistan’ın 1974’te Pokhran’da nükleer test yapması nedeniyle söz konusu ilişkinin son derece gergin dönemlerden geçtiği görülmektedir. Esasen ikinci dünya savaşı sonrası Hindistan’ın bağımsızlığını takip eden dönemde iki ülke arasında farklı nükleer politikalar nedeniyle ilişkilerin gelişemediğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte Soğuk Savaş sona ererken imzalanan ufak çaplı silah satış anlaşmaları ile başlayan

yumuşama süreci 11 Eylül 2001 sonrası Hindistan'ın ABD'ye açık desteği, hatta Afganistan savaşı için üs tahsis edebileceğini belirtmesi ilişkilerde dönüm noktası oldu.

Ayrıca 2008 yılında ABD tarafından onaylanan Sivil Nükleer İşbirliği Anlaşması ve Hindistan'ın Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'na birçok nükleer tesisine giriş izni vermesi 40 yıla yakın süren nükleer eksenli anlaşmazlığa son verdi (Jayshree & Esther, 2010). 2000'li yılların başından beri gelişmekte olan Stratejik ortaklık anlayışının temelinde ise Çin'in belirleyici olduğunu belirtmek gerekmektedir. ABD'nin bu çerçevede Hindistan'a vermiş olduğu önem Trump döneminde de devam etmektedir. Bu kapsamda deniz güvenliği ve terörizmle mücadele konularını da içeren birçok konuda işbirliğinin hedeflendiği ifade edilmektedir (ABD Beyaz Saray, United States and India: Prosperity Through Partnership, 2017).

Ekonomik ilişkilerde olduğu gibi askeri ilişkilerde de Hint Okyanusunun önemi 2017 yılında ABD, Hindistan ve Japonya arasında yapılan Malabar Tatbikatında bir kere daha açıkça görüldü. Esasen daha sonra değinileceği üzere ABD ile Hindistan arasındaki ilişkinin en önde gelen alanlarından birisi olan askeri boyutta ise silah satış anlaşmaları ve birçok ortak tatbikatın yapıldığı görülmektedir.

Çin Hindistan ilişkilerinde ise yukarıda değinildiği üzere sınır anlaşmazlıkları başta olmak üzere tarihsel sorunlar mevcuttur. Bununla birlikte Çin açısından Hindistan hem rakip hem komşu hem de ticaret ortağı olarak öne çıkmaktadır. Çin'in Pakistan ile ilişkilerini geliştirerek Hindistan'ın bölgesine hapsolmasını amaçladığı, ayrıca Çin'in Hindistan'ın egemenliğine gereğince saygı göstermeyeceği değerlendirmeleri iki ülke arasındaki ilişkilerde sınır sorunları yanında diğer önemli başlıklardır. Son dönemde öne çıkan sorunlar arasında ise Hindistan'ın BMGK Daimi Üyeliğine adaylığına ve Nükleer Tedarikçiler Grubu potansiyel üyeliğine Çin'in karşı olması öne çıkmaktadır. Ayrıca, Hindistan'ın Pakistan kaynaklı teröristlere ilişkin BM çatısı altındaki girişimlerine Çin'in engel olması öne çıkan bir diğer sorundur. Çin, Hindistan ve Butan'ın kesiştiği bölge olan Himalayalar'ın doğusundaki Doklam platosunda 2017 yazında iki aydan fazla süren kriz ve Hindistan'ın Çin'in Kuşak ve Yol girişimine Hindistan'ın açık bir şekilde karşı olması iki ülke arasındaki diğer önemli sorunlardır. Bununla birlikte, Çin'in "Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Mali Çalışma Grubu" Başkan Yardımcılığı pozisyonuna ilişkin adaylığına Hindistan'ın desteği karşılığında Pakistan'ı

terörün finansmanı gri listesinde tutacağına ilişkin sözü iki ülke arasında zaman zaman ticari ve ekonomik alan dışında da işbirliği olasılığına örnek teşkil etmektedir (Rajagopalan, 2018).

Öte yandan iki ülke arasındaki askeri ve güvenlik boyutunda ise Hindistan ve Pakistan'ın Şangay İşbirliği Örgütü'ne Haziran 2017'de birlikte üye olmaları konusuna daha sonra değinilecektir. Esasen ABD, Çin ve Hindistan arasındaki ticari - ekonomik ve askeri - güvenlik eksenli ilişkiler son derece karmaşık olup, Hindistan - ABD arasındaki ilişkinin ABD – Çin arasındaki ilişkiye göre değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Bu durum da, Hindistan'ın Çin'e karşı keskin pozisyon almasını ve ABD'den yana tavır takınmasını zorlaştırmaktadır (Madan, 2013).

Bölgenin bir diğer önemli ülkesi olan Pakistan'ın ise sınır komşusu olduğu Çin ile yoğun ekonomik ve ticari ilişkiler içerisinde olduğu görülmektedir. Gwadar Limanı ihalesinin ve bu ihale ile bağlantılı İpek Yolu hatlarından birisini oluşturan otoyolu yapımının son dönemde ülke gündeminde son derece önemli bir yere sahip olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Pakistan açısından Çin hem bölgesel olarak sınır sorunları yaşadığı Hindistan'a hem de küresel ilişkileri açısından ABD'ye karşı önemli bir dengeleme seçeneğidir. Bununla birlikte Pakistan'da, Çin'in bölgedeki etkinliğinden memnun olmayan ve ikinci bir ABD olarak gören bir akademik ve toplumsal çevrede bulunmaktadır. Esasen Pakistan'ın bölgedeki en önemli CIA üssünün İslamabad'da yer alması ve özellikle de Afganistan kaynaklı güvenlik endişesi nedeniyle ABD tarafından sağlanan askeri yardımlara son derece ihtiyaç duyuyor olması çerçevesinde ABD'den tamamen vazgeçmesi mümkün görünmemektedir. Ancak, Trump döneminde de yaşandığı üzere söz konusu askeri yardımların zaman zaman kesilmesi ya da Pakistan'ın ABD tarafından bununla tehdit edilmesi nedeniyle artan Amerikan karşıtlığı çerçevesinde Pakistan için Çin'in dengeleyici rolünün devam edeceği değerlendirilmektedir (Bloomberg Web Sitesi, 2018).

3.1.4 ABD - Çin Mücadelesi ve Güney Asya Ülkeleri

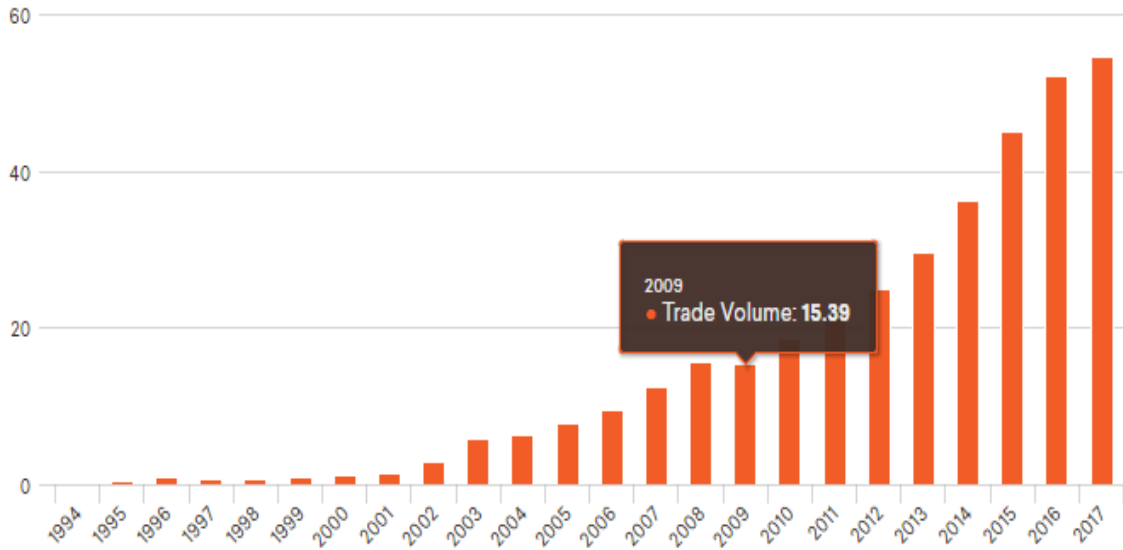
ABD ile Çin arasındaki mücadelede Güney Doğu Asya'da Müslüman ağırlıklı nüfusu ile öne çıkan Endonezya ise ABD'nin bölgedeki çıkarlarından biri olan bölgesel

güçlerin terörü caydırmadaki yetenek ve isteklerine ihtiyacı noktasında son derece önemli bir yere sahiptir. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası Endonezya, ABD'nin Asya Pasifik bölgesindeki güvenlik hesaplarında her zaman önemli bir ülke oldu.

Bunun üç önemli sebebi bulunmaktadır. Öncelikle, Endonezya'da evrensel gemi ticareti ve nakliyesi için hayati öneme sahip Malaka Boğazı Endonezya kara sularından geçmekte ve Hindistan ile Pasifik Okyanusu arasındaki ulaşımı sağlamaktadır. İkinci olarak; Endonezya, nüfusu ve topraklarının kapladığı alan bakımından Güneydoğu Asya ulusları içinde en büyüğüdür. Bu durum ülkeyi ASEAN'ın en önemli ülkesi yapmaktadır. Üçüncü olarak, Soğuk Savaş döneminde Güneydoğu Asya'daki Komünist etkiye yönelik yapılan saldırıda Endonezya, Amerika'nın en önemli ortağı konumunda bulundu. 11 Eylül 2001 tarihinden itibaren, ABD dış politikası açısından Endonezya'nın önemi arttı. Esasen 11 Eylül sonrasında en büyük Müslüman ülke olan Endonezya'dan ABD'ye resmi bir kınama gelmesine rağmen Washington'un uluslararası teröre yönelik verdiği mücadelede Endonezya hayati öneme sahip bir ülke konumundadır (Smith, 2010). Zira Endonezya, ülkesindeki dış kaynaklarla bağlantılı Cemaati İslam (JI) grubu gibi terör grupları ile benzer problemler yaşamaktadır (Smith, A Glass Half Full: Indonesia-U.S. Relations in the Age of Terror, 2003).

Çin ile ilişkilerinde ise aralarında bilinen bir toprak sorunu olmamasına rağmen Çin'in Endonezya ordusunu "ana tehdit" olarak görmesi ve 1965-66 yıllarında yaşanan Endonezya Komünist Parti İsyanının arkasında Çin'in bulunduğu iddiaları tarihsel anlaşmazlıkların temelidir. Çin'in diğer bölge ülkeleriyle olduğu gibi Endonezya ile de bir diğer temel anlaşmazlık nedeni Çin'in "Dokuz Noktalı Çizgi" anlayışıdır. Bu kapsamda, Natuna Adaları civarında avlanmakta olan Çinli balıkçıların Endonezya Sahil Güvenlik Güçlerince el konulması ve tutuklanması sonucu Çin Hükümeti, GÇD'nde "Çin'in geleneksel balıkçılık bölgesinde" bulunan Çin balıkçı teknelerinin Endonezya güçlerince aşırı güç kullanılarak taciz edildiğini ileri sürdü. Çin ayrıca, Endonezya'nın bu tür eylemlerle 'BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni' ve bölgede taraf ülkeler arasında varılan "GÇD Eylem Bildirgesi'ni" ihlâl ettiğini iddia etti. Endonezya Devlet Başkanı Joko Widodo ise yanında bazı bakanlar olduğu halde, Natuna Adaları çevresinde Endonezya'ya ait bir donanma gemisinde toplantı yaptı ve Endonezya devletinin Çin'in iddialarının aksine, bölge adalarında ve denizlerinde egemenlik iddiasını sembolik bir yolla dile getirdi (Anadolu Ajansı Web Sitesi, 2016).

Bölgenin bir diğer aktörü Vietnam ise iki ülke arasında yaşanan savaşa ve anlaşmazlıklara rağmen ABD ile son yıllarda ekonomik ve askeri-güvenlik eksenli ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. İki ülke arasında 2001’de yürürlüğe giren İkili Ticaret Anlaşması ve Vietnam’ın 2005’te DTÖ’ye katılması iki ülke arası ilişkilerde dönüm noktası oldu. Özellikle Obama döneminde ilişkilerin son derece geliştiği görülmektedir. Öyle ki ikili ticaret hacmi 1995’te 451 milyon ABD Doları iken 2017’de 54 milyar ABD Doları gibi hayli yüksek bir rakama ulaştı. Vietnam ABD’ye tekstil, elektronik, deniz ürünleri ihraç ederken, ABD’den makine, taşıt, tarım ürünleri ithal etmektedir (Albert, 2018). Öte yandan, “Trans Pasifik Ortaklığı Anlaşması (TPP)” ve Çin’in bölgede baskın olacağına ilişkin endişeler Vietnam’ı ABD ile ilişkilerini geliştirmeye yönlendirmektedir. Ancak Trump’ın ABD’yi TPP’den çekmesi çerçevesinde oluşan ve Obama dönemi Asya Pasifik politikasının artık geçersiz olduğunu ifade eden değerlendirmeler Vietnam’ı ABD’nin bölge politikasının geleceğine ilişkin endişeye sevk etmektedir.

Grafik 1: ABD Vietnam Mal Ticareti (1994-2017)

(Milyar Dolar)

Kaynak: Eleanor Albert, “The Evolution of U.S.–Vietnam Ties” 07.03.2018, Erişim, <https://www.cfr.org/backgroundunder/evolution-us-vietnam-ties>

Askeri-Güvenlik ekseninde ise son yıllara kadar ağırlıklı olarak Rusya’dan silah alımı yapan Vietnam’ın olası bir Çin-Vietnam çatışması durumunda Rusya’nın yine silah satışı yaptığı Çin’i tercih edebileceği ve Vietnam’a silah satışını durdurabileceği endişesiyle ABD’ye yöneldiği görülmektedir (Insinna, 2018). ABD

tarafından 2016 yılında Vietnam'a silah satış ambargosu tamamen kaldırıldı ve Vietnam'a savaş uçağı, savaş gemileri ve ağır silah satışı gündeme geldi. Ayrıca Vietnam savaşından 40 yıl sonra ilk defa bir Amerikan Savaş gemisi Mart 2018'de Vietnam'ı ziyaret etti (Horton, 2018).

3.1.5 ABD-Çin Mücadelesi ve Tayvan

ABD Çin Mücadelesinde Tayvan son derece önemli bir konuma sahiptir. Söz konusu mücadelenin çatışmaya dönüşme riski en yüksek olabilecek bölgelerinden birisi Tayvan'dır. Zira Çin açısından bağımsızlığı savaş nedeni sayılan ABD açısından ise bir taraftan taahhütleri bulunan bir taraftan ise Çin'in olası bir saldırısı halinde taahhütlerini yerine getirip getirmeyeceğinden emin olunamayan bir durum söz konusudur. Esasen tam da ABD'nin bu belirsiz pozisyonu olası bir çatışmanın kaynağı olabilme potansiyelini taşımaktadır. Bu nedenlerle, Tayvan meselesine yakından bakmak ABD - Çin mücadelesinin bugünü ve geleceği açısından son derece önem arz etmektedir.

Esasen Tayvan'ın, Çin'in BM'ye kabulü sonrası dönemi egemenliğini sürdürme çabasıyla geçirdiğini söylemek mümkündür. Bir yandan Çin ile ticaret, eğitim, turizm gibi ikincil politika alanlarında ilişkiler geliştirirken, ülke egemenliği hususunda ise ABD ve Japonya'nın askeri dengeleme gücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu kapsamda, Kore Savaşı'nın başlangıcından beri Tayvan adasını koruyan ABD'ye ait 7. Filo, Tayvan'ın egemenliğini devam ettirilebilmesi için hayati önem taşımaktadır. Bölgedeki Amerikan varlığının Tayvan'ın Anakara ile birleşmesinin önündeki temel engel olduğunu belirtmek gerekir. Yükselen Çin'in artan askeri gücü karşısında, "Tek Çin" politikasına aykırı olan Tayvan'daki statükonun daha ne kadar devam edebileceği de büyük bir soru işaretidir (Turan İ. , 2016, s. 93).

Bununla birlikte, Tayvan meselesi ABD ile Çin arasındaki mücadelenin geleceği konusunda pozitif anlamda ilerlemenin kaynağı olabilme potansiyeli taşıyan başlıca konulardandır. Bu değerlendirmenin temelinde, Goldstein'in da belirttiği gibi (2015, s. 46) "*Tayvan üzerinden sağlanabilecek bir karşılıklı taviz ve anlaşmanın çok daha zor ilerleyeceği değerlendirilebilecek diğer meselelerin çözümüne kaynaklık teşkil edecek olması*" yatmaktadır.

Tayvan'ın Çin için önemi ve Asya Pasifikteki konumu ile ABD'nin bugünkü politikasının nedenlerini anlamamız için Tayvan'ın tarihsel geçmişine bakmak yerinde olacaktır. Batılı güçlerden ilk olarak Hollandalılar 1607'de o zamanki adı ile Formosa'ya gelerek yerleştiler. Tayvan'ın daha sonra 1684'de Çin ile birleşerek Fujian eyaletinin 9. Bölgesi olduğu görülmektedir. Bundan iki yüzyıl sonra ise Japonya'nın Ryukyu adasından bir geminin ada açıklarında batması sonucu adaya çıkan gemicilerin yerli Tayvanlılar tarafından katledilmesi sonucunda Çin Japonya'nın işgalinden endişe ederek Tayvan'ın yönetimini bağımsız eyalet olarak değiştirdi. 1894-95 savaşının sonunda imzalanan "Şimonoseki Anlaşması" ile Tayvan Japonya'ya bırakıldı. Japonya yönetiminde geçen elli yıllık dönem Tayvan'ın kalkınmasında ve kendi kimliğini oluşturmasında son derece önemlidir. Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında teslim olmasının ardından ise Başkan Truman'ın da taraf olduğu ABD yönetiminin Tayvan'ın Çin'e bırakılması görüşü ile Savunma Bakanı Louis Jhonson'ın "*Tayvan batırılmaz bir savaş gemisidir ve Çin iç savaşının sonucu ne olursa olsun teslim edilemez.*" görüşü karşı karşıya geldi. Ancak, tam bu dönemde KDHC'nin 1950'de 38. Paraleli geçmesi ve Kore Savaşının başlaması nedeniyle Truman 17. Filoyu Tayvan Boğazına gönderdi (Goldstein, 2015, s. 46-71).

Bu tarihsel arka plan çerçevesinde Çin'in Tayvan'a ilişkin iddialarının, egemenlik hakkına ilişkin çok güçlü tarihsel bağlardan ziyade coğrafi konumu ve bu konum dolayısıyla Çin'in güvenliğinin temeli olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar elli yıllık süre boyunca Japonya yönetiminde kalan ve kendi kimliğini oluşturan Tayvan'ın Çin ile bağlantısının ancak Çin iç savaşı sonrasında adaya sığınan milliyetçi Çinliler kaynaklı olduğu söylenebilecektir. Bununla birlikte, ABD'nin Vietnam savaşından çıkmak için Çin'in desteğine ihtiyaç duyduğu ve Çin'in SSCB ile yaşadığı sınır sorunlarından dolayı dış destek aradığı 1970'lerde Henry Kissinger ile Zhou Enlai arasındaki görüşmelerde durum daha önce tahmin edilemeyecek ölçüde değişti. Bu dönemde Tayvan'ın 1960 ve 1970'lerdeki ekonomik büyümesi 1980'lerin sonunda gerçek demokrasiye geçişini netice verdi. 1995 - 2007 yılları arasında ise Tayvan Doğu Asya'da önde gelen güvenlik sorunlarından birisi oldu. Özellikle 1996, 1999 ve 2005 yıllarındaki krizler sırasında Tayvan Boğazı çatışma riski en yüksek bölgeler arasında yer almaktaydı.

Bununla birlikte Tayvan'ın Çin ile ekonomik ve siyasal ilişkilerinin çok farklı geliştiği görülmektedir. Bu kapsamda Tayvan 1991 yılında Çin ile 1949'dan o güne

kadar devam eden savaşı resmen sona erdirdi. 1993'te taraflar arasında ilişkileri normalleştirmek amacıyla ilk resmi görüşme Singapur'da yapıldı. Tayvan sermayesi, Hong Kong üzerinden Çin'e akmaya başladı. Tayvan ile Çin arasında bu kez başka bir mücadele başladı. Bu kapsamda, Tayvan'ın, 1990'ların başında IBM, Dell, Microsoft gibi bilgi teknolojileri (BT) devlerinin, monitör, ana bantlar ve görüntü tarayıcıları pazarının yarısından fazlasının tedarikçisi konumunda olduğu ve 1995'te BT sanayinin dünyada en büyük üçüncü üreticisi olduğu görülmektedir (National Development Council, 2014, s. 9).

2000'lerde Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) giren Tayvan, 2012'de yürürlüğe giren "Altın Onyıl Ulusal Plan Vizyonu" ile yeni bir ihracat modeline yöneldi. 1990'ların başından itibaren Tayvan'ın dış ticaretinde Çin'in payı görünür hale geldi. GSMH'sinin %70'i ihracata dayanan Tayvan'ın milli gelirin önemli bir kısmı Çin'e bağımlıdır. Esasen, 1994'e kadar ABD ve Japonya'nın Tayvan'ın ithalatındaki payı %50 iken Çin'in payı yalnızca % 2,2'dir. Bununla birlikte, 2013'te Çin'in payı %16,4'le Japonya'yı (%16) geçerken, ABD'nin payı %9,3'tür (National Development Council, 2014, s. 23). 1991'den 2014 Ocak sonuna kadar Tayvan sermayesinin Çin'deki yatırımlarının tutarı 135,4 milyar ABD dolarıdır. Başka bir ifadeyle, Tayvan'ın yabancı yatırımlarında Çin tek başına yaklaşık %63 paya sahipti. Tayvan'ın Haziran 2009'dan itibaren kapılarını Çinli yatırımcılara açtığı ve bu tarihten 2013 sonuna kadar Tayvan'a gelen Çin yatırımı toplamının ise 870 milyon ABD Doları tutarında olduğu görülmektedir (Tayvan Anakara İlişkiler Konseyi Web Sitesi, 2014).

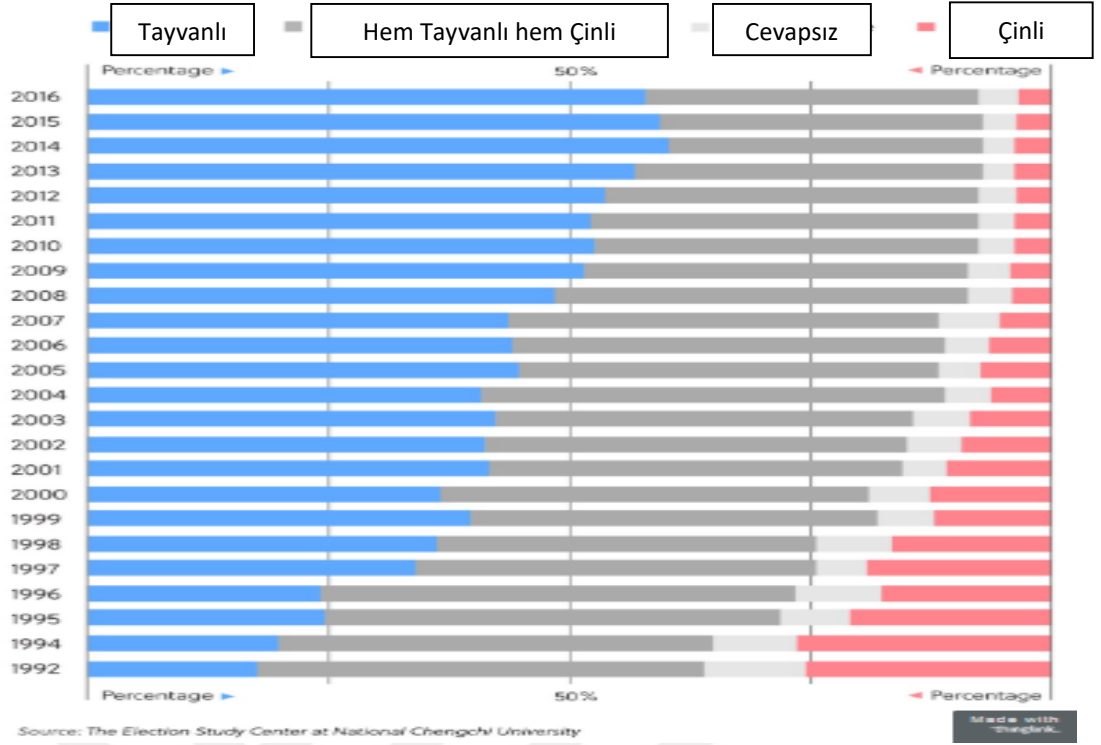
Siyasal alanda ise Tayvan'ın 1980'lerden itibaren gelişen demokratikleşme süreci yeni bir kimlik tartışmasını ve Çin'den bağımsızlık hareketini de beraberinde getirdi. Anakaradan gelenlerin egemenliğindeki KMT karşısında, Tayvan doğumluların çoğunluğunu oluşturduğu DPP ve diğer muhalefet partileri, "Çinli" kimliği yerine "Tayvanlı" kimliği oluşturmayı ve giderek bir "Tayvan" ulusu inşa etmeyi amaçlamaktadırlar. Çin'e ekonomik bağımlılığın artmasını siyasal bağımsızlık açısından tehlikeli gören bu yaklaşım özellikle genç nüfus arasında kabul görmektedir.

Burada Tayvan yönetimlerinin değişimine ve bu değişimin Çin - ABD ilişkilerine olası etkilerine değinmekte yarar bulunmaktadır. Tayvan'da 2000 yılında yapılan seçimleri kazanan Demokratik İlerleme Partisi adayı (DPP) Chen Shuibian'ın Tayvan'ın resmi adı ve anayasasını değiştirme konularındaki girişimlerinin Çin'in

tepkisini çektiği görülmektedir. 2008 yılında seçilen Ma ying-jeou'un ise anakara ile daha yakın ilişkileri tercih ederek selefinin çatışmacı ve milliyetçi politikalarına tam ters bir anlayış geliştirdiği görüldü. O dönem için, 2008'de 300.000 olan Tayvan'ı ziyaret eden Çinli turist sayısının 2,3 milyona çıkarılması ve bu turist kapasitesinin iş olanağı açısından büyük bir güç oluşturması amaçlandı (Goldstein, 2015, s. 53). Ma'nın politikalarının başarıya ulaşmasının temelinde Tayvan vatandaşlarının daha fazla savaş tehdidi altında yaşamak istemiyor olmaları bulunmaktaydı. Ayrıca Washington'un Ma'nın politikalarını destekliyor olduğu algısı ve “ne bağımsızlık, ne birleşme” pozisyonu Tayvan halkını Anakara ile ilişkilerin zamanla düzeleceğine ilişkin ikna etti. Öte yandan, Tayvan ile Anakara arasında 2010 yılında yürürlüğe giren Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşması (Economic Cooperatin Framework Agreemnet - ECFA) ile başlayan süreçle Tayvan ekonomisinde meydana gelen dikkat çekici büyüme ise söz konusu politikaların bir diğer olumlu sonucu olarak görülmektedir (BBC Web Sitesi, 2010).

Son dönemde ise 2016 yılındaki seçimlerde DPP adayı Tsai Ing-wen seçimleri kazanarak ülkenin ilk kadın Başkanı olmuştur. Seçimlerde bağımsızlık eğilimli Demokratik Halkın Partisi (DPP) %56 oy alarak parlamento seçimlerindeki en büyük zaferi elde etti. Esasen Tayvan'ın bağımsızlığına ilişkin tavrı nedeniyle, her ne kadar kamuoyunda Anakara ile bağlarını güçlendireceği söylemini sürdürse de partililerin “Bağımsız Tayvan” pankartları taşımaları benzeri eylemler nedeniyle, Tsai'nin Anakara politikasının selefi Ma'nın politikasının tersi yönde olabileceği izlenimi Pekin'i kızdırdı (BBC Web Sitesi, 2018). Bu politika açıkça Çin'in “Tek Çin” ve “Bir Devlet, İki Sistem” anlayışının tam tersidir.

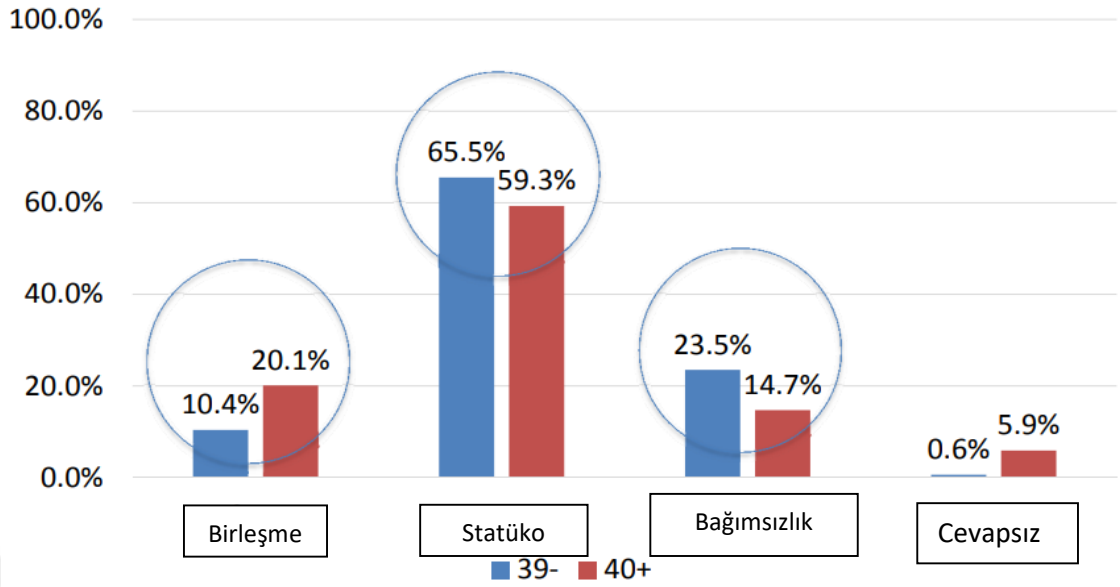
Öte yandan Ma'nın 2016 seçimleri öncesinde ve 1949 sonrasında 66 yıl sonra ilk kez olmak üzere Çin devlet başkanı Xi ile görüşmesi ise rakip DPP tarafından gösterilerle protesto edildi (Phillips , 2015). Tsai ise seçilmesi sonrası ilk ziyaretini ABD'ye yaptı (SCMP Web Sitesi, New DPP chief Tsai Ing-wen in US on first foreign trip, 2015). Bununla birlikte, ABD'nin “Bağımsız Tayvan” konusundaki negatif tavrı ve olası bir Çin saldırı karşısında ABD'nin tavrının ne olacağına ilişkin belirsizlik nedeniyle, Tayvan hakkında ABD'ye ilişkin endişeler mevcuttur.

Grafik 2: Kendinizi Tayvanlı mı Çinli mi Hissediyorsunuz?

Kaynak: Liu Hsiu Wen, “Taiwanese or Chinese? An island state’s shifting identities”, 15.07.2017 Erişim, <http://www.atimes.com/article/taiwanese-chinese-island-states-shifting-identities/>

Tayvanlıların kendilerini nasıl tanımladıkları konusunda yapılan bir araştırmanın sonucu Grafik-2’de gösterilmiştir. Washington’da yerleşik “Tayvan Foundation for Democracy” tarafından 2018 yılında yayınlanan çalışma ise Tayvanlıların bağımsızlığa ve Çin’e yaklaşımlarına ilişkin önemli veriler içermektedir. Katılımcıların %33,2’ü statükodan ve daha sonra karar vermektense tavır alırken, % 25,1’i daimi statükodan, % 17,2’si statükodan ve bağımsızlığa doğru yönelimden, %10,3’i statüko ve anakara ile birleşmeye yönelik; %5’i bağımsızlık ve yalnızca %2,2’sinin olabildikçe kısa süre içerisinde birleşmeyi seçtiği görülmektedir. Bu çerçevede, katılımcıların %85,8’i statükodan yana tavır almıştır (Hsu, 2018). Esasen Tayvan kamuoyunda mevcut statüko yanlısı bu tavrın ABD’yi bağımsızlık neticesinde Çin ile girilecek olası bir çatışmadan kurtardığı görülmektedir. Zira bu tarz bir savaşın ABD’nin isteği dışında meydana gelme riski bulunmaktadır (Hickey, 2018).

Grafik 3: Tayvanlıların anakara ile ilişkilerinde Birleşme, Statüko ve Bağımsızlık seçeneklerine ilişkin görüşleri

Kaynak: Szu-chien Hsu, “Democratic Support, Natural independence, and Commitment to Defense” 04.03.2018, Erişim, http://www.tfd.org.tw/export/sites/tfd/files/download/democracy_in_Taiwan_20180323_rev_Hsu3_04032018-1.pdf

Öte yandan, Tayvan’ın savunma sistemine katkı adı altında ABD tarafından sonuncusu 2018 yılı içerisinde Pentagonun onayından geçmiş 330 Milyon ABD doları tutarındaki silah satışları ise Çin’i kızdırmakta, ancak Tayvan’ın yukarıda bahse konu endişelerini azaltmaktadır. Esasen Tayvan ile ABD arasındaki ilişkilerin temeli sayılabilecek Tayvan İlişkileri Sözleşmesi (Tayvan Relations Act TRA) keskin taahhütler içermemektedir. Bununla birlikte sözleşmenin 3. Bölümünde Tayvan’ın savunmasına destek verileceğinin ifade edilmesi ve ABD Başkanı’na olası bir savaşta Tayvan’a destek verme imkânı tanınması son derece önemlidir (Amerikan Enstitüsü (Tayvan) Web Sitesi, 1979).

Öte yandan, Tayvan ile Çin arasında zaman zaman deniz güvenlik tatbikatları yapıldığı görülmektedir. Tayvan ile Çin arasındaki güvenlik eksenli bu güven artırıcı tatbikatların yıllık bazda düzenleneceği açıklamaları ABD-Tayvan-Çin hattında var olan tansiyonu azaltmaktadır. Öte yandan, günümüzdeki temel ayrışmanın Tayvan’ın “Avrupalı Usul” askeri güven inşasının politik önkoşulsuz olarak yalnızca askeri önlemler sağlamayı amaçlamasına karşın, Çin’in, Tek Çin politikasını boğazın iki

yakası arasında oluşacak güven inşası için vazgeçilmez görmesinden kaynaklandığına ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu değerlendirmelerde Pekin'in Tayvan'a yaklaşımında daha esnek olması, güvenlik alanında bağ kurulması ve hatta "Barış Anlaşması" sağlanması için herhangi bir koşul koymaması gerektiği ifade edilmektedir. Bunun ise sonunda Tayvan'ın statüsüne ilişkin "Nihai Anlaşma" sonucunu vermese de bu yoldaki uzun bir sürecin başlangıç adımlarını teşkil edebileceğine yer verilmektedir (Goldstein, 2015, s. 57).

3.2. ABD-Çin Mücadelesi ve Küresel İlişkiler

Bu bölümde ise ABD ile Çin arasında bahse konu mücadeleye küresel ölçekte en büyük etkiye sahip olan Avrupa Birliği ve Rusya ile iki gücün ilişkilerine değinilecektir.

3.2.1. ABD - Çin Mücadelesinde AB'nin Durumu

Çin'in Avrupalı güçlerle ilişkisi yukarıda da değinildiği üzere 16.yüzyıla kadar dayanmaktadır. Çin ile AB arasında ilk resmi ilişkiler ise 1975'te başladı ve 1978'de Çin - AET Ticaret ve İşbirliği Anlaşması imzalandı. 1995 yılında Brüksel, AB-Çin ilişkileri ile ilgili olarak ilk uzun vadeli stratejisini "Çin-Avrupa İlişkileri için Uzun Vadeli Bir Politika" başlığı ile açıkladı. 1998'de yayınlanan "Çin ile Kapsamlı Bir Ortaklık İnşa Etme" bildirisi 15 Mayıs 2001'de AB'nin daha etkili bir Çin politikası geliştirmesi amacıyla "AB'nin Çin Stratejisi" olarak güncellendi. 2003 yılında önceki iki belge gözden geçirilerek "AB-Çin İlişkilerinde Paylaşılan Çıkarlar ve Meydan Okumalar" adı altında yeni bir belge kabul edildi. 2004 yılında Stratejik Ortaklık olarak tanımlanan ilişki çerçevesinin; insan hakları, hukukun üstünlüğü, demokrasi, egemenlik, Tayvan, Tibet, Dalai Lama, Doğu Türkistan, Afrika, Orta Asya, Şanghay İşbirliği Örgütü, ABD, anti-damping önlemleri, silah ambargosu, yabancı doğrudan yatırımlar ve son olarak fikri mülkiyet hakları gibi geniş yelpazedeki birçok alanı içerdiği görülmektedir.

İki taraf arasındaki en yüksek düzey siyasi istişare mekanizması olan Çin-AB Zirvesi ilk kez 1998’de Londra’da toplandı. O tarihten bu yana ikili zirveler Pekin hükümeti ile AB’nin dönem başkanlığını yürüten ülkeler arasında yıllık toplantılar halinde gerçekleştirilmektedir. Bu zirvenin yanı sıra 2007’de başlatılan “Yüksek Seviyeli Ekonomik ve Ticari Diyalog”, 2010’da başlatılan “Stratejik Diyalog” ve 2012’de başlatılan “İnsandan İnsana Diyalog” iki taraf ilişkilerinin geliştirilmesinde üç temel dayanağı oluşturmaktadır (Alagöz, Bir Karşılıklı Bağımlılık Örneği Olarak AB-Çin Ekonomik İlişkileri, 2013). 2014 Ocak ayında başlayan “AB – Çin Yatırım Görüşmeleri” ise bir diğer önemli gelişmedir (European Commission, 2014). Yine 2013 yılında imzalanan “AB Çin 2020 Stratejik İşbirliği Ajandası” ise barış, güvenlik, sürdürülebilir kalkınma ve insani değişim programlarını içermektedir.

Çin ile AB arasındaki ticari ilişkilerin boyutu karşılıklı bağımlılığın en temel göstergesidir. AB tarafından yayınlanan son veriler çerçevesinde ikili mal ticaretinin 573 milyar dolar(2017) ve hizmet ticaretinin 57,9 milyar dolar (2016) olduğu ve yine 2016 yılında karşılıklı toplam doğrudan dış yatırımların 223 milyar dolar olduğu görülmektedir (Business Europe Web Sitesi, 2018). Bu veriler neticesinde Çin’in %10,5’lik payla AB’nin ikinci ticari ortağı olduğu görülmektedir.

Özellikle doğrudan yatırımlar bağlamında ise Çin’in, Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde çok sayıda AB ülkesinde altyapı yatırımları, doğrudan yatırım, işletim ve kredilendirmeler ile etkin olduğu görülmektedir. Çok sayıda otoyol, liman ve havalimanı Çinli işletmeler tarafından inşa edilmekte, işletilmekte veya satın alınmaktadır. Çin sermayesi ayrıca enerji ve tabii kaynaklar alanında faaliyet gösteren bazı Avrupalı firmaları devralarak bu sahadaki etkinliklerini arttırdılar.

2016’da Almanya’ya 12,6, Birleşik Krallığa ise 9,6 milyar dolar tutarında Çin kaynaklı yatırım yapıldı. Diğer AB üyelerinden İspanya 1,8, Belçika 1,4, Fransa ise 0,8 milyar dolar yatırım aldı (Sun & Sauser, 2017, s. 10). Bu yatırımlardan Şirket alımları arasında en dikkat çeken, 7 milyar dolarlık anlaşma ile Finli Supercell’in Hong Kong merkezli Tencent’e satılmasıdır (Tencent Holdings Limited, 2016). İrlandalı uçak kiralama şirketi Avolon ise 10 milyar dolarlık bir anlaşmayla HNA Grubu’na satıldı (Clough, Surane, & Ho, 2016). Satın alınan yanı sıra Çinli firmalar bazı Avrupalı firmalarla ortaklıklar da geliştirdi. İsveç’te Geely-Volvo, İtalya’da Zoomlion-Cifa, Almanya’da Sany-Putzmeister ve Fransa’da Dongfang- PSA Peugeot-Citroën bunlardan

bazılarıdır (Corre, 2018). Bu gelişmeler AB’de dikkatle izlenmektedir. Esasen bu gelişmelere ilişkin öne çıkan iki değerlendirme bulunmaktadır. Birincisi bu politikanın arkasında Batıyı borçlar üzerinden kendisine bağlama amacının olduğu değerlendirmesi yer almaktadır. Bu değerlendirmeye esasen daha sonra değinileceği üzere Çin’in yatırım yaptığı ülkelere “Borç Tuzağı” kurduğu iddialarının neden olduğu düşünülmektedir. İkincisi ise Çin’in AB ekonomisinin zarar görmesi halinde kendisinin ekonomik çıkarlarının da bundan önemli ölçüde etkileneceği endişeyle bu şekilde hareket ettiği değerlendirmeleri de mevcuttur.

Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne (DTÖ) 2001’de kabulü sırasında belirlenen 15 yıllık “geçiş süreci” boyunca diğer üyelerce Çin’e karşı “vekil ülke” adı verilen bir ticari savunma mekanizması işletmesine izin verildi.

Buna göre, üye ülke, Çin’den ithal ettiği bir malı üçüncü bir ülkedeki yerel fiyatıyla kıyaslayıp adil olmayan bir şart tespit ederse İndirim Önleme Tedbiri (İÖT) uygulayabilmektedir. Esasen 15 yıllık geçiş sürecinin Aralık 2016’da dolmasıyla İÖT uygulamasının hukuki meşruiyeti kalmadı. Zira geçiş sürecini tamamlayarak DTÖ’de “Piyasa Ekonomisi Statüsünü” (PES) kazanan bir üyenin diğer üyelerden farklı bir uygulamaya tabi tutulmasının önünde engeller bulunmaktadır. Bununla birlikte, adil ticaret şartlarının oluşmaması halinde alınabilecek tedbirler bu metotla sınırlı değildir. Yine de genel tabloya bakıldığında, en azından ilk etapta AB’nin Çin’e karşı gümrük tedbirleri almasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Nitekim Çin’e benzer bir süreçten geçerek 2002’de PES’e sahip olan Rusya’ya karşı da çok sayıda İÖT uygulanmaya devam ettiği görülmekteydi.

Çin kaynaklı “asimetrik” ticaretin Birliğe olumsuz etkilerinin yanı sıra, fikri mülkiyet hakları da AB kurumlarının endişe duyduğu alanlar arasında yer almaktadır. AB Komisyonu Ticaretten Sorumlu Üyesi Cecillia Malmström, Brüksel’de düzenlediği basın toplantısında, fikri mülkiyet hakları konusunda Çin’e karşı DTÖ’de yasal süreç başlattıklarını ve teknolojik buluş ve teknik bilginin herhangi bir ülke tarafından zorla alınmasına izin verilemeyeceğini vurguladı. Çin Ticaret Bakanlığı ise anlaşmazlığın çözümü için DTÖ bünyesinde gerekli işlemlerin yürütüleceği belirtildi. Açıklamada ayrıca hükümetin, fikri mülkiyet haklarının korunmasına her zaman büyük önem verdiğine ve hak sahiplerinin korunması adına birçok tedbirin yürürlükte olduğuna yer verildi (Beşer, 2018a). AB-Çin arasında başlayan ve DTÖ’ye taşınan anlaşmazlığın ikili

ticaret ve doğrudan sermaye yatırımlarına negatif etki yapma ihtimalinin bulunduğu değerlendirilmeleri bulunmaktadır (Beşer, 2018b).

Taraflar arasındaki ekonomik ilişkiler çok önemli boyutlarda olmakla birlikte farklı politik rejimlere, farklı değerlere ve farklı çıkarlara sahip olmaktan kaynaklanan sorunların varlığı gözden kaçmamaktadır. Bu sorunların en fazla öne çıkanları; Çin'e yönelik silah ambargosu, insan hakları konusu, Çin'in pazar ekonomisi olarak tanınmaması, Çin'in uyguladığı tarife dışı engeller ve anti-damping konusudur (AB Web Sitesi, 2016). Avrupalı ülkeler, 1989 yılındaki Tiananmen katliamından bu yana Çin'e silah ve teknoloji ambargosu uygulamaktadır. Çin uzun zamandır bu ambargonun kaldırılmasını talep etmektedir. Başta Almanya, Fransa ve İspanya olmak üzere bazı AB ülkeleri de ambargonun kaldırılmasını desteklemektedir. Ancak, ABD ve İngiltere'nin karşı çıkması nedeniyle ambargo yürürlükte kalmaya devam etmektedir.

Bu ambargonun arka planında AB tarafından Çin'e satılacak silahların olası bir çatışma halinde ABD'ye karşı kullanılması riski ve bunun Atlantik İttifakına vereceği zarar bulunmaktadır.

Söz konusu değerlendirmeler çerçevesinde, Almanya ve Fransa başta olmak üzere AB ülkelerinin endişeyle de olsa Çin ile ticari ilişkileri geliştirmek istediği görülmektedir. ABD ve Çin arasındaki mücadele açısından ise özellikle Trump döneminin etkisiyle, AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına yoğunlaşması ve Çin'in ticarete ve finansal uygulamalarda karşılık ilkesinin esas alacak ekonomik reformları uygulaması halinde AB ile Çin arasında ilişkilerin daha da gelişeceği değerlendirilmeleri yapılmaktadır (Esteban, 2017).

3.2.2. ABD-Çin Mücadelesinde Rusya'nın Durumu

ABD – Çin mücadelesinde Soğuk Savaş ve sonrası dönemde en etkili olan ülkenin SSCB/Rusya olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Daha önce değinildiği üzere hem SSCB'nin komünizm anlayışının etkisi hem de Çin'in kendine has sosyalizm anlayışı nedeniyle SSCB/Rusya – Çin ilişkisi son derece inişli çıkışlı bir süreçten geçmiştir. Bu nokta da ise Çinli lider kadrolarınca ise “Çin'e Özgü Sosyalizmin” tek kurtuluş yolu olduğunun kabul edildiği görülmektedir. 2012 yılında yapılan Çin Komünist Partisi 18. Kongresi sırasında Xi Jinping (Jinping, 2017, s. 40-42) Çin'e Özgü Sosyalizme olan bu inancı şu şekilde ifade etmektedir:

“...Partimizin ve ülkemizin geçmişteki bütün pratiği, Çin’in ancak ve ancak sosyalizmle kurtarılabilceğini, Çin’in gelişmesinin de ancak ve ancak Çin’e Özgü Sosyalizm’le gerçekleşebileceğini kanıtlamıştır.....Her şeyden önce Çin’e Özgü Sosyalizm’in partimiz ve halkımızın uzun süren pratikte elde ettikleri esas sonuç olduğunu anlamalıyız....Çin’e Özgü Sosyalizm yolu, ülkemizin sosyalist modernleşmesini gerçekleştirmenin ve halkımıza güzel yaşam kazandırmanın tek yoludur. ”

Söz konusu anlayış farklılıkları ile birlikte Rusya ve ÇHC, ortak sınırları ve coğrafyayı paylaşmanın getirdiği zorunluluklarla birlikte enerji ve ticaret bağları nedeniyle çok güçlü ilişkilere sahiptirler. Bu çerçevede, aralarındaki anlaşmazlıkları belirli bir düzeyde tutarak ve Rusya’nın Soğuk Savaş süresince üstlendiği ABD karşısındaki pozisyonu Çin’in üstlenmesine Rusya’nın aşırı tepki göstermemesi sayesinde ilişkiler ileri sayılabilecek düzeyde sürdürülmektedir. Çin’in hem Hint Okyanusu ve Pasifik Okyanusuna hem de “İpek Yolunun” kara ulaşım yolları üzerinden Batıya ulaşımını geliştirdiği ayrıca ekonomik olarak küresel düzeyde iki numaralı pozisyona yükseldiği günümüzde Rusya’nın Çin’in yükselişini kabullendiği görülmektedir.

Çin ve Rusya, ABD hegemonyası çerçevesinde oluşmuş tek kutuplu dünya düzenini kabullenmemektedirler. Bu çerçevede, çok kutuplu küresel düzen amacı çerçevesinde, bölgesel ve küresel konularda işbirliği yaparak ABD’nin bölgesel etkisini azaltmak ve küresel gücünü ise mümkün olduğunca dengelemek istemektedirler. Esasen Soğuk Savaş sonrası dönemde bu hedef doğrultusunda ikili ilişkilerini geliştirdiler. Son olarak ABD tarafından BMGK’ya 2012, 2014 ve 2016 yıllarında sunulan Suriye ve Ortadoğu konulu tasarıları birlikte veto ettikleri görüldü (Dag Hammarskjöld Library Web Sitesi, 2018).

Çin ve Rusya arasındaki askeri ve güvenlik ilişkilerinde ise Akdeniz’de 2015 yılında ve GÇD’de 2016 yılında iki ülke deniz kuvvetlerinin katılımıyla yapılan ortak tatbikatlar son derece önemlidir. Zira söz konusu iki tatbikat Çin’in artık küresel ekonomik bir güç olması nedeniyle Akdeniz’de dahi tatbikata katılabildiğini ayrıca Rusya’yı da yanına alarak GÇD’de tatbikat yapabildiğini gösterdi (Marcus, 2015). Ayrıca 1981 yılında Sovyetler Birliği döneminde yapılan "Zapad-81" tatbikatından bu yana en büyük katılımlı tatbikat olan Vostok 2018 tatbikatı son derece önemlidir. 2018

Eylül ayında yapılan ve Rusya'nın 300 bin asker, 36 bin araç ve 100'den fazla hava aracı ile katıldığı en yüksek katılımı askeri tatbikata Çin 3.000 Asker ve 30 savaş uçağı gönderdi (Habertürk Web Sitesi, 2018). Orta Asya'da Çin ile Rusya arasında anlaşmazlık ve karşı kaşıya gelme ihtimalinin olduğu bir dönemde Mayıs 2015'te Çin'in İpek Yolu projesi ile Rusya'nın Avrasya Ekonomik Birliği projesinin entegre edilmesine ilişkin kararname ve ortak açıklama (Klimentyev, 2015) ile 2014 yılında imzalanan "Kapsamlı Stratejik Koordinasyon Ortaklığına İlişkin Yeni Safha" (Çin Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi, 2014) iki ülke arası ilişkilerde yukarı yönlü ivmenin devam ettiğini göstermektedir (Korolev, 2017).

Bu ortaklığın Kuzey Doğu Asya'yı da kapsadığı, 2017 yılında KDHC'ye ilişkin yayınlanan ortak bildiri ABD'nin KDHC'yi bahane ederek bölgedeki askeri varlığını artırdığına ve G. Kore'ye yerleştirdiği THAAD savunma sistemini kaldırması gerektiğine değinilmesinde görülmektedir (Agence France - Presse, 2017).

Bunun da ötesinde iki ülke arasında danışma mekanizmasının olaylar sonrası verilen ortak tepkilerden öteye geçerek olay öncesinde fikir alış verişi şekline dönüştüğü görülmektedir. Bu kapsamda son olarak 2017 yılında yapılan G-20 Zirvesi öncesinde Xi'nin Moskova'yı ziyaret etmesi iki liderin Trump ile yapacakları ikili görüşmeler öncesi görüş alışverişi yaptıkları şeklinde değerlendirildi. Kuzey Doğu Asya'ya ilişkin iki ülke arasındaki bir diğer mekanizma ise 2014 yılında kurulan "Çin-Rus Kuzey Doğu Asya Güvenlik Diyalogu" mekanizmasıdır. Söz konusu diyalogun 2017 yılında yapılan yedincisi toplantısında Kore Yarımadasının nükleerden arındırılmasına ilişkin ortak açıklama yer aldı.

Stratejik Ortaklık ve yüksek düzeyli işbirliğine rağmen iki ülkenin politikalarında bir takım çıkar farklılıkları ve anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Bu kapsamda, Çin'den Rusya'nın uzak doğusuna yapılan yoğun yasadışı göç ve Çin'in Pakistan ile Nükleer İşbirliği ile benzeri meseleler tam bir işbirliğini belirli ölçüde engellemektedir. Ayrıca Çin Rusya'nın KDHC ve Vietnam üzerinde belirli düzeyin üzerinde etkiye sahip olmasını istememektedir. Hindistan Pakistan rekabetinde ise Çin Pakistan'ı ve Rusya Hindistan'ı desteklemektedir. Bununla birlikte ABD'nin baskın olmasını engellemek için iki gücün Asya Pasifik'te yakın işbirliği içerisinde olduğu görülmektedir (Şavlı, 2012, s. 61). Asya Pasifik'te Rusya'nın Çin politikalarına sonsuz

destek vermesi ABD açısından sorun olmakla birlikte bu düzeyde yakın bir ilişki Rusya'nın Çin'e aşırı bağımlı hale gelmesini netice verecek olup, Rusya'nın bölge ülkeleriyle kurabileceği doğrudan ilişkilerin düzeyini düşürmesini netice verecektir. Nitekim bu durum Rusya için Şangay İşbirliği Örgütü içerisinde de eşitler arasında ikinci durumda olduğu değerlendirmelerine sebep olmaktadır.

Bu değerlendirmeler çerçevesinde, Çin ile Rusya'nın resmi olarak müttefik olmasalar da, politikalarında danışma mekanizmaları ve ortak taban üzerinde devam eden görüşmeleri neticesinde bölgesel ve küresel sorunlara karşı birbirlerine olan güvenlerinin ve verdikleri kredinin arttığını söylemek yerinde olacaktır.

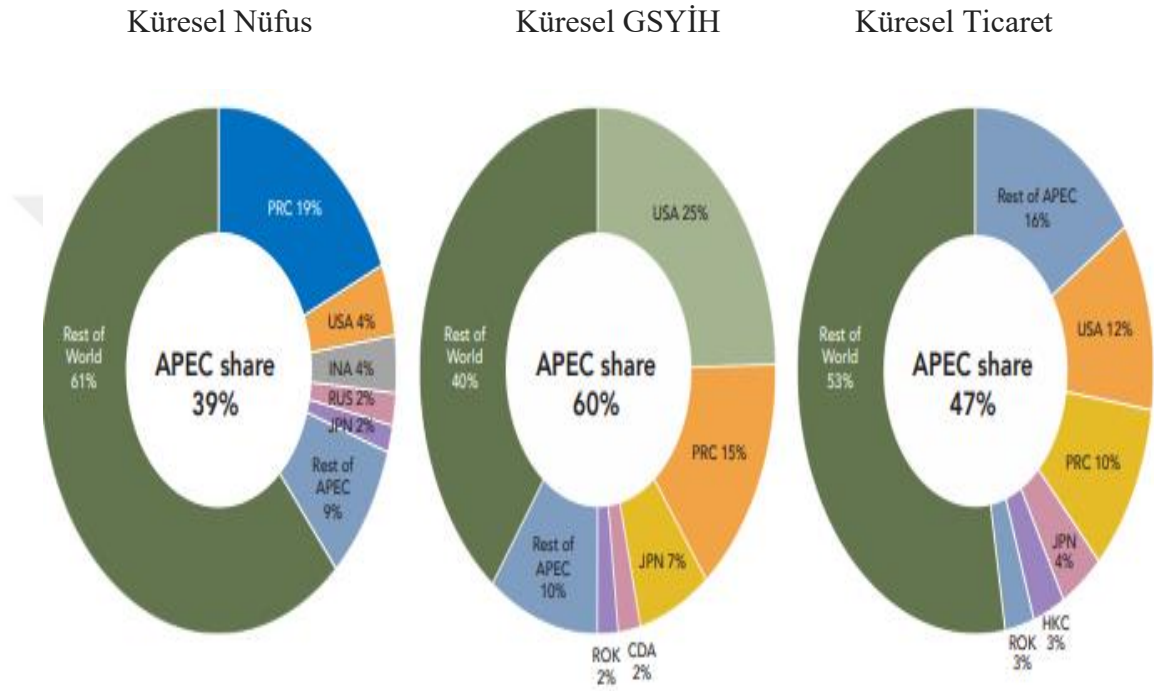
Bununla birlikte Rusya'nın bölgeye ekonomik ve politik erişiminin kısıtlı olduğu ve bölgede Vietnam, Hindistan gibi birtakım ülkelere silah satışı ile sınırlı sayılabilecek etkinliğinin bulunduğu görülmektedir. Ancak bir sonraki bölümde değinileceği üzere bölgede etkin olan bölgesel ve uluslararası kuruluşlar üzerinden Çin'in politikalarını desteklemeye ve ABD'nin bölgedeki etkinliğini sınırlandırma hedefindeki ortaklığına devam edecektir.

3.3. ABD-Çin Mücadelesi: Uluslararası ve Bölgesel Kuruluşlar (ASEAN, APEC, ADB, AIIB, SCO)

ABD Çin Mücadelesinde Küresel ve Bölgesel kuruluşların etkilerine bu bölümde değinilecektir. Bu örgütlerin kültürel ve öğrenci değişimi programlarını da içeren bazı yönleri olmakla birlikte esasen askeri-güvenlik ve ekonomik-finans eksenli örgütler olduğu görülmektedir. Bu örgütlerden bazılarının bölgesel politik sorun ve sınırlara ilişkin anlaşmazlıkların çözümü için yola çıktığı bununla birlikte zamanla ekonomik ya da güvenlik-askeri boyutunun öne geçtiği görülmektedir.

Öncelikle bölgede esnekliği ve kapsayıcılığı açısından Asya Pasifik Ekonomik İşbirliğine (Asia Pacific Economic Cooperation-APEC) değinmek yerinde olacaktır. 1989 yılında soğuk savaşın bitmek üzere olduğu bir ortamda kurulan örgütte ABD'nin kurucu üye olduğu, ve Çin'in Örgüt'e 1991'de katıldığı görülmektedir. APEC'in birincil hedefi bölgesinde sürdürülebilir ekonomik büyüme ve refahı desteklemektir. Üye ülkeler bölgesel ekonomik entegrasyonun teşvik edilmesi ve hızlandırılması, ekonomik ve teknik işbirliğinin teşvik edilmesi, olumlu ve sürdürülebilir bir ticaret

ortamının kolaylaştırılması yoluyla serbest ticaretin ve yatırımın önünü açarak dinamik ve uyumlu bir Asya-Pasifik topluluğu kurmayı ortak hedef olarak belirlediler. APEC'e 21 ülke üye durumda olup, APEC bölgesi 2016 yılında dünya GSYİH'sının yaklaşık yüzde 60'ını ve Dünya ticaretinin ise yüzde 47'sini temsil etmekteydi. (APEC Web Sitesi, 2017). Ayrıca, Pasifik Okyanusu'na kıyısı bulunan ülkelerle ABD, ÇHC, Japonya ve Rusya'yı bir araya getiren yegâne danışma mekanizması olarak stratejik değer taşımaktadır.

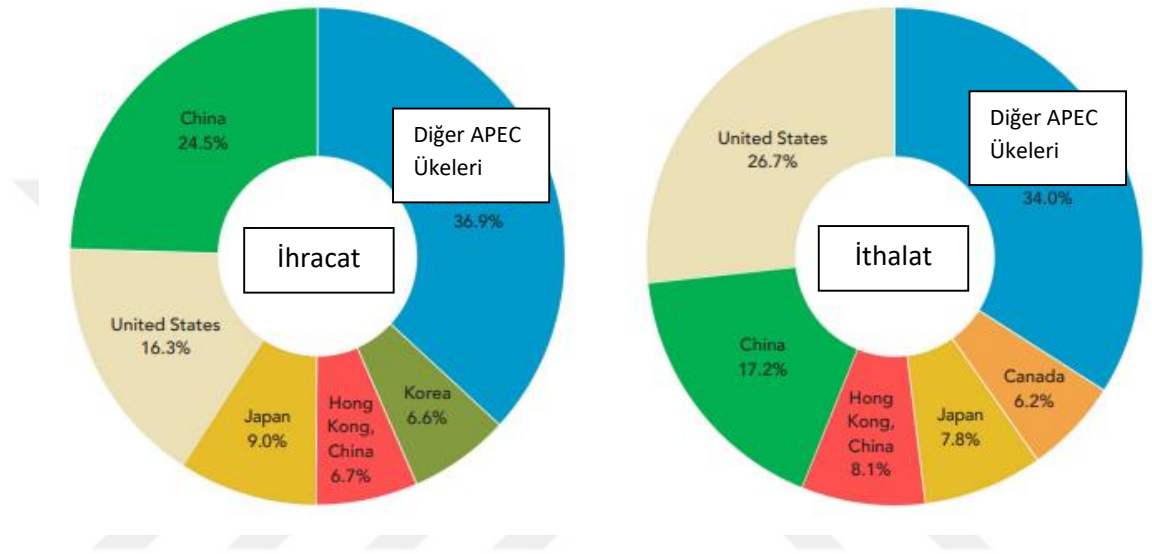
Grafik 4: APEC'in küresel nüfus, ekonomi ve ticarettteki konumu

Kaynak: "Grafiklerle APEC 2017" dokümanından alındı. Erişim, <https://www.apec.org/Publications/2017/11/APEC-in-Charts-2017>

*2017 raporu 2016 verileriyle hazırlanmıştır.

APEC son dönemde bünyesindeki ekonomik işbirliği çalışmaları bölgesel entegrasyonun ilerletilmesi ve Asya Pasifil Serbest Ticaret Anlaşması (FTAAP) gibi uzun soluklu hedeflerin yanı sıra, ekonomik açıdan sürdürülebilir ve dayanıklı topluluklar inşa edilmesi ve insan kaynaklarının geliştirilmesi gibi sosyal boyutu ağır basan temalara odaklandı. Bu arada TPP müzakerelerinin 5,5 yıllık bir dönem sonunda, ABD'nin çekilmesine rağmen tamamlanması APEC'in FTAAP hedefi doğrultusunda önemli bir aşama teşkil etti. Trump yönetiminin anlaşmadan çekilmesi neticesinde ABD

dışında kalan diğer paydaşlar TPP anlaşmasını imzaladılar. Esasen ABD'nin APEC ülkeleri ile olan ticari ilişkisinin boyutuna bakıldığında mücadelenin temelleri daha iyi anlaşılacaktır. ABD'nin üye ülkelerle 2016 yılında 2,8 trilyon dolarlık mal hizmet ticareti yaptığı görülmektedir. Yine 2017'de 2,6 trilyon dolarlık ticaret hacmi görülmektedir. ABD Ticaret Bakanlığı verilerine göre ise 2015 yılında APEC üye ülkelerine yapılan ihracat sayesinde ABD 4,2 milyon vatandaşına iş olanağı sağladı (USTR Web Sitesi, 2018).

Grafik 5: APEC ülkelerinin APEC bölgesi içindeki ticaret hacimlerinin toplam ticaretlerine oranı

Kaynak: Grafiklerle APEC 2017” dokümanından alındı. <https://www.apec.org/Publications/2017/11/APEC-in-Charts-2017>

*2017 raporu 2016 verileriyle hazırlanmıştır.

APEC Zirveleri ABD ve Çin Devlet Başkanlarının Dünya’ya seslenmelerine ve ekonomik ve politik olarak nasıl politikalar izleyeceklerine ilişkin açıklamalar yapmalarına imkân veren ayrıcalıklı platformlardandır (Agence France-Presse, 2018). Çin’in ise APEC’e 1991 yılında Tayvan ve Hong Kong ile birlikte katıldığı görülmektedir. Çin’e göre APEC ekonomi, ticaret ve finansal alanlarındaki sorunların çözümüne odaklanması gerekmektedir (Chinaapec Web Sitesi, 2009). 2018 yılında yapılan son zirvede ise ABD ile Çin arasındaki ticaret savaşının etkisi karşısında ve bölge ülkelerinin iki güç arasında kalmışlığı neticesinde sonuç bildirgesi yayınlanamadan sona erdi (Cave, 2018).

Bir diğerk bölgesel örgüt olan ASEAN, Güney Doğu Asya ülkeleri temelinde ve yine bölge ülkelerinin aralarındaki sorunlar üzerine odaklanan bir bölgesel kuruluş olarak kuruldu. Temeli Endonezya, Filipinler, Malezya, Singapur ve Tayland Dışışleri Bakanlarının 8 Ağustos 1967'de Bangkok'ta imzaladıkları beş maddelik bildirgeyle atıldı. Günümüzde üye olan 10 ülke ise; Endonezya, Malezya, Tayland, Filipinler ve Singapur (kurucu üyeler), Bruney (1984), Vietnam (1995), Laos (1997), Myanmar (1997) ve Kamboçya'dır. Bölgesinde son derece etkin bir uluslararası kuruluştur. Kuruluş yıllarında ön planda olan çatışmaların durdurulması ve siyasi istikrarın sağlanması gibi hususlar, Soğuk Savaş sonrası dönemde yerini ekonomik işbirliğinin geliştirilmesine yönelik çabalara bıraktı.

1976'da imzalanan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması (Amity and Cooperation in Southeast Asia) ve 1995'te imzalanan Güneydoğu Asya Nükleer Silahlardan Arındırılmış Bölge Anlaşması (Southeast Asia Nuclear Weapon Free Zone-SEANWFZ) ASEAN'ı yasal açıdan da bağlayıcılığı olan bir örgüte dönüştürdü. 2015 yılında gerçekleştirilen 27. ASEAN Liderler Zirvesinde, ASEAN Ekonomik Topluluğunun (AEC) 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren hayata geçirilmesini öngören Kuala Lumpur bildirisi yayınlandı. Örgüt tarihinde önemli bir kilometre taşıni teşkil eden bu adım, 625 milyonluk bir coğrafyanın tek bir pazar ve üretim merkezi haline gelmesine imkân tanıyacaktır. ASEAN'ın Asya Pasifik bölgesinin diğerk önde gelen ülkeleriyle ilişkileri çerçevesinde ise 1997 yılında ASEAN+3 Forumu oluşturuldu. Forum çerçevesinde ASEAN ülkeleri ile ÇHC, Japonya ve Güney Kore arasında siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel işbirliğinin geliştirilmesine yönelik istişareler gerçekleştirilmektedir (Türkiye Dışışleri Bakanlığı Web Sitesi, 2017).

ABD'nin ASEAN ile ilişkilerine bakıldığında ise Bush döneminde ABD tarafından ASEAN ile ilişkilerini güçlendirmek için ilk Amerikan Büyükelçisinin atandığı görülmektedir. Yiner aynı dönemde ABD'nin ASEAN sekreterlik birimini güçlendirmek için yardım sağladığı ve ABD-ASEAN Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması (TIFA) yapmak gibi pek çok adımlar attığı görülmektedir (Lum, Dolven, Manyin , Martin, & Vaughn, 2009, s. 2). Obama Yönetimi ise ASEAN politikasını, bu kuruluşla ilişkilerini düzeltmek amacıyla yumuşak güç kullanımına önem verirken tek taraflılık politikasını ve önleyici eylemlerini terk ederek düzenledi. Hillary Clinton, Dışışleri Bakanlığı döneminde geçmişte Avrupa'ya yapılan geleneksel ilk ziyaretini Asya'ya yaptı. Asya gezisi Obama hükümetinin değışen önceliğini göstermekteydi.

Obama 2009 ve 2010 yıllarında Asya Ziyaretleri gerçekleştirdi ve ABD'nin Güneydoğu Asya'ya yönelik politikası değişmeye başladı. Bu dönemde Amerikan dış politikasında ASEAN daha fazla önem kazandı. Bu çerçevede, Obama 2011 yılında ASEAN çatısı altındaki Doğu Asya Zirvesine (EAS- East Asia Summit) katılan ilk ABD Başkanı oldu (Compton, 2011).

Obama, 2009 yılının Kasım ayında ilk kez Singapur'daki ABD-ASEAN liderleri toplantısına katıldı ve ikinci liderler toplantısına da New York'ta ev sahipliği yaptı. Söz konusu ikinci zirvede pek çok önemli noktaya değinildi.

- ABD nükleer silahların yayılmasını önlemek ve iklim değişiklikleri gibi küresel tehditlerle mücadelede Asya ülkeleri ile iş birliği yapma kararı aldı.
- İkili ticaret artış gösterdiğinden her iki tarafın amacı ekonomik büyümeği sağlamak olmalıdır, denildi.
- ABD bölgedeki siyasi ve güvenlik alanlarındaki işbirliğini artırmayı ümit etmektedir.
- ABD Hükümeti 2015 yılına kadar ASEAN toplumunu anlamaya devam ederek bölge barışını ve güvenliğini geliştirme kararı aldı (ASEAN Web Sitesi, Joint Statement of the 2nd ASEAN-US Leaders' Meeting, 2010).

Çin'in ASEAN ile ilişkilerinde ise ASEAN ülkeleri Çin'i başlangıçta ihracatları açısından güçlü bir pazar imkânı ve Japonya, Avrupa ve ABD'ye nazaran yatırım malları ve makinaların daha ucuz alınabileceği bir pazar olarak gördü. Bununla birlikte Çin mallarının ASEAN piyasalarını işgal edeceği endişesi zamanla yükselmeye başladı. Öyle ki 2017 yılında ASEAN ülkeleri mal alım satımlarının %15'ini Çin ile yapmaya başladı. Çin açısından ASEAN ülkeleri ile olan ilişkinin temelinde öncelikle ticaretin olduğu, güvenlik boyutunun ise özellikle Güney Çin denizi bağlamında kendi çıkarlarını tehdit etmeyecek boyutlarda tutulduğu söylenebilecektir.

Küresel ticaret boyutunda ise, ASEAN ülkelerince OECD ülkelerine yapılan ucuz makine ihracatının Çin'e kayacağı endişeleri de mevcuttu. Ayrıca küresel piyasalar için üretilen tekstil, ayakkabı ve elektrik malzemeleri başta olmak üzere birçok üründe Çin ASEAN'a rakip hale geldi. Bu nedenlerle üretim ve pazar merkezli bu rekabetin ortaklıktan ziyade rekabeti sonuç vermesi beklenen bir ilişki modeli gelişti. Bu pazar ve üretim rekabetinde ASEAN ülkelerine gelen yatırımların Çin'e oranla artmaya başladığı görüldü. Buna rağmen Çin'in 2015 yılında ASEAN ile olan 471,6 milyar dolarlık

ticaretinde 82,9 milyar dolar gibi (yaklaşık %20) fazla vermesi son derece dikkat çekicidir (Booth, 2017).

ASEAN çatısı altında güvenlik alanında ise ASEAN Bölgesel Forumu (ASEAN Regional Forum - ARF) ile ADDM ve ADDM plus görülmektedir. Bunlar arasında ARF soğuk savaşın bitişini müteakiben ve ABD'nin bölgeye ilişkin taahhütlerinin boyutunun sorgulandığı ve Çin'in henüz çok etkili olmadığı bir dönemde ortaya çıktı. Bununla birlikte 2006 yılında kurulan ADMM ile 2010 yılında kurulan ADMM-Plus çok başka amaçlarla ve Çin'in büyüyen kapasitesi karşısında ve bölge ülkeleri arasında ekonomik ve güvenlik alanlarında karşılıklı bağımsızlıkların arttığı ve ASEAN'ın daha etkili olmaya ve dolayısıyla sorgulanmaya başlandığı dönemde ortaya çıktı (Ba, 2017). Kuruluş amaçları ise politik ve güvenlik konularına ilişkin yapıcı dialog ve danışmanın yapılması ve güven artırıcı ve önleyici diplomasiye ilişkin çabaların desteklenmesidir. Kapsayıcılığı açısından ADMMplus "ASEAN Savunma Bakanları+8"(Defense Ministers-Plus Eight Meetings) çalışma açısından öne çıkmaktadır. Söz konusu platform ile ASEAN üyeleri ile 8 diyalog ortağının Savunma Bakanlarının bir araya gelmeleri sağlanmaktadır. İlki 2010 yılında yapılan toplantıların dördüncüsü 2017 yılında yapıldı. 2010 yılındaki ilk toplantıda deniz güvenliği, terörizmle mücadele, insani yardım ve afet yardımı, barışı koruma operasyonları ve askeri tıp alanlarında işbirliği kararlaştırıldı (ADMM ASEAN Web Sitesi, 2017). Bununla birlikte Çin'in yükselişi ve GÇD'de artan etkinliği üzerine ASEAN üyeleri GÇD'de tarafsızlığı ve çatışma risklerinin azaltılmasını amaçlamaya başladı (Shoji, 2013, s. 12-14).

Doğu Asya Zirvesi (East Asia Summit) ise Doğu Asya, Güneydoğu Asya ve Güney Asya'nın 16 ülkesinin liderleri tarafından her yıl düzenlenen bir forumdur. 2011'de ABD ve Rusya'nın da zirveye ortak olmalarıyla üye sayısı 18'e çıktı. EAS toplantıları, yıllık ASEAN liderlerinin toplantılarından sonra yapılmaktadır. EAS'nin 2018 yılındaki 13. Zirvesi sonrasında yapılan açıklamada ise ABD ve Çin arasında bir denge tutturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Açıklamada ayrıca, ASEAN'ın EAS içindeki merkezi rolüne atıfta bulunularak, bir nevi ABD ve Çin'in ASEAN ve EAS'yi kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmelerine karşı pozisyon aldıkları görülmektedir (ASEAN Web Sitesi, East Asia Summit Chairman Statement, 2018).

Bölgenin finansal sektöründe ise Asya Kalkınma Bankası (ADB) ve Asya Altyapı ve Yatırım Bankasını (AIIB) etkin oldukları görülmektedir. Asya Kalkınma Bankası 19 Aralık 1966'da kurulmuş olan bölgesel kalkınma bankasıdır. Merkezi Filipinler'in başkenti Manila'da bulunmaktadır. Bankanın aynı zamanda tüm dünya üzerinde 31 şubesi bulunmaktadır. Bu şubelerle yardıma muhtaç insanlara ulaşımın kolay yapılması amaçlanmaktadır.

Bölgesel projelerin finansmanı çerçevesinde ise AIIB öne çıkmaktadır. Esasen Japonya'nın etkin olduğu ADB'ye karşılık Çin öncülüğünde kurulan AIIB daha çok altyapı yatırımlarına önem vermektedir. ADB ise daha çok yoksulluk karşıtı bir çalışma alanına sahiptir. Hedefleri farklı olan iki örgütün birbiri ile rekabetinden ziyade birbirini tamamlayıcı roller üstlenmesi gerektiği değerlendirilmeleri öne çıkmaktadır (Okutsu & Sun, 2018). Esasen bu kapsamda ADB Başkanının son dönemdeki açıklamalarına da yansıdığı şekilde iki finans kurumu arasında bölgedeki yol, köprü, hızlı tren projeleri çerçevesinde ortak finansmana yönelik görüşmelerde yapılıyor olması Asya Pasifik'in geleceği açısından son derece önemlidir (Lema, 2018).

AIIB'nın, ABD muhalefetine rağmen kurulması ve ABD'nin bölgedeki müttefikleri Avustralya ve G. Kore'nin de dâhil olduğu çok sayıda ülkenin ve bölge dışından ise aralarında İngiltere, Almanya ve hatta Kanada'nın da katılması ve üye sayısının 86'ya ulaşması Çin'in çok ciddi bir başarısı olarak değerlendirilmektedir. Japonya'nın ise birtakım endişeler ileri sürerek bankaya henüz katılmadığı ancak katılmayı değerlendirdiği görülmektedir (Japan Times Web Sitesi, 2017).

Bölgede bir diğer dikkat çeken örgüt ise Şangay İşbirliği Örgütü'dür (ŞİÖ). ÇHC, RF, Kırgızistan, Tacikistan ve Kazakistan tarafından bölgesel sınır sorunlarının çözümü ve bölgesel işbirliğinin teşviki amacıyla 1996 yılında "Şanghay Beşlisi" mekanizması kuruldu Şanghay Beşlisini oluşturan beş ülke 1996 ve 1997 yıllarında Şanghay ve Moskova'da bir araya gelerek "Sınır Bölgelerinde Güvenin Arttırılması" ve "Sınır Bölgelerinde Askeri Güçlerin azaltılması" anlaşmalarını imzaladılar. Özbekistan Haziran 2001'de Şanghay'da düzenlenen Devlet Başkanları Zirvesinde "Şanghay Beşlisine" katıldı ve "Şanhay İşbirliği Örgütü'nün kurulmasına Dair Deklerasyon" ile ŞİÖ kuruldu. 2012 Pekin Devlet Başkanları Zirvesinde Türkiye Diyalog Ortaklığı Statüsüne ve Afganistan Gözlemci Üyeliğe kabul edildi.

26 Nisan 2013’de Kazakistan’ın eski başkenti Almatı’da imzalanan anlaşmayla Türkiye örgüte “diyalog ortağı” oldu. Bu zirve sırasında Orta Vadeli kalkınma Stratejik planını kabul edildi ve İran’ın Nükleer sorunun politik ve diplomatik yöntemler ile çözümüne yönelik desteklendiği açıklandı. Ayrıca bu zirve sırasında, ABD’nin “Balistik Füze Savunması” planlarına atfen, “Bir ülke veya ülkeler grubu tarafından, tek taraflı olarak kontrolsüz bir şekilde, diğer ülkelerin yasal hakları göz ardı edilerek yapılabilecek Füze Savunma Sistemi Güçlendirme çalışmalarının uluslararası güvenlik ve küresel dengelere zarar vereceği .” ifade edildi.

Bişkek’te 2013’te yapılan zirvede ise NATO kuvvetlerinin 2014 sonuna kadar Afganistan’dan ayrılması ve Afganistan Kaynaklı olarak bölgesel güvenlik konuları yer tuttu. 2014’te Duşanbe Zirvesinde imzalanan “Duşanbe Deklerasyonu’nda” öne çıkan konular Terörizmle Mücadele, Bölgesel Sorunlar ve özellikle de Afganistan kaynaklı sorunlar oldu. Ayrıca, Orta Asya’da Nükleerden arındırılmış bir bölge oluşturmanın önemine değinildi. Temmuz 2015 Ufa Zirvesinde, Hindistan ve Pakistan’ın “Tam üyelik” sürecine başlamasına ve Azerbaycan, Ermenistan, Nepal ve Kamboçya’nın “Diyalog Ortağı Statüsüne” onay verildi (ŞİÖ Web Sitesi, 2017).

Başlangıçta bölge ülkeleri arasındaki sınır sorunların çözümünden yola çıkan ŞİÖ’nün Çin ve Rusya öncülüğünde üye sayısı ve diğer ortakları artarken, çalışma alanı ise genişledi. 2017 yılında yapılan zirvede Hindistan ve Pakistan’ın aynı anda örgüte üye olmaları Güneydoğu Asya’yı son derece ilgilendiren gelişme olarak öne çıktı (Bajerová, 2017). Bununla birlikte Çin ve Rusya ile bu iki ülkenin etkisi altındaki ülkelerin oluşturduğu ŞİÖ’nün geleceğine ilişkin bir takım endişeler de mevcuttur. Esasen ileriye yönelik NATO’nun muadili bir örgüt haline gelebileceği değerlendirmeleri olduğu gibi ABD ile Rusya arasında net kararların alınabileceği bir örgütten ziyade liderlerin açıklamalarının dünya basınına yansıdığı liderler zirvesi modeline benzediği değerlendirmeleri de mevcuttur. Örgüt içerisinde de Rusya’nın Çin’in üstünlüğünü kabul etmeye başladığı ve bu çerçevede yumuşak bir pozisyona kaydığı değerlendirmeleri mevcuttur. Bununla birlikte örgütün yapısından ve Orta Asya’daki hâkimiyete ilişkin rekabet ve Rusya’nın Çin’e ekonomik olarak aşırı bağımlılığı gibi nedenlerle örgütün başarısız olacağına ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır (Sidle, 2018).

Esasen iki yeni üyenin alım sürecinde ise Rusya Hindistan'ı ve Çin Pakistan'ı destekledi. IOrta yol bulunarak iki ülke aynı anda Örgüt'e üye yapıldı. Bu çerçevede Hindistan ve Pakistan'ın da üye olması sonrasında örgütün karar almasını zorlaştıracağı değerlendirmeleri de bulunmaktadır. Esasen Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov'un *"Hindistan ve Pakistan gibi ülkelerin ŞİÖ'ye katılmasının örgütün kabiliyetini düşüreceği veya Rusya ya da Çin'in rolünü zayıflatacağını sanmıyorum. Ciddi sorumluluk sahibi büyük ve gelişmekte olan ortaklardan korkmamak gerekir"* açıklamasından da görüleceği üzere Rusya iki ülkenin de üyeliğini kendi uluslararası rolünü güçlendireceği için desteklemektedir. (Temur, 2015, s. 88-92) Ancak Çin'in Hindistan'a ilişkin endişeleri devam etmektedir. Bu değerlendirmeler çerçevesinde ŞİÖ'nün ABD Çin mücadelesine etkisinin sınırlı olacağı, daha çok Rusya ve Çin arası ilişkilerde etkili olacağı ifade edilebilir.

Bahse konu örgütler haricinde danışma mekanizma formatında olan ve 12 yıl aradan sonra ilk defa 2018 yılı G20 zirvesi sırasında toplanan RIC (Russia-India-China) Forumu bulunmaktadır (Livemint Web Sitesi, 2018). Esasen bu üç ülke BRICS (Brazil, Russia-India-China-SouthAfrica) çatısı altında da bir araya gelmektedir. RIC'in fonksiyonel ve karar alıcı mekanizması olmadığı gibi bölgenin ilişkileri ve etkinlikleri açısından da çok etkin olamamakta ve daha ziyade devlet başkanlarının katıldığı toplantı formatında devam etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABD VE ÇİN'İN ASYA PASİFİK POLİTİKALARININ ÇATIŞMASI

ABD ve Çin arasındaki mücadelenin geçmişi ve temel parametrelerine önceki bölümlerde değinildi. Söz konusu veriler çerçevesinde bahse konu mücadelenin ekonomik, askeri-güvenlik ve politik alanlarında meydana gelen çatışmalara ise bu bölümde değinilecektir. Ayrıca, ABD'nin Trump ile birlikte hangi politikaları ve ne süreliğine takip edeceğinin son derece belirsizleştiği günümüzde mücadelenin nereye doğru evrileceğine ilişkin son bir tahlil ise yine bu bölüm altında sunulacaktır.

4.1. Politik Çatışma Alanları

Günümüzde ABD Çin ilişkilerini inceleyen ABD'li ve Çinli akademisyenler arasında felaketle sonuçlanacak bir çatışmanın kaçınılmaz olmadığı konusunda görüş birliği bulunmaktadır. Esasen temel sorun hangi alanlarda hangi sorunların olduğu tespitinden ziyade çözüm önerilerinin neler olduğunun tam olarak sunulamamasıdır. Washington'da Çin'in yükselişine ilişkin nasıl bir yanıt verilmesi gerektiği 2000'li yıllar itibariyle tartışılmaya başlanmış olup Obama'nın ikinci dönemi ve Trump dönemi itibariyle hayli yoğunlaştı.

Bölgede mevcut çatışma alanları ancak liderlerin korku ve önyargılarından doğan gerginlik sarmalının tam zıttı olan işbirliği sarmalı ile giderilebilecektir. Bu sarmalın iki anahtar noktası ise karşılıklılık ve pratik adımların atılması olarak özetlenebilir. Esasen büyük politik meselelerin çözümü ancak karşılıklı ufak adımlarla başlayabilecektir. Bu kapsamda AB'nin oluşum sürecinde küçük ve deneme amaçlı işbirliği girişimleri olmaksızın başarıya ulaşamayacağı açıktır (Goldstein, 2015, s. 14-18).

Esasen nihai kararların alındığı politik alandaki gelişmeleri güvenlik-askeri ve ticari-ekonomik boyutlarından bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Bu çerçevede ABD'nin Tayvan meselesine ilişkin politik yaklaşımında, Çin'i çevreleme, GÇD'de ticaretin serbestliği ve bölgeye yönelik güvenlik-askeri yaklaşımının önemli bir ayağında Tayvan'ın bulunmasının yattığı görülmektedir.

Bu noktada ABD'nin Çin ile yaşamakta olduğu yoğun mücadelede Çin'in periferisinde yer alan GÇD ile DÇD'ne ve bunun ötesinde Hint Okyanusuna ilişkin takip edeceği politikalar belirsizliğini korumaktadır. ABD'nin iki politika takip etmesi olası görölmektedir. Birincisi bölgede hâlihazırda artmakta olan askeri varlığını daha da güçlendirip büyük çatışma risklerini göze alacak ve yükselen Çin'i kontrol altında tutmayı tercih edecektir. İkincisi ise ülkenin kurucularının zamanında takip ettiği rasyonel politikayı yani ilk ve öncelikli olarak kendi güvenliği ve vatandaşlarının özgürlüğüne odaklanacak ve gerginliği azaltıcı bir politika takip edecektir. Esasen bu noktada ABD'nin Çin'in yakın bölgesinde askeri üsler edindiği ancak Çin'in en azından ABD'ye tehdit oluşturacak askeri kapasiteye ve üslere hâlihazırda sahip olmadığı gibi yakın bir gelecekte de ulaşamayacağı görölmektedir. Bunun ötesinde ABD'nin Çin'e Asya Pasifikte alan tanınmasının gerginliği azaltıcı bir rol sağlayacağı değerlendirilmesi de bulunmaktadır (Goldstein, 2015, s. 18-21).

Bu değerlendirmeler çerçevesinde karşılıklı taviz ve görüşmeler yoluyla sağlanacak bir Asya Pasifik ortamının 21. Yüzyıl ve sonrası için son derece barış ve kalkınma olanakları sunacağı görölmektedir. Esasen bunun örnekleri Vietnam savaşı sonrasında ve tarihsel koşullar neticesinde 1960'lı yıllarda Çin ile ABD arasında yaşanan yakınlaşma ve 2000'li yılların başına hatta bir bakıma günümüze kadar devam eden barış ortamında görölmektedir.

Öte yandan, Çin'in GÇD'ndeki yeni iddiacılığı, askeri gücünün büyümesinden, batının finansal kriz nedeniyle zayıflığından ve milliyetçiliğinden kaynaklandığının görüldüğü söylenebilecektir. Bölgedeki diğer kıyı ülkeleri Çin'in muğlak politikaları ve her birisi farklı ülke tarafından kontrol edilmekte olan deniz kuvvetlerinin varlığı nedeniyle sorun yaşamaktadırlar. Nitekim ASEAN'ın güvenlik alanında kurduğu ADMM ve ADMM artı mekanizmaları Çin'i caydırmaktan ziyade bölgesel korsanlıkla mücadele ve ticaret yollarının güvenliği gibi konulara odaklandığına daha önce değinildi. ABD'nin bölgede daha aktif bir politika takip etmesi Çin için sorun teşkil etmekle birlikte Çin'in yükselen gücüne karşı dengeleyici olması nedeniyle bölge ülkelerince memnuniyetle karşılanmaktadır.

Yine de bölge ülkeleri Çin'e olan ekonomik bağımlılıkları nedeniyle iki büyük güç arasında meydana gelebilecek olası bir çatışmada taraf olmak istememektedirler. Çin tarafından "tartışılmaz anlaşmazlıklar" olarak tanımlanan konulara ilişkin açık bir

resmi kararın bulunmaması bölgesel çatışma risklerini ve geleceğe ilişkin endişeleri arttırmaktadır (Yahuda, 2013).

Bölgesel olarak öne çıkan başlıca politik, ekonomik ve ticari çatışma alanlarının ise, Tayvan meselesi, Güney ve Doğu Çin Denizindeki aidiyeti tartışmalı adalar, Hava Savunma Tanımlama Bölgesi (ADIZ), Çin'in Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) tanımı ve bu sorunların bölgesel deniz ticaretine etkileridir.

Öncelikle aidiyeti tartışmalı adalar sorununa değinirsek, bu konuyu birkaç başlık altında incelemek mümkündür.

- Japonya ve Rusya arasındaki Kuril adaları,
- Japonya ile G. Kore arasındaki Takeshima/Dokdo adaları,
- Japonya, Çin ve Tayvan arasındaki Senkaku/Diaoyu/Diaoyutai adaları,
- Güney Çin denizindeki birçok ülkenin soruna taraf olduğu Spratly adalarının aidiyetine ilişkin sorunlar, bölgesel gündemin ön sıralarında yer almaktadır.

Sorunun temelinde söz konusu adaların kara suları içerisinde bulundurdukları zengin petrol ve doğalgaz kaynakları ile deniz güzergâhlarına etkileri ön plana çıkmaktadır. Her bir olay bazında ülkelerin iddialarını tarihsel çeşitli kaynaklara dayandırarak kendi haklılıklarını öne sürdükleri ve zaman zaman sorunu Uluslararası Tahkim Mahkemesine (PCA) taşıdıkları görülmektedir. Son olarak 2016 yılında Filipinler tarafından Lahey'deki PCA'ya taşınan davada mahkeme, Çin'in Filipinler'in egemenlik haklarını ihlal ettiğine ve suni adalar inşa ederek GÇD'ndeki mercan kayalıklarına büyük zarar verdiği hükmetti ve Çin davayı kaybetti (Milliyet Gazetesi Web Sitesi, 2016).

Esasen Çin, devletlerarasındaki uyuşmazlıkları barışçıl yollarla çözmekle görevlendirilen PCA'ya taraf ülkeler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, mahkemenin kararı hukuki açıdan bağlayıcı olmakla birlikte kararın uygulanmasını zorlayıcı somut prosedürler bulunmamaktadır (Deutsche Welle Web Sitesi, 2016).

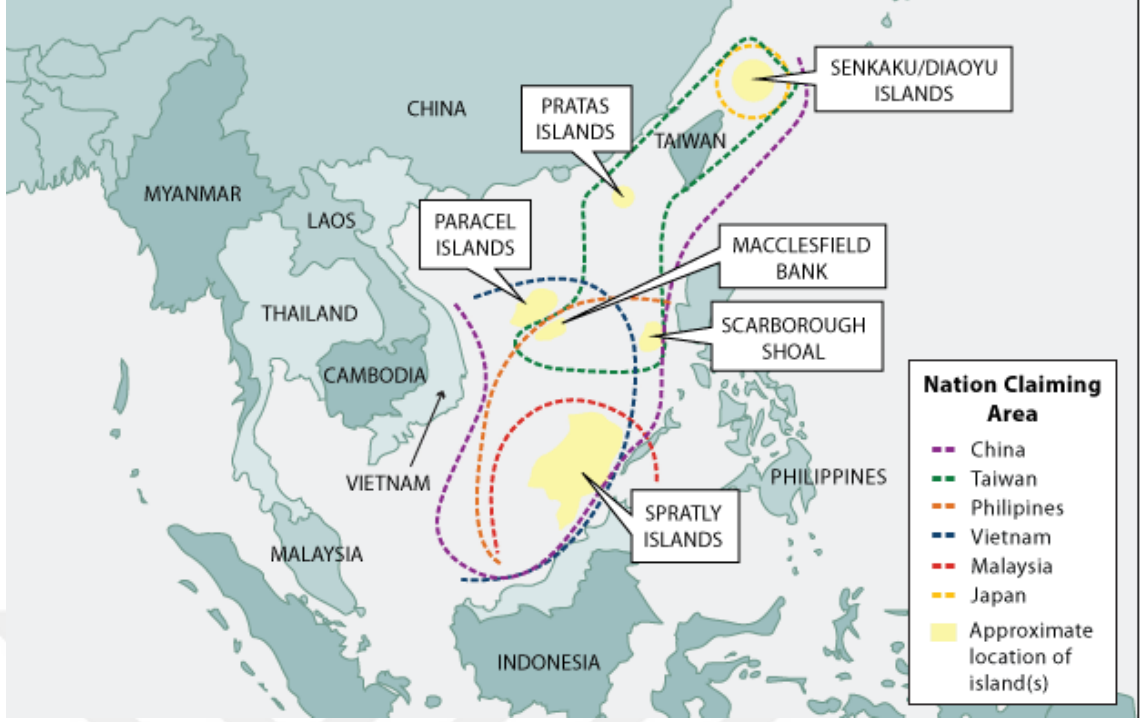
Benzer bir sorunun ise Japonya ve Rusya arasında II. Dünya savaşı sonrasında sorun haline gelen Kuril adalarında da yaşandığı görülmektedir. Bu çerçevede, Asya Pasifik bölgesinde ülkeler arasında aidiyeti tartışmalı adalar sorununun yalnızca Çin ekseninde yaşanmadığına değinmekte yarar bulunmaktadır.

Harita 3: Japonya ile Rusya Arasındaki Tartışmalı Adalar

Kaynak: Deucthe Welle Web Sitesinin “Vladimir Putin offers Kuril Islands peace deal to Japan's Abe” konulu haberinden alındı, 12.09.2018 Erişim, <https://www.dw.com/en/vladimir-putin-offers-kuril-islands-peace-deal-to-japans-abe/a-45459525>

Bununla birlikte, GÇD aidiyeti tartışmalı adalar meselelerinde Çin’in ana taraf ülke olduğu görülmektedir. ABD’nin ise net çizgileri olmadan ve Çin’i her olay bazında karşısına almamaya dikkat ederek, bununla birlikte zaman zaman askeri uçak ve gemilerini anılan tartışmalı adaların kıta sahanlığından geçirerek konuyu bölgesel sorun olarak göstermeye ve bahse konu adaların Çin’e de ait olmadığını belirtmeye çalıştığı gözlenmektedir. Son zamanlarda özellikle Çin tarafından yapay olarak oluşturulan ve üzerine radar sistemleri ve çeşitli askeri malzemelerin yerleştirildiği gözlemlenen Spratly Adaları bölge gündemini sık sık meşgul etmektedir.

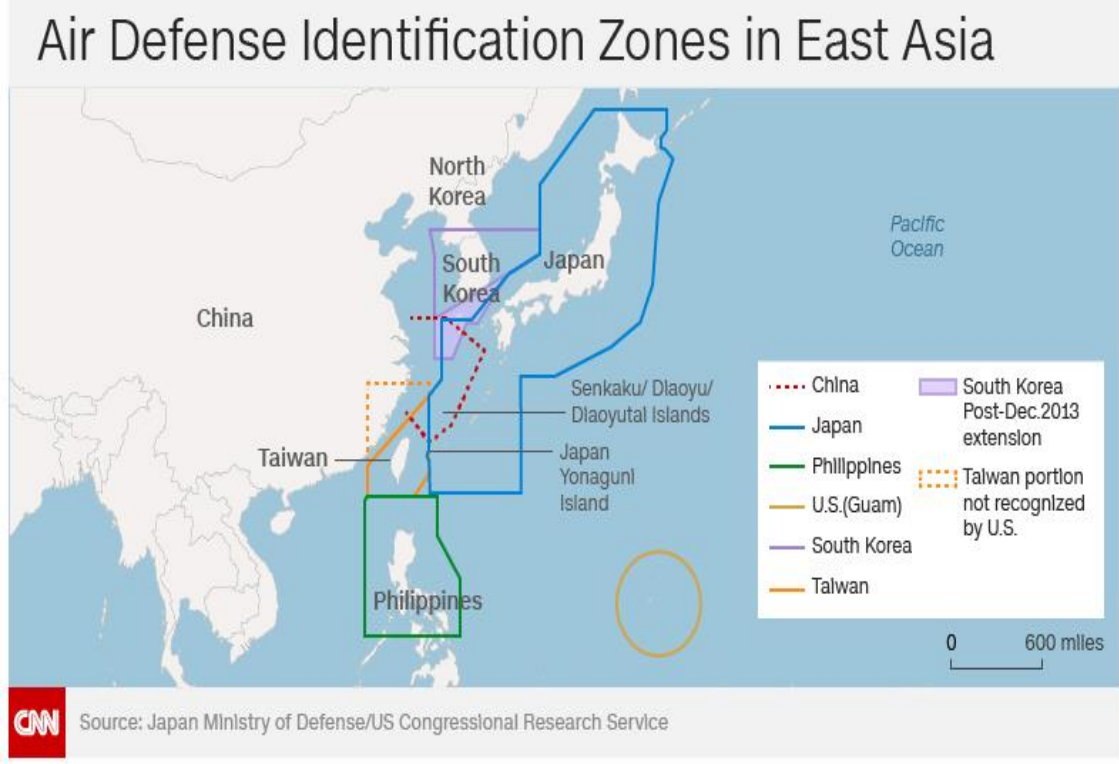

Harita 4: Güney ve Doğu Çin Denizindeki Aidiyeti Tartışmalı Adalar

Kaynak: Diane Desierto, “Ripples in the East and South China Seas: Aid, ADIZs, Aircraft Carriers, and Arbitration”, 09.12.2013. Erişim, <http://www.ejiltalk.org/wp-content/uploads/2013/12/0912ChinaSeaTerritory2.png>

Bölgesel çatışma riski taşıyan ve birbiriyle bağlantılı diğer konu ise, Asya Pasifik bölgesinde tanımlanan “Hava Savunma Tanımlama Bölgesi (ADIZ)” meselesidir. Ülkelerin tanımlamış oldukları ADIZ’ler içerisine giren sivil ve ticari uçaklardan uçuş planı talep ettiği ve askeri uçakları ise uyardığı görülmektedir. Bununla birlikte, Çin’in 2013 yılında ilan ettiği ve başta Japonya olmak üzere birçok bölge ülkesinin tepkisini çeken “Hava Savunma Tanımlama Bölgesi (ADIZ)” kapsamı itibariyle son derece dikkat çekicidir. Zira normal ADIZ uygulamasında bir uçak varış noktası ADIZ ilan eden ülke ise o ülkenin kendi ulusal hava sahasına komşu bölgede ilan ettiği alana girince haberdar edilmesini talep etmesi normal görülmektedir. Ancak, Çin ADIZ ilanında uçakların ilan ettiği ADIZ’e girdiklerinde varış noktasından bağımsız olarak uçuş planlarını kendisiyle paylaşmasını talep etti (Desierto, 2013). Benzer şekilde Çin’in Güney Çin denizinde tanımladığı ve neredeyse Münhasır Ekonomik Bölgesini 3 milyon km²’lik bölgenin %80’ini kapsayacak şekilde tanımladığı diğer ADIZ’ler sorunun temel kaynağını oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, Çin'in ADIZ'i belirleyen ülke olarak söz konusu alanda bir nevi egemenlik iddiasında bulunmasının önünün açıldığı ve bu nedenle bölgedeki diğer ülkeler tarafından kınamayla karşılaştığı görülmektedir.

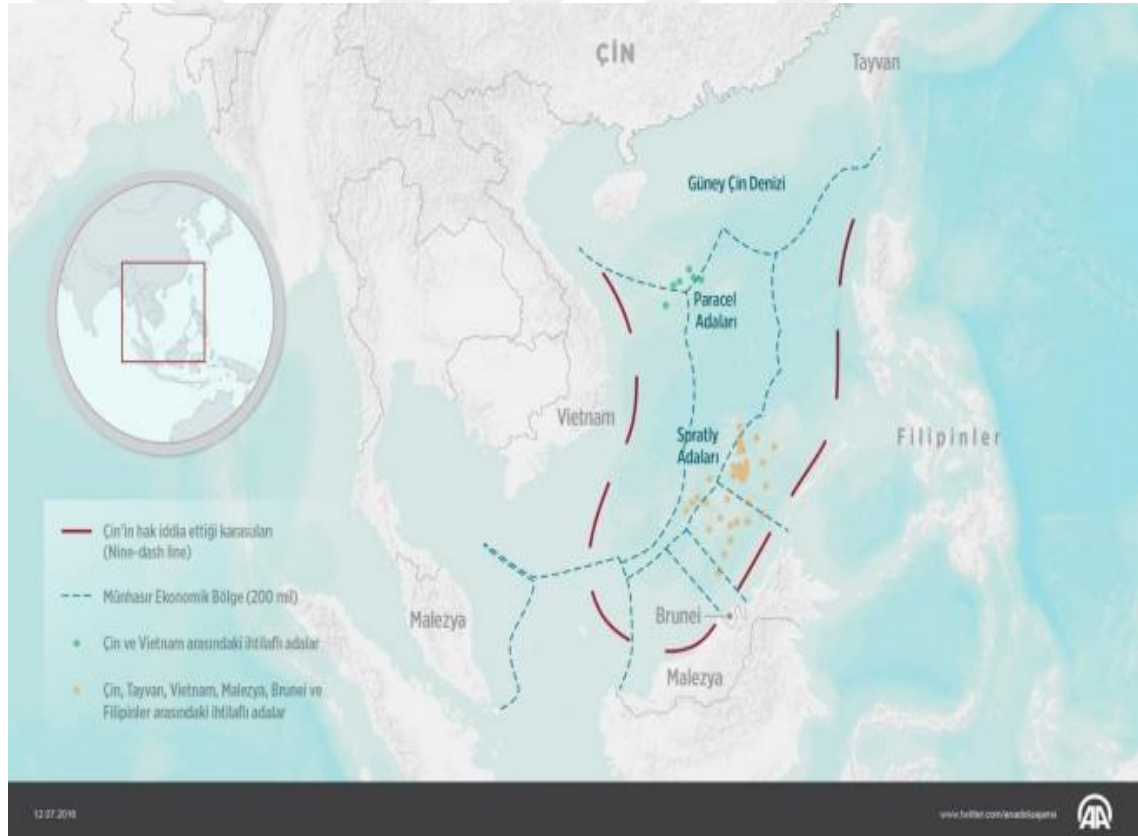
Harita 5: Doğu Asya'daki Hava Savunma Tanımlama Bölgeleri

Kaynak: Brad Lendon, "Chinese ships sail near disputed Japanese islands", 06.02.2017. Erişim, <https://edition.cnn.com/2017/02/06/asia/china-japan-disputed-islands-intrusion/index.html>

Öte yandan Çin tarafından Güney Çin denizindeki egemenlik iddialarının temelinde yer alan diğer bir tanım ise "Dokuz Çizgili Hat" meselesidir. Esasen Çin, söz konusu hattın 1947 yılında o zamanki Milliyetçi Çin Hükümeti tarafından 11 Çizgili Hat olarak ilan edildiğini ve ABD ile Batılı ülkelerin söz konusu tanımı haritalarında kullandığını bu durumda Çin'in egemenliğini kanıtladığını belirtmektedir. Çin ayrıca, 3,6 milyon km²'lik GÇD bölgesinin 2,1 milyon km²'lik alanında egemenliği olduğunu ifade ederek Batının Çin'in tüm GÇD'nde egemenlik iddiasında olduğunun gerçeği yansıtmadığı ifade edilmektedir.

Bununla birlikte Çin, Filipinler'in PCA'dan çıkardığı kararın buna zarar veremeyeceğini belirterek ABD ve Japonya'nın Filipinler'i kışkırttığını iddia etmektedir (CRI Web Sitesi, 2016).

Esasen Çin'in "11 Çizgili Hat" tanımından Vietnam bölgesini çıkararak "9 Çizgili Hat" tanımını getirdiği görülmektedir. Öte yandan daha önce de değinildiği üzere esas konu GÇD bölgesindeki zengin petrol ve yeraltı kaynakları temellidir. Bu çerçevede soruna ÇHC ile birlikte Vietnam, Filipinler, Endonezya, Singapur, Malezya, Brunei ve Tayvan'ın taraf olduğu 5,3 trilyon dolarlık ticaretin GÇD'den geçmesinin asıl neden olduğu değerlendirilmektedir. Söz konusu anlaşmazlığın temelde Spratly (Nansha) ve Paracel (Shisha) adaları ile birlikte Pratas (Tungsha) adaları, Natuna Adaları ve Scarborough Sahili eksenli olduğu görülmektedir (Kasım, 2018).

Harita 6: Dokuz Çizgili Hat

Kaynak: TRT Haber web sitesinin "Çin, Güney Çin Denizi'ndeki yapay adalara yeni platform kurdu" konulu haberinden alındı, 22.11.2018. Erişim, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cin-guney-cin-denizindeki-yapay-adalara-yeni-platform-kurdu-394856.html>

Çin'in bu çerçevede, GÇD bölgesindeki yapay adalar kurduğu ve kayalıklar üzerine platformlar inşa ettiği de görülmektedir. 2017 yılında Spratly adalarına roket fırlatma sistemi kurarken (Sputnik Web Sitesi, 2017) 2018 yılında ise Paracel adalarına platform kurduğu görüldü. Çin kaynakları Vietnam ABD ve bölge ülkelerinden yönelen eleştirilere ise söz konusu yapıların Çin'in kendi topraklarındaki adalara kurmuş olduğu yapılar olduğu yanıtının verildiği görülmektedir (TRT Haber Web Sitesi, 2018).

4.2 EKONOMİK VE TİCARİ ÇATIŞMA ALANLARI

İki güç arasındaki ekonomik ve ticari mücadelenin temeli enerji kaynakları ile mal ticaretinin akış güzergâhlarının güvenliği ve ABD'nin sürekli olarak gündemde tuttuğu Fikri Mülkiyet Hakları meselesidir. Bununla birlikte ABD'nin son dönemde Çin'e karşı vermekte olduğu ticaret açığının azaltılması için yüksek vergiler uygulamaya başlaması ve bu çerçevede oluşan ticaret savaşı ise gündemin en öne çıkan konusu haline geldi.

4.2.1 Bölgede Ticaretin Serbestliği Meselesi

Yukarıda değinilen bölgesel kuruluşlar ve projelerle yönetilmekte olan bölgesel ticaretin ve üretimin kaynağında enerji ihracatının olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, küresel güçler ile yükselen güçlerin enerji ve hammadde kaynaklarına erişime ve bunları kontrol altında tutmaya odaklandıkları görülmektedir. GÇD ile Hint Okyanusunun deniz ticaret güzergâhlarının özellikle de Malakka Boğazının son derece önemli olduğu görülmektedir. Çin'in enerji güvenliği için tam anlamıyla can damarı niteliğine sahip bu güzergâh, ABD ve Japonya tarafından da Hindistan ve diğer bölge ülkeleriyle yapılan ittifaklar ve yatırımlar ile kendileri açısından güvenceye alınmak istenmektedir. Çin ise Pakistan ve İran üzerinden elde edeceği limanlara karayolları aracılığıyla ulaşarak alternatif güzergâhlar elde etmeye çalışmaktadır. Esasen bölgedeki üretim ve ticaretin artışındaki temel kaynağa bakıldığında ise küresel işgücü piyasasında bölge ülkeleri ve özellikle de Çin'in neden olduğu değişim görülebilmektedir.

Oktaý bu durumu Őu Őekilde ifade etmektedir (2017, s. 535):

“Çin’in dünyaya tam anlamıyla açıldığı 90’lı yıllarda zengin OECD ülkelerinde çalışan kişi sayısı 400 milyondur. Çin bu ülke üreticilerine 600 milyonluk bir ek işgücü ve bu işgücünden yararlanmak üzere yatırım yapmak için çekici ortam ve koşullar sunuyordu.”

Tablo 3: Toplam Birincil Enerji Tedariki

(Petrol eşdeğeri Milyon Ton- Mtoe)

Ülke/Bölge	2016 yılı
Dünya Toplamı	13.764
OECD Toplamı	5.275
ABD	2.166
Çin	2.361
Hindistan	862,4
Japonya	426,6
Güney Kore	282,4
Endonezya	230,2
Avustralya	129,8
Filipinler	54,8

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) 2018 Küresel Enerji Raporu raporu, 2018, s.29-33. Erişim,

https://webstore.iea.org/download/direct/2291?fileName=Key_World_2018.pdf

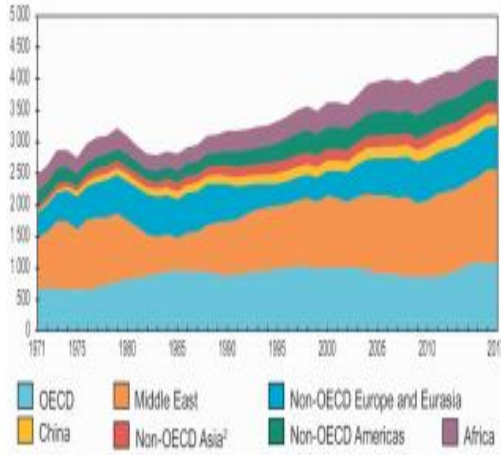
* 2018 raporu 2016 verileri esas alınarak hazırlanmıştır.

Ayrıca uluslararası Enerji Ajansı verileri ise bize ABD, Çin ve Japonya’nın petrol ve doğalgaz üretim ve tüketimlerine ilişkin genel tabloyu sunmaktadır (International Energy Agency, 2018). Söz konusu tabloların (tablo 4-5) incelenmesinden de görüleceği üzere Çin 378 milyon tonluk ham petrol ihracatıyla küresel ölçekte birinci sırada iken ABD 371 mt ile ikinci sırada ve Hindistan ise 214 mt ile üçüncü sırada yer almaktadır. Yine bölgenin önde gelen iki ülkesi ise sırayla, Japonya 162 ve G. Kore ise 146 mt ham petrol ithal etmektedir.

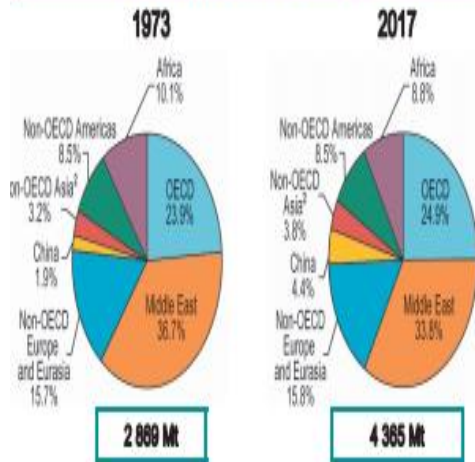
Doğalgaz ithalatında ise Japonya 115 bcm ile birinci sırada ve Çin 86 bcm ile ikinci sırada yer almakta ve G. Kore 49bcm ile küresel düzeyde ithalatçı ilk 10 ülke arasında yedinci konumda bulunmaktadır.

Tablo 4: Ham Petrol Üretimi

Bölgelere göre ham petrol üretimi 1971-2017 (Milyon Ton -Mt)

1973 and 2017 regional shares of crude oil¹ production

1. Includes crude oil, NGL, feedstocks, additives and other hydrocarbons.
2. Non-OECD Asia excludes China.

Üreticiler, İhracatçılar ve İhtalatçılar

Üreticiler	Mt	Küresel Üretim Oranı (%)
United States	563	12.9
Saudi Arabia	560	12.8
Russian Federation	548	12.6
Canada	237	5.4
Islamic Rep. of Iran	229	5.2
Iraq	225	5.2
People's Rep. of China	192	4.4
United Arab Emirates	178	4.1
Kuwait	149	3.4
Brazil	137	3.1
Rest of the world	1 347	30.9
World	4 365	100.0

2017 provisional data

İhracatçılar	Mt
Saudi Arabia	373
Russian Federation	254
Iraq	187
United Arab Emirates	120
Islamic Rep. of Iran	119
Canada	113
Kuwait	108
Venezuela	90
Nigeria	87
Angola	82
Others	548
Total	2 001

2016 data

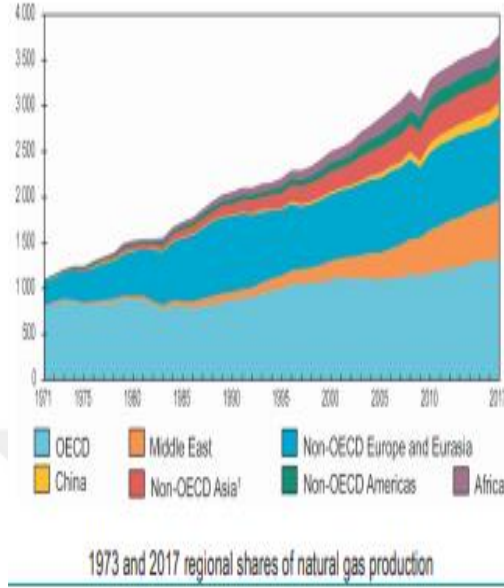
İhtalatçılar	Mt
People's Rep. of China	378
United States	371
India	214
Japan	162
Korea	146
Germany	91
Italy	65
Spain	64
Netherlands	61
France	55
Others	506
Total	2 113

2016 data

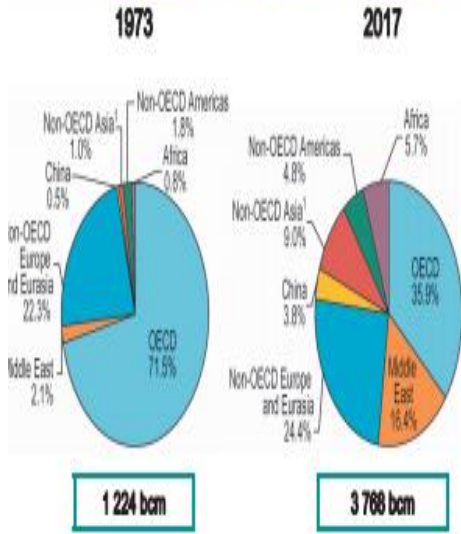
Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı-IEA, 2018 Küresel Enerji Raporu, s.5. Erişim, https://webstore.iea.org/download/direct/2291?fileName=Key_World_2018.pdf

Tablo 5: Doğalgaz Üretici, Tüketici ve Net İthalatçıları (Milyar metreküp-bcm)

Küresel doğal gaz üretimi (1971 - 2017) by (Milyar metreküp - bcm)

1973 and 2017 regional shares of natural gas production

1. Non-OECD Asia excludes China.

Üreticiler, ithalatçılar ve ihracatçılar

Üreticiler	bcm	% of world total
United States	760	20.2
Russian Federation	684	18.4
Islamic Rep. of Iran	214	5.7
Canada	184	4.9
Qatar	169	4.5
People's Rep. of China	142	3.8
Norway	128	3.4
Australia	105	2.8
Algeria	94	2.5
Saudi Arabia	94	2.5
Rest of the world	1 184	31.3
World	3 768	100.0

2017 provisional data

İhracatçılar	bcm
Russian Federation	217
Norway	123
Qatar	121
Australia	62
Canada	61
Turkmenistan	55
Algeria	54
Indonesia	29
Malaysia	28
Nigeria	27
Others	151
Total	628

2017 provisional data

İthalatçılar	bcm
Japan	115
People's Rep. of China	86
Germany	85
Italy	69
Turkey	54
Mexico	50
Korea	49
France	43
United Kingdom	37
Spain	32
Others	296
Total	918

2017 provisional data

1. Net exports and net imports include pipeline gas and LNG.

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı-IEA, 2018 Küresel Enerji Raporu, s.6. Erişim: https://webstore.iea.org/download/direct/2291?fileName=Key_World_2018.pdf

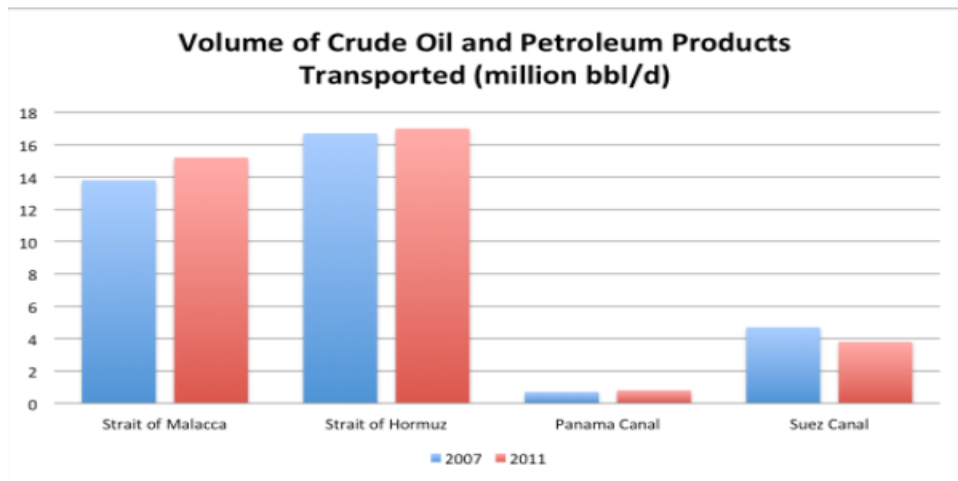
Bu değerlendirmeler çerçevesinde bölge ülkelerinin, küresel sanayinin merkezi haline geldiği günümüzde, bölgedeki üretimin ve bu üretimin temelindeki enerji üretiminin kaynağında yer alan petrol ve doğalgaza erişmesi için Ortadoğu'ya ve özellikle de Suudi Arabistan, İran ve Katar'a ulaşım yolları kendi enerji güvenlikleri açısından son derece önemlidir.

Harita 7: Malakka Boğazından Geçen Deniz Ticaret Yolları ve Ham Petrol Akışı

Kaynak: Tomas First, “The world’s most important trade route?”, 21.05.2014, Erişim, <https://www.weforum.org/agenda/2014/05/world-most-important-trade-route/>

Yine, küresel ölçekteki diğer boğazlarda yapılan ham petrol ve petrol ürünleri ticaretine bakıldığında ise (grafik 6) Malakka Boğazı’nın bölge ülkelerinin enerji güvenliği açısından önemi daha da belirginleşmektedir.

Grafik 6: Küresel Deniz Ticaret Boğazlarındaki Petrol Akışı

Kaynak: Tomas First, “The world’s most important trade route?”, 21.05.2014, Erişim, <https://www.weforum.org/agenda/2014/05/world-most-important-trade-route/>

Öte yandan, 2016 yılı ticaret verileri göz önüne alındığında 15,9 trilyon dolarlık küresel ticaretin 3,37 trilyon dolarlık kısmının GÇD üzerinden yapıldığı görülmektedir (China Power Web Sitesi, 2017). Ayrıca Tablo-6’da kayıtlı ticaret akışı verileri incelendiğinde ise Çin’in 2016 yılı mal ticaretinin yüzde 39,5’inin GÇD üzerinden yaptığı görülmektedir.

Tablo 6: Güney Çin Denizi üzerinden yapılan Ticaret verileri

Ülke	Küresel GSYİH'daki payı	GÇD üzerinden yaptığı Ticaretin Hacmi (Milyar Dolar)	GÇD Ticaretinin Toplam Mal Ticaretindeki Oranı
ABD	24,50	208,00	5,72
Çin	14,80	1470,00	39,50
Japonya	6,53	240,00	19,10
Almanya	4,58	215,00	9,00
İngiltere	3,46	124,00	11,80
Fransa	3,26	83,50	7,77
Hindistan	2,99	189,00	30,60
İtalya	2,45	70,50	8,14
Brezilya	2,37	77,30	23,40
Kanada	2,02	21,80	2,67

Kaynak: China Power web sitesi, “How much trade transits the South China Sea?” 02.08.2017 makalesindeki tablo esas alınarak hazırlanmıştır. Erişim <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/#easy-footnote-bottom-1-3073>

GÇD üzerinden Batı’ya ve Batı’dan bölge ülkelerine gerçekleşen ticaretin neredeyse tamamı ise Malakka Boğazı üzerinden yapılmaktadır. Söz konusu bölge Çin ve Japonya için de son derece önemlidir. Zira Japonya’nın toplam mal ticaretinin yüzde 19,1 i söz konusu bölge üzerinden gerçekleşmektedir.

Tablo 7: Önde Gelen Küresel Mal ihracatçıları ve İthalatçıları-2018
(Milyar Dolar)

Sıra	İhracatçı	Değer	Oran	Değişim	Sıra	İthalatçı	Değer	Oran	Değişim
1	China	2263	12.8	8	1	United States of America	2410	13.4	7
2	United States of America	1547	8.7	7	2	China	1842	10.2	16
3	Germany	1448	8.2	9	3	Germany	1167	6.5	11
4	Japan	698	3.9	8	4	Japan	672	3.7	11
5	Netherlands	652	3.7	14	5	United Kingdom	644	3.6	1
6	Korea, Republic of	574	3.2	16	6	France	625	3.5	9
7	Hong Kong, China	550	3.1	6	7	Hong Kong, China	590	3.3	8
	Domestic exports	18	0.1	-28		Retained imports (1)	138	0.8	6
	Re-exports	532	3.0	8					
8	France	535	3.0	7	8	Netherlands	574	3.2	14
9	Italy	506	2.9	10	9	Korea, Republic of	478	2.7	18
10	United Kingdom	445	2.5	9	10	Italy	453	2.5	11
11	Belgium	430	2.4	8	11	India	447	2.5	24
12	Canada	421	2.4	8	12	Canada	442	2.5	7
13	Mexico	409	2.3	10	13	Mexico	432	2.4	9
14	Singapore	373	2.1	10	14	Belgium	403	2.2	8
	Domestic exports	188	1.1	16					
	Re-exports	185	1.0	5					
15	United Arab Emirates (1)	360	2.0	20	15	Spain	351	1.9	13
16	Russian Federation	353	2.0	25	16	Singapore	328	1.8	12
						Retained imports	142	0.8	23
17	Spain	321	1.8	11	17	Switzerland	269	1.5	0
18	Chinese Taipei	317	1.8	13	18	United Arab Emirates (1)	268	1.5	-1
19	Switzerland	300	1.7	-1	19	Chinese Taipei	259	1.4	13
20	India	298	1.7	13	20	Russian Federation (2)	238	1.3	24
21	Thailand	237	1.3	10	21	Turkey	234	1.3	18
22	Poland	231	1.3	14	22	Poland	230	1.3	17
23	Australia	231	1.3	20	23	Australia (1)	229	1.3	17
24	Saudi Arabia, Kingdom of (1)	218	1.2	19	24	Thailand	223	1.2	15
25	Malaysia	218	1.2	15	25	Viet Nam	212	1.2	21
26	Brazil	218	1.2	18	26	Malaysia	195	1.1	16
27	Viet Nam	214	1.2	21	27	Austria	176	1.0	11
28	Czech Republic	180	1.0	11	28	Czech Republic	162	0.9	13
29	Indonesia	169	1.0	16	29	Brazil	157	0.9	10
30	Austria	168	0.9	10	30	Indonesia	157	0.9	16

Kaynak: DTÖ, “2018 Dünya Ticaret İstatistikleri İncelemesi”, s.124. Erişim, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2018_e/wts2018_e.pdf

Bu çerçevede, Tablo-7'nin incelenmesinden de görülebileceği üzere ABD ve Çin ihracat ve ithalatta ilk iki sırada yer almakla birlikte, Çin en çok ihracat yapan ülke olurken ABD en çok ithalat yapan ülke konumundadır. Japonya, Hindistan, Singapur, Malezya, Vietnam ve Endonezya küresel mal ihracat ve ithalatında küresel ölçekte ön sıralarda yer alan diğer bölge ülkeleridir (Dünya Ticaret Örgütü Web Sitesi, 2018). Bu çerçevede, bölgesel ticaret yollarının kesiştiği Malakka Boğazı ve GÇD'nin kontrolünü elinde tutan güç Bölgede gerçek anlamda söz sahibi olacaktır.

Esasen, bölgede ABD tarafından sık sık dile getirilen Hint Okyanusunun açık ve serbest olması ilkesi esasen Çin'in bölgeyi kesin etkisi altına almasını engellemeye yönelik stratejisi temellidir. Bu çerçevede, ABD ve Çin'in askeri güçlerini arttırmakta ve bölge ülkeleriyle olan ittifaklarını güçlendirmeye çalışmakta oldukları görülmektedir.

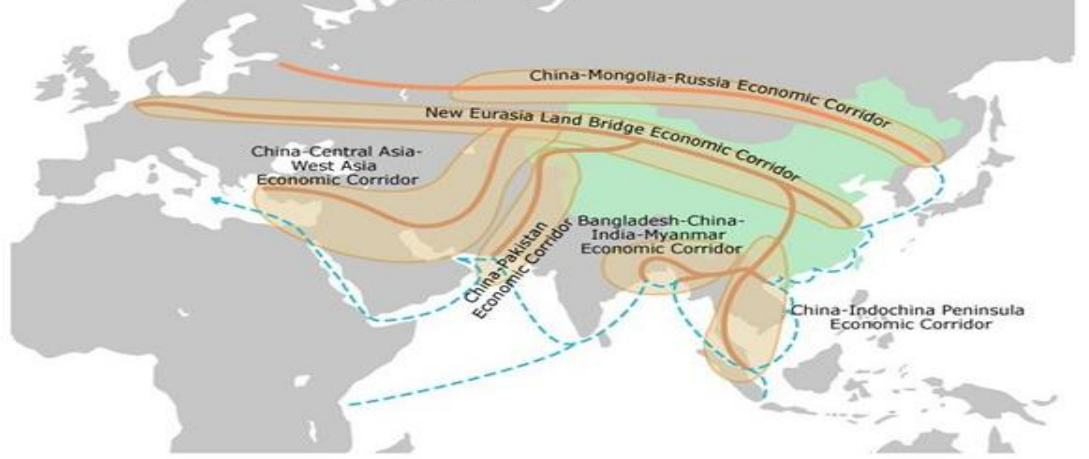
Bölgesel ticarete en önemli göstergelerden bir diğeri ise ASEAN üye ülkeleri ile Çin'in bölgesel ve küresel ticarete hem ticari ortak hem de rakip olmalarıdır. ASEAN ülkeleri OECD ülkelerine yapmakta oldukları ucuz mal ve makine ihracının Çin'e kayacağından endişe duymaktadırlar. Esasen AB ile Çin arasında daha önce değinilen ticari ilişkilerin boyutu da bu endişelere kaynaklık teşkil etmektedir. Ayrıca küresel piyasalar için üretilen tekstil, ayakkabı ve elektrik malzemeleri başta olmak üzere birçok üründe Çin ASEAN'a rakip durumdadır. Bu nedenlerle üretim ve pazar eksensli bu durumun ortaklıktan ziyade rekabet getirmesi beklenen bir ilişki modeli gelişmiştir. Bu pazar ve üretim rekabetinde ASEAN ülkelerine gelen yatırımların Çin'e oranla artmaya başladığı görüldü. Buna rağmen Çin'in 2015 yılında ASEAN ile olan 471,6 milyar dolarlık ticaretinde 82,9 milyar dolar gibi (yaklaşık %20) fazla vermesi son derece dikkat çekicidir. Öte yandan, ASEAN üye ülkelerinin ABD'nin bölgede etkisini daha az hissetmeleri ve Çin ile ekonomik ilişkilerinin yoğunluğu nedeniyle Tayland ve Filipinler'de olduğu gibi Çin'e daha da yaklaştıkları görülmektedir. ABD ve AB'den farklı olarak Çin'in bölge ülkelerine yönelik insan hakları ve baskıcı yönetim gibi konularda iç işlerine karışmama politikası takip ediyor olması ise bu yönelimin bir diğer önemli nedenidir.

Esasen daha sonra değinileceği üzere bu ilişki modelinin sonuçlarından memnun olmayan Malezya gibi ülkeler başkaca alternatifler aramaktadır. Bununla birlikte Endonezya'da ise ticarete Çinli azınlıklara, onlara tanınan hakların fazla olduğu iddiasından kaynaklanan düşmanlık bulunmaktadır. Söz konusu bu kızgınlığın bazı politik gruplar tarafından artan ticari ve yatırım ilişkileri de gerekçe gösterilerek kendi politik çıkarları için sömürüldüğü görülmektedir. Esasen Çin'in ASEAN ülkelerinin birçoğuyla ticari fazla verdiği görülmektedir. Çin'in resmi kurumlarının verilerine göre ise ASEAN blok olarak 2015 yılında Çin'in ticaret hacminin %20'sini oluşturmaktadır (Booth, 2017). Bu değerlendirmeler ve veriler çerçevesinde bölge ticaretinin Çin açısından son derece önemli çıkarları arasında yer aldığı görülmektedir.

4.2.2 Çin'in Bölge Ülkeleri ile Ticareti ve Yatırımları, Kuşak Yol Açılımı ve Borç Tuzağı İddiaları

Çin, Yol Kuşak Açılımı (One Road One Belt -OROB) olarak adlandırılan Yeni İpek Yolu Projesi'yle ekonomik büyümenin en önemli ayağını teşkil eden ticaret koridorlarının alternatifli olarak açılmasını ve özellikle bölge ülkelerindeki birçok altyapı projesinin yapılmasını hedeflemektedir. Yukarıda da değinildiği üzere Malakka Boğazı'ndan geçen ve ABD tarafından müdahale riski bulunan deniz yolu güzergâhı Çin'in enerji ve ticaret güvenliğine ilişkin endişe duymasına sebep olmaktadır. Bu kapsamda Çin otoyollar ve limanları da içeren yoğun altyapı ve yatırım projelerini içeren söz konusu projeyi başlattı. Bu güzergâhlar Türkiye ve Kuzey Kafkasya üzerinden Avrupa'ya ulaşmaktadır (Hancock, 2017).

Kuşak ve Yol Açılımı: Asya, Avrupa ve Afrika arasında uzanan altı ekonomik koridor

Harita 8: Çin'in Kuşak Yol Projesi Güzergâhları

Kaynak: Hong Kong Ticaret ve Kalkınma Konseyi (HKTDC) Web Sitesi, “The Belt and Road Initiative”, 03.05.2018. Erişim, <http://china-trade-research.hktdc.com/business-news/article/The-Belt-and-Road-Initiative/The-Belt-and-Road-Initiative/obor/en/1/1X000000/1X0A36B7.htm>

Yine bu proje çerçevesinde belirlenen iki güzergâhtan bir tanesi bilinen İpek Yolu'yla diğeri ise GÇD, Kızıl Deniz ve Akdeniz üzerinden Avrupa'ya ulaşmaktadır. Güney Çin denizi güzergâhına destek amacıyla Çin Pakistan Ekonomik Koridoru (The China-Pakistan Economic Corridor - CPEC) projesi çerçevesinde Pakistan'ın Gwadar Limanına otoyol projesi ile ulaşım sağlanmış ve limanın işletme hakkı alınarak erişim sağlanmıştır.

Xi, 2017 yılındaki BRI Forumunda " Kuşak ve Yol Açılımı çerçevesinde 6 ana ekonomik koridor kararlaştırıldı ve biz bunu karşılamak için gayret göstermeliyiz." Dedi. Söz konusu koridorlar Tablo-8’de sunulmaktadır.

Tablo 8: Kuşak Yol Projesi Koridorlarındaki Ülkeler

Çin – Pakistan Ekonomik Koridoru	Bangladeş Çin Hindistan Myanmar Ek. Kor.	Çin Orta Asya Batı Asya Ek. Kor.	Çin Hindi Çin Yarımadası Ek. Kor.	Çin Moğolistan Rusya Ek. Kor.	Yeni Avrasya Kara Köprüsü Ek. Kor.
Pakistan	Bangladesh	Iran	Cambodia	Mongolia	Belarus
	India	Kazakhstan	Laos	Russia	Czech Republic
	Myanmar	Kyrgyzstan	Malaysia		Kazakhstan
		Tajikistan	Myanmar		Poland
		Turkey	Thailand		Russia
		Turkmenistan	Vietnam		Germany*
		Uzbekistan			

Kaynak: Jonathan E. Hillman, "China's Belt and Road Is Full Of Holes", 04.09.2018, Erişim, <https://www.csis.org/analysis/chinas-belt-and-road-full-holes>

Çin projeyi başlangıçta küresel etkisini artırarak "Büyük Güç Statüsüne" erişebilmesi amacıyla başlattı. Ancak projenin başlangıçta belirlenen hedeflerin çok dışına çıktığı ve Çin'in artık projenin ileri aşamalarını finanse edecek bütçeye sahip olmadığı değerlendirilmeleri yapılmaktadır. Kapsamı itibariyle 80 ülkeyi kapsayan ve Çin tarafından yeni küreselleşme olarak ileri sürülen projenin, geçtiği güzergâhlardaki ülkelerin farklı politik ve ticari anlayışları sebebiyle son derece yavaş ilerlediği ve Çinli yetkililerce de projeye ilişkin periyodik metod değişiklikleri yapılma ihtiyacının ifade edildiği görülmektedir.

Öte yandan projenin, proje ortaklarından Malezya'nın Başbakanı Mahathir Mohamad tarafından "Kolonizasyonun Yeni Versiyonu" olarak tanımlanması ve kendileri için borç batağına neden olacak projeden tazminat ödemeleri gerekse dahi ödeyerek çekileceklerini açıklaması son dönemin dikkat çeken gelişmelerden oldu (The Epoch Times Web Sitesi, 2018).

Bununla birlikte, projenin bayrak gemisi sayılabilecek Çin Pakistan Ekonomik Koridoru ise Çin'in tek bir ülke ile muhatap olması nedeniyle Çin tarafından koordinasyonu daha kolay koridor olarak görülmektedir.

Ancak, projenin son derece geniş bölgeye yayılması ve neredeyse tüm sektörlerdeki projelerin yeniden paketlenerek BRI markasıyla sunulması sonucu Çin'in birçok sorunla karşılaşması kaçınılmaz görünmektedir. Citigroup, HSBC, J.P. Morgan, Standard&Chartered ve diğer finans kuruluşlarının BRI strateji timleri oluşturmada oldukları görülmektedir. Pekin'in hangi projelerin BRI markası altına gireceğine ilişkin kriterler yayınlaması ve ülkelerin katılımlarına odaklanmaktan ziyade proje odaklı bir yol takip etmesinin projenin geleceği açısından daha yerinde olacağı değerlendirilmektedir (Hillman, 2018).

ABD'nin BRI projesine cevabı ise bölge ülkeleri ile ticari ilişkilerini geliştirmek ve yatırımlarını artırmak oldu. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Pompeo tarafından "Hint-Pasifik Ekonomik Vizyonu (Indo-Pacific Economic Vision)" belgesi çerçevesinde açıklanan 113 Milyar dolar tutarındaki yatırım paketi ABD'nin BRI projesine cevabı olarak görülmektedir (Beyaz Saray Web Sitesi, Statement from the Press Secretary Regarding the President's Working Dinner with China, 2018). Pompeo Hint Pasifik İş Forumunda ABD'nin Hint Pasifik bölgesine yönelik stratejisinin sütunlarından birisini şu şekilde ifade etti: " *Tek isteğimiz tüm milletlerin egemenliklerini diğer milletlerin baskılarından koruyabilmeleridir. Bölgesel ve deniz konularındaki anlaşmazlıklara barışçıl çözümler bulunmasını istiyoruz. Amerika gittiği yerlerde baskınlık değil ortaklık aramaktadır. Stratejik bağımlılığa değil stratejik ortaklığa inanıyoruz. Amerikan halkı ve tüm Dünya'nın Hint Pasifik'in barış ve refah içerisinde olmasında çıkarı bulunuyor ve bu yüzden bölge serbest ve açık olmalıdır.*" (Jiangtao & Churchill, 2018). Ayrıca, ABD-Japonya-Avustralya arasında imzalanan altyapı yatırım anlaşmasında, her ne kadar Çin'in BRI projesi kapsamındaki 760 milyar poundluk projeksiyona karşın başlangıç olarak yalnızca 86 milyon poundluk bir program içerse de, yine Çin'in BRI projesine cevap olarak görülmektedir (Pearlman, 2018).

Bununla birlikte, ABD'de Çin'in BRI projesi ile sunulan fırsatı yakalaması gerektiğini öne süren görüşlerde bulunmaktadır. Esasen bu görüşler, projenin tamamına katılmanın gerekmediği ancak AB ve Çin'in bir araya gelerek ticari olan her şeyin standardını oluşturma fırsatına sahip olduklarını ve bunun dışında kalmanın ABD'nin çıkarına olmadığı değerlendirilmeleri bulunmaktadır. Bu kapsamda, BRI projesine yalnızca jeopolitik pencereden bakmamak gerektiği ve ABD'nin yaklaşımında jeo-

ekonomik ve jeopolitik bakış açılarının birleşmesi gerektiğini ifade eden görüşlerde bulunmaktadır (Darger , 2018).

Bölge ülkeleri arasındaki diğer iki önemli ticari oluşum ise yine ASEAN çatısı altında oluşan Bölgesel Ekonomik İşbirliği Ortaklığıdır (Regional Comprehensive Economic Partnership - RCEP). RCEP, esasen ASEAN üyeleri ile STA imzaladıkları ortaklarını bir araya getiren oluşumdur. Bölge'deki ticari dengeler açısından ASEAN ülkelerinin Japonya, G. Kore, Hindistan ve Yeni Zelanda ile de STA imzalamış olması son derece önemlidir. Söz konusu STA'lar arasında Çin'in ASEAN ile 2002 yılında imzaladığı "Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Çerçeve Anlaşması" ve sonrasında 2010 yılında yürürlüğe giren STA son derece önemlidir. Söz konusu STA 2015 yılında güncellendi. Bahse konu STA ile Çin bölge ülkeleri ile ticaretindeki tarifeleri düşürerek karşılıklı ticaret hacmini yükseltti. Çin ile ASEAN arasındaki ticaret 2017 yılında bir önceki yıla göre %13,8 artışla 514,8 milyar dolara yükseldi. Bölge ülkelerinde endişeye neden olan bir diğer konu olan Çin'in ASEAN ülkelerine ticaret fazlasına bakıldığında ise söz konusu ticaret fazlasının 2017 yılında 2016 yılına göre %27,4 düşerek 43,4 milyar dolara düştüğü görüldü (Xinhua Web Sitesi, 2018).

Öte yandan Çin'in bölge ülkelerine BRI kapsamındaki projeler başta olmak üzere muhtelif projeler çerçevesinde vermiş olduğu borçlar nedeniyle, bahse konu ülkeleri borç batağına sürüklediği ileri sürülmektedir. Bu kapsamda Çin tarafından borç verilen ülkelerin limanları ile diğer başlıca altyapılarının ve değerli madenlerinin işletmelerinin ele geçirildiğine ilişkin suçlamalar yöneltilmektedir. Bu kapsamda Malezya örneğine daha önce değinildiği gibi diğer bir örnek ise Maldivler'in proje finansmanı çerçevesinde Çin'den aldığı kredileri ödeyememesi nedeniyle Hindistan'dan 1,4 milyar dolar borç almasıdır. Söz konusu borcun önceki lider Yameen tarafından köprü inşası ve havalimanı genişlemesi projelerini de içeren birtakım yatırımlar çerçevesinde alınan borçlar kaynaklı olduğu belirtilmektedir. Bu tarz karşı finans diyebileceğimiz gelişmelerin Çin tarafından verilen borçlar nedeniyle ülkelerin borç tuzağına düşmelerine ABD ve Hindistan'ın cevabı olarak bakılabilir (Daily Mail web Sitesi, 2018).

Bununla birlikte ABD'deki bazı çevrelerde Çin'in borç tuzağına düşürdüğü ülkelere ABD'nin IMF ve Dünya Bankası ile kendi finans kaynakları üzerinden destek sağlamasının, bu kaynakların nihayetinde Çin'e gidecek olması nedeniyle tepki

gösterildiği de görülmektedir. Öte yandan, Çin'in bölge ülkelerini borç tuzağına çektiği algısının, ABD'nin Hint Okyanusu başta olmak üzere bölgeye müdahalesi için bölge ülkelerince makul görülmesine ilave bir gerekçe sağladığı görülmektedir.

Esasen Çin'in bölgede yalnızca ABD ile değil Japonya ve Hindistan ile de rekabet halinde olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, son dönemde Filipinler'deki LNG projesine ilişkin Japonya ve Çin arasında rekabet bulunmaktadır (Endo, Tabeta, & Sugiura, 2018). Ayrıca, bölge ülkelerindeki projelerde Çin ve Japonya arasında işbirliği de zaman zaman gündeme gelmektedir. Söz konusu projelerde teknoloji ortaklığı ile ADB ve AIIB üzerinden sağlanacak finansman ortaklığı olanakları değerlendirilebilmektedir. Bu çerçevede de son örnek ise Tayland'daki altyapı projelerinde görüldü. Esasen Güneydoğu Asya'daki hızlı tren projelerinde iki ülke arasında var olan rekabet Tayland'ın üç havalimanını bağlayacak hızlı tren projesi için de geçtiğimiz yıllarda sürdü. Bununla birlikte Tayland'ın Çin Japon ortaklığından kaynaklanan güven ile projeye ilişkin riskleri minimize etmek istediği ve iki güç arasında ortaklığı önerdiği görülmektedir. 2019 yılı içerisinde açıklanacak projeye Tayland, Çin ve Japon firmalarının da aralarında olduğu konsorsiyum teklif verdi (Jagtiani & Yuvejwattana, 2018). Bu modelin diğer hızlı tren projeleri başta olmak üzere bölgedeki altyapı projelerinde de ortaklıklar kurulmasına örnek olabileceği değerlendirilmektedir (Liping, 2018).

Çin ve Japonya arasında gerçekleşecek işbirliğinin Çin'in bölgedeki etkisini sınırlayacağı ve Japonya'nın etkinliğini kısmen artıracacağı ve bu sayede ABD'nin bizzat değil ama Japonya üzerinden Çin'i sınırlandırmış olacağı değerlendirilebilecektir. Bu sayede ABD ve Çin arasındaki mücadele dolayısıyla bölgede oluşacak gerilimin düşeceği de değerlendirilmektedir. Esasen Japonya'nın teklifi üzerine Japonya ve Çin ortaklığında Doğu Çin Denzinde gaz sahası inşasının ve plastik atıklara ilişkin deniz meselelerinde ortaklığın gündeme gelmesi bu doğrultuda atılmış adımlardan bir diğeridir (Nagai, 2018).

4.2.3 ABD –Çin Arasında Güncel Ticaret Savaşı

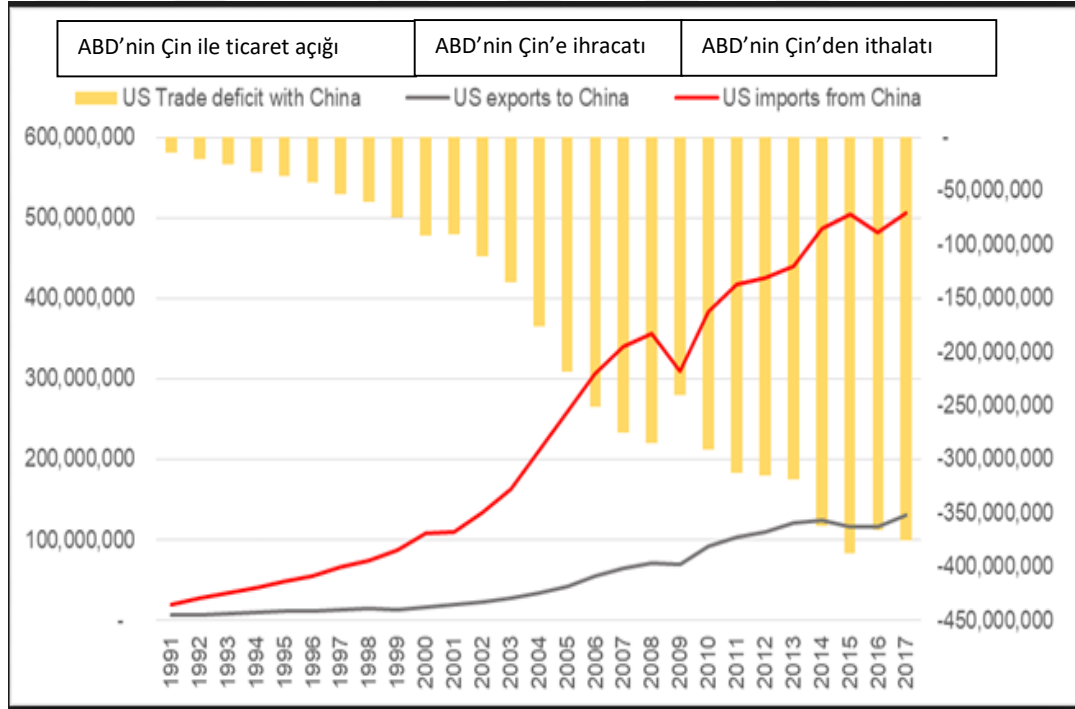
Çin ve ABD arasında başlayan ticaret savaşları esasen iki ülke arasında var olan ve ABD aleyhine işleyen ticaret açığı ile ABD piyasasındaki işgücü kaybı ve özellikle de fikri mülkiyet haklarına ilişkin ABD'nin uzun yıllardır gündemde tuttuğu eleştiriler temellidir. ABD Başkanı Trump henüz başkan adayı dahi değilken 2011 yılında “Çin dost ya da müttefik değil, bizi ve ülkemizi haklamak istiyor” tweeti ile Çin ile var olan ticaret ilişkisine ilişkin eleştirilerini dile getirmekteydi. 2017 yılındaki seçim kampanyası sırasında da “Tarihte görülmuş en büyük hırsız” diye nitelendirdiği Çin'in ABD'yi gasp etmesine izin vermeyeceklerini ifade etmekteydi. Esasen 2017 yılında ABD Ticaret Temsilciği Ofisi (USTR) tarafından Çin'in fikri mülkiyet hakları ve teknoloji transferi politikalarına ilişkin inceleme başlatılmıştı. Öte yandan Mayıs 2017'de ABD ve Çin, ABD'li firmaların Çin'in tarım, enerji ve finans piyasalarına erişimi ve Çin'in pişmiş kümes hayvanı satışına konularında anlaşmaya vardılar. Ayrıca ABD Mart 2018'de Çin'e karşı “Fikri Mülkiyet Haklarının” korunması konusunda DTÖ'ye başvuruda bulundu (DTÖ Web Sitesi, United States files WTO complaint on China's protection of intellectual property rights, 2018).

Söz konusu “Ticaret Savaşı” Trump'ın 1 Mart'ta çelik ithalatında % 25, alüminyum ithalatında % 10 gümrük vergisi uygulanma kararı alması ve buna Çin'in benzer şekilde karşılık vermesi neticesinde başladı. Bununla birlikte Çin, ABD'yi çok taraflı ticaret sistemine saygılı olmaya ve aldığı önlemleri acilen iptal etmeye çağırdı. Çin'in ABD'den daha fazla ihracat yapacağına ilişkin açıklamaları üzerine vergi artışlarını beklemeye alan ABD, 6 Temmuz'da Çin'den ithal edilen 34 milyar dolar değerindeki 800'den fazla ürüne yüzde 25'lik ek gümrük vergisi uygulama kararı alarak pozisyonunu koruduğunu gösterdi (DTÖ Web Sitesi, 2018).

Bu duruma karşılık olarak ise Çin, ABD'nin güneş enerji panellerini de içeren ürünlere ilişkin vergi artışı kararını Ağustos 2018'de DTÖ'ye götürdü. Daha sonra ise, ABD, Çin'den ithal edilen 200 milyar dolarlık ürüne daha 24 Eylül'den itibaren yüzde 10 gümrük vergisi uygulanacağını bildirirken, Çin ise cevaben 60 milyar dolarlık ürüne ek vergi getireceğini açıkladı. Trump yönetimi ayrıca, Çin yönetimini misilleme yapması halinde yaklaşık 267 milyar dolarlık Çin menşeli ürünü kapsayan üçüncü tarife paketinin anında yürürlüğe gireceği konusunda uyardı (Wong & Koty, 2018).

Nihayetinde ABD'nin 250 Milyar dolar ve Çin'in ise 110 milyar dolarlık ürüne getirdiği karşılıklı gümrük vergisi artışı Trump ile Xi arasında 1 Aralık 2018'de yapılan görüşme neticesinde iki lider 1 Mart 2018'e kadar 90 gün boyunca vergi artışından karşılıklı olarak kaçınma konusunda anlaştılar. Anlaşma çerçevesinde, Trump 1 Ocak 2019 itibarıyla 200 milyar dolarlık ürüne uygulanacak tarifenin %10'da tutulacağını ve % 25'e yükseltilmeyeceğini ancak 1 Mart 2019'a kadar anlaşmaya varılmaması halinde tarifenin %25'e yükseltileceğini ifade etti.

Xi ise ABD'den daha fazla ithalat yaparak ABD'nin ticaret açığının düşmesine yardımcı olacaklarını belirtti (Beyaz Saray Web Sitesi, Statement from the Press Secretary Regarding the President's Working Dinner with China, 2018). Söz konusu geçici anlaşma ile hâlihazırda geçici "ateşkes" imzalandığı görülmektedir.

Grafik 7: ABD Çin ikili ticaret Hacmi

Kaynak: Reene Mu, "US-China Trade War: An Inevitable Conflict and The Impact on Equities, FX" 05.07.2018,
https://www.dailyfx.com/forex/fundamental/article/special_report/2018/06/20/US-China-Trade-War-An-Inevitable-Conflict-and-The-Impact-on-Equities-FX-.html

Bununla birlikte ABD'nin ek gümrük vergisi getirdiği ürünler arasında çanta, pirinç ve tekstil yer aldığı ve Çin'in ABD'ye sattığı malların yarısından fazlasına ek gümrük vergisi getirilmiş olduğu görülmektedir. Amerikan kaynaklarınca açıklanan

2016 yılı verilerine göre, Çin ABD ticaret hacmi 578,2 milyar dolar olurken ABD, Çin'in en çok ticaret yaptığı ülke durumundadır. Bu miktarın 115,6 milyar doları ABD'nin Çin'e sattığı ürünler, 462,6 milyar doları ise Çin'den aldığı ürünlerdir. Bu da ABD'nin Çin ile 347 milyar dolarlık bir dış ticaret açığı olduğunu ortaya koyuyor.

Esasen Trump'ın uzun süredir ABD tarafından dile getirilen fikri mülkiyet haklarının ihlali iddialarını tekraren dile getirdiği ve Çin'in Amerikan teknolojisini Çin'e transfer ettiğini ancak ABD'li şirketlerin Çin'e girişlerini son derece zorlaştırdığını belirttiği görülmektedir. Trump bu süreçte Amerikan teknolojisinin ve zekâ üstünlüğünün adil olmayan yollardan Çin'e transfer edilmesini durdurmak istediğini defalarca tekrarladı. Çin ise ABD'yi ekonomik tarihin gördüğü en büyük ticaret savaşını başlatmakla suçluyor. Çin'e göre ABD, aynı anda hem ticari dengeleri bozarken hem de işbirliği çağrısı yaparak kendisiyle çelişiyor.

Öte yandan, iki ülkenin ekonomilerinin birbirine son derece bağımlı olduğu, özellikle Çin ekonomisinin ABD'ye daha çok bağımlı olduğu görülmektedir. ABD'nin Çin'e bağımlılığının artmakta, ancak Çin'in AB, Afrika ve gelişmekte olan ülkelere ulaşarak pazarını genişleterek ABD'ye bağımlılık düzeyini azalmaktadır. Esasen söz konusu savaşın kazananının olamayacağı, iki ülkeyle birlikte küresel piyasalarında zarar görmekte olduğu, ancak kimin daha fazla kaybedeceğinin ve geri adım atacağını konuşulabileceği koşulların olduğundan bahsedilebilir.

Pekin Üniversitesi öğretim üyesi ve Hong Kong Uluslararası Finans Enstitüsü Başkanı Xiao Geng ise Çin'in yapacağı düzenlemelerin bir ikileme karşılığı karşılıklı olduğunu ifade etmektedir. Geng ayrıca, ticaret savaşının yüzünden Çin'de yapılması gereken reformların etkilenebileceğini ancak reformların kriz döneminde daha kabul gördüğünü ve bu dönemin Çin tarafından bir fırsat olarak görülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Özellikle iç pazara yönelik mülkiyet hakları ve orta gelirli için artan ev fiyatları gibi konular ile ABD başta olmak üzere diğer dış ticaret ortakları ile dile getirilen “fikri mülkiyet hakları” ve kamu iktisadi teşebbüslerine yapılan aşırı devlet desteği gibi konular reform yapılacak ilk konular arasında yer alması gerekmektedir. Böylelikle Çin'in küresel piyasalara erişimi ve dış kaynaklı yatırımların Çin piyasasına erişiminin kolaylaşacağı ve ABD'ye karşı Çin'in elini güçlendireceğini ifade etmektedir (Geng & Sheng, 2018).

Söz konusu “savaşa” Çin’in önemli dezavantajlarının bulunduğu ifade eden görüşler bulunmaktadır. Bu kapsamda, Çin’in 2017 yılında ABD’ye 506 milyar dolarlık ihracat yaparken yalnızca 130 milyar dolarlık ithalat yaptığı ve söz konusu ticaret savaşının ABD’yi etkileyecek olmasıyla birlikte Çin için daha kötü sonuçlarının olacağı, Çin’in hızlı bir şekilde nakit kaybına uğrayacağı dile getirilmektedir (Pei, MAD About Sino-American Trade, 2018). Ticaret savaşları nedeniyle Çin’in alternatif güzergâhlar araması kaçınılmazdır. Bu çerçevede, Afrika’ya daha yoğun yatırım yapması beklenebilir. Bununla birlikte Çin’in 2017 yılında mal ihracatının %88,8’ini ABD’ye yaptığı göz önünde bulundurulduğunda Çin’in diğer ticari seçeneklerinin ise olası zararı ne oranda karşılayabileceği bilinmemektedir.

Öte yandan, Apple’ın yıllık toplam gelirinin %20’lik bölümün Çin’e yaptığı satışlardan geldiği düşünüldüğünde “savaştan” en çok etkilenen firmalardan olması beklenmektedir. Ancak Çin’de 3 milyon kişiye iş imkânı sağladığı göz önüne alındığında ticaret savaşının devam etmesi halinde dahi Apple için ara bir çözümün bulunacağı tahmin edilebilir (Pei, How A Trade War With China Would Impact Apple's Valuation: An Interactive Analysis , 2018). Bununla birlikte konuya ilişkin devam eden belirsizlik nedeniyle Apple’ın en büyük tedarik zinciri ortağı Foxcoon firmasının Vietnam’da fabrika açmayı planladığına ilişkin araştırmalarda bulunduğu ilişkin bilgiler de bulunmaktadır (Mayo, 2018).

Öte yandan, ABD’nin dezavantajlı taraf olduğunu ve Trump’ın söyledikleri ve yaptıklarından bağımsız olarak bu savaşı kaybedeceğini ifade eden görüşler de bulunmaktadır. Bu kapsamda, ABD iş dünyasının, bir bütün olarak bakıldığında, Çin ithal ürünlerini ikame edecek düşük ücretli işçiler bulamayacak olduğu ve “savaşın” uzun süre yaşanacak olduğundan emin olmadıkça da yatırımlarını başka ülkelere kaydırmayacakları ifade edilmektedir. Bu görüşte ABD’nin Çin’den ihraç ettiği ayakkabı ve oyuncak için Vietnam ve Hindistan’a; bazı elektronik ürünlerin montajı için G. Kore ve Meksika’ya yöneleceği ve kaliteli malların tedarikleri için ise Avrupa Birliği ve Japonya’ya yönelebileceği belirtilmektedir. Ancak, uzun vadede gerçekleştirilecek bu yatırım sahası değişikliklerinin Çin üzerindeki etkisinin sınırlı olacağı zira Çin’in karşı önlemler olarak iç pazarını canlandırmaya hâlihazırda yönelmiş olduğuna yer verilmektedir (Kaletsky, 2018).

Esasen Çin'in, ABD'nin kısıtlamalarına orantısız karşılık verirken, daha alttan alan diplomatik bir dil kullandığı farklı düzeylerde bu savaşın kazanın olmayacağına vurgu yaptığı görülmektedir. Bu anlayış, Xi'nin APEC Zirvesinde "*Tarih ihtilafların, soğuk savaş, savaş ya da ticaret savaşı formunda olsun kazananı olmayacağını göstermiştir*" ifadesinde de görülmektedir (BBC Web Sitesi, <https://www.bbc.com/news/>, 2018). Esasen Çinli yetkililerin barışçıl bir dil kullanarak mevcut gerginliğin sorumlusunun aslında ABD olduğunu vurgulamayı ve AB ile uluslararası örgütlerin desteğini almayı tercih ettiğini görmekteyiz.

Bununla birlikte, IMF küresel büyüme tahminini bu yıl ve 2019 için yüzde 3,7'ye çekerek bunun en önemli nedeninin Çin ve ABD arasındaki ticaret savaşları olduğunu belirtti. IMF'ye göre bu karşılıklı ticaret savaşının frekansının yükselmesi 2020 yılına gelindiğinde küresel büyümenin yüzde 0,5'ini yok edebilir. Bu ticaret savaşının yalnızca Çin ve ABD adına sonuç doğurması beklenmemektedir (Inman, 2018). IMF ayrıca, dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Çin'in bu yıl 6,6 olan büyüme hızının 2019'da 6,2'ye düşeceğini belirtti. Çin'in aldığı son önlemlerin alınmamış olması halinde ise söz konusu düşüşün daha da fazla olmuş olacağı ifade edildi (Lee Y. N., 2018). Bununla birlikte söz konusu önlemlerin yeterli olmayacağı, zira Çin'in en büyük tatil haftasındaki satış verileri çerçevesinde Çin'in ABD ile olan ticaret savaşında iç piyasayı canlandırmaya güvenmesinin zor olduğu endişesinin yeniden yükseldiği ifade edilmektedir. Bu çerçevede, büyüme hızındaki düşüşün yılın üçüncü çeyreğinde son 10 yılın en düşük seviyesine gerilediği ve daha da düşeceği ifade edilmektedir (Lee A. , 2018).

Bu çerçevede, söz konusu "savaşın" küresel ekonomiyi 430 milyar dolar zarara uğratabileceği göz önüne alındığında DTÖ Başkanı Roberto Azevêdo'nun arabuluculuk teklifi dikkat çekmektedir (Elliott, 2018). Ancak Trump'ın DTÖ'ye yönelik uzun süredir devam eden aşırı eleştirel tavrı, hatta kendinden önceki ABD Başkanları döneminde reel politik içerisinde dile bile getirilmemiş "DTÖ'den çekilme tehditleri" karşısında bu arabuluculuğun pek mümkün olamayacağı değerlendirilmektedir (Bown & Irwin, 2018).

Öte yandan Çin Devlet Başkanı Xi söz konusu durumunun kendilerine yetmenin önemli olduğunun tekraren göz önüne getirdiğini ifade ederek, People's Daily gazetesine şu açıklamayı yaptı: “*Uluslararası alanda, Çin için ileri bir teknoloji ve kilit uzmanlıkları edinmek her geçen gün daha zor olacak. Tek tarafçılık ve ticari korumacılık yükseliyor, bizi de kendimize yeten ve güvenen bir politikaya zorluyor. Bu kötü bir şey değil.*” Xi'nin bazı muhaliflerine göre, kendisinin ve partisinin bu mücadeleden istediğini alması durumunda destekçileri de artacak ve gücü belki de hiçbir şekilde tartışılmayacak bir noktaya gelecek. Columbia Üniversitesi'nden Prof. Andrew J. Nathan'a göre Xi'nin koltuğu, Trump'ın koltuğundan daha rahat ve bu nedenle söz konusu “ticaret savaşı tiyatrosunun” geçmesini beklerken ülke içi ve uluslararası konularla rahatlıkla ilgilenebilir (ChineFile Web Sitesi, 2018).

Ticaret savaşları ile birlikte gündeme gelen teknoloji transferi ve bu teknolojilerin nasıl kullanıldığı konusu ise Çin'in, ABD dışındaki pazarları açısından da sorun teşkil edeceğe benzemektedir. Bu kapsamda Çinli Huawei ve ZTE firmalarının elektronik cihazlarının casus yazılım içerdikleri şüphesi nedeniyle Avustralya'daki 5G projelerinde kullanılmayacak olması son derece dikkat çekicidir. Öte yandan İngiltere'nin de siber güvenlik açısından Huawei cihazlarına ilişkin endişeleri olduğu görülmektedir (BBC Web Sitesi, Huawei and ZTE handed 5G network ban in Australia, 2018).

Öte yandan Çin'in Ekim 2015'te açıkladığı üretim sektörünün dönüşümü ve Çin'i üretimin süper gücü haline dönüştürmeyi amaçlayan “Made in China 2025” projesi ticaret savaşlarının sebeplerinden olan “teknoloji hırsızlığı” suçlaması çerçevesinde gündemde bulunmaktadır. Esasen söz konusu proje robotik, elektrikli ve kendi kendine hareket edebilen araçlar, biyoteknoloji ve havacılık alanlarını ve özellikle de yapay zekâ alanlarını içermesi açısından, ABD ile birlikte söz konusu alanları üretim anlayışlarının merkezine koyan Almanya ve G. Kore'yi de etkileyecektir. Söz konusu plan kapsamında 300 milyar dolarlık bir bütçenin öngörülmesi ise konunun küresel etkilerinin son derece önemli olacağına ilişkin değerlendirmelere yol açmaktadır (Fang & Walsh, 2018). Özellikle yapay zekâ alanında son beş yılda dünyadaki toplam yapay zekâ yatırımlarının % 60'ını fonlayan Çin'in 2030 yılında söz konusu proje üzerinden küresel ölçekte baskın pozisyona ulaşacağı öngörülmektedir (Burrows, 2018).

Yukarıda kayıtlı değerlendirmeler çerçevesinde karşılıklı ticari bağımlılık ve Çin'in ekonomik gücü ile bölgesinde ve küresel boyutta elde ettiği pozisyonla birlikte belirli bir süre daha ABD'ye karşı diplomatik dilini koruyacağı ve ticaret savaşını belirli bir denge noktasında durmasını tercih edeceği değerlendirilebilir.

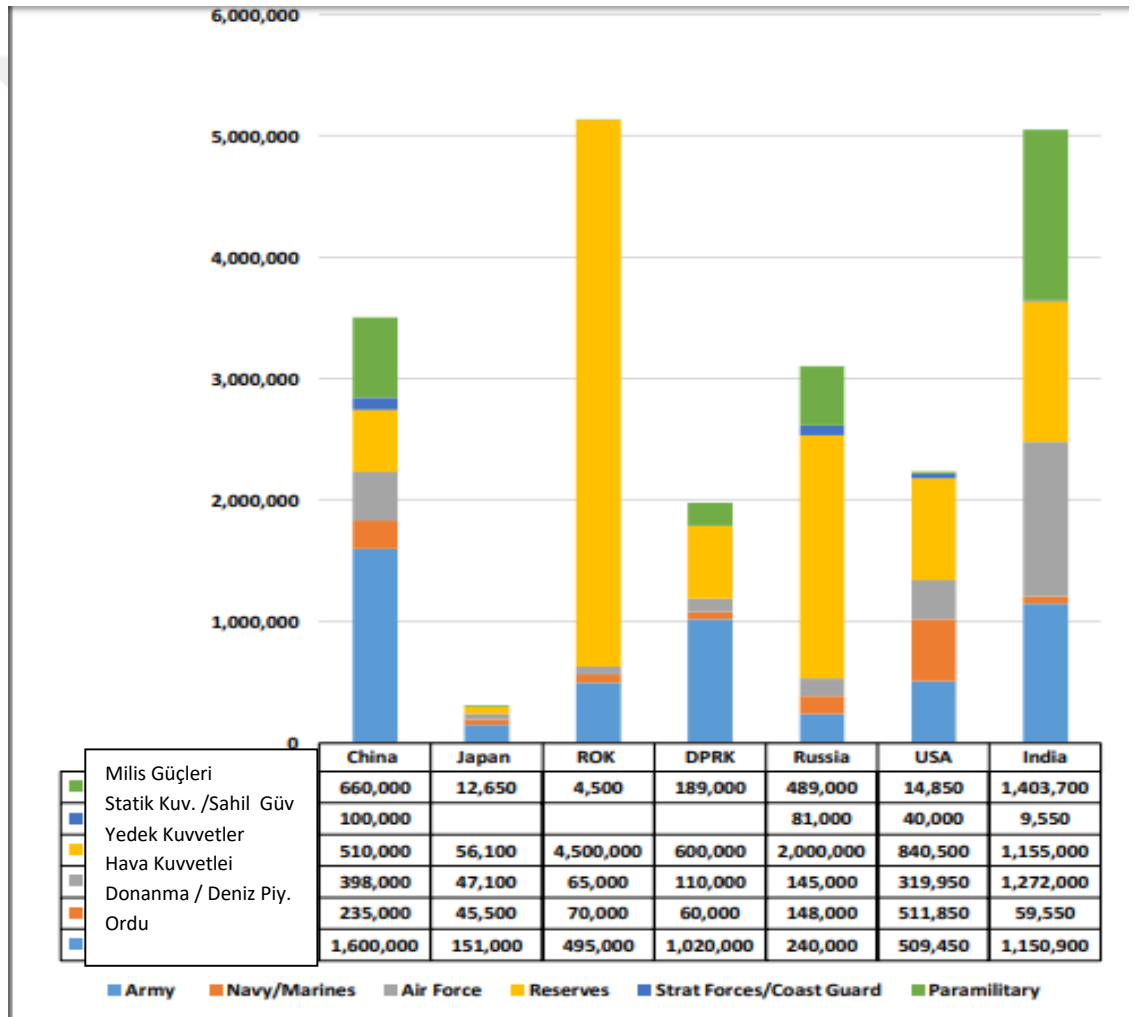
4.3. Askeri ve Güvenlik Eksenli Çatışma Alanları

ABD Çin mücadelesinde yukarıda kayıtlı değerlendirmelerle birlikte mevcut askeri kapasiteler ve askeri-güvenlik politikaların ele alınması gerekmektedir. Tüm ikili ilişkilerde olduğu gibi, politik ve ekonomik-ticari ayakların yanı sıra onları tamamlayıcı olarak askeri-güvenlik politikalar son derece önemlidir. Esasen günümüzde askeri güvenlik alanında son derece önem kazanan Siber ve Uzay alanları boyutu da bulunmakla birlikte çalışmada konunun Konvansiyonel ve Nükleer alanlarına değinilecektir. Zira Siber ve Uzay alanlarına ilişkin gelişmeler göreceli olarak daha yeni olması ve ilgili ülkelerce daha gizli tutulan detaylara sahip olmaları nedeniyle incelenmeleri çalışmanın çerçevesini aşmaktadır.

Tarihsel olarak Kore ve Vietnam savaşlarında görülen ve ABD ile Çin - Rusya ittifakını karşı karşıya getiren gelişmelerde farklı tarihsel koşul ve nedenler olmakla beraber günümüzde de söz konusu koşullara benzer yeni koşulların oluşmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Esasen Trump'ın kendisinden önceki ABD politikalarının aksine korumacı bir ticaret anlayışı takip etmeye başladığı ve NATO üyesi ülkelerle dahi sorunlar yaşadığı bir dönemde bugün için olası görülmeyen gelişmelerin yakın gelecekte meydana gelebilecektir. Bununla birlikte ABD ve Çin arasında sıcak savaş riskinin ne kadar olduğu kadar, Tayvan ve K. Kore benzeri bölgesel çatışma alanları üzerinden bir çatışma riskinin ne kadar olduğu da önemlidir. Ayrıca söz konusu sıcak savaşın yalnızca iki güç arasında mı kalacağı ve zaman zaman dile getirildiği şekliyle "Üçüncü Dünya Savaşı'na" sebep olup olmayacağının ise Rusya ve AB ile NATO güçlerinin olası tavırlarına bağlı olacağı muhakkaktır.

Çin askeri yapılanmasına bakıldığında Halkın Özgürlük Ordusunun(PLA) ana silahlı gücü oluşturduğu görülmektedir. PLA, Merkezi Askeri Komitesinin otoritesinde görev yapmakta ve PLA Ordu(PLAA), PLA Deniz Kuvvetleri (PLAN), PLA Hava Kuvvetleri (PLAAF) ve son olarak 2015 yılından itibaren PLA Roket Kuvvetlerini

(PLARF) içermektedir. Bunun haricinde Dokuz Hat Çizgisi içerisinde devriye görevi yapan sahil güvenlik kuvvetleri gibi milis kuvvetleri de bulunmaktadır. Çin PLA teşkilat yapısını 2015 yılı itibariyle yeniden düzenlemeyi kararlaştırdı. Bu kapsamda “2015 Savunma Belgesi’nde” savaşların artık daha dinamik ve safhaları hızlı bir şekilde ani yerel savaşlar şeklinde gerçekleşebileceği bu kapsamda alt kademedeki komuta seviyesinin hızlı karar almasının bekleneceği yeni bir modele geçilmesi gerekeceği ifade edilmekteydi (Cordesman & Kendall, 2016). Bu çerçevede, Çin ile bölgenin başlıca ülkelerinin ve ABD ile Rusya’nın askeri personel güçleri Grafik 8’de görülmektedir.

Grafik 8: Çin Halk Kurtuluş Ordusu’nun ABD ve Bölge Ülkeleriyle Karşılaştırılması

Kaynak: Anthony H. Cordesman, “Chinese Strategy and Military Modernization in 2016” 05.12.2016, s. 214. Erişim, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/161208_Chinese_Strategy_Military_Modernization_2016.pdf

Bununla birlikte olası bir çatışmanın öncelikle ve yoğunluklu olarak deniz savaşı şeklinde geçeceği değerlendirildiğinde iki ülkenin ve bölgenin önde gelen ülkelerinin Deniz Kuvvetlerinin karşılaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda öncelikle ABD'nin Çin'i çevreleyen ülkelerdeki üslerine ve bölgedeki deniz kuvvetlerine bakmakta yarar görülmektedir. ABD'nin Japonya-Yokusuka'da bulunan 7. Filosunun görev alanı Batı Pasifik ve Hint Okyanusu olarak tanımlandığı ve G. Kore'nin de 1994 yılında sorumluluk bölgesine dâhil olduğu görülmektedir. Tayvan boğazı krizinde de görev alan 7. Filo'nun ABD'nin Çin'e karşı belirlediği ilk hatta yer aldığı görülmektedir (ABD 7. Filo Web Sitesi, 2017).

Özellikle iki ülke deniz kuvvetlerinin yoğun bir şekilde bulunduğu bölgelerde zaman zaman çatışma riski içeren karşılaşmalar yaşanmaktadır. Bu kapsamda 2018 Ekim ayında aidiyeti tartışmalı Spratly adaları (farklı bölgeleri Çin, Tayvan, Malezya, Filipinler ve Vietnam tarafından elde tutulmaktadır) civarında Çin'e ait bir destroyer ile ABD'ye ait güdümlü füze destroyeri arasında çarpışma riski yüksek bir yaklaşma gerçekleşti (O'Connor, 2018). Esasen Çin'in aidiyetinin kendisine ait olduğunu iddia ettiği GÇD'ndeki bölgeye ABD deniz kuvvetlerince "Özgür Seyrüsefer Operasyonları (Freedom of Navigation Operations)" kapsamında zaman zaman girildiği görülmektedir. Söz konusu olayların çatışma ile sonuçlanma ve sıcak çatışmaya dönüşme riski bulunmaktadır. Esasen aşağıdaki haritadan da görüleceği üzere ABD'nin Batı Pasifik'te 7. Filo ile birlikte Japonya ve G.Kore'de hava üsleri bulunmaktadır.

Daha geniş bir bölgeye bakıldığında ise Tayland, Avustralya, Filipinler, Guam, Avustralya ve Yeni Zelanda'da üsleri olduğu görülmektedir. Çin'in Güney Çin denizindeki aidiyeti tartışmalı ada ve kayalıklara ileride askeri üs kurmasını mümkün kılacak platformlar kurduğuna daha önce değinildi. Esasen ABD'nin Çin'in söz konusu askeri genişlemesine en azından GÇD'nde yeterince karşılık vermediği eleştirileri de bulunmaktadır.

Bununla birlikte ABD'nin tarihsel güvenlik ve ittifak anlaşmaları sayesinde bölgede kurduğu müttefiklik ilişkisine Çin'in sahip olmadığı ve bunun Çin için caydırıcı rol oynayabileceği değerlendirmeleri de bulunmaktadır (Rahn, 2018).

Harita 9: ABD'nin Batı Pasifik'teki Büyük Hava ve Deniz Üsleri

Kaynak: Roger Cliff, Mark Bures, Michael S. Chase, Derek Eaton ve Kevin L. Pollpeter "Entering the Dragon's Lair, Chinese Antiaccess Strategies and Their Implications for the United States", 2007, s.84, Erişim, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2007/RAND_MG524.pdf

Öte yandan, Çin'in askeri harcamalarındaki artış karşısında ABD'nin bölgedeki askeri güç yoğunluğu da dikkat çekmektedir. ABD'nin Obama dönemiyle birlikte Asya Pasifik bölgesindeki Deniz Kuvvetleri varlığını %50'den %60 a çıkarmaya (BBC Web Sitesi, Leon Panetta: US to deploy 60% of navy fleet to Pacific, 2012) ve müttefikleri ile ilişkilerini güçlendirme kapsamında 2011 yılında Avustralya'ya 2.500 Denizci göndermeye karar verdiği görülmektedir (Dharapak, 2011). Bu çerçevede bölgedeki deniz kuvvetleri varlığını güçlendiren ABD'nin son dönemde ise hava kuvvetlerinin savaş filolarında %25 artışa gidilmesine ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmeleri yapılmaktadır. Soğuk savaştan bu yana en büyük genişleme olacak bu duruma gerekçe olarak ise Çin ve Rusya gibi büyük güçlerden birisi ile büyük bir savaş durumunda ihtiyaç duyulacak olması gösterilmektedir.

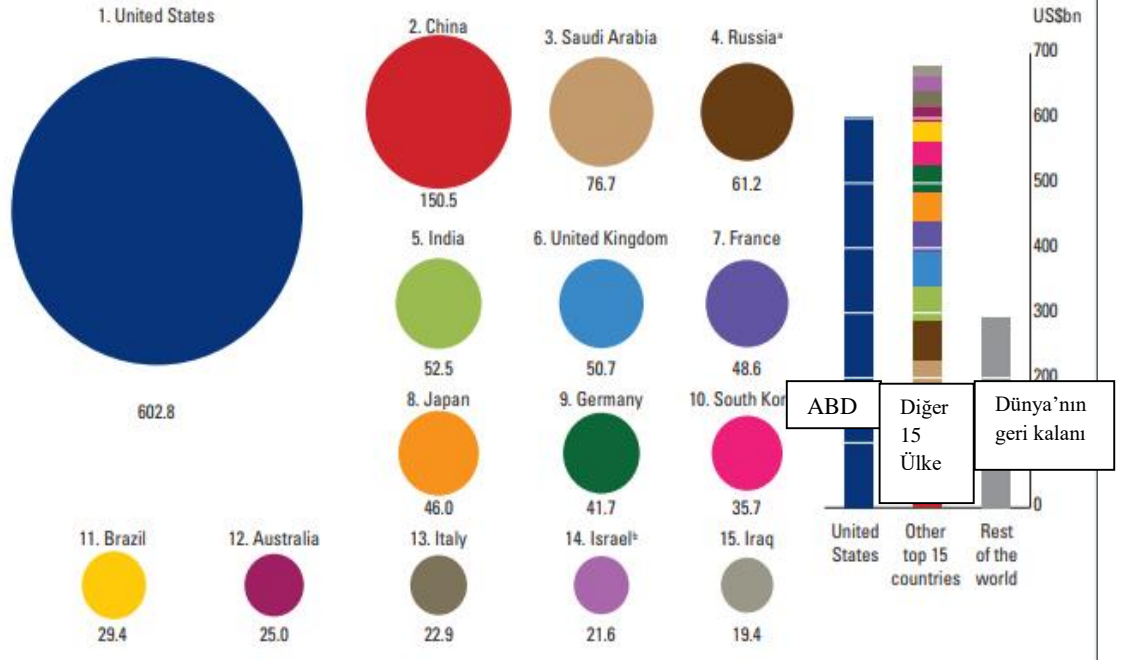
Dolayısıyla ABD'nin odak noktasının terörle mücadeleden kendi askeri varlığına yakın askeri varlığa sahip rakip ülkelerle olası çatışmaya kaydığı değerlendirilmesi bulunmaktadır. Böyle bir durumda 40.000 pilot ile birlikte toplam 717.000 kişilik bir kuvvet gerekeceği hesapları yapılmaktadır (Seligman, 2018). Esasen ABD'nin Asya Pasifik bölgesindeki askeri varlığı ve Japonya ve G. Kore başta olmak üzere askeri üsleri Çin tarafından sürekli eleştirilmekte ve bölgenin barış ve güvenliğine olumsuz etkisinin olduğuna yer verilmektedir.

Harita 10: ABD'nin Asya Pasifikte'ki askeri üsleri

Kaynak: Patrick Kelly, "The US and Vietnam: Old Enemies, New Friends?" , 17.04.2018, Erişim: <https://japan-forward.com/the-us-and-vietnam-old-enemies-new-friends/>

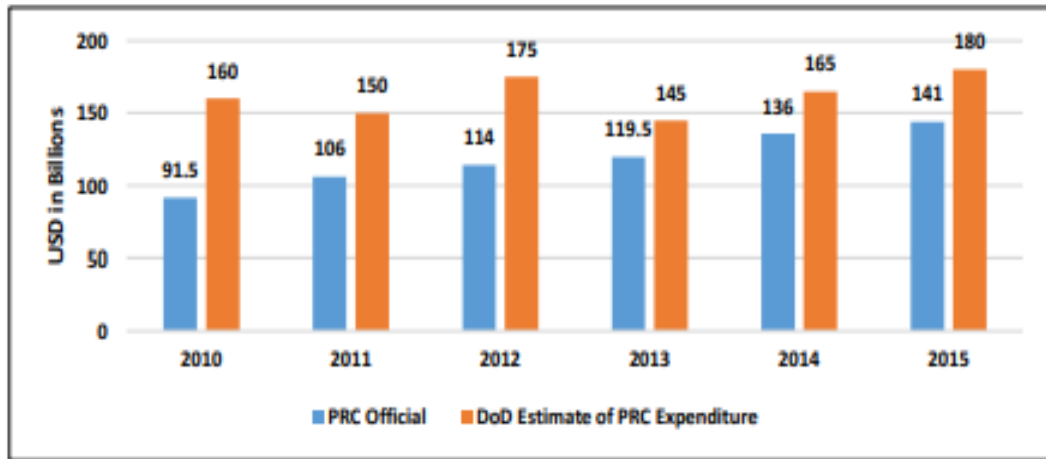
ABD ve Çin ile birlikte Asya Pasifik bölgesine genel olarak bakıldığında ise, dünyanın nükleer silah üreten dokuz ülkeden altısının (Kristensen & Norris, 2018), dünyanın önde gelen savunma bütçesine sahip altı ülkesinden üçünün (Grafik-9) ve dünyanın en büyük ordularının altısının (ABD, Çin, Vietnam, KDHC, Güney Kore, Hindistan) bölgede bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede, bölgede ekonomik ve ticari ilişkilerin boyutu ile orantılı olarak yoğun askeri varlık bulunduğu görülmektedir. Esasen, Çin'in savunma bütçesinin yıllar içerisindeki artışına bakıldığında ileriye yönelik çatışma riski yüksek bir ortamın oluşmakta olduğu söylenebilir.

Grafik 9 : En Yüksek Savunma Bütçesine Sahip İlk 15 Ülke (Milyar Dolar)

Kaynak: John Chipman, “The International Institute for Strategic Studies - Military Balance 2018 press statement”, 07.02.2018, Erişim <https://www.iiss.org/blogs/military-balance/2018/02/milbal-promo>

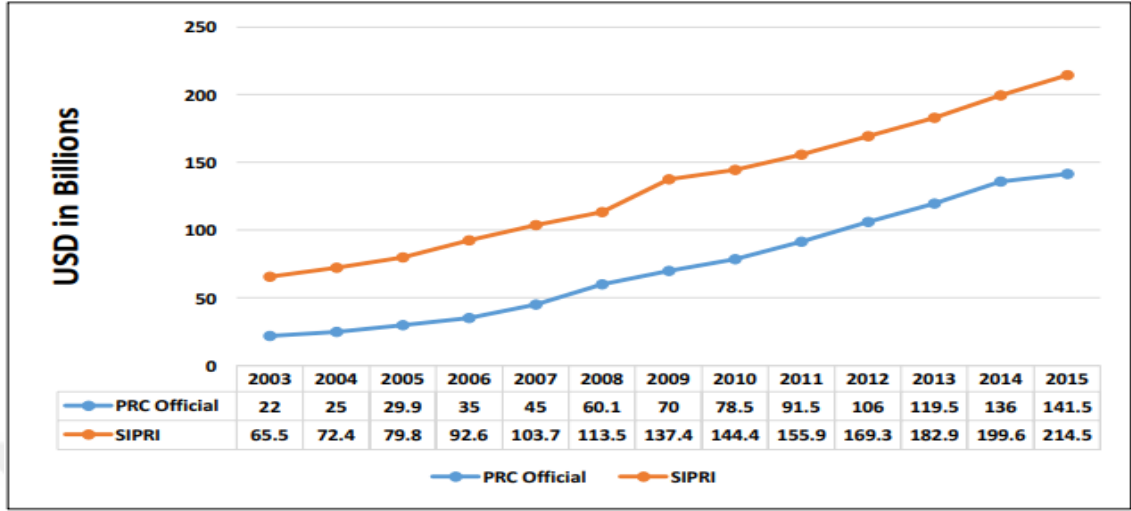
Figure 4.3: Historical PRC Defense Budget Compared to US Estimates of Total Defense Spending-Part 2

Grafik 10: Çin ile ABD'nin savunma bütçelerinin karşılaştırması

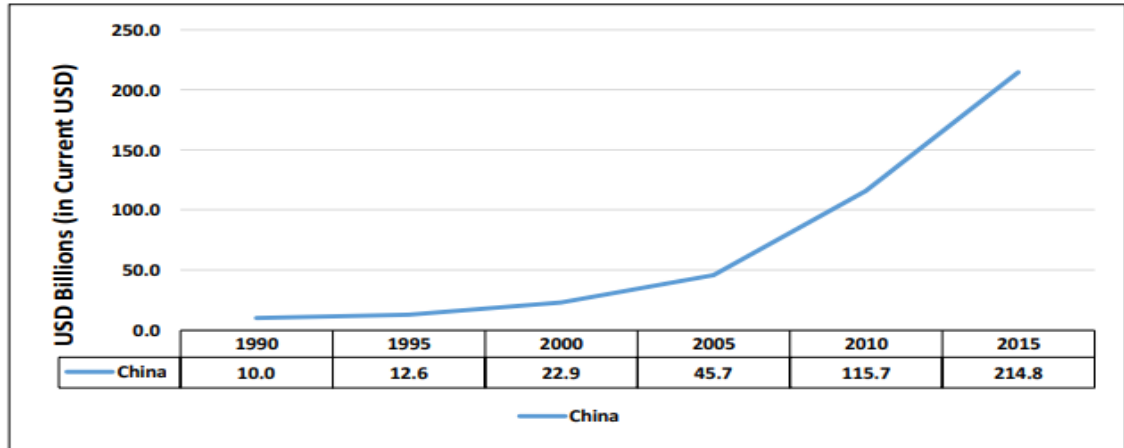
Kaynak: Anthony H. Cordesman ve Joseph Kendall, “Chinese Strategy and

Military Modernization in 2016” 05.12.2016, s. 116, Erişim, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/161208_Chinese_Strategy_Military_Modernization_2016.pdf

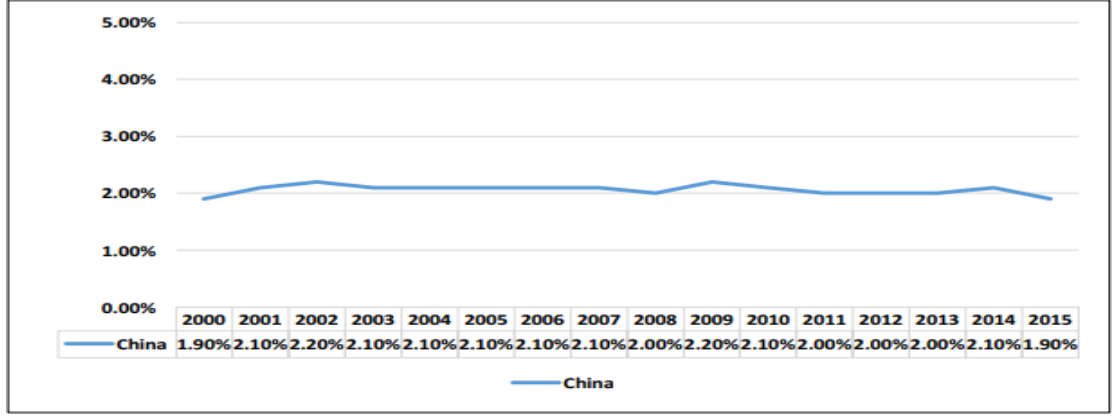
Grafik 11: Çin’in resmi Savunma Bütçesi ile SIPRI verilerinin karşılaştırılması (2003-2015, Milyar Dolar)

Kaynak: Anthony H. Cordesman ve Joseph Kendall, “Chinese Strategy and Military Modernization in 2016” 05.12.2016, s. 119, Erişim, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/161208_Chinese_Strategy_Military_Modernization_2016.pdf

Grafik 12: Çin’in 1990-2015 Dönemi Savunma Bütçesi Tahminleri

Kaynak: Anthony H. Cordesman ve Joseph Kendall, “Chinese Strategy and Military Modernization in 2016” 05.12.2016, s. 122, Erişim, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/161208_Chinese_Strategy_Military_Modernization_2016.pdf

Grafik 13: Çin'in savunma harcamalarının GSYİH'ya oranı (2000-2015)

Kaynak: Anthony H. Cordesman ve Joseph Kendall, "Chinese Strategy and Military Modernization in 2016" 05.12.2016, s. 122, Erişim, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/161208_Chinese_Strategy_Military_Modernization_2016.pdf

Özellikle Çin devlet otoritesince açıklanan resmi veriler ile ABD resmi kaynakları ve Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) ve Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (IISS) gibi uluslararası araştırma kurumlarının verileri kıyaslandığında Çin'in savunma bütçesini şeffaf bir şekilde açıklamadığı değerlendirilmeleri yapılmaktadır.

Grafiklerdeki veriler çerçevesinde, Çin'in askeri harcamalarının 1990'da 21 milyar dolardan 2017'de 228 milyar dolara ulaştığı ve bu artışın bölge ülkeleri ve diğer küresel aktörlerle kıyaslandığında son derece yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Çin'in askeri harcamalarının GSYİH'sına oranının yüzde iki düzeyinde kalması (Grafik 13) Çin tarafınca savunma bütçesinin orantısız bir şekilde artırdığı iddialarına cevap niteliği taşımaktadır.

Ancak esas sorunun ekonomik yükselişin askeri boyuta aynı oranla dahi taşıyor olması çerçevesinde olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesine rağmen bölge ülkelerinin Çin'in askeri olarak da yükselişine ilişkin endişelerinin bu veriler çerçevesinde temelinin sağlam olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, bölge ülkelerinin ABD'nin bölgede Çin'e karşı dengeleyici güç olarak bulunmasına sıcak bakmalarının temelinde yatan nedenlerden birisinin de bu olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Küresel Savunma Harcama bütçeleri (1990-2017)**(Milyon ABD Doları)**

Ülke	1990	2000	2005	2010	2013	2015	2016	2017
Dünya Toplam	1.355	1.055	1.359	1.679	1.644	1.666	1.668	1.686
ABD	562.406	420.496	618.605	768.466	659.064	603.625	600.106	597.178
Çin	21.054	41.324	76.606	138.028	176.860	204.505	216.031	228.173
France	58.091	50.873	53.661	54.570	52.368	55.288	57.358	56.287
Rusya Federasyonu	xxx	20.405	30.433	43.121	55.922	64.593	69.245	55.327
Almanya	61.322	42.353	39.316	41.488	38.881	39.892	41.579	43.023
İngiltere	53.353	43.535	52.739	57.088	50.136	47.873	48.119	48.383
Hindistan	18.594	27.339	35.644	48.600	48.536	51.393	56.638	59.757
Japonya	41.951	45.402	46.216	45.595	45.459	46.754	46.471	46.556
G. Kore	15.346	20.395	25.165	31.117	33.157	35.983	36.934	37.560
Avustralya	12.118	14.225	16.928	21.349	20.139	24.093	26.383	26.102
Pakistan	4.917	5.330	7.100	7.322	8.455	9.649	9.974	10.378
Tayvan	10.950	9.968	9.036	9.508	9.384	9.833	9.924	9.875
Endonezya	2.424	2.228	3.127	4.371	7.736	7.972	7.385	7.911
Vietnam	1.957	..	1.854	3.394	3.858	4.662	5.017	4.962
Filipinler	2.036	2.276	2.418	2.767	3.243	3.252	3.722	4.508
Malezya	1.488	2.010	3.741	3.447	4.015	4.357	4.169	3.505

Kaynak: SIPRI Veritabanından edinilen verilerle oluşturulmuştur.

Bu veriler çerçevesinde, bölgede çatışma riskinin varlığına sebep olacak düzeyde ve bölge güvenliğini tehdit eden unsurların başında silahlanma yarışının geldiği görülmektedir. Öte yandan diğer tehditler ise, kitle imha silahlarının ve balistik füzelerin yayılması olarak öne çıkmaktadır. Asya-Pasifik bölgesi, gerek Soğuk Savaş döneminden devraldığı gerekse küreselleşme olgusunun yarattığı yeni sorunlarla bir çatışma alanı yaratabilecek potansiyele sahiptir. Bölge ülkelerinin karşılıklı güvensizlikleri, rekabet ortamının yarattığı gerilim ve büyük güçlerin çıkar çatışmaları mevcut durumun temelini oluşturmaktadır.

Esasen karşılıklı güvensizlik ve çatışmaların nükleer silahlanma arzusunun beslediği görülmektedir. Söz konusu silahlanmaya ayrılan bütçenin ya da beyin gücünün küçük bir kısmının barış ve güven artırıcı projelere ayrılmış olması durumunda dahi ülkeler arası olası çatışma riskinin önemli ölçüde giderilebilmesi mümkün olacaktır (Scheartz & Choubey, 2009).

Bölgesel ekonomik rekabet, egemenlik ve güvenlik eksenli sorunlar bölge ülkelerini ittifak arayışları içerisine girmeye yönlendirmektedir. Bu kapsamda; İngiltere, Avustralya, Yeni Zelanda, Malezya ve Singapur arasındaki “Savunma Gücü Anlaşmaları”, 1954 yılında imzalanan Manila Paktı, ABD-Filipinler Paktı ve ANZUS ile Şangay Örgütü ittifaklar olarak görülebilmektedir. Asya Pasifik Ülkelerinin silahlanma yarışına ilişkin CSIS’in 2012 ve 2016 yıllarında çıkarmış olduğu raporlar kayda değer veriler içermektedir. 2012 yılında yayınlanan raporda öne çıkan veriler arasında Çin’in de yer aldığı Asya’nın beş önemli gücünün (Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore ve Tayvan) savunma harcamalarının son on yıl içerisinde iki kat arttığı ve bu beş ülkenin askeri harcamalarının Avrupa’nın askeri harcamalarını geçeceği yer almaktadır (Ertuğral, 2014, s. 55-59).

2016 raporunda ise bölgesel askeri dengelere yer verilmesinin yanı sıra ABD’ye politika önerilerinde bulunmaktadır. Bu kapsamda özellikle Japonya üzerinde durulmakta, Japonya ile de Avustralya’yla var olan Ortak Operasyon Komutanlığı benzeri bir yapı kurularak kriz ve çatışma durumlarında birleşik ve ortak cevap verilmesi gerektiğine değinilmektedir (Green, Hicks, & Cancian, 2016).

ABD’nin Aralık 2017’de yayınladığı 2018 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde ABD’nin dört hayati çıkarı “Dört Sütun” olarak ifade edilmekte ve karşılaşılan meydan okuma ve tehditlere değinilmektedir.

Dört hayati çıkar:

- I. Amerian Halkını, Anavatanı ve Amerikan Yaşam Tarzını Korumak,*
- II. Amerika’nın Refahını Artırmak*
- III. Barış’ın Güç Yoluyla Korunması*
- IV. Amerikan [Küresel] Etkisinin Geliştirilmesi*

Meydan Okuna ve Tehditler:

- I. *Rusya ve Çin gibi teknoloji, propaganda ve zorlama yoluyla Amerikan çıkar ve yaşam tarzına zıt bir dünya şekillendirmeye çalışan revizyonist güçler,*

ABD refah ve güvenliğini revizyonist güçler olarak tanımladığı Çin ve Rusya kaynaklı zorluklarla karşı karşıya olduğu ifade edilmektedir. Raporda devamla bu iki ülke, dünyayı kendi otoriter yönetim modeli ile şekillendirmek ve ülkelerin ekonomik, diplomatik ve güvenlik politikalarında veto otoritesi elde etmeye çalışmakla suçlanmaktadır. Çin'in askeri modernizasyon, etki operasyonları ve yağmacı ekonomi anlayışı ile Hint Pasifik bölgesini kendi avantajlarına uygun bir şekilde yeniden düzenlemek istediği belirtilmektedir. Çin'in artan bu etkisinin nihayetinde ABD'nin bölgedeki varlığını tehdit ettiği, ABD'nin ise Hint Pasifik bölgesinin özgür ve açık olmasını amaçladığı ifade edilmektedir.

- II. *Terörü yaymakta olan, komşularını tehdit eden ve kitlesel imha silahları peşinde olan Bölgesel diktatörler,*

- III. *Şeytan ideolojiler adına nefreti tahrik ederek masumlara karşı şiddeti teşvik eden Çihatçı teröristler ve uyuşturucu ve şiddeti ülkemiz içerisine yayan Uluslararası Suç Örgütleri,*

ise öncelikli tehditler olarak ifade edilmektedir (Beyaz Saray Web Sitesi, National Security Strategy of the United States of America, 2017).

Öte yandan, Çin'in 2015 yılında yayınlanan Savunma Belgesinde ise bölgesel ve küresel durum ve Çin'in karşılaştığı sınama ve tehditlere değinilmektedir:

Dünyanın çok kutupluluğa doğru gittiği ifade edilerek, görünür gelecekte bir savaşın beklenmediği belirtilmektedir. Bununla birlikte, hegemonyacılık, güç politikası ve yeni müdahalecilik kaynaklı yeni tehditlerden bahsedilmekte ve küresel ekonomik ve stratejik merkezinin Asya Pasifik bölgesine kaymasıyla birlikte ABD'nin "yeniden dengelenme stratejisi", askeri varlığı ile bölgedeki ittifaklarıyla bölgeye yöneldiği ifade edilmektedir.

Ayrıca, Japonya'nın savaş sonrası mekanizmalardan kurtularak askeri ve güvenlik politikasını değiştirmeye çalıştığı ifade edilmektedir.

Çin'e ait kayalık ve adaların illegal bir şekilde komşu ülkelerce işgal edildiği ve Çin'in bölgesel egemenliğinin, deniz alanına ilişkin haklarının ve çıkarlarının bazı açık deniz komşularınca tehdit edildiği, ayrıca bazı dış güçlerin [ABD kastedilmekte] ise Güney Çin Denizi meselelerine müdahalede bulunduğu belirtilmektedir.

Bölgesel terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılığın arttığına ve Çin'in periferisinin güvenlik ve kararlılığına negatif etkide bulunduğu da ayrıca değinilmektedir.

Tayvan meselesinde ise birleşmenin kaçınılmaz olduğu ve son dönemlerde bölgenin kararlı ve barışçıl bir atmosferde olduğu değerlendirilmeleri yer almaktadır.

Ancak "Doğu Türkistan'ın Bağımsızlığı" ve "Tibet'in Bağımsızlığına" ilişkin ayrılıkçı hareketler çerçevesinde eylemlerle karşılaştığı, ancak özellikle "Doğu Türkistan Bağımsızlık" hareketince terörist ataklar gerçekleştirildiğine değinilmektedir (Çin Ulusal Savunma Bakanlığı Web Sitesi, 2015).

ABD'nin müttefiklik ilişkilerine bakıldığında ise Japonya ve Hindistan'ın bölgesel rakipleri Çin karşısında ABD ile ortak tatbikatları dikkat çekmektedir. Bu kapsamda ABD, Japonya ve Hindistan'ın Filipin denizinde ortaklaşa gerçekleştirdiği 22. Malabar tatbikatı son dönemde öne çıkmaktadır. Söz konusu tatbikat ABD'nin Hawaii'deki Pasifik Komutanlığı'nın adını Hint-Pasifik Komutanlığı olarak değiştirdikten sonraki ilk tatbikat olma özelliğine sahiptir. ABD ile Hindistan arasında 1992'den beri yapılan tatbikata Japonya 2015'ten itibaren daimi olarak katılmaya başladı. Söz konusu tatbikatta özellikle ABD ve Hindistan'ın son derece güçlü savaş gemileri ile katıldıkları görüldü (TimesNowNews Web Sitesi, 2018). Esasen ABD ile Hindistan askeri ilişkilerinin 11 Eylül çerçevesinde 2001'den itibaren son derece geliştiği görülmektedir. Daha sonra iki ülke deniz kuvvetlerinin 2004 yılındaki Hint Okyanusu'nda yaşanan Tsunami felaketinde ortak kurtarma operasyonları yaptığı görülmektedir.

Korsancılık ve uyuşturucu ile mücadele faaliyetleri sonrasında 2006 yılında "Deniz Güvenliği İşbirliği Anlaşması" imzalandı. Esasen bir diğer boyutunun ise silah satış anlaşması olduğu görülmektedir. Bu çerçevede 2005 yılında 10 yıllık savunma çerçeve anlaşmasının imzalandığı görülmektedir. Hemen bir yıl sonra ise 2006 yılında

bilim değişimi ve savunma teknolojileri ortak üretimine ilişkin anlaşma imzalanmıştır. Bu çerçevede ABD Hindistan'a F16 ve F18 savaş uçaklarının satışına ilişkin öneride bulundu. ABD'nin Hindistan'a silah satışı 2008'deki sıfır noktasından 2014'te 9 milyar dolarlık düzeye çıktı (Pedro, 2016). SIPRI tarafından 2018 yılında açıklanan son veriler çerçevesinde ise Hindistan'ın 2013-17 yılları arasında küresel toplam silah ithalatının %12'si gibi hayli yüksek bir kısmını ithal ettiği görüldü. Esasen Hindistan'ın söz konusu ithalatının %62'si Rusya'dan ve %15'i ABD'den olmakla birlikte son yıllarda Rusya'ya bağımlılığını azaltarak ABD'ye yöneldiğine ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır.

Özellikle 2017 yılında Rusya ve Hindistan arasında imzalanan 5 milyar dolarlık S-400 hava savunma sistemi anlaşması ABD tarafından başlangıçta Hindistan'a, Rusya'ya uygulanan yaptırımlara maruz kalabileceği uyarılarının yapılmasına neden oldu. Bununla birlikte ABD, Hindistan'ın silah ticaretinin ABD ile artarken Rusya ile azalmakta oluşu göz önünde bulundurularak Hindistan'a yaptırımlardan muaf olma imkânı tanımaya yöneldi (Miglani, 2018). Öte yandan, Hindistan'ın Rusya ile var olan yüksek silah ticaretinin azaltılmasının son derece uzun zaman alacağı ancak ABD ile birlikte Fransa'dan da silah alımına yönelerek kendi güvenliğinin sağlayıcılarını çeşitlendirmeye çalıştığı görülmektedir (SCMP Web Sitesi, India receives US warning about buying weapons from Russia, 2018). Hindistan, komşuları Çin ve Pakistan arasındaki sıkışmışlık ve Rusya'ya askeri yönden son derece bağımlılık arasında ABD'ye öncelikle güvenliğ açısından son derece önem vermektedir. Böylelikle ABD'nin Japonya ile birlikte Hindistan ile de bölgesel ilişkilerini güçlü tutabilmesi halinde Çin ile mücadelesinde son derece avantajlı duruma geçeceği değerlendirilebilir.

Öte yandan, Tablo 10'daki veriler çerçevesinde özellikle bölge ülkelerinden Pakistan, Endonezya, Vietnam, G. Kore, Tayvan, Bangladeş, Singapur ve Japonya'nın da küresel silah ticaretinde ilk 25 ülke arasında yer alıyor olması dikkat çekmektedir. Özellikle Pakistan ve Bangladeş'in %70 Çin'e bağımlı olması ve Tayvan'ın %100 ve Japonya'nın %93 ABD'ye bağımlı olması son derece önemlidir.

Çin bağlamında ise, her ne kadar küresel toplam silah ithalatın Hindistan %12'sine, Çin ise %4'üne sahip olsa da, ithalatının %65'ini Rusya'dan %14'ünü Fransa'dan yaptığı görülmektedir.

Esasen bu veriler çerçevesinde yalnızca Çin ve ABD kaynaklı değil aynı zamanda bölge ülkeleri kaynaklı silahlanmadaki artışında bölgedeki olası çatışma riskini arttırdığı görülmektedir. Dolayısıyla olası bir savaş halinde silahlanmaya devam eden bölge ülkelerinin ABD ya da Çin'in yanında yer almasının son derece önemli sonuçlarının olacağı değerlendirilmektedir.

Tablo 10: 2013-2017 yıllarında Silah ticareti: İlk 25 ithalatçı ülke

İthalatçı ülke	Küresel İhtalattaki oranı			Ana tedarikçi ilk 3 ülke (% O ülkenin toplam ihracatındaki payı)		
	2013-17	2008-12	Değişim	1.	2.	3.
1 India	12	11	24	Russia (62)	USA (15)	Israel (11)
2 Saudi Arabia	10	3.4	225	USA (61)	UK (23)	France (3.6)
3 Egypt	4.5	1.6	215	France (37)	USA (26)	Russia (21)
4 UAE	4.4	3.2	51	USA (58)	France (13)	Italy (6.6)
5 China	4.0	5.4	-19	Russia (65)	France (14)	Ukraine (8.4)
6 Australia	3.8	4.0	7.5	USA (61)	Spain (26)	France (6.9)
7 Algeria	3.7	4.1	0.8	Russia (59)	China (15)	Germany (13)
8 Iraq	3.4	1.7	118	USA (56)	Russia (22)	South Korea (8.7)
9 Pakistan	2.8	4.9	-36	China (70)	USA (12)	Russia (5.7)
10 Indonesia	2.8	1.0	193	UK (17)	USA (16)	South Korea (12)
11 Viet Nam	2.7	1.7	81	Russia (82)	Israel (6.7)	Belarus (4.3)
12 Turkey	2.4	3.1	-14	USA (59)	Spain (16)	Italy (10)
13 South Korea	2.2	4.8	-50	USA (53)	Germany (36)	Israel (4.6)
14 United States	2.0	3.9	-44	Germany (22)	Netherlands (12)	France (12)
15 Taiwan	2.0	0.6	261	USA (100)	Germany (0.1)	Italy (0.1)
16 Oman	1.7	0.3	655	UK (38)	USA (28)	Norway (7.9)
17 Israel	1.7	0.8	125	USA (60)	Germany (30)	Italy (10)
18 United Kingdom	1.6	1.7	-1.5	USA (80)	South Korea (5.9)	Israel (4.3)
19 Bangladesh	1.5	0.3	542	China (71)	Russia (16)	USA (4.9)
20 Qatar	1.5	0.6	166	USA (67)	Germany (20)	Switzerland (5.3)
21 Singapore	1.5	4.0	-60	USA (70)	France (12)	Italy (4.1)
22 Italy	1.4	0.7	111	USA (55)	Germany (28)	Israel (8.4)
23 Azerbaijan	1.3	0.9	55	Russia (65)	Israel (29)	Turkey (2.5)
24 Japan	1.2	1.7	-19	USA (93)	UK (4.8)	Sweden (1.8)
25 Venezuela	1.1	1.9	-40	Russia (66)	China (23)	Ukraine (9.5)

Kaynak: SIPRI: Trends in International Arms Transfers in 2017
(https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-03/fssipri_at2017_0.pdf)

Küresel silah ihracatında ise Tablo 11’den de görülebileceği üzere ABD (%34) ve Rusya (%22) ile ilk iki sırada yer alırken, Rusya’nın toplam ihracatının %35’ini Hindistan’a, %12’sini Çin’e ve %10’unu ise bölgenin diğer bir ülkesi Vietnam’a yaptığı görülmektedir. Ayrıca, Çin’in küresel silah ihracatında % 5,7’lik ve küresel silah ithalatında ise %4’lük paya sahip olması Çin’in askeri modernizasyon projelerine ilişkin silahları kendi kaynakları ile kendi ihtiyacı için ürettiği değerlendirmesine neden olmaktadır.

Tablo 11: 2013-2017 yıllarında Silah ticareti: İlk 25 ihracatçı ülke

İhracatçı ülke	Küresel İhtalattaki oranı			Ana müşteri ilk 3 ülke (% O ülkenin toplam ithalatındaki payı)		
	2013-17	2008-12	Değişim	1.	2.	3.
1 United States	34	30	25	Saudi Arabia (18)	UAE (7.4)	Australia (6.7)
2 Russia	22	26	-7.1	India (35)	China (12)	Viet Nam (10)
3 France	6.7	5.8	27	Egypt (25)	China (8.6)	India (8.5)
4 Germany	5.8	7.4	-14	South Korea (14)	Greece (11)	Israel (8.7)
5 China	5.7	4.6	38	Pakistan (35)	Bangladesh (19)	Algeria (10)
6 United Kingdom	4.8	3.8	37	Saudi Arabia (49)	Oman (14)	Indonesia (9.9)
7 Spain	2.9	2.9	12	Australia (34)	Turkey (14)	Saudi Arabia (8.3)
8 Israel	2.9	2.1	55	India (49)	Azerbaijan (13)	Viet Nam (6.3)
9 Italy	2.5	2.4	13	UAE (12)	Turkey (10)	Algeria (9.9)
10 Netherlands	2.1	2.1	14	Jordan (15)	Indonesia (15)	USA (11)
11 Ukraine	1.7	2.5	-26	Russia (23)	China (20)	Thailand (12)
12 South Korea	1.2	0.8	65	Indonesia (26)	Iraq (24)	Philippines (11)
13 Switzerland	0.9	1.1	-11	Saudi Arabia (20)	China (17)	USA (11)
14 Sweden	0.9	2.0	-53	UAE (17)	Thailand (16)	Saudi Arabia (13)
15 Turkey	0.8	0.4	145	Turkmenistan (31)	UAE (24)	Saudi Arabia (16)
16 Canada	0.8	1.0	-18	Saudi Arabia (19)	India (11)	USA (9.4)
17 Norway	0.6	0.6	14	Finland (29)	Oman (23)	USA (18)
18 Belarus	0.4	0.4	12	Viet Nam (26)	China (26)	Sudan (23)
19 Australia	0.3	0.3	15	USA (51)	Indonesia (28)	Oman (8.5)
20 Czech Republic	0.3	0.1	467	Iraq (44)	USA (19)	Viet Nam (11)
21 South Africa	0.2	0.6	-51	UAE (22)	India (8.7)	Nigeria (7.0)
22 UAE	0.2	0.1	320	Egypt (52)	Jordan (26)	Kuwait (6.9)
23 Finland	0.2	0.3	-5.7	Poland (59)	Sweden (11)	Saudi Arabia (5.8)
24 Brazil	0.2	0.3	-20	Afghanistan (32)	Indonesia (31)	Angola (9.3)
25 Portugal	0.2	0.1	74	Romania (90)	Belgium (7.1)	Uruguay (2.8)

Kaynak: SIPRI: Trends in International Arms Transfers in 2017 (https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-03/fssipri_at2017_0.pdf)

Konvansiyonel silah dengelerinden ayrı olarak değerlendirilmesi gereken bir diğer konu ise bölgedeki nükleer güçler ve içerdiği riskler meselesidir. Soğuk Savaşın

bitmesi ve SSCB'nin yıkılması sonrasında yaşanan otorite boşluğu ve güvenlik zafiyeti, binlerce nükleer başlıklı silahın ve tonlarca nükleer yakıtın istenmeyen ellere geçebileceği endişesini doğurdu. Nükleer silahların yayılması, beraberinde getirdiği tehlikelerin yanında, çok kutuplu sisteme geçiş için de olanaklar sağladı. Nükleer silah aynı zamanda diplomatik bir silahtır ve bu silahların denetimi son derece güç olmakla birlikte tarafların büyük ölçüde iyi niyetlerine dayanmaktadır.

Tablo 12: Nükleer Gücün Küresel Dağılımı (2018)

Ülke	Konuşlandırılmış	Konuşlandırılmış	Yedek	Askeri	Toplam Envanter
	Stratejik	Stratejik Olmayan	Konuşlandırılmamış	Stok	
Rusya	1.600	0	2.750	4	6.850
ABD	1.600	150	2.050	4	6.450
Fransa	280	/	20	300	300
Çin	0	?	280	280	280
İngiltere	120	/	95	215	215
İsrail	0	/	80	80	80
Pakistan	0	/	140-150	140- 150	140-150
Hindistan	0	/	130-140	130- 140	130-140
KDHC	0	/	?	10--20	10--20
Toplam	~3.600	~150	~5.565	~9.335	~14.485

Kaynak: Hans M. Kristensen ve Robert S. Norris, “Status of World Nuclear Forces” Haziran 2018, Erişim, <https://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/>

Esasen bölgede günümüzde Hindistan ve Pakistan'ın nükleer silaha sahip olması ve KDHC'nin nükleer testleri olmak üzere iki nükleer sorun bulunmaktadır. Bununla birlikte Hindistan ve Pakistan'ın uzun zamandır nükleer testler yapmadıkları ve barış durumunda bölgesel ve küresel yakın risk barındırmadıkları değerlendirilmeleri yapılabilecektir.

Bu kapsamda, 9 ülke nükleer silaha sahip olmakla birlikte ABD'nin, son yıllarda yapmış olduğu nükleer testler nedeniyle KDHC'yi "şer üçgeni" ülkelerinden biri olarak nitelendirdiği görülmektedir. Pakistan ve Hindistan'ın 1998 yılında yapmış oldukları nükleer testler sonrasında KDHC'nin 2006 yılından başlayarak sonuncusu 2017 yılında yapılan 6 nükleer testin 21. yüzyılın tek nükleer testlerini oluşturduğu görülmektedir.

Bu çerçevede, ABD'nin Asya Pasifik bölgesine ilişkin ana hedeflerinden birisi ise KDHC'nin nükleer silah ve füze programını tamamen iptal etmesi ya da en azından durdurmasıdır. ABD'nin bakış açısına göre Soğuk Savaş'ın ardından dünyayı küresel anlamda sarsacak etkide bir nükleer savaş ihtimali azalsa da, bir terörist grup ya da nükleer silah kapasitesine sahip bir ülkenin yapabileceği birkaç nükleer bombayı patlatması ihtimali yükseldi. Bir nükleer bombanın patlatılması bile yüz milyarca dolar ekonomik kayba yol açacak ve ölçülemez sosyal ve siyasi sonuçlar doğuracaktır (Perry, Scowcroft, & Ferguson, U.S. Nuclear Weapons Policy, 2009).

ABD ile KDHC arasındaki gerginliğin giderilmesi yolunda Çin arabulucu rolü oynamaya çalışmaktadır. 2017'de KDHC'nin yapmış olduğu Nükleer denemeler ve bunun mukabilinde ABD'nin Uçak gemisi beraberinde savaş gemilerini bölgeye göndermesi ve sonrasında Japonya'nın da savaş gemilerini bölgeye göndermesi bölgedeki gerginliği hayli arttırdı (Independent Web Sitesi, 2017). Trump dönemiyle birlikte ise başlangıçtaki gerginlik döneminin ardından Trump bir KDHC lideriyle görüşen ilk ABD Başkanı oldu (Rosenfeld & Chandran, 2018). Bununla birlikte, ikinci görüşmenin çeşitli nedenlerle ertelendiği ve KDHC'nin nükleer çalışmalarına devam ettiği iddiaları arasında 2019 yılı içerisinde KDHC açısından kesin taahhütler verilecek bir görüşmenin olup olmayacağı belirsizliğini korumaktadır (Haas, 2018). Esasen son görüşmelerden itibaren Koreler arası görüşmeler üzerinden KDHC'nin iyi bir fırsat yakaladığı değerlendirilmeleri bulunmaktadır. Ancak, ABD'nin G. Kore üzerinden KDHC'nin nükleer politikasının yumuşatılması politikasını güttüğü ise diğer bir değerlendirme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan, küresel düzeyde olası bir nükleer tehdidin ise ABD, Rusya ve Çin arasında meydana gelebilecek nükleer silah yarışı nedeniyle gerçekleşeceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, Çin'in 2014-2017 arasında 200 laboratuvar testi yaparken ABD'nin 2012-2017 yılları arasında yalnızca 50 test yaptığı görülmektedir. Bununla birlikte Çinli kaynaklarca söz konusu testlerin yalnızca simulasyon şeklinde gerçekleştiği ve bunun Çin'in ABD'ye nazaran nükleer silah alanına daha fazla yöneldiğini ifade edemeyeceği belirtilmektedir. Ayrıca, ABD'nin nükleer stoklarını geliştirmek için 1,2 triyon dolarlık bütçe ayırmayı değerlendirdiği de bilinmektedir (Chen S. , 2018). Ayrıca, yukarıdaki Tablo-13'ten de görüleceği üzere 1945-2017 yılları arasında ABD 1.032 nükleer test yaparken Çin yalnızca 45 nükleer test yaptı.

Asya Pasifik bölgesinde bir diğer güvenlik tehdidinin ise terörizmden geldiği görülmektedir. ABD'nin özellikle 11 Eylül sonrası tehdit algısı kapsamında öne çıkan bir diğer konu ise Uluslararası Terörizmle Mücadele'dir. Daha önceden değinildiği gibi ABD 11 Eylül sonrası Afganistan'da ve bölgede giriştiği terörizmle savaşında Rusya ve Çin'in desteğini, Çin için Sincan Uygur Bölgesi sorunu ve Rusya için Çeçen ayrılıkçılar meselesi nedeniyle onay veriyor olmaları sayesinde alabildi. Asya pasifik bölgesinde önde gelen ve geçtiğimiz birkaç yıl içerisinde gündemi yoğun bir şekilde işgal eden Filipinler'in güneyinde faaliyette bulunan Maute ve Ebu Seyyaf örgütleri DEAŞ'ın ortaya çıkışının ardından bağlılıklarını bildirdiler.

Filipinler Devlet Başkanı Duterte, Filipinler Komünist Partisi'nin silahlı kanadı Yeni Halkın Ordusu (NPA), Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF) ve Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi'nden (MILF) ülkenin geleceği için hükümet kuvvetleri ile savaşmalarını talep etti. Ancak NPA hükümet ile aralarındaki görüşmelerin kesintiye uğramış olması nedeniyle Filipin Silahlı Kuvvetlerine saldırılarını yoğunlaştırma kararı aldı. 2017 yılında Mindanao bölgesinde IŞİD bağlantılı Maute grubunca Marawi şehrine saldırıldı. Söz konusu saldırının hükümet güçlerince IŞİD'in Güneydoğu Asya'daki anahtar üyelerinden ve Abu Sayyaf Grubu lideri Isnilon Fabilon'un güvenli evine saldırılması ile başladı. Hükümet güçlerinin başarısız olması sonucunda örgüt üyeleri şehrin sokaklarına çıkarak birçok sivil öldürdü ve şehirdeki birçok binayı ateşe verdi. Bunun üzerinde Filipinler Başkanı Rodrigo Duterte Mindanao adasında olağanüstü hal ilan etti (Maresca, 2017).

Öte yandan, ABD tarafından terör örgütü olarak kabul edilen bir diğer örgütün ise Cemaat-i İslami Örgütü olduğu görülmektedir. Örgütün 1971 yılında Bangladeş'in Pakistan'dan ayrılmak için verdiği bağımsızlık savaşı sırasında Pakistan hükümetinin yanında bağımsızlık karşıtı pozisyon aldığı görülmektedir. Son olarak ise parti lideri Motiur Rahman Nizami 1971 olayları sırasında işlediği iddia edilen suçlara ilişkin olarak idam edildi. ABD, 2002 yılından beri terör örgütü olarak kabul ettiği JI örgütünün El Kaide ile bağlantısı bulunduğunu ve örgüt üyelerinin Güneydoğu Asya'da yoğunlaştığını iddia etmektedir (Tow, 1994, s. 12-13).

Pasifik bölgesi, yasa dışı uyuşturucu geçişi, insan kaçakçılığı, kara para aklama, sahte kimlik bulundurma gibi suç oluşturan eylemler için hedef bölge konumundadır. Pasifik bölge devletleri, güçlü, değişmeyen yasama organına sahip olmadıklarından ve insan, teknoloji ve mali kaynaklarındaki yetersizlik gibi sebeplerden ötürü suç oluşturan eylemler için hedeftirler. Esasen 2017 yılı "Küresel Terörizm İndeksi" verilerine göre Filipinler terör saldırıları ve kayıplar nedeniyle 12. sırada yer almaktadır. Ayrıca, Asya Pasifik bölgesindeki toplam terör kayıplarının %85'i Filipinler, Çin ve Tayland'da gerçekleşti. 2002 yılında 350 olan terör nedenli kayıpların 2014'te 744'e çıktığı, ancak 2016'da 469'a indiği görülmektedir (Morallo, 2017). Öte yandan, ABD'nin uluslararası terörizmle mücadele politikası çerçevesinde bölge ülkeleri ile işbirliği içerisinde bulunduğu görülmektedir. ABD Pasifik ada ülkeleri ile de deniz güvenliği, terörle mücadele, ülkelerarası suç konularında işbirliği içerisinde (Çalık, 2013, s. 70) (Wagavakatoga, 2007).

Bu bölümde yapılan değerlendirmeler çerçevesinde Çin'in askeri modernizasyon ve genişlemesine rağmen ABD'nin askeri harcamalarının yalnızca 1/3 oranında harcama yapıyor olması ve küresel silah ticaretinde ABD'ye oranla çok daha küçük paya sahip olması çerçevesinde Çin'in yakın gelecekte ABD'ye askeri olarak meydan okumasının son derece güç olduğu değerlendirilebilir. Bununla birlikte ABD'nin 21. yüzyılın Asya-Pasifik yüzyılı olacağı değerlendirmeleri çerçevesinde Obama'nın son döneminden başlayarak bölgedeki askeri varlığını artırdığı (O'Callaghan & Mogato, 2012), bu çerçevede Rusya ve AB'nin de bölgeye olan ilgisinin daha da yoğunlaştığı görülmektedir.

Öte yandan, ABD'nin Rusya ve Çin ile eşzamanlı mücadeleye girişmesi ihtimalinin ABD'li karar alıcıları ise son derece endişeye sevk ettiği görülmektedir. Söz konusu değerlendirme Çin ile olası bir savaş durumunda aynı anda Avrupa'da Rusya'nın saldırmasının en kötü senaryo olacağı değerlendirilmesi yapılmaktadır. Bununla birlikte ABD'nin son derece yüksek askeri bütçesinin dahi olası bir iki cepheli savaş için yeterli olamayacağı, en azından ABD'nin Asya Pasifik'te artan deniz kuvvetleri varlığının Çin'in gerisinde olduğu değerlendirilmektedir (Chang, 2018).

Ayrıca, bahse konu dengeleri olası bir "Üçüncü Dünya Savaşı'nın" önündeki en büyük engel olarak görmek te mümkündür. Zira uluslararası koşulların caydırıcılığı sayesinde çatışma riski azalmaktadır. Bu çerçevede, Çin'in 2017 yılında yayınladığı son "2017 Savunma Belgesi'nde (White Paper)" Asya Pasifik bölgesindeki durumun dengeli olduğuna değindiği görülmektedir. Raporda ayrıca bölge ülkeleri arasındaki ilişkilerin son derece güçlü olduğu; farklılıklar ve tartışmaların görüşmeler ve danışmalar yoluyla çözümünün bölge ülkelerinin ana politikası olduğu; Çin'in bölgesel refah ve istikrarın sorumluluğunu üstlendiği ifade edilmektedir (Çin Devlet Konseyi Web Sitesi, 2017).

ABD'nin Çin ile askeri çatışma riskine ilişkin olarak ise Çin'in son yıllarda artan askeri yetenekleri çerçevesinde anakarasına yakın bölgede ABD'ye karşı eşitlik hatta üstünlük durumuna geldiği ancak anakarasından uzaklaştıkça ABD karşısında dezavantajlı duruma geleceği değerlendirmeleri bulunmaktadır (RAND Web Sitesi, 2015).

Nihai bir değerlendirme olarak ise ABD ve Çin'in son derece farklı askeri yeteneklere ihtiyaç duyduğuna değinmekte yarar görülmektedir. ABD düşmanlarından izole bir bölgede bulunmaktadır. ABD küresel olarak dağılmış durumdaki deniz, hava ve kara üsleri üzerinden istediği bölgeye ulaşma imkânı ve kapasitesine sahiptir. Bununla birlikte, Çin'in ABD'ye konvansiyonel kapasitesi ile ulaşmasının son derece zor olduğu ve uzun sürecek olası bir savaş halinde askeri kapasitesinin yeterli olamayacağı ve bu nedenle de öncelikle anakarasına yakın GÇD ve DÇD bölgelerinde üstün konuma geçmeye başladığı görülmektedir. Öte yandan ABD'nin bölgede olası bir savaş durumunda Japonya, G. Kore, Singapur, Filipinler ve Hindistan ile var olan ve gelişen müttefiklik ilişkilerine son derece bağımlı olduğu görülmektedir (Roblin, 2018).

Tablo 14: ABD Çin askeri üstünlük kıyaslaması 1996-2017

	Çin Ana Karasına Yakın Bölge				Çin Anakarasına Uzak Bölge			
	Tavan Senaryosu				Sıratlı Adaları Senaryosu			
	1996	2003	2010	2017	1996	2003	2010	2017
1. Çin'in hava üssü saldırı yeteneği	Dark Green	Dark Green	Yellow	Orange	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Yellow
2. ABD Çin hava üstünlüğü	Dark Green	Light Green	Light Green	Yellow	Dark Green	Dark Green	Light Green	Light Green
3. ABD'nin hava sahası nüfuz yeteneği	Light Green	Yellow	Yellow	Yellow	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Light Green
4. ABD'nin hava üssü saldırı yeteneği	Yellow	Dark Green	Light Green	Light Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green
5. Çin'in deniz yüzeyi savaş yeteneği	Dark Green	Light Green	Yellow	Orange	Dark Green	Dark Green	Light Green	Yellow
6. ABD'nin deniz yüzeyi savaş yeteneği	Dark Green	Dark Green	Light Green	Light Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green
7. ABD'nin mukabil uzay yeteneği	Orange	Orange	Yellow	Yellow	Orange	Orange	Yellow	Yellow
8. Çin'in mukabil uzay yeteneği	Dark Green	Light Green	Yellow	Yellow	Dark Green	Light Green	Yellow	Yellow
9. ABD Çin siber savaş karşılaştırması	Dark Green	Dark Green	Light Green	Light Green	Dark Green	Dark Green	Light Green	Light Green
10. Nükleer Kararlılık (Güvende olma durumu ve ikinci vuruş yeteneği)	Ülke		1996,2003,2010		2017			
	Çin		Düşük düzeyli güven		Orta düzeyli güven			
	ABD		Yüksek Güven					

ABD Yetenekleri	Çin Yetenekleri
Büyük Avantaj	Büyük dezavantaj
Avantaj	Dezavantaj
Yaklaşık Eşitlik	Yaklaşık Eşitlik
Dezavantaj	Avantaj
Büyük dezavantaj	Büyük Avantaj

Kaynak: Rand Project Airforce web sitesi “An Interactive Look at the U.S.-China Military Scorecard” makalesi. Erişim, <https://www.rand.org/paf/projects/us-china-scorecard.html#us-air-base>

4.4 ABD VE Çin'in Asya Pasifik Mücadelesinin Geleceğine İlişkin Son Bir Değerlendirme

ABD ve Çin arasında küresel düzeyde gerçekleşen mücadele Asya Pasifik'te yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Bu rekabetin geleceğine ilişkin değerlendirmelerde bir yanda çatışmanın olası senaryolardan birisi olduğu yer alırken öte yandan bu çatışma senaryosunun kaçınılmaz olmadığı yer almaktadır. Bu kapsamda Obama Döneminde takip edilen ve “*Müreffeh, başarılı ve küresel sorunlarda etkili bir Çin'den memnuniyet duyulacağı*” ifade edildiği ekonomik kazan-kazan felsefesi yatmaktadır (Kissinger, 2012).

Bununla birlikte, aşırı derecede karşılıklı ekonomik bağımlılık ise kendi içerisinde rekabetten ziyade ekonomik savaşa dönüşebilecek kaybet-kaybet sonucunun doğmasına neden olabilecek kökleri de barındırmaktadır. Çin'in ekonomik yükselişi bizzat ABD ile sağlamış olduğu ikili ekonomik ilişkiler sayesinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu çerçevede, ABD'nin Çin'e uluslararası kuralları ihlal ettiğinde çatışmaya varmayan cevaplar vermesi, bölgesel ve küresel dengede ileriye yönelik çatışma riskini azaltacak olması bağlamında yerinde olacaktır.

Çin'in ekonomik yükselişinin neticesinde ise Oktay'ın da belirttiği gibi (2017, s. 563):

“...dünyayı çok büyük bir olaslıkla, ekonomik ve giderek politik merkezinde Çin ve çevresi olan yeni bir düzenin beklediği... ABD'nin Çin'in çevresindeki ülkelerle ekonomik ve politik işbirliğini artırma yönündeki girişimleri veya Çin ile ABD arasında bölgedeki sürtüşmelerin artması ve bir soğuk savaşa dönüşmesinin bu süreci yavaşlatsa da durdurmayacağı...” söylenebilir.

Trump göreve gelmesi sonrası ekonomi ve ticari alanda “Trumpizm” diyebileceğimiz son derece korumacı dış politika anlayışını seçim sonrasında uygulamaya koydu. Bu kapsamda, ABD, NAFTA ve TPP'den çekildi ve Çinli firmaların ABD'ye ihracatlarına ilişkin vergileri yükseltti (Milliyet Web Sitesi, 2016). Bu gelişmeler iki ülke arasında en güçlü bağ olan ekonominin de çatışma alanına dönüşme riski içerdiğini göstermektedir. Bununla birlikte, iki ülke arasındaki son derece güçlü ekonomik ve ticari ilişkilerin iki ülkeyi kazan-kazan felsefesine yakın tutacağı, özellikle de asıl yükselişini ekonomisine borçlu olan Çin'in bir takım tavizlerle ABD ile “Ticaret Savaşları” konusunda anlaşmaya varmayı tercih edeceği değerlendirilmektedir. Zira Çin'in bölge ülkeleriyle var olan ilişkisinin temelinde de ekonomi ve ticaret yatmaktadır.

İki ülke arasındaki mücadelenin askeri güvenlik boyutunda ise, Çin'in ekonomik yükselişinin, askeri alana da benzer oranla yansıdığı ve askeri genişlemenin ekonomik büyüme verileriyle orantılı ve kimi alanlarda daha ileri de olduğu görülmektedir. Özellikle Çin anakarasına yakın bölgede ve komşu ülkelere oranla hayli yüksek askeri yeteneklere sahip olması dikkat çekicidir. Öte yandan, Çin Batının KDHC'ye baskı kurması noktasındaki taleplerine direnirken kendi gündemini Batıya

propaganda yaparak taşımakta ancak ülkeyi yabancı etkisine kapatmaktadır (Shirk, 2017, s. 20).

ABD'nin 2018 yılı "Ulusal Savunma Stratejisi Belgesinde" ise daha önceki belgelerde olduğu gibi Asya Pasifik bölgesini özellikle ilgilendiren maddeler dikkat çekmektedir (ABD Savunma Bakanlığı, 2018):

- *Ortak askeri güç avantajını anahtar bölgelerde ve küresel boyutta korumak;*
- *Rakipleri hayati çıkarılara karşı saldırganlıktan caydırmak;*
- *Hint Pasifik, Avrupa ve Ortadoğu ve Batı Yarımküre bölgesindeki olumlu bölgesel dengenin korunması*
- *Müttefikleri askeri saldırganlığa karşı korumak ve baskılara karşı onlara destek olmak ve ortak adil bir savunma*
- *Ortak nüfuz alanlarının açık ve serbest olduğundan emin olmak; olarak ifade edilmektedir.*

Çin'in, BRI projesinde ön belirtileri görülen kendi küresel düzenini inşaaya odaklanması ve kuruluşunda ortak olmadığı ve tam anlamıyla kabullenemediği mevcut küresel düzeni, Rusya ve Hindistan gibi aynı hedefe yönelen ülkelerle birlikte, mümkünse barışçı bir yöntemle ve sonucu itibarıyla düzen yokluğunu da netice verebilecek şekilde yıkmasına neden olabilecektir (Kissinger, 2012).

Çin'in, küresel dengeler açısından düşüşte olduğu değerlendirilen ABD ile çatışmayı göze alması halinde nükleer çatışmanın olası sonuçlarının biliniyor olması nedeniyle muhtemelen konvansiyonel ve deniz-hava savaşı şeklinde cereyan edebilecek bir sonuç verebilecektir. Günümüzdeki gerginliklerle Soğuk Savaş döneminde ABD ile SSCB arasında yaşanan gerginlikler arasında benzerlikler olduğu ve o dönem gerginliklerin çatışmayla sonuçlanmadığı değerlendirmeleri de mevcuttur. Bununla birlikte bu değerlendirmeler SSCB ile ABD arasında o dönem var olan güç dengesinin günümüzde Çin ve ABD arasında bulunmadığını, ayrıca SSCB'nin o dönemki komşu ülkelerinin kendisine kıyasla son derece güçsüz iken günümüzde Çin'in kendisine rakip olabilecek Japonya ve Hindistan gibi ülkelerle çevrili bulunduğu göz ardı edilmektedir.

Muhtemel çatışma durumunda ise tam da iki güç arasındaki bu güç dengesizliği nedeniyle ittifakların oluşması ve iki ülke arasındaki muhtemel bir çatışmanın küresel bir çatışmaya dönüşmesi riskini de içinde barındırmaktadır. Çin'in GÇD ve DÇD'ne yönelik iddiacı dış politikası bölge ülkelerini ABD ile ittifaka yönlendirecek olup, nihai noktada ise olası bir çatışma anında karşı cephe de yer almalarına neden olabilecektir. Bu noktada ise, ABD'nin bölgedeki müttefikleri ve onlarla var olan savunma anlaşmaları kapsamında Çin ile istemeyerekte olsa bir çatışma içine girmek durumunda kalabileceği değerlendirilmesi de mevcuttur. Özellikle Japonya ve G. Kore ile var olan karşılıklı taahhütler ve Tayvan'ın bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte son dönemde bölge eksenli zirvelerde yapılan açıklamalar izlendiğinde bölge ülkelerinin ekonomik ve güvenlik eksenli çatışmalara mesafeli durdukları dikkati çekmektedir. Dolayısıyla olası bir çatışma/savaş halinin iki ülke arasında kalmasının ve bunun da uzun süreli olmaması ihtimalinin daha güçlü olduğu değerlendirilmektedir.

Nihai olarak ise, Trump ile henüz başında olduğumuz bu dönemin, ABD Çin ilişkilerinin ve küresel düzenin yeniden şekilleneceği bir dönem olacağı iki yıllık süreçte görüldü. ABD'de Çin'in ekonomik ve askeri yükselişine karşın bölge ülkelerinin Çin merkezli oluşan yeni bölgesel dengeye alternatifler aradığına değinilmektedir. Bu değerlendirme de bölge ülkelerinin ABD'nin bölgeye yönelik politikalarını dikkatle takip etmekte olduğu, bununla birlikte mevcut ABD yönetiminin eylemlerinin 2017 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi ile 2018 Ulusal Savunma Belgesinde açıkça ifade edilen pozitif toplamlı ve kurallara dayalı uluslararası güvenlik çerçevesine aykırı olduğu ifade edilmektedir (Schaus, 2018). Bu kapsamda özellikle ABD'nin kendi öncülüğünde başlayan TPP görüşmelerinden ve NAFTA anlaşmasında çekilmesi ve son derece korumacı ekonomik politikalar takip etmesi dikkat çekmektedir. Küresel boyutta ise NATO'nun Avrupalı ve diğer ortaklarca ve diğer bölgesel savunma harcamalarının ise Suudi Arabistan ve diğer ilgili ülkelere finansa edilmesinin bekleniyor olması nedeniyle ABD'nin ekonomik ve askeri yönden öncelikle kendi anararasına yöneldiği izlenimi vermektedir.

SONUÇ

ABD ile Çin arasında Asya Pasifik merkezli olarak gerçekleşmekte olan mücadeleye ilişkin çalışmada paylaşılan değerlendirme ve veriler çerçevesinde Çin'in ekonomik ve askeri olarak yükselişte olduğu ve bazı alanlarda ABD'ye meydan okuyabilecek kapasiteye ulaşmaya yakın olduğu değerlendirilmektedir. Söz konusu veri ve değerlendirmeler çerçevesinde, ekonomik-ticari, güvenlik-askeri ve politik alanlara ilişkin elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmaktadır.

Çin'in 1970'ler sonrası üretim odaklı ve ABD destekli 40 yıl geçirdiği görülmektedir. Bu kapsamda, küresel üretim açısından gösterge niteliğinde olan enerji alanında güncel 2016 yılı verileri çerçevesinde; "Toplam Birincil Enerji Tedariki (TPES)" 13.764 mtoe iken, Çin 2.361 mtoe ile küresel ölçekte birinci sırada ve ABD 2.166 mtoe ile ikinci sırada yer almaktadır. Yine üretim odaklı veriler açısından son derece öneme haiz petrol ithalatında ise güncel 2017 verileriyle iki ülke de ithalatçı olup, Çin 378 Milyon tonluk ham petrol ithalatıyla küresel ölçekte birinci sırada iken ABD 371 mt ile ikinci sırada yer almaktadır. Doğalgaz üretim ve ithalatında ise 2017 verileriyle ABD 750 bcm üretim ile küresel düzeyde birinci sırada yer alırken Çin 142 bcm ile altıncı sırada yer almaktadır. ABD ürettiği doğalgaz ile kendine yeterken, Çin enerji ihtiyacını karşılamak için yıllık 85bcm doğalgaz ithal etmektedir. Bu veriler çerçevesinde Çin'in enerji ithalatına ABD'den daha fazla ihtiyaç duymakta olduğu ve bu sebeple GÇD'ndeki petrol ve doğalgaz kaynaklarına erişmek ve Ortadoğu Bölgesinden yaptığı enerji ithalatı nedeniyle GÇD'ne hayati önem verdiği ve gerekirse bu bölge nedeniyle çatışmaya girmeyi göze alacağı değerlendirilmektedir.

Küresel ticaret verileri esas alındığında ise, Çin 2017 verileri çerçevesinde 2,26 trilyon dolarlık ihracat ile birinci sırada yer alırken, ABD 1,55 trilyon dolarla ikinci sırada yer almaktadır. Küresel ithalatta ise ABD 2,4 trilyon dolarla birinci sırada iken Çin 1,84 trilyon dolarla ikinci sırada yer almaktadır. Öte yandan, 2016 yılında yapılan küresel ticaretin 15,9 trilyon dolar gerçekleştiği ve bunun 3,37 trilyon dolarlık kısmının GÇD üzerinden yapıldığı görülmektedir. Çin'in 2016 yılında 1.47 trilyon dolar tutarındaki mal ticaretinin yüzde 39,5'lik kısmını GÇD üzerinden yaptığı görülmektedir.

Bununla birlikte ABD'nin GÇD üzerinde yaptığı ticaretin ise yalnızca 208 milyar dolar olduğu ve toplam ticaretinin de yalnızca yüzde 5'ini oluşturduğu görülmektedir. Bu çerçevede, Çin'in GÇD ve Hint Okyanusu bölgesinde oluşabilecek olağanüstü bir gerilim ya da savaş durumunda olası ticari kayıplarının ABD'ye nazaran daha fazla olacağı değerlendirilmektedir.

Öte yandan, Çin 2015 yılında ASEAN ile olan 471,6 milyar dolarlık ticaretinde 82,9 milyar dolar gibi (yaklaşık %20) fazla verdi. Bu tabloya ASEAN üye ülkelerinin, ABD'nin bölgedeki etkisini daha az hissetmeleri neticesinde Çin ile ekonomik ilişkilerini daha da yoğunlaştırmalarının ve nihayetinde Çin'e karşı zayıf pozisyonlarını kabullenmeye başlamalarının neden olduğu değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, bölge ülkelerinin bu ticari ve ekonomik bağımlılığı sorgulamaya başladıkları görülmektedir. Özellikle Çin'in verdiği krediler üzerinden bölge ülkelerini "Borç Tuzağına" çektiği iddiası ve bu çerçevede Malezya gibi bazı ülkelerin attığı karşı adımlar Çin'in "Barış İçerisinde Yükselişine" zarar verme potansiyeline sahiptir. Bu nokta da ise, Çin bölge ülkeleri ile olan ekonomik - ticari bağlarını koruyabilmek için son derece dikkatli olması gerekecektir. Zira bölge içi yaptığı ticaretin yanı sıra Malakka Boğazı üzerinden bölge dışına yaptığı ticaretin de en önemli güvencesi deniz ticaret yollarının açık ve güvenilir olmasıdır. Özellikle Malezya ve Endonezya arasında yer alan Malakka Boğazının Çin için son derece öneme haiz olduğu görülmektedir.

Son dönemde en güncel proje olan "İpek Yolu" ya da "Kuşak Yol" projesi kapsamında ise söz konusu projenin aşırı genişlediği ve Çin'in finans ve kontrol gücünün dışına çıktığı ve bu durumun bizzat kendisinin söz konusu projenin aleyhine işleyeceği değerlendirilmektedir. Öte yandan ABD'nin, Çin'in BRI projesine cevaben bölge ülkeleri ile ticari ilişkilerini geliştirmeye ve yatırımlarını artırmaya yöneldiği görülmektedir. Bu çerçevede ABD'nin Dışişleri Bakanı Pompeo tarafından "Hint-Pasifik Ekonomik Vizyonu (Indo-Pacific Economic Vision)" belgesi çerçevesinde 113 Milyar dolar tutarındaki yatırım paketi açıklandığı görülmektedir.

Esasen küresel ekonomi açısından Çin'in, 2010 yılında Japonya'yı geçerek küresel düzeyde iki numaralı sırada yer aldığı görülmektedir. Çin'in 2030 yılı itibariyle ABD'yi yakalayarak geçeceği ve küresel ölçekte bir numaralı ekonomi olacağı değerlendirilmeleri bulunmaktadır. Dünya Bankası'nın küresel ekonomiye ilişkin 2017 verileri çerçevesinde ABD 19,4 trilyon dolar ile birinci sırada yer alırken, Çin 12,2 trilyon dolar ile ikinci sırada yer almaktadır. Japonya'nın 4,9 trilyon dolar ve

Hindistan'ın 2,6 trilyon dolar GSYİH'ya sahip olduğu görülmektedir. Bu noktada ABD'nin yerini alarak bir numaralı küresel ekonomi olmaya çalışan Çin'in bölgede bir diğer gelişen ekonomi Hindistan ve gelişmiş ekonomi Japonya tarafından sınırlandırılacağı öngörülmektedir.

Güncel "Ticaret Savaşları" konusunda ise 2016 yılı verileriyle, Çin ABD ikili ticaret hacminin 578,2 milyar dolar olduğu ve bunun 115,6 milyar doları ABD'nin Çin'e sattığı ürünler, 462,6 milyar doları ise Çin'den aldığı ürünlerin oluşturduğu görülmektedir. Bu veriler çerçevesinde ABD, Çin'in en çok ticaret yaptığı ülke durumunda olup, ABD'nin Çin ile 347 milyar dolarlık bir dış ticaret açığı olduğu görülmektedir. Bu veriler çerçevesinde, uzun süreli bir ticaret savaşının iki ülkenin ekonomisine de zarar vereceği ancak Çin'in daha fazla kayba uğrayacağı değerlendirilmektedir.

Tüm bu ekonomik ve ticari verilere bakıldığında ABD'nin ekonomik gücünün küresel ölçekte liderliğini koruması için bir süre daha yeterli olacağı, öte yandan ekonomik karşılıklı bağımlılığın, günümüzdeki ticaret savaşları çerçevesinde oluşan anlaşmazlıkların çözümlenmesini sağlayabilecek düzeyde olduğu değerlendirilebilecektir. Ticaret savaşları bağlamında ise Çin'in ABD ile hâlihazırdaki ekonomik gücü ile ticaret savaşını fazlaca sürdüremeyeceği ve ABD ile bir takım tavizler ile anlaşma yolunu seçeceği değerlendirilmektedir. Bölgesel ticari ilişkiler açısından Çin'in bölge ülkeleri ile kurmuş olduğu ekonomik ilişkilerin de son derece güçlü olduğu ve bölge ülkelerinin Çin ile kurmuş olduğu ekonomik ilişkileri ABD ve Batı ile kuracakları ekonomik ilişkilerle telafi edemeyecekleri bu nedenle ekonomik açıdan Çin'e bağımlılıklarının devam edeceği değerlendirilmektedir.

Bölgede askeri-güvenlik alanında bir çatışma riskine ilişkin ise Çin'in artan askeri gücünün yakın gelecekte ancak GÇD ve DÇD başta olmak üzere kendi anararasına yakın bölgede etkin olmasına elverebileceği değerlendirilmektedir. Çin'in ABD ile kapsamlı bir savaşa girmesinin kendi yükselişi açısından büyük riskler içerdiği değerlendirilmektedir. Zira Savunma Bütçesi açısından ise ABD'nin 598 milyar dolar tutarındaki savunma bütçesine karşı Çin ancak 222 milyar dolarlık bütçe ayırdığı görülmektedir. Esasen bölgedeki diğer üç önemli ülke, Japonya, Hindistan ve G. Kore'nin ise yaklaşık 50'şer milyar dolarlık savunma bütçeleri ayırdıkları görülmektedir.

Bununla birlikte, Çin'in askeri harcamalarının 1990'da 21 milyar dolar iken 2017'de 228 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Söz konusu artış bölge ülkeleri ve diğer küresel aktörlerin savunma bütçelerindeki artışa oranla son derece yüksek olduğu görülmektedir. Ancak, Çin askeri harcamalarını GSYİH'na oranı yüzde iki düzeyinde olacak şekilde neredeyse sabit tuttuğunu ileri sürebilmektedir. Esasen sorunun ekonomik yükselişin askeri boyuta aynı oranda dahi olsa taşınmıyor olması çerçevesinde olduğu değerlendirilmektedir. Öte yandan, bölge ülkelerinden Pakistan, Endonezya, Vietnam, G. Kore, Tayvan, Bangladeş, Singapur ve Japonya küresel silah ticaretinde ilk 25 ülke arasında yer almaktadır. Pakistan ve Bangladeş %70 Çin'e bağımlıyken, Tayvan %100 ve Japonya %93 ABD'ye bağımlıdır. Bölge ülkelerinin yüksek askeri harcamalarının da bölgede silahlanmanın artmasına ve çatışma riskinin yükselmesine neden olduğu değerlendirilmektedir. Tüm bu değerlendirmeler çerçevesinde Çin'in, ABD ile olası bir çatışma ya da savaş durumunda ABD'nin bölgedeki müttefiklerinin de müdahil olmasını riske edemeyeceği değerlendirilmektedir.

Bölgede üç çatışma alanının varlığı öne çıkmaktadır. Bunların, öncelikle Tayvan meselesi ikinci olarak GÇD'ndeki aidiyeti tartışmalı adalar ve son olarak ise DÇD'ndeki tartışmalı konular kaynaklı olarak, Japonya ve/veya G. Kore ile Çin arasında çıkabilecek bir çatışma riski olarak değerlendirilmektedir.

Tayvan konusuna bakıldığında, Çin açısından Tayvan'ın bağımsızlığının savaş nedeni sayıldığı görülmektedir. ABD açısından ise Tayvan, taahhütlerinin bulunması nedeniyle öncelikli çatışma riski içeren bölgelerdendir. Esasen Tayvan'ın Çin'in BM'ye kabulü sonrası bir yandan Çin ile ticaret, eğitim, turizm gibi ikincil politika alanlarında ilişkilerini geliştirdiği, ancak öte yandan ülke egemenliği hususunda ise ABD ve Japonya'nın askeri dengeleme gücüne ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Tayvan açısından ise, GSMH'sinin %70'i ihracata dayanması ve Çin ile olan ikili ticari ve ekonomik ilişkileri nedeniyle milli gelirinin kayda değer kısmının Çin'e bağımlı olduğu görülmektedir. Tayvan'ın 2013 verileriyle toplam ithalatında Çin'in payı %16,4 iken ABD'nin payı %9,3'tür. Ayrıca, Tayvan'ın yabancı yatırımlarında Çin tek başına yaklaşık %63 paya sahiptir. Öte yandan Çin'in artan askeri gücü karşısında, "Tek Çin" politikasına aykırı olan Tayvan'daki statükonun daha ne kadar devam edebileceği de belirsizdir. Esasen Çin'in Tayvan'a ilişkin iddialarının, tarihsel bağlardan ziyade Tayvan'ın coğrafi konumu ve bu konum dolayısıyla Çin'in güvenliğinin temeli olmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Siyasal alanda ise Çin'in "Bir Devlet, İki Sistem" olarak özetlenebilecek anlayışı karşısında, halkın statükonun korunması anlayışı ile bağımsızlık seçenekleri yer almaktadır. Esasen bağımsızlık ve statükoya ilişkin yapılan araştırmalarda Tayvanlı katılımcıların %85,8'i statükodan yana tavır almaları ise anakara ile gerilimden yana olmak istemediklerini göstermektedir. Bununla birlikte, 2016 yılındaki seçimleri kazanan mevcut Başkan Tsai Ing-Wen'in son dönemde yapmış olduğu bağımsızlık yanlısı açıklamaları ve karşılığında Çin tarafınca yapılan açıklamalar iki ülke arasındaki gerilimi artırmaktadır.

Esasen, bağımsızlık ya da Çin'in saldırısı durumunda ABD'nin taahhütlerini ne oranda yerine getireceğinin belirsiz olması çatışma riskini artıran en önemli etkenlerdendir. Bu noktada ise, Tayvan kamuoyunun mevcut statüko yanlısı tavrının ABD'yi bağımsızlık neticesinde Çin ile girilecek olası bir çatışmadan kurtardığı görülmektedir. Zira bu tarz bir savaşın ABD'nin isteği dışında meydana gelme riski bulunmaktadır. Ancak, ABD'nin Tayvan'ın savunma sistemine katkı olarak 2018 yılı içerisinde 330 Milyon ABD doları tutarındaki silah satışına karar vermesi ise Çin-Tayvan-ABD üçgeninde gerilimi artırmakta, bununla birlikte Tayvan'ın güvenlik endişelerini azaltmaktadır. Esasen Tayvan ile ABD arasındaki ilişkilerin temeli sayılabilecek Tayvan İlişkileri Sözleşmesinin 3. Bölümünde Tayvan'ın savunmasına ilişkin destek ve ABD Başkanı'na olası bir savaşta Tayvan'a destek verme imkânı tanınması ABD ile Çin arasında çatışma riski doğurmaktadır. Bu çerçevede, Çin'in Tayvan konusunda mevcut statükonun devamını bozacak "Tek Çin" için harekete geçmesinin bölgesel bir çatışma riski en yüksek gelişme olacağı değerlendirilmektedir.

İkinci olarak özellikle iki ülke deniz ve hava kuvvetlerinin yoğun bir şekilde bulunduğu bölgelerde zaman zaman çatışma riski içeren karşılaşmalar yaşanmaktadır. Bu kapsamda Çin'in askeri malzemeler yerleştiği iddia edilen Paracel ve Spratly adaları civarında son olarak 2018 yılında Çin'e ait bir destroyer ile ABD'ye ait güdümlü füze destroyeri arasında çarpışma riski yüksek bir yaklaşma gerçekleşti. Çin'in aidiyetinin kendisine ait olduğunu iddia ettiği GÇD'ndeki söz konusu bölgelerden ABD Deniz kuvvetlerince "Özgür Seyrüsefer Operasyonları" kapsamında geçişler yapılması gerilimi yükseltmektedir. Öte yandan, Çin'in GÇD'ne yönelik iddialarında ise "Dokuz Çizgili Hat" tanımını kullanarak 3,6 milyon km²'lik GÇD bölgesinin 2,1 milyon km²'lik alanında egemenliği olduğunu ifade etmesi ve bölge ülkelerine ancak birkaç yüz millik alan bırakması nedeniyle bölge ülkeleri ile arasında sürekli gerilim kaynağı olmaktadır.

Üçüncü olarak ise ABD'nin hava üslerinin bulunduğu Japonya ve G. Kore ile Çin arasında zaman zaman yaşanan gerginlikler söz konusudur. Bu kapsamda Çin'in 2013 yılında ADIZ ilan etmesi ve Çin ile G. Kore'nin ilan ettiği ADIZ'ler ile çakışması sonucu bölge de gerilim arttı. Ayrıca ABD'nin G. Kore'ye THAAD hava savunma sistemlerini kurması gerilimi artırdı. ABD söz konusu sistemin K. Kore'ye karşı kurulduğunu belirtirken Çin kendisine yönelik olduğunu iddia etmekteydi. ABD'nin müttefikleri olan Japonya ve G. Kore'nin ABD üsleri ve karşılıklı anlaşmalar kapsamında son derece güçlü bağları bulunmaktadır. Bununla birlikte, G. Kore'nin ihracatında Çin 142 milyar dolar ile birinci sırada yer almakta iken ABD 68,8 milyar dolarla ikinci sırada bulunmaktadır. İthalatında ise yine Çin 97,8 milyar dolarla birinci sırada, Japonya 55,1 milyar dolar ile ikinci ve ABD 50,9 milyar dolar ile üçüncü sırada olduğu görülmektedir. Söz konusu güçlü ekonomik ilişkiler nedeniyle G. Kore'nin ABD'nin Çin'e yönelik taleplerine THAAD sisteminin kurulması sürecinde yaşandığı gibi direnebileceği ve daha gri bir pozisyon alabileceği değerlendirilmektedir.

Tüm bu değerlendirmeler çerçevesinde, ABD'nin kendi stratejik, askeri ve ekonomik çıkarları nedeniyle bölgedeki varlığının yakın gelecekte de güçlü bir şekilde devam edeceği değerlendirilmektedir. Bölge ülkelerinin ise ekonomik boyutta Çin ile kurdukları ilişkiye mukabil askeri ve güvenlik ilişkileri boyutunda ise ABD'ye ihtiyaç duymaya devam edecekleri öngörülmektedir. Bu çerçevede, Japonya, G. Kore, Filipinler ve Tayvan'ın ABD ile var olan güvenlik anlaşmalarını korumayı ve diğer bölge ülkelerinin ise ABD ile silah alımı ve ortak tatbikatlar başta olmak üzere askeri ilişkilerini güçlendirmeyi sürdürecekleri değerlendirilmektedir.

Çin'in olası bir savaşta müttefiklerinin yalnızca Rusya ve K. Kore olacağı, ancak Rusya'nın Çin'in yanında ABD'ye karşı bir savaşa girişmesi durumunda NATO ittifakını karşısına almak durumunda kalacağı ve Soğuk Savaş döneminden farklı olarak bunu göze alamayacağı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte ABD açısından da Çin ile olası bir savaş durumunda Rusya'nın da savaşa dâhil olması ve iki cephe açılması riski ve hâlihazırda NATO üzerinden anlaşmazlıklar yaşadığı Almanya ve Fransa başta olmak üzere batılı müttefiklerinin pozisyonuna ilişkin endişeleri bulunmaktadır.

İki güç arasında nükleer silah dengesizliğinde ise ABD'nin Çin'e karşı avantajlı konumunu yakın gelecekte koruyacağı görülmektedir. Ancak Rusya'nın nükleer kapasitesi ile bölgede ve küresel ölçekte nükleer güce sahip diğer ülkelerin varlığı ve nükleer silah kullanımının dünyanın sonu olacağına ilişkin gerçek neticesinde "Dehşet

Dengesinin” kabulü nedeniyle muhtemel bir savaş durumunda dahi nükleer silahların kullanılmasının ihtimal dışı olduğu değerlendirilmektedir.

Nihai tahlil olarak ise, çalışmada elde edilen veriler ve ulaşılan sonuçlar çerçevesinde iki ülkenin deniz ya da hava unsurları arasında çatışma çıkma ihtimalinin güçlü olduğu bununla birlikte olası bir çatışmanın topyekün bir savaşa dönüşmesi ihtimalinin daha düşük olduğu değerlendirilmektedir. Söz konusu çatışma riskinin Çin’in anakarasına yakın bölgede, Çin’in Tek Çin politikası kapsamında Tayvan kaynaklı veya egemenlik eksenli ve aidiyeti tartışmalı adalar kaynaklı olarak çıkması muhtemel görülmektedir. Olası bir savaşın ise ancak ABD’nin Tayvan, Japonya ve G.Kore başta olmak üzere bölge ülkelerine taahhütlerinden kaynaklı olarak çıkabileceği değerlendirilmektedir. Ancak, olası bir savaşın Çin’in mevcut askeri gücünün kapasitesi çerçevesinde bölgesel bir savaş şeklinde gerçekleşeceği değerlendirilmektedir. Söz konusu savaşın yaşanması durumunda ise savaşın küresel boyuta taşınma riski nedeniyle, küresel aktörlerin müdahalesi ile ileri olmayan bir aşamada duracağı ve ABD ile Çin arasındaki mücadelenin Hindistan ve Rusya tarafından da desteklenen yeni küresel denge sisteminin de oluşmasıyla sonuçlanacağı değerlendirilmektedir.

Esasen olası bir savaşın çıkış gerekçesi ne olursa olsun, Trump’ın da belirttiği gibi ABD’nin Çin’i ekonomik olarak sınırlandırmak için çok geç kalmış olduğu ve bunun ancak askeri bir müdahale ile gerçekleşebileceği inancı kaynaklı çıkabileceği değerlendirilmektedir. “Ticaret Savaşlarının” sonucunun ABD’nin bu inancına nasıl etki edeceği yakın gelecekte görülebilecektir. Öte yandan, Tayvan meselesi ABD ile Çin arasındaki mücadelenin geleceği konusunda pozitif anlamda ilerlemenin kaynağı olabilme potansiyeli taşıyan başlıca konulardandır. Bu konuda verilebilecek karşılıklı tavizler neticesinde varılacak bir anlaşmayla diğer meselelerde de uzlaşa sağlanması mümkün olabilecektir. Çin’in yükselişini barışçıl ve çatışmaya varmayan stratejiler çerçevesinde yönetmesiyle bölgesel barışın uzun yıllara yayılmasının mümkün olacağı ve bu barış ortamının Çin’in ekonomik ve askeri açıdan ABD’ye denk bir güce ulaşmasına kadar süreceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Adıbelli, B. (2006). *Çin Dış Politikasında Tayvan Sorunu*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Arı, T. (2004). *Uluslararası İlişkiler Teorisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arıboğan, D. Ü. (2007). *Uluslararası İlişkiler Düşüncesi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Brezinski, Z. (2005). *Büyük Satranç Tahtası*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Dedekoca, A. (2011). *Ekonomik –Politik Pencereden ABD Çin İlişkileri: Eski Dünyaya Yeni Düzen*. Ankara: Barış Kitap.
- Ertuğral, Y. (2014). *Amerika'nın Yeni İhtiyatlı Dış Politikası*. İstanbul: Cinius Yayınevi.
- Goldstein, L. J. (2015). *Meeting China Halfway: How to Defuse the Emerging US-China Rivalry*. Washington D.C.: Georgetown University Press.
- Harris, S. (2014). *Çin Dış Politikası*. (A. Y. Şir, Çev.) İstanbul: Matbuat Yayınları.
- Jinping, X. (2017). *Çin'in Devlet Yönetimi*. Ankara : Kaynak Yayınları.
- Lawrence, M. A. (2008). *The Vietnam War: A Concise International History*. New York: Oxford University Press.
- Lawrence, M. A. (2005). *Assuming the Burden: Europe and the American Commitment to War in Vietnam*. California: Berkeley: University of California Press.
- Luttwak, E. N. (2016). *Çin'in Yükselişi*. (P. T. Özer, Çev.) İstanbul: Doruk yayınları.
- Öztürk, O. M. (2007). *Amerika Çökerken Yeni Kutuplaşma*. Ankara: Fark Yayınları.
- Onay, Y. (2002). *Rusya ve Değişim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Overholt, W. H. (2011). *Asya, Amerika ve Jeopolitiğin Dönüşümü*. Ankara: Elif Yayınevi.
- Ogden, C. (2016). *Hindistan Dış Politikası*. (A. Y. Şir, Çev.) İstanbul: İyi Düşün Yayınları.
- Oktay, F. (2017). *Çin: Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeler*. İstanbul: Tükiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Peköz, M. (2014). *Küresel güçlerin Çatışma Merkezi : Asya ve Yükselen Çin*. İstanbul: Pales Yayınları.
- Sönmezoğlu, F. (2002). *Uluslararası İlişkilere Giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Snyder, S. (2009). *China's Rise and the Two Koreas: Politics, Economics, Security*. Colorado: Lynne Rienner Publisher.
- Spanier, J. (1992). *American Foreign Policy since World War II*. Washington: A Division of Congressional Quarterly Inc.
- Temur, F. (2015). *Yükselen Asya'da Şanghay İşbirliği Örgütü: Dünü, Bugünü ve Yarını*. Ankara: Mans Medya Yapım Yayım.
- Tow, W. T. (1994). Changing US Force Levels and Regional Security, in Post-Cold War Security Issues in the Asia-Pacific Region. C. McInnes, & M. Rolls içinde, *Post-Cold War Security Issues in the Asia-Pacific Region* (s. 10-44). Portland: Frank Cass & Co. Ltd.

- Ba, A. D. (2017). ASEAN and the Changing Regional Order: The ARF, ADMM, and ADMM-Plus. A. Baviera, & L. Maramis içinde, *ASEAN @ 50 Volume 4: Building ASEAN Community: Political-Security and Socio-cultural Reflections* (s. 146-157). Manila: Economic Research Institute for ASEAN and East Asia.
- Bijian, Z. (2005). China's "Peaceful Rise". *Foreign Affairs*, 84(5), 18-24.
- Chen, Q. (2005). Çin'in Güvenlik Anlayışı ve Politikası. *TASAM Yayınları*.
- Çalık, N. (2013). *Amerika Birleşik Devletleri'nin 11 Eylül Sonrası Asya Pasifik Politikası*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkan, A. (2010). Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği Arasındaki Soğuk Savaş Yıllarında Amerikan Dış Politikası. *Celal Bayar Üniversitesi S.B.E, Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 185.
- Dittmer, L. (2008). American Asia Policy and the U.S. Election. *Foreign Policy Research Institute, Orbis*, 52(4), 670-688.
- Kissinger, H. A. (2012, Mart-Nisan). The Future of U.S.-Chinese Relations. *Foreign Affairs*, 44-55.
- Limaye, S. P. (2004, 04). Minding The Gap: The Bush Administration and Southeast Asia Relations. *Contemporary Southeast Asia*, 26(1), 73-93.
- Örmeci, O. (2013). 21. Yüzyılda ABD-Çin Rekabeti. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat*(29), 1-14.
- Pedro, J. (2016). United States-India Defense Relations: A Strategic Partnership for the 21st Century. *Cornell Internationall Affairs Review*, 9(1).
- Sandıklı, A. (2009). Geleceği Süper Gücü Çin. *Bilge Strateji*, 1(1), 40-50.
- Shirk, S. (2017, Mart-Nisan). Trump and China: Getting tp Yes With Beijing. *Foreign Affairs*, 96(2), 20-27.
- Shoji, T. (2013). ASEAN Defense Ministers' Meeting (ADMM) and ADMM Plus: A Japanese Perspective. *NIDS Journal of Defense and Security*(14), 3-17.
- Smith, A. L. (2003, 12 -). A Glass Half Full: Indonesia-U.S. Relations in the Age of Terror. *Contemporary Southeast Asia*, 25(03), 449-472.
- Smith, A. L. (2010). Reluctant Partner: Indonesia. *Asian Affairs: An American Review*, 30(2), 142-145.
- Şavlı, T. (2012). *Russia's Asia-Pacific policy in the post-cold war era*. Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Turan, B. (2015). Fukuyama'nın Tarihin Sonu Tezi. *Akademik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(21), 486.
- Turan, İ. (2016). ABD-Çin İlişkileri Bağlamında Tayvan Sorunu. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 1., 6(1), 88.
- Tucker, N. B. (2005). Taiwan Expendable? Nixon and Kissinger Go to China. *The Journal of American History*, 92(1), 109-135.
- Wagavakatoga, T. (2007, 06 -). America In the Pacific Rim Era. *International Journal on World Peace*, 24(2), 15-24.

- Bown, C. P., & Irwin, D. A. (2018, 11 23). <https://piie.com/publications/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://piie.com/>: <https://piie.com/publications/policy-briefs/what-might-trump-withdrawal-world-trade-organization-mean-us-tariffs> adresinden alındı
- Corre, P. L. (2018). <https://carnegieendowment.org/files/>. M. Mayer içinde, *Rethinking the Silk Road: China's Belt and Road Initiative and Emerging Eurasian Relations* (s. 161-175). Şangay: Palgrave Macmillan.
<https://carnegieendowment.org/>:
<https://carnegieendowment.org/files/RethinkingtheSilkRoad.pdf> adresinden alınmıştır
- Emeklier, B. (2010, 05 05). <http://www.bilgesam.org/incele>. 10 29, 2018 tarihinde <http://www.bilgesam.org/>: <http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararasi-sistemin-analizi/#.XCz72IUzbIV> adresinden alındı
- Green, M., Hicks, K., & Cancian, M. (2016). *Asia Pacific Rebalance 2025: Capabilities, Presence and Partnership*. Washington: Center for Strategic and International Studies.
- Hillman, J. E. (2018, 09 14). <https://www.csis.org/analysis>. 12 19, 2018 tarihinde <https://www.csis.org/>: <https://www.csis.org/analysis/chinas-belt-and-roller-coaster> adresinden alındı
- Jayshree, B., & Esther, P. (2010, 11 05). <https://www.cfr.org/backgrounder>. 12 12, 2018 tarihinde <https://www.cfr.org/>: <https://www.cfr.org/backgrounder/us-india-nuclear-deal> adresinden alındı
- Kan, S., & Holt, M. (2005). *U.S.-China Nuclear Cooperation Agreement*. Washington: Congressional Research Service.
- Kim, S. S. (2003,09). *China and North Korea in a Changing World*. Asia Special Report, No.115, Woodrow Wilson International Center.
- Lum, T., Dolven, B., Manyin , M. E., Martin, M. F., & Vaughn, B. (2009). *United States Relations with the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)*. Washington: Congressional Research Service.
- Madan, T. (2014, 09 23). <https://www.brookings.edu/research>. 15 11, 2018 tarihinde <https://www.brookings.edu/>: <https://www.brookings.edu/research/the-u-s-india-relationship-and-china/> adresinden alındı

Malcolm, C. (2005). Taiwan's Identity Challenge. *The SAIS Review of International Affairs*, 25(2), 84-85.

Manyin ve diğerleri, M. E. (2012). *Pivot to the Pacific? The Obama Administration's "Rebalancing" Toward Asia*. Washington: Congressional Research Service.

Nye, J. S., Armitage, R. L., & Cohen, C. (2006). *CSIS Commission On Smart Power: A smarter, more secure America*. Washington: Center for Strategic and International Studies Press.

Perry, W. J., Scowcroft, B., & Ferguson, C. D. (2009). *U.S. Nuclear Weapons Policy*. Council on Foreign Relations Press.

Williams, B. R. (2013). *Trans-Pacific Partnership (TPP) Countries: Comparative Trade and Economic Analysis*. Washington: Congressional Research Service.

Yahuda, M. (2013). China's New Assertiveness in the South China Sea. *Journal of Contemporary China*, 22(81), 449-450.

Resmi Kuruluşların İnternet Sitesi Kaynakları

AB Web Sitesi. (2016, 05 11). https://eeas.europa.eu/delegations/china/15394/china-and-eu_en. 12 14, 2018 tarihinde https://eeas.europa.eu/delegations/china/15394/china-and-eu_en: https://eeas.europa.eu/delegations/china/15394/china-and-eu_en adresinden alındı

ABD 7. Filo Web Sitesi. (2017, 09 20). <http://www.c7f.navy.mil/Portals/>. 12 24, 2018 tarihinde <http://www.c7f.navy.mil>: <http://www.c7f.navy.mil/Portals/8/documents/7thFleetTwoPagerFactsheet.pdf?ver=2017-09-20-040335-223> adresinden alındı

ABD Beyaz Saray. (2002, 09 17). <https://www.state.gov/documents/>. 06 07, 2017 tarihinde <https://www.state.gov/>: <https://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf> adresinden alındı

ABD Beyaz Saray. (2017, 06 26). <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements>. 12 12, 2018 tarihinde <https://www.whitehouse.gov/>: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/united-states-india-prosperity-partnership/> adresinden alındı

ABD Beyaz Saray. (2010). *National Security Strategy*. Washington: White House.

ABD Cakarta Büyükelçiliği. (2015, 01 26). <https://id.usembassy.gov/joint-statement-by-the-united-states-of-america-and-the-republic-of-indonesia/>. 11 14, 2018 tarihinde <https://id.usembassy.gov/>: <https://id.usembassy.gov/joint-statement-by-the-united-states-of-america-and-the-republic-of-indonesia/> adresinden alındı

ABD Dışişleri Bakanlığı Arşivi. (2009, 01 20). <https://2001-2009.state.gov/r/pa>. 14 11, 2018 tarihinde <https://2001-2009.state.gov/>: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/pubs/8529.htm> adresinden alındı

ABD Dışişleri Bakanlığı Tarih Ofisi. (2017, 06 01). <https://history.state.gov/milestones>. 11 12, 2018 tarihinde <https://history.state.gov/>: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/NSC68> adresinden alındı

ABD Savunma Bakanlığı. (2018). <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/>. 12 27, 2018 tarihinde <https://dod.defense.gov/>: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> adresinden alındı

ABD Ulusal Arşivi. (2008, 04 29). <https://www.archives.gov/research/military/vietnam-war/>. <https://www.archives.gov/>: <https://www.archives.gov/research/military/vietnam-war/casualty-statistics#category> adresinden alınmıştır

- ADMM ASEAN Web Sitesi. (2017, 02 06). <https://admm.asean.org/index.php/about-admm/>. 12 18, 2018 tarihinde <https://admm.asean.org/>:
<https://admm.asean.org/index.php/about-admm/about-admm-plus.html> adresinden alındı
- APEC Web Sitesi. (2017, 11 -). <https://www.apec.org/Publications/>. 31 12, 2018 tarihinde <https://www.apec.org/>:
<https://www.apec.org/Publications/2017/11/APEC-in-Charts-2017> adresinden alındı
- ASEAN Web Sitesi. (2010, 09 24). <https://asean.org/joint-statement-of-the-2nd-asean-us-leaders-meeting-new-york-24-september-2010/>. 12 31, 2018 tarihinde <https://asean.org/>: <https://asean.org/joint-statement-of-the-2nd-asean-us-leaders-meeting-new-york-24-september-2010/> adresinden alındı
- ASEAN Web Sitesi. (2018, 11 15). <https://asean.org/storage/2018>. 12 31, 2018 tarihinde <https://asean.org/>:
https://asean.org/storage/2018/11/East_Asia_Summit_Chairman_Statement_Final.pdf adresinden alındı
- Beyaz Saray Web Sitesi. (2017, 12 -). <https://www.whitehouse.gov/wp-content/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.whitehouse.gov/>: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> adresinden alındı
- Beyaz Saray Web Sitesi. (2018, 12 01). <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-press-secretary-regarding-presidents-working-dinner-china/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.whitehouse.gov/>:
<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-press-secretary-regarding-presidents-working-dinner-china/> adresinden alındı
- BM ESCAP İstatistik Veritabanı. (2017, 06 03). http://data.unescap.org/escap_stat/.
http://data.unescap.org/escap_stat/: http://data.unescap.org/escap_stat/ adresinden alınmıştır
- Clinton, H. R. (2009, 07 15). <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/>. 11 14, 2018 tarihinde <https://2009-2017.state.gov/>: <https://2009-2017.state.gov/secretary/20092013clinton/rm/2009a/july/126071.htm> adresinden alındı
- Çin Devlet Konseyi Web Sitesi. (2017, 01 11).
http://english.gov.cn/archive/white_paper/2017/01/11/content_281475539078636.htm. 12 26, 2018 tarihinde <http://english.gov.cn/arc>: <http://english.gov.cn/arc> adresinden alındı
- Çin Dışişleri Bakanlığı. (2007, 04 06). https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/. 07 29, 2017 tarihinde <https://www.fmprc.gov.cn/>:
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t309361.shtml adresinden alındı

- Çin Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi. (2014, 05 20). https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.fmprc.gov.cn/>: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/yzxhxzyrcshydsfht1158516.shtml adresinden alındı
- Çin Ulusal Savunma Bakanlığı Web Sitesi. (2015, 05 -). <http://eng.mod.gov.cn/Database>. 12 20, 2018 tarihinde <http://eng.mod.gov.cn/>: <http://eng.mod.gov.cn/Database/WhitePapers/2014.htm> adresinden alındı
- Çin'in Vaşington Büyükelçiliği. (1996, 09 19). <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/>. 11 15, 2018 tarihinde <http://www.china-embassy.org/>: <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zgwjzc/t35077.htm> adresinden alındı
- DTÖ Web Sitesi. (2018, 03 26). https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/ds542rfc_26mar18_e.htm. 12 20, 2018 tarihinde https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/ds542rfc_26mar18_e.htm: https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/ds542rfc_26mar18_e.htm adresinden alındı
- DTÖ Web Sitesi. (2018, 08 27). https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/ds565rfc_27aug18_e.htm. 12 20, 2018 tarihinde https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/ds565rfc_27aug18_e.htm: https://www.wto.org/english/news_e/news18_e/ds542rfc_26mar18_e.htm adresinden alındı
- Dünya Ticaret Örgütü Web Sitesi. (2018). *World Trade Statistical Review*. Cenevre: Dünya Ticaret Örgütü.
- European Commission. (2014, 01 20). http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-33_en.htm. 12 14, 2018 tarihinde http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-33_en.htm: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-33_en.htm adresinden alındı
- Hindistan Dışişleri Bakanlığı. (2008, 11 05). <https://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/>. 10 29, 2018 tarihinde <https://mea.gov.in/>: <https://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/5461/Joint+Declaration+between+the+Republic+of+India+and+the+Russian+Federation+During+the+visit+of+the+President+of+the+Russian+Federation/> adresinden alındı
- Hindistan Dışişleri Bakanlığı. (2010, 11 09). <https://www.kemlu.go.id/en/lembar-informasi/>. 11 14, 2018 tarihinde <https://www.kemlu.go.id/>: <https://www.kemlu.go.id/en/lembar-informasi/Pages/Joint-Declaration-on-Comprehensive-Partnership-between-the-Republic-of-Indonesia-and-the-United-Stat.aspx> adresinden alındı

International Energy Agency. (2018). *Key world Energy Statistics*. Paris: International Energy Agency.

İsviçre'nin Tokyo Büyükelçiliği Web Sitesi. (2018, 11 27).

<https://www.stofficetokyo.ch/news/environment/japan-china-discuss-marine-plastic>. 12 20, 2018 tarihinde

<https://www.stofficetokyo.ch/news/environment/japan-china-discuss-marine-plastic>: <https://www.stofficetokyo.ch/news/environment/japan-china-discuss-marine-plastic> adresinden alındı

Jinping, X. (2014, 11 11). https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/. 12 11, 2018 tarihinde <https://www.fmprc.gov.cn/>:

https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1210451.shtml adresinden alındı

National Development Council. (2014, 01 -). *2014 National Development Plan*. Taipei: Council for Economic Planning and Development. <https://www.ndc.gov.tw/>: <https://www.ndc.gov.tw/en/cp.aspx?n=18F96DDF907ECD15&s=F643B08A77524E97> adresinden alınmıştır

Perry, W. J. (1999, 10 12). <https://1997-2001.state.gov/regions/>. 12 31, 2018 tarihinde <https://1997-2001.state.gov/>: https://1997-2001.state.gov/regions/eap/991012_northkorea_rpt.html adresinden alındı

ŞİÖ Web Sitesi. (2017, 01 09). http://eng.sectesco.org/about_sco/. 12 18, 2018 tarihinde <http://eng.sectesco.org/>: <http://eng.sectesco.org/> adresinden alındı

Tayvan Anakara İlişkiler Konseyi Web Sitesi. (2014, 01 -).

<http://www.mac.gov.tw/public>. 12 14, 2018 tarihinde <http://www.mac.gov.tw/>:

<http://www.mac.gov.tw/public/Attachment/432514581851.pdf> adresinden alındı

Türkiye Dışişleri Bakanlığı Web Sitesi. (2017, 10 03).

<http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birligi.tr.mfa>. 12 31, 2018

tarihinde <http://www.mfa.gov.tr/>: <http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birligi.tr.mfa> adresinden alındı

USTR Web Sitesi. (2018). <https://ustr.gov/trade-agreements/>. 12 14, 2018 tarihinde

<https://ustr.gov/>: <https://ustr.gov/trade-agreements/other-initiatives/asia-pacific-economic-cooperation-apec/us-apec-trade-facts> adresinden alındı

İnternet Kaynakları

- Agence France - Presse. (2017, 07 05). <https://www.straitstimes.com/world>. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.straitstimes.com/>: <https://www.straitstimes.com/world/russia-china-to-n-korea-stop-all-missile-tests> adresinden alındı
- Agence France-Presse. (2018, 11 18). <https://www.theguardian.com/world/2018/>. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.theguardian.com/>: <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/18/apec-summit-mike-pence-warns-of-chinas-constricting-belt-and-one-way-road> adresinden alındı
- Al Jazeera. (2014, 03 22). (<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/>. <http://www.aljazeera.com.tr/>: <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-cin-halk-cumhuriyeti> adresinden alınmıştır
- Alagöz, E. (2013, 01 14). <http://www.uiportal.net/>. 12 14, 2018 tarihinde <http://www.uiportal.net/>: <http://www.uiportal.net/bir-karsilikli-bagimlilik-ornegi-olarak-ab-cin-ekonomik-iliskileri.html> adresinden alındı
- Alagöz, E. (2014, 11 03). <http://www.bilgesam.org/incele/1844/>. 12 31, 2018 tarihinde <http://www.bilgesam.org/>: <http://www.bilgesam.org/incele/1844/-japon-savunma-politikasi-ve-askeri-gucu/#.XC3pgFUzbIV> adresinden alındı
- Albert, E. (2018, 03 07). <https://www.cfr.org/backgrounder>. 12 12, 2018 tarihinde <https://www.cfr.org/>: <https://www.cfr.org/backgrounder/evolution-us-vietnam-ties> adresinden alındı
- Amerikan Enstitüsü (Tayvan) Web Sitesi. (1979, 01 01). <https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/>. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.ait.org.tw/>: <https://www.ait.org.tw/our-relationship/policy-history/key-u-s-foreign-policy-documents-region/taiwan-relations-act/> adresinden alındı
- Anadolu Ajansı Web Sitesi. (2016, 06 24). <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/guney-cin-denizinde-yeni-kriz-natuna-adalari/597003>. 06 06, 2017 tarihinde <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/guney-cin-denizinde-yeni-kriz-natuna-adalari/597003>: <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/guney-cin-denizinde-yeni-kriz-natuna-adalari/597003> adresinden alındı
- Bader, J. A. (2005, 09 06). <https://www.brookings.edu/on-the-record/>. 01 04, 2019 tarihinde <https://www.brookings.edu/>: <https://www.brookings.edu/on-the-record/chinas-role-in-east-asia-now-and-the-future/> adresinden alındı
- Bajerová, A. (2017, 12 12). <https://ccdcoe.org/india-and-pakistan-are-newest-members-shanghai-cooperation-organisation.html>. 01 04, 2019 tarihinde

<https://ccdcoe.org>: <https://ccdcoe.org/india-and-pakistan-are-newest-members-shanghai-cooperation-organisation.html> adresinden alındı

BBC Web Sitesi. (2010, 09 12). <https://www.bbc.com/news/>. 12 31, 2018 tarihinde <https://www.bbc.com/>: <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-11275274> adresinden alındı

BBC Web Sitesi. (2012, 06 02). <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-18305750>. 01 01, 2019 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-18305750>: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-18305750> adresinden alındı

BBC Web Sitesi. (2017, 05 02). <https://www.bbc.com/turkce>. 12 31, 2018 tarihinde <https://www.bbc.com/>: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39778738> adresinden alındı

BBC Web Sitesi. (2018, 01 9). <http://www.bbc.com/news/world-asia-16164639>. 12 14, 2018 tarihinde <http://www.bbc.com/news/world-asia-16164639>: <http://www.bbc.com/news/world-asia-16164639> adresinden alındı

BBC Web Sitesi. (2018, 11 17). <https://www.bbc.com/news/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.bbc.com/>: <https://www.bbc.com/news/world-asia-46245359> adresinden alındı

BBC Web Sitesi. (2018, 08 23). <https://www.bbc.com/news/>. 01 01, 2019 tarihinde <https://www.bbc.com/>: <https://www.bbc.com/news/technology-45281495> adresinden alındı

Beşer, M. E. (2018a, 06 04). <http://bogaziciasya.com/ab-cini-dunya-ticaret-orgutu/>. 14 12, 2018 tarihinde <http://bogaziciasya.com/>: <http://bogaziciasya.com/ab-cini-dunya-ticaret-orgutu/> adresinden alındı

Beşer, M. E. (2018b, 06 27). http://bogaziciasya.com/cin-ab-iliskileri/#_ftn6. 12 14, 2018 tarihinde <http://bogaziciasya.com/>: http://bogaziciasya.com/cin-ab-iliskileri/#_ftn6 adresinden alındı

Bloomberg Web Sitesi. (2018, 01 09). <https://www.bloomberght.com/haberler/>. 12 12, 2018 tarihinde <https://www.bloomberght.com/>: <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2084991-trumpin-iliskileri-bozdugu-ulkelerin-listesi-uzuyor> adresinden alındı

Booth, A. (2017, 09 12). <http://theasiadialogue.com/2017>. 31 12, 2018 tarihinde <http://theasiadialogue.com/>: <http://theasiadialogue.com/2017/09/12/asean-and-china/> adresinden alındı

Britanica. (2018, 06 18). <https://www.britannica.com/event>. 11 01, 2019 tarihinde <https://www.britannica.com/>: <https://www.britannica.com/event/Korean-War> adresinden alındı

- Britanica. (2018, 10 24). <https://www.britannica.com/place/>. 01 05, 2019 tarihinde <https://www.britannica.com/: https://www.britannica.com/place/Vietnam/The-two-Vietnams-1954-65#ref510021> adresinden alındı
- Brookings Web Sitesi. (2005, 06 -). <https://www.brookings.edu/wp-content/>. 11 15, 2018 tarihinde <https://www.brookings.edu/: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2012/04/20050616bijianlunch.pdf> adresinden alındı
- Burrows, I. (2018, 10 06). <https://www.abc.net.au/news/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.abc.net.au/: https://www.abc.net.au/news/2018-10-06/china-plans-to-become-ai-world-leader/10332614> adresinden alındı
- Bush, G. W. (2017, 09 08). <https://www.dallasnews.com/opinion/>. 11 08, 2018 tarihinde <https://www.dallasnews.com/: https://www.dallasnews.com/opinion/commentary/2017/09/08/911-george-hw-bushs-1990-new-world-order-speech> adresinden alındı
- Business Europe Web Sitesi. (2018, 09 07). <https://www.businesseurope.eu/publications/>. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.businesseurope.eu: https://www.businesseurope.eu/publications/eu-china-trade-facts-and-figures> adresinden alındı
- Cabalza, C. (2018, 11 21). <https://thediplomat.com/2018/11/xi-jinping-capitalizes-on-rainbow-after-the-rain-in-the-philippines/>. 11 2018, 28 tarihinde <https://thediplomat.com/2018/11/xi-jinping-capitalizes-on-rainbow-after-the-rain-in-the-philippines/: https://thediplomat.com/2018/11/xi-jinping-capitalizes-on-rainbow-after-the-rain-in-the-philippines/> adresinden alındı
- Canrong, J. (2016, 12 14). <https://www.weforum.org/agenda/2016/>. 11 14, 2018 tarihinde <https://www.weforum.org/: https://www.weforum.org/agenda/2016/12/america-china-relationship> adresinden alındı
- Cave, D. (2018, 11 18). <https://www.nytimes.com/2018/11/18/world/asia/>. 19 12, 2018 tarihinde <https://www.nytimes.com: https://www.nytimes.com/2018/11/18/world/asia/apec-us-china-trade-war-joint-statement.html> adresinden alındı
- Chang, G. G. (2018, 10 31). <https://www.thedailybeast.com/top-general-fears-war-with-china-and-russia-at-the-same-time>. 12 25, 2018 tarihinde <https://www.thedailybeast.com: https://www.thedailybeast.com/top-general-fears-war-with-china-and-russia-at-the-same-time> adresinden alındı
- Chen, S. (2018, 05 28). <https://www.politico.com/story/2018/>. 12 26, 2018 tarihinde <https://www.politico.com: https://www.politico.com/story/2018/05/28/china-nuclear-arms-race-610028> adresinden alındı

- China Power Web Sitesi. (2017, 08 02). <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/#easy-footnote-bottom-1-3073>. 01 07, 2019 tarihinde <https://chinapower.csis.org>: <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/#easy-footnote-bottom-1-3073> adresinden alındı
- Chinapec Web Sitesi. (2009, - -). http://www.chinaapec.org/en/about_apec/.
<http://www.chinaapec.org/>:
http://www.chinaapec.org/en/about_apec/content_5.shtml adresinden alınmıştır
- ChineFile Web Sitesi. (2018, 09 10). <http://www.chinafile.com/conversation/>. 12 20, 2018 tarihinde <http://www.chinafile.com>:
<http://www.chinafile.com/conversation/trade-war-hurting-xi-jinping-politically> adresinden alındı
- Clough, R., Surane, J., & Ho, P. (2016, 10 7).
<https://www.bloomberg.com/news/articles/>. 12 31, 2018 tarihinde
<https://www.bloomberg.com>: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-10-06/hna-to-buy-cit-s-plane-leasing-business-for-10-billion> adresinden alındı
- Compton, M. (2011, 11 18). <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2011>. 12 18, 2018 tarihinde <https://obamawhitehouse.archives.gov/>:
<https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2011/11/18/president-obama-east-asia-summit> adresinden alındı
- Cordesman, A. H., & Kendall, J. (2016, 12 08). <https://www.csis.org/analysis/>. 12 24, 2018 tarihinde <https://www.csis.org>: <https://www.csis.org/analysis/chinese-strategy-and-military-modernization-2016> adresinden alındı
- CRI Web Sitesi. (2019, - -). <http://turkish.cri.cn/chinaabc/>. 12 17, 2018 tarihinde
<http://turkish.cri.cn>: <http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter4/chapter40201.htm> adresinden alındı
- CRI Web Sitesi. (2016, 07 05). <http://turkish.cri.cn/741/2016/>. 01 01, 2019 tarihinde
<http://turkish.cri.cn/>: <http://turkish.cri.cn/741/2016/07/05/1s177121.html> adresinden alındı
- Dag Hammarskjöld Library Web Sitesi. (2018, 06 01).
<http://research.un.org/en/docs/sc/quick/>. 12 14, 2018 tarihinde
<http://research.un.org/en/docs/sc/quick/>: <http://research.un.org/en/docs/sc/quick/> adresinden alındı
- Daily Mail web Sitesi. (2018, 12 17). <https://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-6503499/New-Maldives-president-secures-1-4bn-India.html>. 12 19, 2018 tarihinde <https://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-6503499/New-Maldives-president-secures-1-4bn-India.html>:
<https://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-6503499/New-Maldives-president-secures-1-4bn-India.html> adresinden alındı

Darger , C. (2018, 10 04).

<https://www.atlanticcouncil.org/?view=article&id=37385:china-s-belt-and-road-initiative-an-opportunity-for-the-united-states>. 12 19, 2018 tarihinde <https://www.atlanticcouncil.org/?view=article&id=37385:china-s-belt-and-road-initiative-an-opportunity-for-the-united-states>: <https://www.atlanticcouncil.org/?view=article&id=37385:china-s-belt-and-road-initiative-an-opportunity-for-the-united-states> adresinden alındı

Desierto, D. (2013, 12 01). <https://www.ejiltalk.org/ripples-in-the-east-and-south-china-seas-aid-adizs-aircraft-carriers-and-arbitration/>. 12 28, 2018 tarihinde <https://www.ejiltalk.org>: <https://www.ejiltalk.org/ripples-in-the-east-and-south-china-seas-aid-adizs-aircraft-carriers-and-arbitration/> adresinden alındı

Deutsche Welle Web Sitesi. (2016, 07 12). <http://www.dw.com/tr/>. 06 06, 2017 tarihinde <http://www.dw.com>: <http://www.dw.com/tr/pekin-g%c3%bcney-%c3%a7in-denizi-davas%c4%b1n%c4%b1-kaybetti/a-19395785> adresinden alındı

Dezan Shira & Associates. (2016, 11 03). <https://www.world.tax/articles/>. 11 28, 2018 tarihinde <https://www.world.tax/>: <https://www.world.tax/articles/china-philippine-relations-implications-for-foreign-investment.php> adresinden alındı

Dharapak, C. (2011, 11 17). <https://www.nytimes.com/2011/>. 01 01, 2019 tarihinde <https://www.nytimes.com>: <https://www.nytimes.com/2011/11/17/world/asia/obama-and-gillard-expand-us-australia-military-ties.html> adresinden alındı

Elliott, L. (2018, 09 19). <https://www.theguardian.com/business/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.theguardian.com>: <https://www.theguardian.com/business/2018/sep/19/wto-head-offers-to-mediate-between-china-and-us-over-trade-war> adresinden alındı

Ellis, C. D. (2014, 02 10). <http://www.china-briefing.com/news/>. 12 05, 2018 tarihinde <http://www.china-briefing.com/>: <http://www.china-briefing.com/news/understanding-chinas-free-trade-agreements/> adresinden alındı

Endo, J., Tabeta, S., & Sugiura, Y. (2018, 12 18). <https://asia.nikkei.com/Business/Business-Trends/Philippines-first-LNG-terminal-sought-by-China-and-Japan>. 12 19, 2018 tarihinde <https://asia.nikkei.com/Business/Business-Trends/Philippines-first-LNG-terminal-sought-by-China-and-Japan>: <https://asia.nikkei.com/Business/Business-Trends/Philippines-first-LNG-terminal-sought-by-China-and-Japan> adresinden alındı

Eslen, N. (2008, 12 15). <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/>. 10 29, 2018 tarihinde <http://www.cumhuriyet.com.tr/>:

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/28434/Cok_kutuplu_duzen.html
adresinden alındı

Esteban, M. (2017, 06 07). <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/>. 12 14, 2018 tarihinde <http://www.realinstitutoelcano.org>:
<http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/9ed94e62-d2ec-4076-9d2e-74979b130c16/ARI49-2017-Esteban-Trump-effect-EU-China-relations.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=9ed94e62-d2ec-4076-9d2e-74979b130c16> adresinden alındı

Fackler, M. (2013, 03 01). <https://www.nytimes.com/2013/04/02/world/asia/>. 12 15, 2018 tarihinde <https://www.nytimes.com>:
<https://www.nytimes.com/2013/04/02/world/asia/japan-shifting-further-away-from-pacifism.html> adresinden alındı

Fang, J., & Walsh, M. (2018, 04 29). <https://www.abc.net.au/news/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.abc.net.au>: <https://www.abc.net.au/news/2018-04-29/why-is-made-in-china-2025-making-people-angry/9702374> adresinden alındı

Ferguson, N. (2009, 08 30). <http://www.niallferguson.com/journalism/>. 11 08, 2018 tarihinde <http://www.niallferguson.com>:
<http://www.niallferguson.com/journalism/finance-economics/chimerica-is-headed-for-divorce> adresinden alındı

Geng, X., & Sheng, A. (2018, 09 28). <https://www.chinausfocus.com/finance-economy/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.chinausfocus.com>:
<https://www.chinausfocus.com/finance-economy/chinese-reform-during-a-trade-wa> adresinden alındı

Globaledge Web Sitesi. (2018, 12 01). <https://globaledge.msu.edu/countries/south-korea/>. 01 03, 2019 tarihinde <https://globaledge.msu.edu>:
<https://globaledge.msu.edu/countries/south-korea/tradestats> adresinden alındı

Haas, B. (2018, 08 22). <https://www.theguardian.com/world/2018/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.theguardian.com>:
<https://www.theguardian.com/world/2018/aug/22/north-korea-still-developing-nuclear-weapons-iaea-report-un> adresinden alındı

Habertürk Web Sitesi. (2018, 09 13). <https://www.haberturk.com/>. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.haberturk.com/>: <https://www.haberturk.com/vostok-2018-tatbikatlarinin-ana-asamasi-sona-erdi-2139994> adresinden alındı

Hancock, T. (2017, 05 04). <https://www.ft.com/content/>. 06 07, 2017 tarihinde <https://www.ft.com>: <https://www.ft.com/content/0714074a-0334-11e7-aa5b-6bb07f5c8e12?mhq5j=e3> adresinden alındı

- Hays, J. (2008). <http://factsanddetails.com/china/>. 12 04, 2018 tarihinde <http://factsanddetails.com>:
<http://factsanddetails.com/china/cat2/sub7/item75.html> adresinden alındı
- Hemmings, J. (2016, 04 14). <https://nationalinterest.org/feature/>. 14 11, 2018 tarihinde <https://nationalinterest.org/>: <https://nationalinterest.org/feature/what-the-bush-era-can-teach-us-about-asia-15776> adresinden alındı
- Hickey, D. V. (2018, 05 04). <https://www.chinausfocus.com/society-culture>. 14.12.2018 tarihinde <https://www.chinausfocus.com>:
<https://www.chinausfocus.com/society-culture/taiwan-public-opinion-and-national-security-implications-for-washington-and-taipei> adresinden alındı
- Horton, A. (2018, 03 05). <https://www.washingtonpost.com/news/>. 12 12, 2018 tarihinde <https://www.washingtonpost.com>:
https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2018/03/05/a-u-s-aircraft-carrier-arrived-in-vietnam-for-the-first-time-since-the-fall-of-saigon/?utm_term=.e43a6000cdb6 adresinden alındı
- Hsu, S.-c. (2018, 03 04). <http://www.tfd.org.tw/export/sites/tfd/files/download/>. 12 14, 2018 tarihinde <http://www.tfd.org.tw>:
http://www.tfd.org.tw/export/sites/tfd/files/download/democracy_in_Taiwan_20180323_rev_Hsu3_04032018-1.pdf adresinden alındı
- Hürriyet. (1999, 05 09). <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/>. 12 31, 2018 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/>: <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/natonun-buyuk-hatasi-abd-cin-krizi-yaratti-39078402> adresinden alındı
- Independent Web Sitesi. (2017, 05 01). <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/>. 06 07, 2017 tarihinde <http://www.independent.co.uk>:
<http://www.independent.co.uk/news/world/asia/japan-warship-us-vessel-north-korea-war-donald-trump-kim-jong-un-lates-a7711631.html> adresinden alındı
- Inman, P. (2018, 10 09). <https://www.theguardian.com/business/2018/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.theguardian.com>:
<https://www.theguardian.com/business/2018/oct/09/trumps-trade-war-with-china-and-europe-will-hit-global-growth-imf> adresinden alındı
- Insinna, V. (2018, 02 07). <https://www.defensenews.com/digital-show-dailies/>. 12 12, 2018 tarihinde <https://www.defensenews.com>:
<https://www.defensenews.com/digital-show-dailies/singapore-airshow/2018/02/07/us-looks-to-increase-weapons-exports-to-vietnam-decrease-russian-influence/> adresinden alındı
- Jagtiani, S., & Yuvejjattana, S. (2018, 12 11). <https://www.bloomberg.com/news/articles>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.bloomberg.com>: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-11-12/thai-billionaire-s-global-consortium-bids-for-rail-project> adresinden alındı

- Japan Times Web Sitesi. (2017, 05 16). [https://www.japantimes.co.jp/news/2017.12.18, 2018](https://www.japantimes.co.jp/news/2017.12.18,2018) tarihinde <https://www.japantimes.co.jp>:
<https://www.japantimes.co.jp/news/2017/05/16/business/japan-consider-joining-china-led-aiib-doubts-dispelled-abe-says/#.XCqAFFUzbIU> adresinden alındı
- Jiangtao, S., & Churchill, O. (2018, 08 02).
<https://www.scmp.com/news/china/economy/article/2157381/us-competes-chinas-belt-and-road-initiative-new>. (S. Jiangtao, & O. Churchill, Prodüktörler) 12 19, 2018 tarihinde
<https://www.scmp.com/news/china/economy/article/2157381/us-competes-chinas-belt-and-road-initiative-new>:
<https://www.scmp.com/news/china/economy/article/2157381/us-competes-chinas-belt-and-road-initiative-new> adresinden alındı
- Kaletsy, A. (2018, 09 21). <https://www.project-syndicate.org/commentary/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.project-syndicate.org>: <https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-would-lose-trade-war-with-china-by-anatole-kaletsky-2018-09> adresinden alındı
- Karadağ, M. F. (2017, 01 17). *Vietnam Savaşı: Büyük Hezimet*. 11 07, 2018 tarihinde <https://www.stratejikortak.com/>:
<https://www.stratejikortak.com/2017/01/vietnam-savasi-buyuk-hezimet.html> adresinden alındı
- Kasım, K. (2018, 05 30). <http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/>. <http://www.tasam.org>:
http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/50253/guney_cin_denizinde_chc-abd_rekabeti adresinden alınmıştır
- Ketwig, J. (2017, 11 10). <https://www.roanoke.com/opinion/>. 12 30, 2018 tarihinde <https://www.roanoke.com/>:
https://www.roanoke.com/opinion/commentary/ketwig-more-veterans-commit-suicide-than-were-killed-in-vietnam/article_2d841f24-c167-50bd-9e0b-02e42feb98d1.html adresinden alındı
- Klimentyev, M. (2015, 05 08). <https://www.rt.com/business/>. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.rt.com/>: <https://www.rt.com/business/256877-russia-china-deals-cooperation/> adresinden alındı
- Korolev, A. (2017, 08 10). <https://lkyspp.nus.edu.sg/gia/article/>. 12 14, 2018 tarihinde <https://lkyspp.nus.edu.sg>: <https://lkyspp.nus.edu.sg/gia/article/from-post-factum-consultation-to-pre-factum-coordination-in-china-russia-relations> adresinden alındı
- Kristensen, H. M., & Norris, R. S. (2018, 06 -). <http://www.fas.org/programs/>. 06 08, 2017 tarihinde <http://www.fas.org>:
<http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/nuclearweapons/nukestatus.html> adresinden alındı

- Larin, A. (2014, 01 16). <http://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/>. 01 04, 2019 tarihinde <http://russiancouncil.ru/en/>: <http://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/the-chinese-diaspora-in-southeast-asia-gains-and-losses/> adresinden alındı
- Lee, A. (2018, 12 23). <https://www.scmp.com/economy/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.scmp.com/>: <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/2174541/china-data-shows-economic-growth-slowing-impact-trade-war-us> adresinden alındı
- Lee, Y. N. (2018, 10 12). <https://www.cnbc.com/2018/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.cnbc.com/>: <https://www.cnbc.com/2018/10/12/international-monetary-fund-on-impact-of-trade-war-on-china-economy.html> adresinden alındı
- Lema, K. (2018, 06 12). <https://www.reuters.com/article>. 12 18, 2018 tarihinde <https://www.reuters.com/>: <https://www.reuters.com/article/adb-asia-aiib/adb-china-backed-aiib-to-co-finance-more-projects-this-year-idUSL4N1P72UI> adresinden alındı
- Liping, X. (2018, 09 19). <http://www.globaltimes.cn/content/>. 12 19, 2018 tarihinde <http://www.globaltimes.cn/>: <http://www.globaltimes.cn/content/1120253.shtml> adresinden alındı
- Livemint Web Sitesi. (2018, 12 01). <https://www.livemint.com/Politics/>. 12 18, 2018 tarihinde <https://www.livemint.com/>: <https://www.livemint.com/Politics/zPdB5h9iQc4tqIxnSPol4K/G20-summit-India-Russia-China-hold-trilateral-after-12-ye.html> adresinden alındı
- Madan, T. (2013, 10 08). <https://www.brookings.edu/opinions>. 12 12, 2018 tarihinde <https://www.brookings.edu/>: <https://www.brookings.edu/opinions/indias-relations-with-china-the-good-the-bad-and-the-potentially-ugly/> adresinden alındı
- Marcus, J. (2015, 05 11). <https://www.bbc.com/news>. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.bbc.com/>: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-32686956> adresinden alındı
- Maresca, T. (2017, 05 25). <https://www.usatoday.com/story/news/world/>. 12 26, 2018 tarihinde <https://www.usatoday.com/>: <https://www.usatoday.com/story/news/world/2017/05/25/duterte-philippines-islamic-state-isis-violence/102140978/> adresinden alındı
- Mayo, B. (2018, 12 04). <https://9to5mac.com/2018/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://9to5mac.com/>: <https://9to5mac.com/2018/12/04/foxconn-considering-iphone-factory-in-vietnam-as-china-trade-war-uncertainty-continues> adresinden alındı

- Miglani, S. (2018, 07 26). [https://www.cnbc.com/2018/12/31, 2018 tarihinde https://www.cnbc.com: https://www.cnbc.com/2018/07/26/reuters-america-u-s-opens-way-for-india-to-escape-sanctions-over-russia-arms-imports.html](https://www.cnbc.com/2018/12/31/2018-tarihinde-https://www.cnbc.com:https://www.cnbc.com/2018/07/26/reuters-america-u-s-opens-way-for-india-to-escape-sanctions-over-russia-arms-imports.html) adresinden alındı
- Milliyet Gazetesi Web Sitesi. (2016, 07 12). <http://www.milliyet.com.tr/cin-guney-cin-denizi-davasini-dunya-2276616/>. 06 06, 2017 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr: http://www.milliyet.com.tr/cin-guney-cin-denizi-davasini-dunya-2276616/> adresinden alındı
- Milliyet Web Sitesi. (2016, 11 10). <http://www.milliyet.com.tr/hepsini-iptal-edecek-iste-ekonomi-2342605/>. 06 20, 2017 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr: http://www.milliyet.com.tr/hepsini-iptal-edecek-iste-ekonomi-2342605/> adresinden alındı
- MonthlyReview. (2002, 03 01). <https://monthlyreview.org/2002/03/01/>. 01 03, 2019 tarihinde <https://monthlyreview.org/: https://monthlyreview.org/2002/03/01/u-s-military-bases-and-empire/> adresinden alındı
- Morallo, A. (2017, 11 16). [https://www.philstar.com/headlines/2017/12/26, 2018 tarihinde https://www.philstar.com: https://www.philstar.com/headlines/2017/11/16/1759556/philippines-12th-country-most-affected-terrorism](https://www.philstar.com/headlines/2017/12/26/2018-tarihinde-https://www.philstar.com:https://www.philstar.com/headlines/2017/11/16/1759556/philippines-12th-country-most-affected-terrorism) adresinden alındı
- Nagai, O. (2018, 12 18). <https://asia.nikkei.com/Politics/International-Relations/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://asia.nikkei.com: https://asia.nikkei.com/Politics/International-Relations/Tokyo-and-Beijing-discuss-gas-project-and-plastic-waste> adresinden alındı
- Nuclear Threat Initiative. (1992, 02 19). <https://www.nti.org/media/documents/>. 11 29, 2018 tarihinde https://www.nti.org: https://www.nti.org/media/documents/korea_denuclearization.pdf adresinden alındı
- O'Connor, P. (2018, 10 03). <https://www.wsws.org/en/articles/>. 12 24, 2018 tarihinde <https://www.wsws.org/: https://www.wsws.org/en/articles/2018/10/03/fonp-o03.html> adresinden alındı
- O'Callaghan, J., & Mogato, M. (2012, 11 14). <https://www.reuters.com/article/>. 12 25, 2018 tarihinde <https://www.reuters.com: https://www.reuters.com/article/us-usa-asia-military-idUSBRE8AD05Y20121114> adresinden alındı
- Okutsu, A., & Sun, N. (2018, 06 12). <https://asia.nikkei.com/Spotlight/The-Future-of-Asia-2018/AIIB-and-ADB-say-they-complement-each-other-rather-than-compete>. 12 18, 2018 tarihinde <https://asia.nikkei.com/Spotlight/The-Future-of-Asia-2018/AIIB-and-ADB-say-they-complement-each-other-rather-than-compete: https://asia.nikkei.com/Spotlight/The-Future-of-Asia-2018/AIIB-and-ADB-say-they-complement-each-other-rather-than-compete> adresinden alındı

- Pearlman, J. (2018, 07 31). <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/07/31/us-japan-australia-sign-infrastructure-agreement-counter-chinas/>. 12 19, 2018 tarihinde <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/07/31/us-japan-australia-sign-infrastructure-agreement-counter-chinas/>: <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/07/31/us-japan-australia-sign-infrastructure-agreement-counter-chinas/> adresinden alındı
- Pei, M. (2018, 09 11). <https://www.forbes.com/sites/greatspeculations/2018/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.forbes.com>: <https://www.forbes.com/sites/greatspeculations/2018/09/11/how-a-trade-war-with-china-would-impact-apples-valuation-an-interactive-analysis/#3eb39df765> adresinden alındı
- Pei, M. (2018, 09 20). <https://www.project-syndicate.org/commentary/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.project-syndicate.org>: <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-trade-war-us-tariffs-by-minxin-pei-2018-09?barrier=accesspaylog> adresinden alındı
- Phillips , T. (2015, 11 7). <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/07/chinas-xi-jinping-and-taiwans-ma-ying-jeou-shake-hands-in-historic-meeting>. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/07/chinas-xi-jinping-and-taiwans-ma-ying-jeou-shake-hands-in-historic-meeting>: <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/07/chinas-xi-jinping-and-taiwans-ma-ying-jeou-shake-hands-in-historic-meeting> adresinden alındı
- Rahn, W. (2018, 11 21). <https://www.dw.com/en/>. 12 24, 2018 tarihinde <https://www.dw.com>: <https://www.dw.com/en/can-china-rival-the-us-navy-in-the-pacific/a-46398276> adresinden alındı
- Rajagopalan, R. P. (2018, 03 01). <https://thediplomat.com/2018/03/>. 12 12, 2018 tarihinde <https://thediplomat.com/>: <https://thediplomat.com/2018/03/are-china-india-relations-really-improving/> adresinden alındı
- Ramabadran, S. (2017, 05 08). <http://www.southasiaathudson.org/blog/>. 12 12, 2018 tarihinde <http://www.southasiaathudson.org/>: <http://www.southasiaathudson.org/blog/2017/5/8/indias-act-east-policy-from-asean-to-the-pacific> adresinden alındı
- RAND Web Sitesi. (2015). <https://www.rand.org/paf/projects/>. 12 28, 2018 tarihinde <https://www.rand.org>: <https://www.rand.org/paf/projects/us-china-scorecard.html#us-air-base> adresinden alındı
- Reuters Web Sitesi. (2018, 04 27). <https://uk.reuters.com/article/>. 11 29, 2018 tarihinde <https://uk.reuters.com/>: <https://uk.reuters.com/article/uk-northkorea-southkorea-summit-statement/panmunjom-declaration-for-peace-prosperity-and-unification-of-the-korean-peninsula-idUKKBN1HY193> adresinden alındı

- Roblin, S. (2018, 06 10). <https://nationalinterest.org/blog/>. 12 27, 2018 tarihinde <https://nationalinterest.org: https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/superpower-military-showdown-china-vs-america-land-sea-the-2621> adresinden alındı
- Rosenfeld, E., & Chandran, N. (2018, 06 11). <https://www.cnbc.com/2018/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://www.cnbc.com: https://www.cnbc.com/2018/06/11/donald-trump-and-kim-jong-un-meet-at-historic-summit-in-singapore.htm> adresinden alındı
- Ruiz, H. A. (2001). <https://www.fmreview.org/sites/>. 01 02, 2019 tarihinde <https://www.fmreview.org: https://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/september-11th-has-anything-changed/ruiz.pdf> adresinden alındı
- Schaus, J. (2018, 02 02). <https://www.csis.org/analysis/>. 12 27, 2018 tarihinde <https://www.csis.org: https://www.csis.org/analysis/limits-good-strategy-united-states-asia-pacific-2018> adresinden alındı
- Scheartz, S. I., & Choubey, D. (2009, 01 12). <http://www.carnegieendowment.org/publications/>. 06 07, 2017 tarihinde <http://www.carnegieendowment.org: http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=22602> adresinden alındı
- Scmitt, E., & Dao, J. (2002, 01 09). <https://www.nytimes.com/2002/01/09/world/>. 01 03, 2019 tarihinde <https://www.nytimes.com: https://www.nytimes.com/2002/01/09/world/nation-challenged-military-planning-us-building-up-its-military-bases-afghan.html> adresinden alındı
- SCMP Web Sitesi. (2015, 05 31). <https://www.scmp.com/news/china/>. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.scmp.com: https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1813323/new-dpp-chief-tsai-ing-wen-us-first-foreign-trip> adresinden alındı
- SCMP Web Sitesi. (2018, 08 30). <https://www.scmp.com/news/asia/>. 12 25, 2018 tarihinde <https://www.scmp.com: https://www.scmp.com/news/asia/diplomacy/article/2161925/india-receives-us-warning-over-buying-weapons-russia> adresinden alındı
- Seligman, L. (2018, 09 17). <https://foreignpolicy.com/2018/>. 12 20, 2018 tarihinde <https://foreignpolicy.com: https://foreignpolicy.com/2018/09/17/u-s-air-force-seeks-largest-expansion-since-cold-war/> adresinden alındı
- Shuli, H. (2014, 11 20). <https://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1643648/>. 12 11, 2018 tarihinde <https://www.scmp.com: https://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1643648/apec-agreements-help-warm-worlds-most-important-bilateral> adresinden alındı

- Side, A. (2018, 09 02). <https://nationalinterest.org/blog/buzz/>. 12 18, 2018 tarihinde <https://nationalinterest.org>: <https://nationalinterest.org/blog/buzz/why-shanghai-cooperation-organization-fails-30197> adresinden alındı
- Spiegel , M. (2006, 06 19). <https://www.hrw.org/news/2006/06/19/rejection-visa-dalai-lama>. 12 31, 2018 tarihinde <https://www.hrw.org/news/2006/06/19/rejection-visa-dalai-lama>: <https://www.hrw.org/news/2006/06/19/rejection-visa-dalai-lama> adresinden alındı
- Sputnik Web Sitesi. (2017, 05 17). <https://tr.sputniknews.com/asya/>. 01 01, 2019 tarihinde <https://tr.sputniknews.com>. adresinden alındı
- StratejikOrtak. (2016, 06 17). www.stratejikortak.com/2016/06/abd-vietnam-iliskileri.html. 11 14, 2018 tarihinde www.stratejikortak.com: www.stratejikortak.com/2016/06/abd-vietnam-iliskileri.html adresinden alındı
- Sun, Y., & Sauser, R. (2017, 01 -). <https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/>. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.ey.com/>: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-chinesische-unternehmenskaufe-in-europa/\\$FILE/ey-chinesische-unternehmenskaufe-in-europa.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-chinesische-unternehmenskaufe-in-europa/$FILE/ey-chinesische-unternehmenskaufe-in-europa.pdf) adresinden alındı
- Tarihiolaylar. (2018, 11 07). <http://www.tarihiolaylar.com/>. 11 07, 2018 tarihinde <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/>: <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/birlesmis-milletler-183> adresinden alındı
- Tencent Holdings Limited. (2016, 06 21). <https://www.tencent.com/en-us/articles/>. 12 14, 2018 tarihinde <https://www.tencent.com>: <https://www.tencent.com/en-us/articles/1304641466997327.pdf> adresinden alındı
- The Epoch Times Web Sitesi. (2018, 08 21). https://www.theepochtimes.com/malaysia-cancels-megaprojects-under-chinas-obor-to-save-country-from-debt_2629309.html. 12 18, 2018 tarihinde <https://www.theepochtimes.com/>: https://www.theepochtimes.com/malaysia-cancels-megaprojects-under-chinas-obor-to-save-country-from-debt_2629309.html adresinden alındı
- The Guardian Web Sitesi. (2018, 11 21). <https://www.theguardian.com/world/2018/>. 12 31, 2018 tarihinde <https://www.theguardian.com>: <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/21/anger-in-japan-as-south-korea-dissolves-comfort-women-foundation> adresinden alındı
- TimesNowNews Web Sitesi. (2018, 06 09). <https://www.timesnownews.com/india/>. 12 24, 2018 tarihinde <https://www.timesnownews.com>. adresinden alındı
- TRT Haber Web Sitesi. (2018, 11 22). <https://www.trthaber.com/haber/dunya/>. 01 01, 2019 tarihinde <https://www.trthaber.com>: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/cin-guney-cin-denizindeki-yapay-adalara-yeni-platform-kurdu-394856.html> adresinden alındı

- Walsh, D. (2013, 02 01). <http://www.nytimes.com/2013/02/01/world/asia/>. 06 07, 2017 tarihinde <http://www.nytimes.com/>: <http://www.nytimes.com/2013/02/01/world/asia/chinese-firm-will-run-strategic-pakistani-port-at-gwadar.html> adresinden alındı
- Wong, D., & Koty, A. C. (2018, 12 14). <http://www.china-briefing.com/news/>. 12 20, 2018 tarihinde <http://www.china-briefing.com/>: <http://www.china-briefing.com/news/the-us-china-trade-war-a-timeline/> adresinden alındı
- Xiangwei, W. (2016, 02 29). <https://www.scmp.com/news/china/article/1641627/>. 12 11, 2018 tarihinde <https://www.scmp.com/>: <https://www.scmp.com/news/china/article/1641627/towards-new-order-xi-jinping-touts-asia-pacific-dream> adresinden alındı
- Xinhua Web Sitesi. (2018, 01 28). http://www.xinhuanet.com/english/2018-01/28/c_136931519.htm. 12 19, 2018 tarihinde http://www.xinhuanet.com/english/2018-01/28/c_136931519.htm: http://www.xinhuanet.com/english/2018-01/28/c_136931519.htm adresinden alındı
- Yılmaz, S. (2012, 04 11). <https://www.academia.edu/22186323/>. 11 14, 2018 tarihinde <https://www.academia.edu/>: https://www.academia.edu/22186323/ABDnin_Filipinlere_Askeri_M%C3%BCdahaleleri adresinden alındı

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Muhammet ÇELİK

Doğum Yeri ve Tarihi: 01.02.1980

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: İstanbul Üniversitesi- Elektrik Elektronik Mühendisliği

Yüksek Lisans Öğrenimi: Ufuk Üniversitesi – Uluslararası İlişkiler

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : “Soğuk Savaş Sonrası Asya Pasifik Bölgesinde ABD – Çin Mücadelesi” Yüksek Lisans Tezi

İş Deneyimi

Stajlar: Türk Telekom

Projeler: Donanım Projeleri

Çalıştığı Kurumlar:

2006 - : Cisco Network Sistem ve Donanım Mühendisi

İletişim

E-Posta Adresi: muhammet.celik@gmail.com

Tarih: **17.01.2019**